VILHELM MOBERG

MAASTAMUUTTAJAT

Vanhassa maassa 1

Vilhelm Mobergin romaanisarja Maastamuuttajat, kertomus Smoolannista viime vuosisadan puolivälissä Pohjois-Amerikkaan siirtolaisiksi lähteneistä ruotsalaisista, on yksi pohjoismaisen kirjallisuuden merkittävimmistä teoksista. Nyt Maastamuuttajat julkaistaan seitsemänä kirjana.

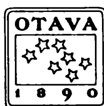
VANHASSA MAASSA 1—2
UUTEEN MAAHAN 1—2
RAIVAAJAT 1—2
VIIMEINEN KIRJE RUOTSIIN

8431
Tilno 5675
ISBN 951-1-00937-0

VILHELM MOBERG

MAASTAMUUTTAJAT 1

VANHASSA MAASSA 1

HELSINGISSÄ KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Ruotsinkielinen alkuteos
Utvandrarna ilmestyi 1949

Ilmestynyt ensimmäisen kerran
suomenkielisenä 1958 yhtenä niteenä
Suomentanut Kristiina Kivivuori
Runosäkeet suomentanut Kirsi Kunnas

ISBN 951-1-00937-0 tämä nide
ISBN 951-1-00941-9 sarja

Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset
Keuruu 1974

Tämä tarina kertoo ihmisistä, jotka muuttivat kodeistaan Smoolannin Ljuderista Pohjois-Amerikkaan.

He olivat paikkakuntansa ensimmäiset siirtolaiset. He saapuivat pienten mökkien ja suurten lapsilaumojen maasta. He olivat maakansaa, ja heidän sukunsa oli jo vuosituhansia viljellyt maata, jonka he jättivät. Miespolvet olivat vaihtuneet toinen toisensa jälkeen: poika astui isän tilalle äkeen ja sahran taakse, ja tytär otti äidin paikan rukin ja kangaspuiden ääressä. Kaikkien vaiheiden halki talo pysyi suvun kotina ja elatuksen antajana. Leipä saatiin ruispellosta ja särvin karjasta, ja lampaanvillasta, pellavasta ja eläinten vuodista tehtiin vaatteet ja jalkineet, joita kiertävät räätälit ja suutarit ompelivat. Kaikki välttämätön saatiin maasta. Ihmiset olivat riippuvaisia Herran ilmoista, jotka antoivat hyviä ja huonoja vuosia, mutta eivät mistään muusta mahdista auringon alla. Talo oli oma erillinen maailmansa eikä tarvinnut ulkomaailmaa. Mökit kyyhöttivät matalina ja harmaina, mutta ne oli rakennettu kestämään vuosisatoja, ja saman turve- ja tuohikaton alla ihmiset viettivät elämänsä syntymästä kuolemaan. Häitä pidettiin, ristiäisiä ja maahanpaniaisia, elämä syttyi ja sammui samojen neljän seinän sisällä, veistetyistä honkahirsistä tehtyjen. Elämän suuria tapahtumia lukuunottamatta heillä ei ollut muuta vaihtelua kuin vuodenaikojen vuorottelu. Pellossa oli keväällä vihreä oras ja syksyllä keltainen sänki. Hiljaisesti meni elämä menojaan talonpojan vuoden piirtäessä kehäänsä umpeen.

Ja tällaisena se jatkui kauan, läpi vaihtuvien sukupolvien, läpi vuosisatojen kulun.

Mutta keskipaikkeilla yhdeksättätoista vuosisataa Kris-

tuksen syntymän jälkeen muuttumattomuuden laki järkkyi perustuksiaan myöten. Vastalöydettyjä voimia käytettiin hyväksi, vaunuilla ajettiin ilman hevosia, ja laivat saattoivat kulkea purjeitta merten yli. Maapallon eri osat lähenivät toisiaan. Ja uusille sukupolville, jotka pääsivät osallisiksi lukutaidosta, toi painettu sana viestejä kaukaisesta maasta, joka kohosi tarun hämärästä ja sai todellisuuden selkeän ja viettelevän hahmon.

Uusi valtakunta omisti viljelemätöntä maata ja kutsui luokseen maattomia viljelijöitä. Se avautui niille, jotka kaipasivat vapautta ja olivat kotiseudullaan sitä vailla. Ja maattomissa, velkaantuneissa, ahtaalle joutuneissa, tyytymättömissä heräsi muuttomieli. Toisille taas eivät kangastaneet uuden maan suomat edut tai tulonlähteet, vaan he tahtoivat päästä vanhasta maasta tukalia asioita pakoon: he eivät muuttaneet *jonnekin,* vaan *jostakin pois.* Monet ja peräti erilaiset olivat vastaukset kysymykseen: Miksi?

Ja jokaisella seudulla oli miehiä ja naisia, jotka noudattivat kutsua ja ryhtyivät arveluttavaan hankkeeseen, muuttamaan toiseen maanosaan. Rohkeimmat lähtivät ensimmäisinä. Yritteliäät olivat niitä, jotka tämän päätöksen tekivät. Huimapäiset ne ensimmäisinä lähtivät pelottavalle matkalle suuren meren yli. Tyytymättömät ja tarmokkaat olivat niitä, jotka eivät sopeutuneet kotoiseen osaansa, joista tuli seutunsa ensimmäiset siirtolaiset. Ne jotka jäivät, verkkaiset ja empiväiset, sanoivat heitä seikkailunhaluisiksi.

Ensimmäiset siirtolaiset eivät tienneet paljonkaan maasta, joka heitä odotti. Eivätkä he voineet tietää, että toista miljoonaa ihmistä lähti kotimaasta seuraamaan heidän jälkiään. Eivät voineet tietää, että sadan vuoden kuluttua neljännes heidän kansastaan asuisi uudessa maassa ja että heidän jälkeläisensä siellä viljelisivät peltoaloja, jotka olivat suuremmat kuin koko Ruotsin pellot samaan aikaan. Eivät he voineet aavistaa eivätkä arvata, että viljelty maa, heidän vanhaa maataan suurempi, olisi heidän hankkeensa tulos ja hedelmä — hapuilevan ja uskaliaan hankkeen, jota kotiin jääneet

moittivat ja pilkkasivat, joka aloitettiin epävarmuuden taivaan alla, rohkeuden tunnuksin, vaarallisena seikkailuna.

Ne miehet ja naiset, joista tässä kertomuksessa on puhe, ovat jättäneet tämän elämän kauan sitten. Muutamien nimet ovat vielä luettavissa rapautuvista hautakivistä, tuhannen peninkulman päässä seudusta, missä he syntyivät maailmaan.

Kotipitäjässä heidän nimensä ovat unohtuneet, ja heidän maastamuuttonsa seikkailu on pian siirtyvä tarun ja legendan maailmaan.

Seutu, jonka he jättivät

Itse pitäjä:

Ljuderin pitäjä Kongan kihlakunnassa käsittää kaksi peninkulmaa pitkän ja puoli peninkulmaa leveän alueen. Maa on multa-, kangas- ja hiekkamaata. Vettä on vähän, kaksi jokea ja neljä pienehköä järveä tai lampea. Sata vuotta sitten seudulla kasvoi vielä tiheitä honkametsiä, ja lehtimetsät ja lehtoniityt peittivät laajoja alueita, jotka nyt ovat hakamaina.

Tammikuun 1. päivänä 1846 Ljuderissa oli 1 925 asukasta, 998 miespuolista ja 927 naispuolista. Vuodesta 1750 lukien väestö oli kasvanut melkein kolminkertaiseksi. Maattomien asukkaiden, syytinkiläisten, päivätyötorpparien, mäkitupalaisten, palkollisten, ruotuvaivaisten, turvattomien ja vakinaista asuinpaikkaa vailla olevien lukumäärä oli karttunut saman ajan kuluessa noin viidenkertaiseksi.

Mistä ihmiset elivät:

Maakirjan mukaan Ljuderissa on 43 täystaloa, jotka vuonna 1750 olivat 87 omistajan hallussa. Perinnönjaossa tapahtuneet tilojen lohkomiset olivat vuoteen 1846 mennessä nostaneet viljelyosuuksien lukumäärän 254:ksi, joista kaksi kolmannesta oli kahdeksannesmanttaalin taloja tai sitä pienempiä. Yli yhden manttaalin taloja oli enää vain neljä, Kråkesjön ja Gåsamålan säterit, Ljuderin pappila ja nimismiehenpuustelli Ålebäck.

Elinkeinoina harjoitettiin sata vuotta sitten karjanhoitoa, maanviljelystä ja sen ohella viinanpolttoa sekä jossakin määrin käsityöläisammatteja. Viljan hinnat olivat vielä niin alhaiset, etteivät talolliset voineet hankkia elatustaan jalostamatta viljaa viinaksi. Viinapannuja pi-

täjässä oli 1840-luvulla suunnilleen 350; noin joka kuudennella pitäjäläisellä oli oma astia juoman valmistusta varten. Viinapannun koko määräytyi talon koon mukaan; jos puolen manttaalin talossa oli 20 kannun vetoinen astia, oli neljännesmanttaalin talossa 10 kannun vetoinen. Isoin pannu oli tulella Kråkesjön säterissä ja toiseksi isoin pappilassa, joka oli manttaalilaskussa Kråkesjöstä seuraava. Kaikki viinan valmistajat saivat vapaasti myydä tuotettaan. Mutta kun kirkkoherra Enok Brunsaderista tuli seurakunnan rovasti vuonna 1833, hän määräsi, ettei pappilassa saanut sunnuntaisin myydä eikä tarjoilla viinaa, paitsi päiväläisille ja talonväelle. Vuonna 1845 pitäjänkokous päätti, ettei kirkon edustalla saatu jumalanpalveluksen aikana myydä viinaa lähempänä kuin 200 sylen päässä pyhäköstä. Ja sen pitäjäläisen, joka antoi viinaa Herran ehtoollisella käymättömälle lapselle, piti maksaa yhden pankkoriksin sakko vaivaiskassaan. Sama pitäjänkokous varoitti vanhempia totuttamasta lapsiaan viinan juontiin. Vain niiden lasten, joissa ilmeni taipumusta viinaan, tuli saada sitä nauttia, mutta niin runsaita määriä, että he tulivat siitä kipeiksi; tällä tavoin heidät saattoi vieroittaa mieliteostaan.

Ketkä pitäjää hallitsivat:

Ljuderin huomattavin mies oli 1840-luvulla rovasti Enok Brusander, joka virkansa kautta edusti Kaikkivaltiasta, taivaan ja maan kuningasta. Mahtiasemaltaan oli häntä lähinnä Ålebäckin kruununnimismies Alexander Lönnegren, joka oli saanut virkansa kuninkaan käskynhaltijalta ja edusti maallista majesteettia, Ruotsin ja Norjan hallitsijaa Oskar I:tä, jonka kaksi valtakuntaa olivat tästä maailmasta. Syntyperän ja maallisen omaisuuden puolesta oli Kråkesjön säterin omistaja, luutnantti ja ritari Paul Rudeborg pitäjän ensimmäinen mies. Hän ja hänen puolisonsa olivat ainoat, joilla oli aatelisnimi ja aatelisten edut. Kihlakunnankäräjillä pitäjää edusti lautamies, kirkonisäntä ja kauppias Per Persson Åkerbystä, luutnantti Rudeborgin jälkeen asukkaista rikkain.

Nämä neljä miestä olivat ne, jotka pitäjää hallitsivat, hengellisten ja maallisten virkojensa nojalla sekä niiden sanojen, jotka luemme Roomalaiskirjeen 13. luvun kolmesta ensimmäisestä värssystä: *».. ne vallat, jotka ovat, ovat Jumalan säätämät.»*

Keitä muita pitäjässä asui:

Niiden 254 talollisen ja torpparin lisäksi, jotka omistivat ja pitivät hallussaan manttaaliin pantua maata, oli pitäjässä kirjoilla 39 käsityöläistä ja kisälliä, 92 mäkitupalaista, 11 ruotusotamiestä, 6 kestikievaria ja krouvaria, 5 hevoskauppiasta ja 3 kulkukauppiasta. Edelleen pitäjässä oli 274 palkollista, 23 ruotuvaivaista, 104 »varsinaista pitäjänvaivaista», 18 viallista ja ontuvaa, 11 kuuroa ja mykkää, 8 sokeaa, 6 heikkonäköistä, 13 pahoin raajarikkoista, 4 halvattua, 5 vajavaista, 3 höperöä, 1 »puolihöperö», 3 huoraa ja 2 varasta. 27 paikkakunnalta poistunutta henkilöä, joista ei ollut sen koommin kuultu, oli merkitty kirkonkirjaan 'Pitäjästä poistuneisiin'.

Köyhät, »varsinaiset pitäjänvaivaiset ja epäkelvot», oli jaettu kolmeksi luokaksi, joista pitäjänlautakunnan pöytäkirjoissa oli erityiset määräykset. Ensimmäisen luokan vaivaisia olivat epäkelpoisimmat, vanhat ja raajarikot, jotka olivat kokonaan työhön kykenemättömiä. Heille annettiin ensimmäisen luokan vaivaisapua eli täysi ylläpito, joka teki vuosittain 3 riksiä pankkoa ynnä neljä vakallista jyviä. Toiseen luokkaan luettiin ne, jotka vain osaksi tai puoliksi olivat epäkelpoja ja kykenivät osaksi tai puoliksi elättämään ja vaatettamaan itsensä ja lapsensa. Heille annettu apu käsitti vuotuisen rahasumman, jonka suuruus vaihteli 12 killingistä 1 riksiin, sekä enintään kaksi vakallista köyhänjyviä. Kolmannen luokan vaivaisia olivat ne, jotka tarvitsivat apua vain tilapäisesti; heille jaettiin 'Ljuderin Seurakunnan Almuja' lautakunnan suorittaman tutkimuksen jälkeen. Näitä alimman luokan vaivaisia olivat myös ne, jotka paheellisen elämän tai laiskuuden kautta olivat itse aiheuttaneet köyhyytensä; heistä tuli lautakunnan päätöksen mukaan

»muistaa pienimmällä vaivaisavulla ja siten totuttaa raittiuteen ja uutteruuteen».

Köyhät orpolapset lautakunta antoi huutokaupalla ruokolle »sopiviin taloihin niin edulliseen hintaan kuin mahdollista oli». Näille »huutolaispojille» ja »huutolaistytöille» pyrittiin löytämään kasvatuskoti, jossa he »saisivat semmoista isällistä hoitoa, että he säällisellä ajalla tottuisivat uutteruuteen ja hyville tavoille».

Olot olivat samanlaiset kuin kaikissa muissakin pitäjissä siihen aikaan.

Asukkaiden sielunhoito:

Kansa kasvatettiin puhtaaseen evankelisluterilaiseen oppiin, vuoden 1686 kirkkolain määräysten mukaan, ja harhaopeilta ja vanhingollisilta uusilta uskonliikkeiltä sitä varjeli Kunink. Majesteetin 'Plakaatti ja Kielto' tammikuun 12:nnelta 1726, »tämä terveellinen säädös, jonka tarkoituksena oli ylläpitää hyvää järjestystä seurakunnassa ja kristillistä yhtenäisyyttä opissa».

Kirkkolaissa papistoa kehotettiin valvomaan, että lapset saivat oppia välttävän sisälukutaidon, niin että »he omin silmin voisivat nähdä, mitä Jumala pyhässä sanassaan sääti ja käski». Lukutaitoa pidettiin suotavana pelkästään sielun autuuden saavuttamiseksi, ja sen opettaminen oli kauan aikaa lukkarin tai lasten vanhempien huolena. Joka syksy seurakunnanpaimen järjesti ruoduittain uskonopin tai Lutherin Vähän Katekismuksen kuulusteluja, joissa kaikkien naimattomien seurakuntalaisten lukutaitoa koeteltiin ja joihin heidät voitiin sakon uhalla velvoittaa saapumaan.

Vuonna 1836 pitäjä palkkasi oman koulumestarin, Rinaldo-nimisen entisen husaarin, jolta oli toinen silmä puhki ja jolle siitä syystä oli ennen määräaikaa myönnetty ero sotaväestä. Koulumestarin vuotuinen palkka oli kolme tynnyriä rukiita ja yksi killinki päivältä jokaista opetettavaa lasta kohden. Lisäksi lasten vanhempien kuului järjestää hänelle asunto ja toimittaa polttopuut. Rinaldo kuljeskeli kylissä ja piti koulua talollisten luona,

joista kukin vuorollaan antoi käyttöön jonkin kamarin tai ullakkohuoneen. Lukukauden pituus oli kussakin paikassa koulumestarin itsensä määrättävissä. Hän oli ottanut tehtäväkseen opettaa lapsille ulkoa Lutherin Vähän Katekismuksen. Omasta aloitteestaan hän rohkeni opettaa hiukan myös turhanaikaisia ja maailmallisia aineita: laskentoa, kirjoitusta, isänmaan historiaa ja maantietoa.

Useimmat sekä mies- että naispuoliset asukkaat osasivat auttavasti lukea sisältä. Yhteisen kansan joukossa oli myös monia, jotka osasivat kirjoittaa nimensä; harvassa oli niitä jotka osasivat kirjoittaa enemmänkin. Naisista oli kirjoitustaitoisia vain vähäinen osa; kukaan ei ymmärtänyt, mitä hyötyä naissuvulle voisi olla kirjoitustaidosta.

Uskonnollista eksytystä:

Ruotsin kirkkohistoriasta tuttu niin sanottujen åkelaisten uskonollinen eksytys, joka sai alkunsa naapuripitäjässä Elmebodassa 1780-luvulla, koetteli myös Ljuderia. Åkelaisiksi lahkolaisia sanottiin lahkon perustajan, Elmebodan Östergöhlissä asuvan talollisen Åke Svenssonin mukaan. He pyrkivät jäljittelemään ensimmäistä kristillistä seurakuntaa ja ottivat uudelleen käytäntöön apostolisen ajan laitoksia. Åkelaiset eristäytyivät kirkosta eivätkä tunnustaneet paikkakuntansa hengellistä enempää kuin maallistakaan esivaltaa. Kaiken ihmisten välisen erottelun säädyn tai omaisuuden nojalla he katsoivat sotivan Jumalan sanaa vastaan, ja omassa piirissään he ottivat käytäntöön täydellisen omaisuudenyhteyden. Kukaan heistä ei sanonut mitään maallista tavaraa omakseen. Jumalanpalveluksen ja ehtoollisellakäynnin he suorittivat omassa keskuudessaan.

Uuteen uskonliikkeeseen liittyi nelisenkymmentä henkeä Elmebodan ja Ljuderin pitäjistä. Suuri osa lahkolaisista kuului Åke Svenssonin sukuun, jota oli levinnyt laajalle molempiin pitäjiin. Harhaopin tyyssijana Ljuderissa oli Kärragärden talo, jonka omisti Åken lanko, Andreas Månsson.

Åkelaiset kutsuttiin Växjön tuomiokapitulin kuulusteltaviksi ja heille annettiin ankarat varoitukset ja nuhteet. Mutta he olivat parantumattomia ja vastasivat kirkonmiehelle sopimattomin puhein. Heidät julistettiin kirkonpannaan, mutta he pysyivät eksytyksessään. Silloin heidät saatettiin maallisen tuomioistuimen eteen ja haastettiin Kongan kihlakunnanoikeuteen Ingelstadiin[1], missä käräjäoikeus vaati heitä tottelemaan voimassa olevia lakeja ja noudattamaan säädettyjä kirkonmenoja.

Åke Svenssonia ja hänen kannattajiaan ei saatu peruuttamaan harhaoppejaan. He kieltäytyivät palaamasta ainoan oikean ja totisen kirkon yhteyteen.

Kirkon rauhan ja yleisen turvallisuuden säilyttämiseksi asia siirrettiin Göötan hovioikeuteen, joka päätöksessään[2] julisti että Elmebodan ja Ljuderin lahkolaiset, olivat »peräti mielenvikaisia ja vailla täyttä ymmärrystä». Niinpä hovioikeus katsoi sekä yleisen järjestyksen että eksyneiden oman edun vaativan, että heitä pidettäisiin hospitaalissa: Göötan hovioikeus päätti, että Åke Svensson ja seitsemän muuta lahkon päämiestä, »jotka eritoten ja moninaisin tavoin ovat mielenvikansa osoittaneet», oli vietävä Tukholmaan ja Danvikenin hullujenhuoneeseen saamaan tilansa vaatimaa hoitoa ja huolenpitoa.

Kahdeksan lahkolaista oli siis hovioikeuden tuomion alaisia ja hulluinhoitolaisiksi julistettuja. Heidät luovutettiin paikkakunnan kruununnimismiehen huostaan, ja kruununpalvelijan toimesta heidät vietiin vuonna 1786 Danvikenin hullujenhuoneeseen. Åke Svensson, Andreas Månsson Kärragärdestä ja kaksi muuta telkien taakse vietyä siirtyi hospitaalissa manan majoille nautittuaan kaksi vuotta tilansa vaatimaa hoitoa ja huolenpitoa. Åke oli kuollessaan vasta kolmekymmentäviisivuotias.

Muut åkelaiset pääsivät vähin erin vapaiksi ja saivat mielenviastaan parantuneina palata kotipitäjiinsä, missä nämä entiset hulluinhoitolaiset sittemmin viettivät sävyi-

[1] Kongan kihlakunnan tuomiokirja vuodelta 1785.

[2] Göötan hovioikeuden pöytäkirja joulukuun 12:nnelta 1785.

sää ja harmitonta elämää. Ja monen vuoden ajan näytti siltä kuin åkelaisuuden uhkaava palo olisi ainaiseksi tukahdutettu.

Mutta 1840-luvulla tätä vaarallista uskonnollista eksytystä ilmeni jälleen Ljuderin pitäjässä; tapahtuma kuuluu kuitenkin jo kertomuksen puitteisiin.

I VERÄJIÄ AMERIKANTIELLÄ

Kuninkaaksi kivikuntaan

1

Mjödahult on Ljuderin vanhimpia maataloja. Se mainitaan käräjäpöytäkirjassa kaksisataa vuotta ennen Amerikan löytämistä.

Nilsan suku on asunut ja viljellyt tätä tilaa niin kaukaisista ajoista asti kuin paperit ja miespolvien muisti tietävät kertoa. Ensimmäinen nimeltä tunnettu omistaja oli Mjödahultin Nils, ja häneltä suku sai nimensä. Mjödahultin Nilsistä muuten tiedetään, että hänen nenänsä oli isoimpia ja rotevampia, mitä ihmiskasvoissa oli nähty. Se kuuluu muistuttaneen komeata naurismaan hedelmää. Nenä kulki perintönä hänen jälkeläisilleen ja ilmaantui jollekulle jokaisessa miespolvessa. Siitä tuli suvun tuntomerkki. Nilsan-nenällä, joksi sitä sanottiin, piti olla sama ominaisuus kuin onnenlakilla: se tiesi myötäkäymistä. Niistä lapsista, jotka syntymässään saivat Nilsan-nenän, tuli suvun pystyvimpiä ja hyväonnisimpia ihmisiä, ja vaikka se naisia rumensi, se ei kuulu haitanneen heidän avioitumistaan.

Maakirja mainitsee, että Mjödahult oli 1700-luvulla täystalo. Sittemmin se lohkottiin useissa perinnönjaoissa, viimeksi 1819, jolloin se jaettiin kahden veljeksen, Olovin ja Nilsin välillä; tämän perinnönjaon yhteydessä mainitaan lisäksi neljä veljeä ja kolme sisarta. Uudet maapalstat olivat niin muodoin vain kuudennestoistamanttaalin tiloja. Nils, nuorempi veli, joutui muuttamaan ulkopalstoille, mistä hän sai kolme tynnyrinalaa peltoa keskeltä mäntynummea. Uusi talo mainitaan maakirjassa Korpamoen-nimisenä Mjödahultin emätalon alaisena kuudennestoistamanttaalin verotalona.

Nils Jakobs Son oli lyhytkasvuinen, vain viisi jalkaa pitkä. Hänelle ei ollut suotu Nilsan-nenää, mutta hän oli

silti pystyvä ja uuras mies. Hän ei mielellään lepuuttanut käsiään, jos ne jotakin askarta löysivät. Märta, hänen vaimonsa, oli vankka ja isokasvuinen nainen, päätään pitempi miestään.

Korpamoen ei ollut alun perin torppaa isompi, mutta Nils muutti perintöosansa taloksi. Maa oli enimmäkseen kangasmaata ja vilisi kiviä; näytti siltä kuin taivaasta olisi satanut kiviä luomisen jokaisena kuutena päivänä. Mutta Nils etsi kaikki paikat, missä maa oli jotenkuten viljelyskelpoista, ja kävi käsiksi kiviin rautakangella ja vivulla – vipuna oli pitkä seiväs, jonka tyveen oli naulattu hevosenkenkä. Jumalalta hän kuitenkin oli saanut parhaan työkalunsa: hän iski kivien kimppuun paljain käsin, vieritti niitä, kamppaili ja kävi sylipainia syvällä kivien kuopissa. Ja kun hän löysi kiven, johon ei pystynyt käsivoimin eikä myöskään rautakangella ja vivulla, silloin hän meni hakemaan vaimoaan. Märta oli melkein yhtä vahva kuin miehensäkin. Hän tarrasi vivun kärkipäähän ja alkoi vääntää, samalla kun Nils pisti rautakangen kiven alle.

Se oli hiljaista ottelua, tämä Nilsin ja kiven välinen, ottelua raskaan, elottoman massan ja kärsivällisen, sitkeän miehen elävien lihasten ja jänteiden välillä.

Ja tätä ottelua jatkui Nilsin koko isännyyden ajan: Joka vuosi hän raivasi vakanalan peltoa. Korpamoenissa oli lopulta enemmän kiviröykkiöitä kuin missään muussa pitäjän talossa. Kun Nils kynti peltoa, sai sahra enimmäkseen kiertää kehää röykkiöiden ympärillä; hänellä olikin tapana sanoa, että hän meni päästään pyörälle tässä piirileikissä.

Nils Jakobs Son osasi käsitellä puutakin ja kulki välillä kirvesmiehenä kylällä. Talonsa hän oli rakentanut itse. Jo poikasena hän oli kulkenut kirvesmiehen matkassa eikä ollut aikuinen vielä silloinkaan, kun hän jo osasi salvaa talonnurkan – työ, joka oli kirvesmiehen ammatin vaikein. Lisäksi hän oli uunintekijä ja hevosenkengittäjä. Talvet hän seisoi höyläpenkin ääressä ja teki kaikenlaisia talonpojan työkaluja.

Ruvetessaan Korpamoenin isännäksi hän oli ottanut hypoteekkilainan lunastaakseen käteisellä sisarusten pe-

rintöosuudet. Saadakseen maksetuksi lainan vuosikoron hän teki kirvesmiehen ja nikkarin töitä.

Nilsin ja Märtan avioliitosta syntyi kolme lasta, pojat Karl Oskar ja Robert sekä tytär Lydia. Kaksi kertaa Märtan raskaus meni vikaan. Toisella kertaa se tapahtui samana päivänä, jolloin hän auttoi miestään vääntämään isoa kiveä kuopasta.

Ruotsin ja Norjan uusi kuningas, Kaarle Juhana, oli noussut valtaistuimelle muutamia vuosia ennen kuin Nils ja Märta menivät naimisiin, ja esikoisensa he ristivät hänen mukaansa. Samalla he varan vuoksi antoivat hänelle toisen nimen uuden kruununprinssin, Oskarin mukaan. Maailman ylhäisten, kuninkaitten ja prinssien, kuningattarien ja prinsessojen nimet tiesivät lapsille kuulemma onnea. Ja kaikkein köyhinkin saattoi antaa pikkuväelleen kuninkaannimiä, ne kun eivät maksaneet enempää kuin muutkaan almanakan nimet.

Lisäksi esikoispoika Karl Oskar oli jo ennen kastetta, syntymässään, saanut perinnöksi onnea tuottavan nenän, Nilsan suvun ison nenän.

Karl Oskar kasvoi ja varttui vahvaksi. Pian hän seurasi isäänsä rakennuksille ja auttoi häntä kivenväännössä. Mutta poika osoitti jo varhain omaa tahtoa. Joskus sattui, ettei hän työssään tehnyt niin kuin isä käski, vaan niin kuin itse halusi, ja hän saattoi ryhtyä johonkin puuhaan omin päin, vaikka oli vielä vanhempiensa leivissä. Eikä mikään kuritus pystynyt tähän itsepäiseen lapseen. Nils suuttui omavaltaiseen poikaansa monta kertaa.

Karl Oskarin ollessa neljätoistavuotias isä käski hänen eräänä päivänä sahata säleitä uutta heinähäkkiä varten, viiden jalan pituisia. Karl Oskarin mielestä lyhyistä säleistä olisi tullut liian matala häkki: hän sahasi ne kuusi jalkaa pitkiksi.

Nils mittasi heinähäkin säleet ja sanoi:

— Jollet sinä poika tee niin kuin käsketään, saat mennä menojasi!

Karl Oskari oli vähän aikaa hiljaa. Sitten hän vastasi kopeasti:

— Taidanpa sitten mennäkin!

Ja samana päivänä hän otti ja meni rengiksi eräälle Idemon isännälle ja oli sitten hänen palveluksessaan seitsemän vuotta.

Nils katui sanojaan, kun ne otettiinkin todesta; pojasta oli ollut paljon apua. Mutta peruuttaa hän ei voinut. Poika, joka ei ollut käynyt Herran ehtollisella, ei saanut työnteossa uhmata isänsä käskyvaltaa.

Kaksikymmentä viisi vuotta Nils ja Märta menestyivät hyvin Korpamoenissa.

Eräänä päivänä kevättalvella 1844 Nils Jakobs Son oli yksinään haassa raivaamassa peltoa syrjäiseen metsänaukioon. Siellä hän osui kiveen, joka oli tavallista hankalampi. Se oli pienempi kuin moni, jonka hän oli vääntänyt yksin ylös, mutta se oli syvällä maassa ja pyöreä kuin pallo, niin ettei siitä saanut otetta kangella eikä vivulla. Nils käytti kaikki metkunsa, ja vihdoin hän sai kiven väännetyksi kuopastaan yli puolivälin. Hän lukitsi sen rautakangella ja aikoi tehdä loput paljain käsin. Mutta juuri kun hänen piti käydä lopulliseen sylipainiin kiven kanssa ja vierittää se ylös, maa petti hänen toisen jalkansa alla ja hän kaatui suulleen. Kaatuessaan hän tuli liikauttaneeksi rautakankea, ja kivi heltisi lukosta. Se vierähti takaisin kuoppaan — ja Nilsin toisen reiden päälle.

Siihen hän jäi. Kun häntä ei iltapuoleen kuulunut kotiin, lähti Märta häntä etsimään. Mies makasi yhä kuopassa kiven vieressä, ja Märta otti hänet selkäänsä ja kantoi kotiin. Idemon Berta, johon kaikkinaisten vaivojen ja vahinkojen sattuessa turvauduttiin, käytiin noutamassa Nilsin luo, ja Berta sanoi, että reisiluu oli poikki ja lonkkanivel vioittunut.

Nils makasi vuoteen omana useita kuukausia, ja Berta hoiteli häntä yrttikeitoksillaan ja voiteillaan. Reisimurtuma kasvoi umpeen ja hän kykeni taas seisomaan. Mutta lonkkaniveleen jäi parantumaton vamma. Hän ei voinut astua enää askeltakaan muuta kuin kahden kainalosauvan varassa. Tästedes hän ei pystynyt muuhun työhön kuin sellaiseen, joka tehtiin pelkillä käsillä, istuma-asennossa.

Nils Jakobs Son oli raajarikko. Hänen isännyytensä oli

päättynyt. Kaksikymmentä viisi vuotta hän oli otellut kivien kanssa. Viimeisessä sylipainissa kivi voitti.

Korpamoenin korkea lantatunkio kertoi, ettei tämä ollut enää mikään torppa: ei se ollut mikään torpantunkio, tuo navetan edessä kohoava kasa. Taloon kuului nyt seitsemän tynnyrinalaa peltoa, josta saatiin talvi- ja kesärehut seitsemälle naudalle. Maapalstan, jonka Nils ja Märta olivat kaksikymmentä viisi vuotta sitten ottaneet haltuunsa, he olivat laajentaneet yli kaksinkertaiseksi. Nyt heidän piti jättää se toisiin käsiin.

Kuudennestoistamanttaalin tilaa ei voinut ruveta pilkkomaan, siinä ei ollut enää jakamista. Jonkun lapsista oli nyt saatava hyötyä työstä, jonka he olivat siihen uhranneet. Karl Oskar oli nipin napin ehtinyt aikuiseksi. Lydia-tytär oli neljätoistavuotias ja Robert, toinen pojista, vasta yhdentoista. Vanhin poikakin oli aika nuori itsenäiseksi isännäksi, mutta mieluummin Nils tarjosi taloa hänelle kuin antoi sen joutua vieraille. Sitä paitsi hän oli ehtinyt oppia kunnioittamaankin Karl Oskaria, itsepäistä ja riuskaa poikaa, joka oli neljätoistavuotiaana jättänyt syntymäkotinsa muutaman häkinsäleen takia, kun ei saanut tahtoaan läpi.

Seitsemän vuoden renkinäolon jälkeen Karl Oskar oli lopen kyllästynyt tekemään töitä muille, hän tuli mielelläänkin kotitaloon ja rupesi omilleen: hän oli valmis kaupantekoon.

— Mutta jos isännäksi rupeat, tarvitset naisihmisen myös, sanoi Nils.

— Taidanpa saada hyvänkin, jos tahdon, vastasi Karl Oskar itsevarmasti.

— Älä siinä rehvastele! nuhteli isä.

Mutta parin päivän kuluttua Karl Oskar tuli kertomaan, että hänet kuulutettaisiin sunnuntaina avioliittoon. Vanhemmat hämmästyivät niin, etteivät saaneet sanotuksi mitään. Poika oli siis huolehtinut naimisiinmenostaankin kysymättä heiltä neuvoa sanallakaan! Sillä pojalla oli totisesti oma tahto. Mutta nyt he alkoivat huolestua: kun poika oli noin omapäinen, hän ei mitenkään voinut menestyä ajan oloon.

2

Eräänä syyspäivänä pari vuotta aikaisemmin Karl Oskar ajoi isäntänsä laskuun kuormallisen halkoja Idemon Bertalle, parantajaeukolle. Berta tarjosi hänelle ryypyn keittiössä. Siellä istui nuori vieras tyttö kehräämässä. Hänellä oli paksu vaalea tukka ja lempeät silmät, vihreät tai siniset tai kumpaakin. Kasvot olivat somat ja heleäpintaiset, vaikka nenä olikin hiukan pisamainen. Tyttö istui koko ajan paikallaan rukin takana, niin kauan kuin Karl Oskar oli sisällä, ja kumpikin oli hiljaa. Mutta lähtöä tehdessään Karl Oskar kääntyi häneen päin ja sanoi:

— Minun nimeni on Karl Oskar.

— Ja minun Kristina, vastasi tyttö.

Siinä hän istui ja kehräsi edelleenkin. Mutta hän oli itse sanonut nimensä, hän, josta oli tuleva Karl Oskarin vaimo.

Kristina oli talollisen tytär Algutsbodan Duvemålasta ja oli seitsentoistavuotias silloin, kun he tapasivat ensi kerran. Mutta varreltaan hän oli jo sopusuhtainen ja naisen näköinen, lanteet olivat pyöristyneet kaareviksi, ja tyttömäiset rinnat puristuivat ja pingottuivat leninkiä vasten, joka oli jo kauan ollut liian ahdas. Mieleltään hän oli vielä lapsi. Hänestä oli hyvin hauskaa keinua nuorakiikussa. Joitakin viikkoja ennen kuin hän tapasi Karl Oskarin, hän oli kotonaan Duvemålessa ottanut häränohjaksen ja ripustanut sen keinuksi luuvaan. Kesken leikin hän oli pudonnut keinusta: kaatunut luuvan lattialle ja rikkonut toisen polvilumpionsa. Vamma tuli huonosti hoidetuksi, ja polveen tuli luumätää. Vanhemmat lähettivät hänet Idemon Bertan luo, joka oli monessa pitäjässä kuulu lääketaidostaan, ja niin Kristina nyt asui Idemossa, missä eukko paranteli hänen luumätäänsä.

Kristina ontui kävellessään; siksi hän ei noussut rukin takaa, niin kauan kuin Karl Oskar oli keittiössä.

Karl Oskar keksi asiaa Bertalle saadakseen tavata tytön uudestaan, ja hänen tullessaan seuraavan kerran Kristina seisoi porstuansillalla. Silloin hän huomasi, että siinä

olikin kookas tyttö, melkein yhtä pitkä kuin hän itse. Kristina oli lanteilta vankka, mutta uumilta kaita. Silmät olivat ujot ja hyvin vietteleväiset.

Muutaman kerran he tapasivat sinä aikana, jonka Kristina asui Idemossa. Vähän ajan kuluttua Kristinan polvi oli ehjä ja luumätä parantunut. Hän oli lakannut ontumasta, ja nyt hän uskalsi nousta kävelemäänkin Karl Oskarin nähden.

Hänen kotiinmuuttonsa aattoiltana he tapasivat ja istuivat yhdessä nurinkäännetyllä perunatiinulla Bertan kellarin edessä. Karl Oskar sanoi pitävänsä Kristinasta ja kysyi, pitikö tämä vuorostaan hänestä. Tyttö sanoi pitävänsä. Silloin Karl Oskar kysyi, menisikö Kristina hänen kanssaan naimisiin. Tämä vastasi, että he olivat kumpikin liian nuoria ja että Karl Oskarin täytyisi ainakin tulla ensin täysi-ikäiseksi. Karl Oskar vastasi, että hän voisi kirjoittaa kuninkaalle ja pyytää naimalupaa. Silloin Kristina sanoi, ettei heillä ollut missä asua eikä ollut tietoa siitäkään, mistä ruoka ja vaatteet saataisiin. Siihen Karl Oskar ei osannut vastata mitään, sillä totta se olikin: hän ei voinut luvata tytölle mitään, ja siksi hän oli vaiti. Lausuttu sana ja lupaus oli sitova; siitä piti vastata, eikä sitä saanut koskaan enää takaisin.

Sen jälkeen he olivat tavanneet Klintakrogenin markkinoilla kolme kertaa, kahtena keväänä ja yhtenä syksynä, ja joka kerta Karl Oskar oli sanonut, että hän piti Kristinasta edelleenkin, ketään muuta hänellä ei ollut mielessä.

Karl Oskar tiesi mitä tahtoi. Kun isä nyt tarjosi hänelle Korpamoenia ostettavaksi, hän lähti oikopäätä Kristinan kotitaloon Duvemålaan. Tytön isä ja äiti olivat hiukan ihmeissään, kun vieraisille tuli aivan tuntematon nuorukainen, joka pyysi puhutella heidän tytärtään kahden kesken.

Karl Oskar ja Kristina seisoivat ulkona tuvan päädyssä ja puhuivat keskenään kaksikymmentä minuuttia.

Karl Oskar arveli:

Että heidän oli nyt aika mennä naimisiin, nyt kun hän oli täysi-ikäinen ja tarpeeksi vanha ja saisi kotitalon haltuunsa. Heillä oli koti ja kontu, ja heillä oli millä hankkia vaatetta ja ruokaa.

Kristina arveli:

Että he olivat tavanneet vasta kymmenisen kertaa, joten he tuskin olivat vielä ehtineet tutustua toistensa tapoihin ja mielenlaatuun. Että hän, yhdeksäntoistavuotias, oli vielä liian nuori talonemännäksi. Että Karl Oskarin täytyisi kysyä hänen vanhemmiltaan, tahtoivatko nämä hänet vävykseen.

Siinä kävi niin kuin Karl Oskar halusi. Kun Kristinan vanhemmat kuulivat, että oli kysymys vakaasta kosinnasta ja että kosijalla olisi kohta talo, hänet hyväksyttiin vävyksi. Hän jäi yöksi taloon ja makasi tulevan vaimonsa kanssa tämän kamarissa, vaatteet yllään, kaikessa siveydessä. Ja kuuden viikon kuluttua Duvemålassa pidettiin hänen ja Kristina Johansdotterin häät.

Ja Karl Oskar sanoi nuorelle vaimolleen: Koko maailmassa ei ollut ihmistä, jota hän olisi kärsinyt niin mainiosti kuin Kristinaa, tämä kun ei koskaan moittinut häntä eikä huomauttanut hänen vioistaan, niin kuin muut tekivät. Varmasti hän viihtyisi Kristinan kanssa läpi koko elämänsä.

3

Samana vuonna, jolloin Oskar I nousi Ruotsin ja Norjan valtaistuimelle, Karl Oskar Nilsson otti haltuunsa Korpamoenin kuudennestoistamanttaalin talon. (Uusi isäntä oli oppinut kirjoittamaan ja kirjoitti isännimensä yhdeksi sanaksi.) Vielä hallitsijanvaihdoksen jälkeenkin hän oli paitsi Ruotsi-Norjan kuninkaan myös kruununprinssin kaima – nimet olivat vain vaihtaneet paikkaa: nyt oli

kuningas Oskar-niminen ja kruununprinssi oli Karl.

Korpamoenin kauppahinta, karja ja työkalut mukaan luettuina, oli 1700 riksiä. Summasta vähennettiin hypoteekkilaina, 800 riksiä. Lisäksi Nils ja Märta pidättivät itselleen syytinkietuja kuolinpäiväänsä asti: oikeuden asua kamarissa, saada talvi- ja kesärehut yhdelle lehmälle ja yhdelle lampaalle, kolme vakanalaa peltoa, jota viljellessään he saisivat käyttää omistajan vetojuhtia, sekä vuosittain kolme tynnyriä jyviä, puoliksi rukiita ja puoliksi ohria. Kauppakirjassa, joka on yhä tallella ja joka on varustettu Nilsin ja Märtan puumerkillä, sanotaan: »Syyntinkiaika alkaa 1. päivänä heinäkuuta 1844, kuten terveellä järjellä ja vakaasti harkiten on sovittu Korpamoenissa vieraanmiehen länsäollessa 19. päivänä kesäkuuta tänä vuonna.»

Perinnönjako toimitettiin, ja kukin kolmesta lapsesta sai 210 riksiä ja 24 killinkiä. Robert ja Lydia, alaikäisiä kumpikin, jättivät osuutensa saataviksi veljen taloon.

Karl Oskar oli saanut mitä tahtoi. Entä millaista hänellä nyt oli aloittaessaan? Seitsemän vuoden renginpalkasta hän oli säästänyt 150 riksiä, vaimonsa myötäjäisinä hän sai 200 riksiä, hänen perintöosuutensa oli 210 riksiä. Mutta nämä rahat eivät riittäneet peittämään juuri enempää kuin neljänneksen talon kauppahinnasta. Loput kolme neljännestä olivat velkaa, josta oli suoritettava korkoa. Sisaruksille oli maksettava korkoa näiden lunastamattomista perintöosuuksista, hypoteekkilainan korkoina oli maksettava viisikymmentä riksiä vuodessa. Ja suurimpana velkana oli vanhempien eläke, se oli suuri eläke ja rasitti pientä kuudennestoistamanttaalin taloa. Mutta sen täytyi olla niin runsas, että isä ja äiti tulisivat sillä toimeen. Nils oli vasta 51-vuotias, Märta 48-vuotias; heidän eläkkeensä oli velka, jota hän saisi suorittaa niin kauan kun he vielä olisivat elossa.

Karl Oskar ei oikeastaan saanut taloa, vaan velkaa, jota piti maksaa pois ja josta piti suorittaa korkoja. Mutta velkoja sai pois työllä, ja siksi hän ei ollut huolissaan, sillä työtä hän osasi tehdä.

Niin jatkui elämä Korpamoenissa. Nils ja Märta muuttivat pieneen päätykamariin, jossa he aikoivat viettää

loput elinpäivänsä. Kristina tuli taloon myötäjäiskirstu mukanaan ja otti Märtan paikan. Uusi emäntä oli kovin nuori. Mutta hän oli käsin tikannut morsiuspeiton, jonka hän ensimmäisenä iltana levitti aviovuoteelleen. Se oli ruiskukansininen; Märta kehui sitä kauniiksi, ja Kristina oli ylpeä.

Karl Oskar oli hyvillään, kun hänen äitinsä ja vaimonsa elivät sovussa. Muuten heistä olisi voinut koitua paljon harmia toisilleen, kun he asuivat niin ahtaasti. Syytinkisopimuksen mukaan hänen äidillään oli oikeus valmistaa ruokaa keittiössä ja paistaa leivinuunissa. Jos Märta ja Kristina olisivat olleet vihoissa keskenään, he olisivat saattaneet olla toistensa tiellä joka sopessa.

Mutta eräänä päivänä anoppi yllätti Kristinan luuvasta, missä tämä keinui nuorakiikussa, jonka oli salaa ripustanut kattohirsiin. Märta katsoi näkemäänsä läpi sormien eikä virkkanut mitään. Kristina oli vielä hiukan lapsekas ja leikkiverinen. Mutta kummallista oli, että hän vieläkin halusi keinua, vaikka oli jo kerran pudonnut samanlaisesta kiikusta ja saanut polveensa pahan vamman. Tuollainen raisu leikki ei sopinut naidulle naiselle, se hänen olisi pitänyt tietää. Mutta kukaan ulkopuolinen ei nähnyt hänen keinumistaan luuvassa eikä siitä onneksi levinnyt kylälle huhuja.

Kristinaan liittyi kuitenkin muuan seikka, josta Nils ja Märta eivät pitäneet, mutta jolle hän itse ei mahtanut mitään: hän oli äidin puolelta sukua åkelaisuuden alkuunpanijan ja päämiehen, Åke Svenssonin jälkeläisille. Hänen äitinsä oli Åken sisarentytär, ja Kärragärden talo, pitäjän åkelaisten tyyssija, oli nykyään Kristinan äidin veljen, Danjel Andreassonin hallussa. Danjel, Åke Svenssonin sisarenpoika, oli siis Kristinan eno. Yli viisikymmentä vuotta oli jo kulunut siitä, kun Östergöhlin kapinoitsija ja lahkolaisvillitsijä kuoli Danvikenin hullujenhuoneessa, ja kaiken tietämän mukaan Kärragärde oli puhdistunut åkelaisuuden hirvittävästä saastasta. Mutta vastenmielisyys harhaopin perustajaa kohtaan oli juurtunut niin syvälle useimpiin pitäjäläisiin, että se periytyi uusille sukupolville ja eli vielä nytkin monien mielessä.

Se joka oli sukua Danvikenin hullujenhuoneessa kuolleelle Åke Svenssonille, ei kulkenut siitä kerskumassa.

Miniälle Nils ja Märta eivät puhuneet mitään, mutta kerran he kysyivät Karl Oskarilta:

– Tiedätkö, että vaimosi on sukua Östergöhlin Åkelle?

– Tiedänhän minä, sanoi Karl Oskar. Mutta tulkoonpa silmieni eteen se, joka häntä siitä moittii!

Muuta puhuttavaa siitä ei ollut. Nils ja Märta toivoivat vain, ettei miniän ja åkelaisten johtajan sukulaisuus ollut pitäjäläisten tiedossa. Korpamoenissa sitä ei otettu sen koommin puheeksi.

4

Jokaisena arkipäivänä Nils tuli varhain aamulla syytinkiväen kamarista kainalosauvoillaan kävellen. Hän laahusti hiljalleen halkovajaan vanhan höyläpenkkinsä ääreen. Siellä hän istui veistämässä pyöränpuolia, haravanpiikkejä, kirvesvarsia ja viikatteenvarsia. Vielä hän osasi käsitellä höylää ja talttaa, kädet hänellä olivat terveet ja taito oli tallella. Ja minkä hän itse osasi, sen hän opetti myös pojalleen Karl Oskarille.

Lämpimänä vuodenaikana Nils istui nikkaroimassa tuvan edessä ison vaahteran alla. Siltä paikalta hän näki peltojen ja niiden kiviröykkiöiden yli, joita hänen kätensä olivat keränneet. Kaksikymmentä viisi vuotta hän oli täällä isännöinyt, ja oli siitä sentään jäänyt jälkiä. Kaikki hänen pinoamansa muurit ja röykkiöt olivat yhä paikallaan, ja siinä ne tulisivat melko kauan vielä olemaankin.

Raajarikko Nils ei ollut katkera. Hän uskoi, että kaikki tapahtui maailmassa niin kuin Jumala oli kerran suunnitellut ja määrännyt. Hän uskoi Jumalan jo alun perin säätäneen, että yksi kivi hänen pellossaan tiettynä päivänä ja tiettynä hetkenä kierähtäisi takaisin kuoppaansa ja rikkoisi häneltä lonkkanivelen. Hän oli menettänyt jalansijansa, ja niin hän sai lopun ikäänsä raahustaa kainalosauvoilla ja hypellä kuin siipirikko harakka. Miksi hänen jalkansa luiskahti? Jumalan oli täytynyt tarkoittaa sillä

jotakin. Mutta röyhkeätä hänen oli udella sellaista, minkä vain Luoja yksin saattoi tietää, ja siksi hän ei vaivannut sillä päätään.

Siinä hänen poikansa nyt kulki kyntämässä ja kylvämässä pelloilla, jotka hän oli raivannut. Hän oli otellut kivien kanssa niin hyvin kuin taisi, ja nyt siitä oli hyötyä pojalle.

Mutta Karl Oskar oli huolissaan veloista ja koroista. Jos hänellä olisi ollut hevonen, hän olisi voinut tehdä ansiotöitä ajomiehenä. Mutta kuudennestoistamanttaalin talo oli liian pieni elättämään hevosta, joka talven mittaan ahtoi sisäänsä monta tynnyriä kauroja. Voidakseen pitää hevosta hän olisi tarvinnut peltoa kolme tynnyrinalaa lisää. Seitsemän tynnyrinalaa hänellä tässä oli, ja siitä oli elettävä sekä vanhojen että nuorten, hänen vanhempiensa, hänen vaimonsa ja hänen itsensä.

Karl Oskar totesi, että hänen täytyisi raivata lisää maata.

Hän meni katsastamaan Korpamoenin raivaamattomia maita. Siellä oli kuusimetsää ja kallionnyppylöitä, oli autioita kankaita, kanervanvarpuja ja männynjuuria, oli märkiä notkoja, joissa kasvoi rahkasammalta ja karpaloa, oli mättäistä ja kupuraista niittyä, ja loput oli kivikkoa. Hän otti rautakangen ja survaisi sillä maata sieltä täältä, ja joka paikasta kalahti sama ääni: kiven. Hän kulki läpi haan ja niityn, metsän ja nummen, ja rautakankea vasten kalahti: kiveä, kiveä, kiveä. Se oli yksitoikkoinen laulu, murheellinen laulu sille, joka tahtoi raivata lisää peltoa.

Karl Oskar ei löytänyt yhtään kapanalaa maata, jonka olisi voinut raivata. Hänen isänsä oli tehnyt minkä voi: Kaikki maa, josta oli pelloksi, oli jo peltona. Se maa, jolla Karl Oskar kulki kyntö- ja kylvötöissä, oli hänen kertakaikkinen osuutensa. Niin kauan kuin maata ei voinut venyttää ja levittää isommaksi kuin se Jumalan kätten jäljiltä oli, ei Korpamoenissa ollut enää mitään raivattavaa.

Kun nuori isäntä ei siis voinut jatkaa luomistyötä siitä mihin Jumala oli sen lopettanut, hän sai tyytyä seitse-

mään tynnyrinalaansa. Ja kiviin, joita näki ympärillään, minne ikinä katsoi: kiviä louhikkoina, kiviä röykkiöinä, kiviä muureina, kiviä maan päällä, kiviä maan alla, kiviä, kiviä, kiviä.

Kuningas Oskar oli juuri noussut hallitsemaan Ruotsin ja Norjan valtakuntia. Karl Oskar Nilsson oli tullut kuninkaaksi kivikuntaan.

5

Hänen isännyytensä ensimmäinen vuosi oli 1845, ja siitä tuli hyvä vuosi. Sato tuli mainio, viinapannuun saatiin monta tynnyriä jyviä, hypoteekkilainan koron hän maksoi määräaikana, kaikki oli hyvin. Ja kevätpuolella Kristina synnytti ensimmäisen lapsensa, tytön. Lapsi kastettiin Annaksi Kristinan äidin mukaan.

Toisenakin vuotena Korpamoenissa saatiin hyvä sato, mutta korjuuaikana kävi vahinko. Kuhilaille pantu ruis rupesi itämään, ja niistä jauhoista leivottu leipä tuli likilaskuista. Osa jyvistä oli sellaisia, ettei niistä voinut keittää viinaakaan. Voidakseen maksaa hypoteekkilainen koron he myivät vasikan ja porsaan, ja puuttuvat 20 riksiä Karl Oskar sai lainata rammalta isältään, joka oli ansainnut ne puusepäntöillä. Elokuussa Kristina sai pojan keskellä korjuuaikaa. Vastasyntynyt ristittiin Johaniksi duvemålalaisen isoisänsä mukaan.

Kolmas vuosi oli murheellinen. Heinäkuussa, kun niittyheinä oli kaadettu, tuli niin kova sade, että heinät uiskentelivat vedessä. Veden laskettua osa heinistä oli läpimätiä, kelvottomiksi pilaantuneita. Ne haisivat niin pahalle, ettei yksikään eläin huolinut niitä suuhunsa, eikä niissä ollut ravintoa lainkaan. Karl Oskarin ja Kristinan täytyi myydä yksi lehmänsä. Sitten tuli muitakin vastoinkäymisiä. Toinen lehmä sai kuolleen vasikan, ja yksi lampaista eksyi metsään ja joutui petojen suihin. Ja syksyllä tuli seudulle perunarutto: perunannostoon ruvettaessa huomattiin, että melkein joka toinen mukula oli pilalla. Kun yksi kori tuli täyteen terveitä perunoita,

saatiin samalla viedä pois toinen yhtä suuri korillinen mädänneitä, jotka tuskin kelpasivat edes elukoille. Seuraavana talvena ei saatukaan enää joka päivä panna perunapataa tulelle. Ruton sanottiin tulleen muista maista, siellä se oli aiheuttanut nälänhätää ja kapinaa.

Sinä vuonna, 1847, Karl Oskar velkaantui entistä pahemmin: hänen täytyi lainata koko se summa, joka meni hypoteekkilainan koronmaksuun. Nilsillä ei ollut enää mistä lainata, ja apeltaan hän ei halunnut pyytää. Kristina ehdotti, että Karl Oskar kääntyisi hänen enonsa, Kärragärden isännän puoleen, joka oli kohtalaisen varakas. Danjel Andreasson tunnettiin sävyisäksi ja harmittomaksi mieheksi, vaikka hän olikin inhottujen åkelaisten johtajan sisarenpoika. Tyhmää oli nyt enää pitää lukua viidenkymmenen vuoden takaisista tapahtumista. Ja Danjel suostuikin antamaan lainaksi 50 riksiä heti kun Karl Oskar sai asiansa sanotuksi.

Jouluaaton aattona samana vuonna Kristina synnytti kaksoset, pojan ja tytön. Poika oli heikko, hän sai hätäkasteen rovasti Brusanderilta ja kuoli kahden viikon kuluttua. Eloon jäänyt tyttö ristittiin Märtaksi Karl Oskarin äidin mukaan, ja kutsumanimeksi tuli Pikku-Märta.

Karl Oskarilla oli nyt yksi lehmä vähemmän ja velkoja 70 riksiä enemmän kuin kolme vuotta sitten, jolloin hän rupesi taloa pitämään. Mutta hän ja Kristina olivat kumpikin näinä kolmena vuotena tehneet työtä päivät päästään ja ahertaneet ja puurtaneet minkä ikinä jaksoivat. Oli ponnisteltu eteenpäin, mutta taaksepäin oltiin menossa. Herran ilmat eivät olleet heidän määrättävissään, karjaonni ei ollut heidän vallassaan. Karl Oskar oli luullut heidän tulevan toimeen, jos he vain pysyisivät terveinä ja voimissaan, niin että jaksaisivat uurastaa. Nyt hän sai kokea, ettei ihminen voinut itseään työllä auttaa täällä maailmassa.

– On sanottu, että sinun pitää otsasi hiessä leipääsi syömän, sanoi Nils.

– Niin, vastasi Karl Oskar. Mutta ei ole varmaa, että sitä leipää silti saa, vaikka tekeekin työtä otsa hiessä.

Kyllä hänkin osasi Raamatun kertomuksen ihmisen

syntiinlankeemuksesta. Hän oli lukusilla ollut etevä vastaamaan ja saanut kiitosta rovasti Brusanderilta.

Karl Oskar oli saanut mitä tahtoi, mutta ihmiselle ei ole aina hyväksi, että hän saa mitä tahtoo. Kaikki uskoivat, että hänellä olisi onni myötä: Hänellä oli kaksi kuninkaannimeä, kasteessa annettuja ja elämän kirjaan kirjoitettuja. Ja hän oli saanut ison Nilsan-nenän. Nenäsi on paras perintösi! sanoi hänen isänsä. Mutta mitä häntä nyt auttoivat kuninkaiden tai keisarien nimet? Mitä häntä auttoi, että hänellä oli nenä, joka kurkotti kauemmaksi maailmaan kuin kenenkään muun? Näyttihän siitä huolimatta koittavan päivä, jolloin nimismies Lönnegren tulisi taloon toimituttamaan ulosottoa.

Poikavuosina hän oli saanut ikätovereiltaan kuulla monta pilkkasanaa kasvojaan rumentavasta isosta nenästä. Hän oli aina vastannut: Tämä on paras nenä, mitä minulla tähän asti on ollut. Ja hän oli uskonut vanhempien kertomukset esi-isistä, joilta hän oli sen perinyt, ja lohduttautunut sillä, että se toisi hänen elämäänsä onnea ja myötäkäymistä. Kristinan mielestä nenä ei haitannut hänen ulkonäköäänkään: naisihmisellä se olisi näyttänyt toiselta, Kristina sanoi, mutta miehelle se sopi hyvin. Sitä hän ei kuitenkaan uskonut, että nenä voisi jotenkin auttaa Karl Oskaria menestymään maailmassa; sehän olisi ollut pakanallinen ajatus. Kristina oli hurskaasta kodista ja tiesi, että Jumala hallitsi ihmisiä niin kuin tahtoi, tutkimattoman ja kaikkitietävän viisautensa mukaan: Kun heille nyt alkoi tulla vastoinkäymisiä, heille tapahtui vain Jumalan tahdon mukaan.

6

Sitten alkoi vuosi 1848. Karl Oskar luki almanakasta, jonka hän oli ostanut neljällä killingillä koulumestari Rinaldolta, että se oli 5850:s vuosi maailman luomisesta.

Ja se oli samalla 48:s vuosi kuningas Oskar I:n Korkeasta Syntymästä ja neljäs vuosi Hänen valtaistuimelle nousustaan. Ja se oli Karl Oskar Nilssonin neljäs vuosi

Korpamoenin isäntänä.

Hän luki almanakasta suurten kiertotähtien kulusta ja näyttäytymisestä uutena vuotena. Hän tunsi hyvin tähtikuvioiden merkit, jotka oli almanakassa piirretty kuukaudenpäivien oikealle puolelle: Oinaan isot, käyrät sarvet, Skorpionin inhottavat sakset, Leijonan leveän villieläimenkidan, Neitsyen, joka oli uumilta kaita ja piti kukkaseppeltä kädessään. Näiden tähtikuvioiden ja vaeltavien planeettojen kohtaamisista riippuivat säät ja tuulet ja ehkä ihmisten kohtalotkin.

Jo vanhan vuoden lopulla ihmiset olivat havainneet huolestuttavia merkkejä, jotka saattoivat tietää sotaa ja vainoa, sairauksia ja ruttotauteja, kapinaa ja kallista aikaa. Linnunrataan, jonka tähdet tavallisesti loistivat kirkkaina ja heleinä, oli monin paikoin ilmestynyt tummia ja tyhjiä kohtia: taivaanvalot olivat kadonneet. Ja jo ennen joulua tuli ankara pakkanen ja varhainen talvi; ne jotka menivät jouluaamuna kirkkoon, tulivat kotiin korvat paleltuneina. Ja uudenvuodenpäivä alkoi kovalla tuulella. Se puhalsi kumoon Elmebodan kellotapulin ja kaatoi Åkerbyn tienhaarasta ison pihlajan, joka oli paksuin puu koko kirkkotien varrella, ja mäntykankailla, missä puiden juuret olivat matalalla kiviperäisessä maassa, myrsky riehui kuin vastahiottu viikate kasteisessa ruohossa. Ja Nooan Arkki, joka oli nähty viimeksi kuivana vuotena 1817, ilmestyi jälleen taivaankannelle ja kohosi maan yli kaikessa mahtavuudessaan. Arkin muodostivat vaaleat pilvet, ja se ulottui idästä länteen. Se oli siten poikittain maan kaikkien juoksevien vesien ja virtojen yllä; se estäisi sateen tulon alkaneena vuotena.

Merkillisiä säänmerkkejä nähtiin pitkin talvea ja kevättä. Jo helmikuussa oli lämmin kevätsää, mutta maaliskuu oli tuulinen, kuiva ja kylmä. Syysviljalle oli käynyt vahinko; maan paljastuttua ruispeltojen vihreässä peitteessä ammotti suuria aukkoja.

Mutta huhtikuun viimeisellä viikolla kevät näytti vihdoinkin saapuneen. Valpurinaaton aamuna Karl Oskarin piti ruveta muokkaamaan peltoa kevätkylvöä varten. Hän oli ottanut puupiikkisen äkeensä vajasta. Silloin

alkoi sataa lunta. Ja sitä satoi koko päivän. Illalla maata peitti toista jalkaa paksu lumi. Hän oli juuri päästänyt karjan laitumelle, nyt hän sai viedä sen takaisin karsinoihin. Huhtikuun lumi kätki kukat ja ruohot, jotka olivat alkaneet versoa. Taas oli pakkanen palleluttanut tämänvuotisen kevään.

Karl Oskar veti äkeen takaisin vajaan. Illalla hän istui hiljaisena ruokapöydässä. Satotoiveet eivät olleet miesmuistiin näyttäneet niin huonoilta ja huolestuttavilta kuin tänä merillisenä vuotena. Mieli painuksissa Karl Oskar meni makuulle tänä valpurinaattona.

Korpamoenin nuoripari makasi yhdessä peitteen alla, jonka Kristina oli tikannut. Se oli verhonnut heitä heidän levossaan jo neljä vuotta, yli tuhat yötä. Monina öinä Karl Oskar oli valvonut ja ajatellut hypoteekkilainan korkoa, monina öinä Kristina oli noussut tyynnyttämään lapsia, kun ne heräsivät ja huusivat. Neljä kevättä oli viheriöinyt ja neljän syksyn sänkipellot oli käännetty nurin sen jälkeen, kun he ensi kerran nauttivat miehen ja naisen syleilystä ruiskukansinisen morsiuspeiton alla.

Se syysilta, jolloin he yhdessä istuivat perunatiinulla Idemossa, oli muuttunut kovin kaukaiseksi, aivan kuin he olisivat eläneet sen jossakin toisessa maailmassa – se kuului heidän nuoruuteensa. Nuoria he olivat nytkin, mutta he puhuivat nuoruudestaan kuin jostakin menneestä: ennen naimisiinmenoaan he olivat nuoria, ja se oli joskus kauan sitten.

Karl Oskar oli juuri täyttänyt kaksikymmentä viisi vuotta, Kristina täyttäisi kohta kaksikymmentä kolme. Vielä äsken hän oli lapsi, nyt hän oli itse synnyttänyt maailmaan neljä lasta. Kolme niistä eli ja nukkui nyt vuoteissaan täällä tuvassa; hän kuunteli heidän hengitystään, huolestuneena niin kuin aina.

Kristina ajatteli joskus nuoren elämänsä tapahtumien kulkua ja yhteyttä. Jollei hän olisi Duvemålassa kotinsa luuvassa pudonnut nuorakiikusta ja loukannut polveaan, hän ei olisi mennyt Idemon Bertan luo hakemaan parannusta luumätään. Silloin hän ei myöskään olisi kohdannut Karl Oskaria, eikä heistä olisi tullut avioparia.

Eivätkä he olisi yhdessä pitäneet Korpamoenin taloa, eikä hän olisi saanut Karl Oskarin kanssa neljää lasta. Eivätkä he olisi maanneet tänä iltana yhdessä hänen tikkaamansa morsiuspeiton alla. Hänellä ei olisi ollut Annaa, Johania ja Pikku-Märtaa, pienokaisia, jotka nukkuivat tuossa heidän lähellään.

Kaikki, mikä hänen elämässään oli tärkeää, oli tapahtunut hänelle siksi, että hän oli kerran kotona tehnyt häränohjaksesta keinun ja sitten pudonnut siitä. Jumala oli varmaan tahtonut, että hän ripustaisi keinun kattoon; hän se oli järjestänyt Kristinalle tämän kaiken.

Ja hänen teki vieläkin mieli keinua nuorakiikussa; ihan äskettäinkin hän oli taas keinunut luuvassa, kun ketään ei ollut näkemässä. Hän tiesi kyllä, mitä anoppi olisi siitä arvellut: Sellainen ei sopinut talonemännälle, joka oli synnyttänyt neljä lasta, hänellä oli muuta ajattelemista.

Kristina oli sammuttanut talikynttilän maata mennessään. Ikkunasta paistoi valkoisena lumi, joka oli satanut maahan huhtikuun viimeisenä päivänä ja näytti jäävänkin.

Karl Oskar makasi hänen vieressään hiljaa, mutta hän kuuli, että mies oli vielä hereillä:

— Mietitkös jotakin?

— Mietin. Kevättä. Ei se tiedä hyvää vuodentulolle.

— Niin, pahalta näyttää.

Kristina vilkaisi ikkunasta: ulkona valaisi lumi. Kun he aamulla nousisivat, olisi toukokuu.

Sitten hän sanoi:

— Pitänee uskoa, että Jumala antaa viljan kasvaa. Tänä vuonna niin kuin kaikkina muinakin.

— Uskoa, niin! Jos uskomisesta olisi apua, saisimme syksyllä sata tynnyriä rukiita.

Karl Oskar ei ollut vielä koskaan näyttänyt toivottomalta. Nyt hän vaikutti apealta, ellei suorastaan masentuneelta, ja hänen mielialansa tarttui, niin että Kristinakin alkoi murehtia tulevia päiviä.

Karl Oskar jatkoi: Jos vanhemmat laski mukaan, heitä oli nyt seitsemän, joiden elatus oli saatava tästä pienestä talosta, kuudennestoistamanttaalin talosta. Jos tulisi

huono vuosi ja sato epäonnistuisi, niin hän ei kyllä tietäisi mitä tehdä.

Kristina ajatteli lapsia, kolmea pienokaistaan, jotka nyt nukkuivat makeaa untaan tässä huoneessa. He olivat saattaneet nuo lapset maailmaan, he olisivat niistä myös vastuussa ja velvolliset huolehtimaan siitä, että he saivat vatsansa täyteen ja vaatetta ylleen. Lasten hyvinvointi oli Kristinalle tärkeämpi kuin hänen omansa, ja hän tiesi, että Karl Oskar ajatteli samoin.

Nuori vaimo risti kätensä ja luki tavanmukaisen iltarukouksensa: »Käännä laupeutesi minun puoleeni ja anna minun rauhallisesti levätä tänä yönä . . .» Tänä iltana hän lisäsi ennen aamenta pari lausetta, jotka hän muisti 'Rukouksesta maan hedelmäin puolesta': »Anna meille suotuisa ilma ja varjele maan vilja kaikkinaiselta vahingolta. Siunaa meitä armossasi hyvällä sadolla. Jeesuksen Kristuksen, meidän herramme kautta, amen.»

Karl Oskar luki enää harvoin iltarukouksia, hän oli useimmiten liian väsynyt mentyään pitkäkseen. Mutta kun Kristina luki ja hän kuunteli, se sai käydä yhteisestä rukouksesta. Kyllä Jumala sai luvan katsoa läpi sormien sitä, joka oli isäntänä kivikunnassa.

Kristina kääntyi kyljelleen ruvetakseen nukkumaan ja hapuili miehensä kättä, sillä hän nukkui yleensä nopeammin, jos piti siitä kiinni.

He makasivat hiljaa kumpikin; Karl Oskar piti yhä vielä vaimon kättä omassaan. Kosketus herätti hänessä ruumiin halun. Hän pani kätensä vaimon kaulaan vetääkseen hänet lähelleen.

— Eeei Karl Oskar En minä oikein Kristina pinnisti hiukan vastaan.

— Mitä sinä nyt?

— Ajattelin noita lapsia . . .

— Nehän nukkuvat kaikki.

— En minä sitä — ajattelin lasten leipää.

— Leipää . . .?

Kristina kuiskasi hänen korvaansa:

— Jospa oltaisiin ilman, sitä minä vain. Niin niitä ei tulisi lisää.

Ääni kuulosti nololta. Mutta nyt se oli sanottu.

— Oltaisiin ilman? Koko lopun ikäämme? Sitäkö sinä?

Kristina oli vaiti.

— Että pysyisimme erossa iankaiken?

Kristina ei oikein tiennyt itsekään, mitä hän tarkoitti. Jumalahan loi niin monta ihmistä kuin tahtoi: maailmaan syntyi juuri niin monta lasta kuin hän määräsi. Sen Kristina tiesi. Mutta yhtä varmasti hän tiesi, ettei hän synnyttäisi lisää lapsia, jollei kukaan mies tulisi häntä liki. Toisaalta tuntui siltä kuin Jumala yksin määräisi, toisaalta siltä kuin hän määräisi itse. Hänen ajatuksensa eivät tahtoneet pitää kutiaan, toinen ei käynyt yksiin toisen kanssa.

Karl Oskar sanoi: Hän ei kyllä malttaisi olla kajoamatta vaimoonsa, kun tämä kerran oli öisin vuoteessa hänen vieressään. Ei kai siihen kenenkään miehen luonto taipunut, sellaisen joka makasi vaimonsa vieressä. Enintään sitten kun mies oli niin vanha, että korvissa kasvoi naavaa.

Siihen Kristinalla ei ollut mitään vastaamista. Niin, eiväthän he voisi koko ikäänsä pysyä erossa toisistaan. Hänelläkin oli halunsa, jota hän ei voinut vastustaa kuinka kauan tahansa. Mutta niin häpeämätön hän ei sentään aikonut ikinä olla, että mainitsisi siitä Karl Oskarille.

Mies hapuili häntä yhä vielä, kosketti nännejä, jotka paisuivat ja kovettuivat hänen kätensä alla. Kristinan oma mielihalu heräsi, hän alkoi aueta, kuin simpukka, jonka kuoret erkanevat. Hän antoi myöten.

He olivat vaiti syleillessään, niin kuin heillä oli tapana. Täyttymyksen hetkenä hän unohti kokonaan, mitä oli äsken sanonut.

Noin kuukauden kuluttua Kristina tiesi odottavansa viidettä lastaan.

Renki, joka hukkui myllypuroon

1

Robert, Nilsin ja Märtan toinen poika, oli Karl Oskaria kymmenen vuotta nuorempi. Pienenä hänestä oli vaivaa vanhemmilleen, kun hän pihalle päästessään aina karkasi. Hän lähti hakaan päin, ja joskus häntä saatiin etsiä tuntikausia tiheästä katajikosta. Vanhemmat ripustivat pojalle lehmänkellon kaulaan, niin että kuulisivat, missä hän oleili. Mutta siitäkään ei aina ollut apua; kello ei kilkattanut, kun lapsi pysyi hiljaa. Eikä hän muuttunut varttuessaankaan: jollei joku pitänyt häntä silmällä, hän katosi hakaan ja pysytteli piilossa. Ja kun hänet pani jotakin askarta tekemään, hän saattoi heti samassa juosta sen ääreстä pois. Ja kun poika tuli isommaksi, eivät he kehdanneet enää ripustaa hänelle kelloa kaulaan kuin elukalle.

Vanhempien ruvettua syytingille Robert sai kesäisin mennä paimeneksi Åkerbyn ruodun talollisille. Syytinkiläisten kamarissa oli silloin ruokavadin ympärillä yksi suu vähemmäksi. Robert sai ruoan isänniltään; palkka oli kaksi riksiä, ja lisäksi hän sai joka syksy juuston ja villaisen sukkaparin. Hän viihtyi hyvin kulkiessaan yksin elukoiden kanssa. Pitkinä kesäpäivinä, hän makasi selällään kedolla ja katseli ylös taivaan pilviin. Hän opetteli viheltämään, hän lauloi ja rallatteli maatessaan ihan huomaamattaan. Sitten aikanaan, kun hänen paimenkesänsä olivat ohi, hän ymmärsi kyllä, mistä se oli johtunut. Hän oli tuntenut itsensä vapaaksi.

Kolmena vuotena hän kävi koulua kuusi viikkoa vuodessa, husaari Rinaldon koulua. Se oli hänelle helppoa, ja jo ensimmäisenä vuotena hän oppi lukemaan ja kirjoittamaan. Koulumestari Rinaldo oli silmäpuoli, mutta oli nähnyt tätä maailmaa enemmän kuin useimmat pitäjä-

läiset, joilla oli molemmat silmät tallella. Kerran hän oli käynyt Gööteporissa asti ja nähnyt meren. Hän kertoi koululapsille elämänsä seikkailuista, ja se huvitti heitä enemmän kuin Vähä Katekismus ja raamatunhistoria.

Sinä päivänä, jolloin Robert lopetti koulun, hän sai koulumestariltaan lahjaksi kirjan, 'Luonnonopin'. Rinaldo sanoi: Koulunkäynnin päätyttyä lapsilla ei ollut tapana kajota kirjaan enää koskaan. Mutta lukutaito unohtuisi niiltä, jotka eivät sitä koskaan enää harjoittaneet. Jotta nyt Robert ei lakkaisi lukemasta vain siksi että lopetti koulun, hän sai lahjaksi tämän kirjan.

'Luonnonoppi' oli Robertin ensimmäinen oma esine. Mutta vuoteen hän ei tullut kirjaansa avanneeksi. Talvella käydessään rippikoulua rovastilla hän auttoi veljeään Karl Oskaria tammipuiden kaatamisessa. Tammitukit piti vietämän Karlshamniin, missä niistä rakennettiin laivoja. Mäntyjäkin he kaatoivat, metsän korkeimpia, niistä piti tulla mastoja. Kun Robert oli mukana kaatamassa puita ja sahaamassa tukkeja, joiden oli määrä joutua merta kulkemaan, hän samalla ajatuksissaan seurasi noita tulevia laivoja. Karlshamnin merikaupunkiin oli kahdeksan peninkulman matka, ja ajomiehet tarvitsivat edestakaiseen matkantekoon kaksi päivää ja yhden yön. Robert toivoi, että pääsisi tukinajoporukan mukana Karlshamniin katselemaan merta.

Nils ja Märta kirnusivat lehmänsä maidosta puoli leiviskää voita myytäväksi, jotta saisivat ostetuksi pojalle Raamatun, kun tämä pääsi ripille. Raamattu, jonka Robert sitten sai, oli sidottu nahkakansiin ja maksoi riksin ja 32 killinkiä pankkoa; silloisten hintojen mukaan se oli yhtä kallis kuin maitovasikka. Mutta tällainen Raamattu sieti kulutusta. Pyhän Kirjan oli tarviskin olla nahkakantinen, jotta se kestäisi koko ihmisen iän.

Robert omisti nyt kaksi kirjaa, maallisen ja hengellisen. Rinaldo oli sanonut, että kaikkien ihmisten tulisi lukea näitä kahta kirjaa: toisesta he saivat ruumista ja kaikkea maallista koskevia tietoja, toisesta sielua ja kaikkea hengellistä koskevia. 'Luonnonopissa' oli kaikki, mitä hänen tarvitsi tietää tästä maailmasta, Raamatussa kaik-

ki, mitä hänen tarvitsi tietää tulevasta.

Nyt hän oli kuitenkin vielä tässä maailmassa, ja tässä maailmassa hänen täytyi nyt lähteä talollisten palvelukseen. Alaikäinen poika oli isänsä käskyvallan alainen: Nils otti hänelle vuodeksi pestin Nybackeniin, joka oli Korpamoenista neljännespeninkulman päässä.

Mutta Robert ei tahtonut lähteä rengiksi maailmalle. Hän sanoi vanhemmilleen: Ei hän halunnut ruveta kenenkään isännän komentoon. Eikö hän saisi jättää menemättä?

Nils ja Märta kiihtyivät nuoremman poikansa sanoista ja ripittivät häntä oikein olan takaa: Millainen kurja rahjus hän oikein oli, kun ei viitsinyt tehdä työtä vaatetuksensa ja ruokansa eteen, vaikka oli terve ja reipas? Aikoiko hän lyöttäytyä maantien ja takamaantöllien löysäläisten joukkoon? Tai jäädä kotiin vanhempiensa luo, jotka itse olivat syytingillä, ja ruveta heidän vaivoikseen? Vaikka oli jo täyttänyt viisitoista vuotta? Saisi hävetä. Lydia-sisko oli ollut maailmalla piikana jo monta vuotta. Ja heitä oli täällä Korpamoenissa liikaa jo ennestäänkin. Karl Oskar ei voinut elättää veljeään, hänellä ei ollut varaa pitää renkiä. Ja isä oli jo ottanut hänelle pestinkin Nybackenin Aronin luo ja saanut pestirahan, eikä sitä käynyt purkaminen. Aron maksoi hänelle hyvän palkan: jo ensimmäisenä palvelusvuotena 30 riksiä rahaa, yhden sarkapuvun ja yhden parin lyhytvartisia saappaita. Iloinenhan hänen olisi pitänyt olla ja kiitollinen vanhemmilleen, jotka olivat hankkineet hänelle tämän palveluspaikan.

Eräänä toukokuunaamuna auringonnousun aikaan Robert Nilsson lähti syntymäkodistaan astuakseen ensimmäiseen rengintoimeensa. Äiti oli käärinyt villahuiviin hänen nahkakenkänsä ja sarkahousunsa, yhden pyhäpaidan ja yhden parin pyhäsukkia, ja tätä pientä nyyttiä, jossa hänen omaisuutensa oli, hän kantoi toisessa kainalossaan. Toisessa olivat Raamattu ja 'Luonnonoppi', ja Virsikirjankin äiti oli hänelle antanut. Kirjat oli kääritty harmaaseen paperiin, etteivät likaantuisi.

Yöllä oli satanut, mutta nyt paistoi kylätiellä aurinko.

Niityt tuoksuivat molemmin puolin tietä rännän jäljiltä, jota oli satanut uuteen, tuoreeseen ruohoon. Koivunlehdet alkoivat puhjeta ja paistoivat vihreinä, ja pensaista kuului lintujen soitto. Mutta poika, joka kulki tiellä kahta nyyttiä kantaen, ei iloinnut kevätaamun ihanuuksista lainkaan. Hän oli menossa Nybackeniin aloittamaan rengin elämää. Mutta häneltä ei ollut kysytty, tahtoiko hän sinne rengiksi. Häntä pelotti renkinäolon pakonalaisuus, hän ei olisi tahtonut kenenkään isännän komentoon. Hän kulki tietä pitkin Nybackeniin, mutta ei olisi tahtonut joutua perille.

Kun hänelle oli karttunut tarpeeksi ikää, hänet sysättiin kotoa pois kuin linnunpoikanen pesästä. Hän oli talon nuorempi poika, joka jäi ilman maata; hän kuului osattomiin. Mutta ei hän kadehtinut veljeäänkään, jonka täytyi kulkea tönkimässä kivien välissä, koronmaksuhuolet niskoillaan.

Myllypuron sillan tienhaarassa Robert pysähtyi. Mitä sillä väliä, astuiko hän toimeensa puolta tuntia aikaisemmin vai myöhemmin, viideltä vai kuudelta? Kyllä hänelle aikaa riittäisi koko pitkän vuoden.

Hän poikkesi tieltä ja istahti puron reunaan. Siinä hän riisui puukenkänsä ja pisti jalkansa veteen. Puro virtasi vuolaana kevättulvassaan. Vihdoinkin oli tänä keväänä tullut lämmin, vesikään ei tuntunut viileältä. Se lirsi ja poreili hänen jaloissaan, kupli ja huljui hänen varpaittensa välissä. Siinä hän istui ja katseli, miten puron vesi kiiti pois, miten se juoksi sillan alitse, miten ohitti hänet ja riensi eteenpäin. Hän näki valkoisten vaahtokuplien kiirivän pois ja katoavan isoon pajupehkoon, jonka kohdalla puron uoma teki mutkan. Tämä vesi oli päässyt vapauteen. Puron vettä ei ollut pestattu Nybackeniin. Sen ei tarvinnut jäädä samaan paikkaan kokonaiseksi vuodeksi. Se ei koskaan pysynyt alallaan, se saattoi lähteä kulkemaan miten kauas hyvänsä. Se saattoi juosta mereen asti, ja sitten oli tie auki maailmaan, koko maapallon ympäri.

Hän saattoi istua tässä tunnin verran ja katsella puroa – viimeisen tunnin ennen rengiksi tuloaan.

Puron uomassa aivan hänen edessään oli syvä musta kuoppa ison kiven ympärillä. Siihen hän oli kerran hukuttanut kissan; se oli ilkeä muisto. Ja sen kiven viereen oli Nybackenin piika taannoin hukkunut. Piika ei ollut itse hukuttanut itseään, vaan oli liukastunut ja pudonnut veteen, kun seisoi kivellä pyykkiä huuhtomassa. Kivipaasi vietti niin jyrkästi veteen, ettei hän jaksanut kavuta ylös: hänen ruumiinsa löydettiin kuopasta. Kivessä näkyi selviä naarmuja: ne olivat tytön kynsien jälkiä. Hän oli repinyt ja raapinut kiveä kynsillään, mutta saamatta mistään otetta. Robert oli myöhemmin nähnyt nuo jäljet eikä voinut unohtaa niitä. Naarmut ja juomut kertoivat hänelle ihmisen kuolemankauhusta.

Tuohon kuoppaan voisi hukkua renki siinä kuin piikakin. Kun palkollinen oli uponnut puroon, ei mikään pestaustodistus enää pätenyt, eikä mikään pestiraha, jonka palkollinen oli maan päällä ottanut vastaan. Hukkuneella rengillä ei ole isäntää.

Robert istui ja tuumiskeli.

Hän kääri auki paketin, jossa kirjat olivat. Äiti oli pannut pienen myrtinoksan Virsikirjan lehtien väliin; se aukesi tämän vihreän oksan kohdalta, ja siinä oli 'Palvelijan rukous':

»Oi Herra Jeesus Kristus, Jumalan poika, Sinä joka itse olet alentanut itsesi ja ottanut päällesi palvelijan muodon   Opeta minua olemaan uskollinen, nöyrä ja kuuliainen maallisille isännilleni   Kaikki ajallinen hyvä, joka osalleni tulla saattaa, tulkoon minulle Sinun laupiaan ja isällisen mielisuosiosi mukaan. Opeta minua elämään aina jumalisesti ja tyytymään, niin minulla on voittoa kyllin   Anna minulle myös hyvä ja kristillinen isäntäväki, joka ei ylenkatso eikä kohtele pahoin heikkoa palvelijaa, vaan kärsii minua rakkaudessa ja lempeydessä . . .»

Lehtien välissä oleva myrtinoksa oli äidin tervehdys nuorelle palkolliselle: Muista lukea tämä rukous! Ja rovasti Brusanderkin vaati lukusilla, että renkien ja piikain tuli halpaan säätyynsä tyytyä ja osata ulkoa 'Palvelijan rukous'.

Mutta Robert aikoi tällä kertaa lukea vähän matkaa 'Luonnonoppia'. Hän oli taittanut tietyn lehdenkulman ja löysi paikan heti:

»Meren isoudesta.

Moni mahtanee ihmetellä, että Luoja on jättänyt niin pienen osan maasta ihmisten ja eläinten asumapaikaksi. Liki kolme neljännestä maan pinnasta on näetsen weden peitossa. Mutta ken oppii ymmärtämään, minkä tähden wesi wie niin ison tilan, on siinä taasen näkewä todistuksen Luojan kaikkiwallasta ja hywyydestä.

Näitä isoja wesikokouksia, jotka ympäröivät mannermaita kaikilta puolilta ja pitävät sisällänsä suolaista wettä, me kutsumme mereksi . . .»

Robert vilkaisi ylös kirjasta ja katseli puron kiitävää vettä. Maa oli jaettu manttaaleiksi, neljännes-, kahdeksannes- ja kuudennestoistamanttaaleiksi, ja maasta määräsivät talolliset. Jos jollakulla ei ollut maata mistä määrätä, hänestä tuli toisten palkollinen. Mutta meri oli kolme kertaa niin iso kuin maa. Eikä merestä määrännyt kukaan.

Robert ajatteli: Maailmassa oli monia teitä. Oli muitakin kuin se, joka vei Nybackeniin. Jo tässä puron sillan luona oli tienhaara: oikealle mennen tuli Nybackeniin, mutta vasemmalle mennen tuli Åbron myllylle — jos hän jatkaisi tietä, hän ei joutuisi koskaan perille Nybackeniin.

Vasemmalle kääntyvä voisi poistua paikkakunnalta. Niitä oli, jotka olivat sen tehneet, henkilöitä, joiden nimet olivat kyllä vielä kirkonkirjassa, mutta 'Pitäjästä poistuneiden' joukossa. Lukusilla henkikirjoitusta toimittaessaan rovasti kuulutti heidän nimensä ja tiedusteli heitä. Åkerbyn ruodussa hän huusi kaikilla lukusilla: »Renki Fredrik Emanuel Thron Kvarntorpetista — ei tietoja vuoden 1833 jälkeen.» Ruotumestari vastasi, ettei ruodussa kukaan tiennyt, missä hän oli. Ja rovasti kirjoitti kirjaansa: *Olinpaikka tuntematon.* Se toistui joka vuosi. Kvarntorpetin Fredrikistä ei saatu tietoja. Viisitoista vuotta, yhtä kauan kuin Robert oli elänyt, oli paikkakun-

nalta poistunut renki oleskellut tuntemattomassa olinpaikassa. Siinä oli kaikki, mitä Robert tiesi Kvarntorpetin Fredrik Thronista, ja koska hän ei muuta tiennyt, hän pohdiskeli usein kadonneen kohtaloa.

Ennenkin oli siis sattunut, että renki oli poistunut paikkakunnalta ja kääntynyt toiselle tielle.

Kohta oli kokonainen tunti kulunut. Kun Robert rupesi vetämään sukkia takaisin jalkaan, oli toinen puukenkä poissa. Se oli pudonnut puroon; nyt se keinui veden pinnalla pajukossa asti, kaukana hänen ulottuviltaan. Siinä hän seisoi ja ällisteli, ikään kuin ei olisi voinut käsittää, kuinka hänen puukenkänsä saattoi kellua. Nyt se riippui tuolla pajupensaan oksilla, siinä missä puro teki mutkan. Vesi porisi ja kuohui kengän ympärillä.

Siinä Robert nyt seisoi ja näki oman jalkansa potkivan ja läiskyttävän. Hän oli siellä näkevinään oman itsensä, puroon hukkumassa.

Mikä äsken oli ohimennen väikkynyt hänen mielessään, se oli alkanut tapahtua itsestään. Se tarvitsi vain saattaa päätökseen.

Hän sulloi sukkansa tallella olevaan puukenkään ja heitti senkin puroon. Sitten hän riisui nuttunsa, antoi sen mennä saman tien ja oli tyytyväinen, kun näki sen kelluvan. Sitten hän otti molemmat nyyttinsä ja meni takaisin sillalle. Tienhaarassa sillan toisella puolen hän kääntyi vasemmalle, sille tielle, joka ei vienyt Nybackeniin — väärälle tielle.

Puronmutkan isossa pajupensaassa riippui nyt pieni pojannuttu. Kun vesivirta keinutti oksia edestakaisin, huiskuttivat nutun hihat sille, joka kulki ohi siltaa pitkin. Ne kertoivat, kuinka oli käynyt rengin, jonka piti mennä Nybackeniin ja astua toimeensa: hän oli hukkunut myllypuroon niin kuin talon piika taannoin.

2

Metsän varjossa maa tuntui kylmältä jalkojen alla; tähän aikaan vuodesta oli liian varhaista kävellä avojaloin. Robert oli kulkenut vasta vähän matkaa, kun joku lähestyi takaapäin hevosella ajaen. Robert rukoili sydämessään, että se olisi tukkikuormanajaja, matkalla Karlshamniin; hän pyytäisi silloin päästä kyytiin. Mutta se olikin vain myllymies; Hästebäckin Jonas Petter, Korpamoenin lähin naapuri, oli viemässä jauhettavia. Hän pysähtyi ja tarjosi Robertille kyytiä Åbron myllylle.

Robert kapusi kuorman päälle ja istui myllymiehen viereen. Hästebäckin Jonas Petter oli kiltti mies; hän ei kysynyt, minne Robert oli menossa, sanoi vain, että näin varhain keväällä oli vaarallista kulkea avojaloin. Robert vastasi, että hänen oli keveämpi kulkea ilman sukkia ja kenkiä. Myllymies ei siis ollutkaan sillan yli ajaessaan huomannut, että Nybackenin renki oli hukkunut tänä aamuna, matkallaan palveluspaikkaan.

Åbron myllytuvassa oli jo kolme isäntää odottamassa jauhoja. Robert ei heitä tuntenut, ja kun he kysyivät, mistä hän oli kotoisin, hän vastasi olevansa Mjödahultista. Hän jäi isäntien luokse myllytupaan, siellä oli lämmin ja hyvä olla. Ilmassa tuntui jauhojen ja jyvien makea haju, ja pesässä paloi iso valkea.

Myllymiehet söivät eväitään ja joivat viinaa päälle, ja yksi heistä antoi Robertille leipäviipaleen ja ison ryypyn. Robert kastoi leipää viinaan, niin että se pehmeni ja oli helppo pureskella; hän käytti viinaa vieläkin lapsen tavoin ja häpesi sitä hiukan, nyt kun hän oli jo melkein aikuinen.

Isännät olivat istuneet myllykuormillaan ääneti koko pitkän matkan, nyt he ottivat vahingon takaisin ja hälisivät ja remusivat. Hästebäckin Jonas Petter meni pitkäkseen pesävalkean eteen vanhojen tyhjien säkkien päälle ja levitti jalkansa harilleen. Hän oli pitkä ja komea mies, jolla oli kaunis musta poskiparta.

Myllynkivet kävivät tasaista kulkuaan myllytuvan lat-

tian alla ja jymisivät kumeasti kuin kaukainen ukkonen. Muuten tuvassa oli rauhallista ja hiljaista. Robert istui tulipesän edessä Jonas Petterin vieressä; nyt hän ei menisikään rengiksi, siksi hän oli keveällä mielellä.

— Kaikkihan tietävät Åbron vanhan emännän, Axelinan, sanoi Jonas Petter. Muistaakos kukaan, millä keinoin hän sai tämän myllyn haltuunsa; niin että hänestä tuli pitäjän rikkain vaimoihminen?

Muut isännät eivät muistaneet.

Paikkakunnalla sattuneet merkilliset tapahtumat eivät pysyneet kenenkään muistissa niin hyvin kuin Jonas Petterin; hän halusi nyt kertoa Axelinasta, joka hänen nuoruudenpäivinään piti Åbron myllyä.

Niin, tämä Axelina, siinä vasta oli kekseliäs ja viekas nainen. Hän tuli piiaksi Mylläri-Fransille, joka oli pitänyt myllyä monta vuotta ja ehtinyt varastaa säkeistä niin paljon jauhoja, että oli rikas kuin kymmenen hiittä. Mylläri oli jo vanha ja raihnas, ja Axelina oli päättänyt periä hänet. Ja hän käytti sitä ainoata keinoa, jota naisihminen saattoi käyttää: koetti houkutella isäntää lihalliseen kanssakäymiseen. Iltaisin kun mies oli mennyt maata, hän tuli paitasillaan isännän sängyn viereen, keksi yhtä ja toista askaretta ja näytti sulojaan niin usein kuin se kävi päinsä. Mutta Mylläri-Frans oli loppuunkutenut ja hidasverinen mies eikä ollut enää naisväen vieteltävissä.

Mutta eräänä kylmänä talvi-iltana hän oli joulukemuissa ryypännyt viinaa enemmän kuin sieti, ja kotimatkalla hän juuttui hankeen. Axelina otti lyhdyn, ja lähti isäntää etsimään, ja kun hän löytyi, hän oli läpikotaisin paleltunut. Axelina auttoi hänet kotiin, pani sänkyyn ja antoi puolen tuoppia viinaa, että hän lämpenisi entiselleen. Frans joi kaiken viinan, mutta valitti aina vain palelevansa. Silloin Axelina sanoi, ettei hän nyt enää tiennyt kuin yhden keinon, josta voisi olla apua, ja sitä isäntä tuskin tahtoisi käyttää. Frans pelkäsi, että paleltumista seuraisi kuolemantauti, ja niin hän kysyi, mikä se keino oli. Sellainen vain, vastasi piika, että hän tulisi isännän viereen ja koettaisi lämmitellä häntä omalla ruumiillaan;

sen piti kuulemma olla parasta lääkettä paleltumisiin. Frans meni hiukan ymmälleen. Mutta hän oli juonut paljon viinaa, ja niin hän vastasi: Jos Axelina uskoi voivansa sillä keinoin auttaa häntä, niin tulkoon vain ja kömpiköön viereen. Axelina sanoi, että hän teki sen tietysti vain pelastaakseen isännän hengen, isännän täytyi luvata, ettei tulisi liian liki. Sen Frans lupasi mielellään, eihän hänellä sellaisia ajatuksia ollutkaan, kun hän siinä makasi sängyssään ja tärisi vilusta.

Ja niin Axelina meni isäntänsä viereen maata, ja hän kyllä tiesi miten olla: se päättyi siten, että isäntä ja piika tulivat toisiaan niin liki kuin kaksi eri sukupuolta olevaa ihmistä voi tulla. Myöhemmin Axelina kertoi Mylläri-Fransin lakanneen palelemasta jo puolen tunnin kuluttua, niin että hän pääsi taas menemään pois.

Ja neljäkymmentä viikkoa tämän tapahtuman jälkeen Axelina synnytti pojan, joka oli niin Fransin näköinen, ettei kenenkään tarvinnut udella isän nimeä. Frans kantoi kaunaa piialleen, joka oli vetänyt häntä nenästä, eikä avioliitosta tullut koskaan puhetta heidän välillään. Mutta Frans mielistyi poikaansa kovasti, ja kun hän pari vuotta myöhemmin kuoli, kävi ilmi, että hän oli testamentannut kaiken omaisuutensa pojalle ja pannut erään sukulaisen holhoojaksi. Axelina se ei saanut ropoakaan.

Mutta neljän vuoden iässä poika sai rokkotaudin ja kuoli. Silloin Axelina peri poikansa, hän sai Åbron myllyn ja kaiken muunkin Fransilta jääneen omaisuuden. Hänestä tuli pitäjän rikkain nainen: hän omisti yli neljäkymmentä tuhatta riksiä. Ja hän kerskaili ja kertoi, että hän oli ansainnut kaiken puolessa tunnissa — sen puolen tunnin aikana, jonka hän makasi Mylläri-Fransin sängyssä ja lämmitti paleltunutta. Eikä työ ollut rasittavaakaan: hän vain makasi alallaan. Koko maailmassa ei ollut naista, ei edes kuningatarta tai keisarinnaa, joka olisi ansainnut niin ison tuntipalkan kuin Axelina sinä iltana isännän sängyssä.

Niin, sanoi Jonas Petter ja huokasi, helpostihan naiset rahaa ansaitsivat, jos halusivat: makasivat vain alallaan.

Robert tuijotti Jonas Petteriin: tämä kertoi aina ilkitöis-

tä, joita vaimoväki teki tai aiheutti. Kai se johtui siitä, että hänellä itsellään oli ristinä häijy vaimo. Hästebäckin pariskunta tuli huonosti toimeen keskenään ja riiteli niin kovalla äänellä, että jos tiellä talon edessä seisoi ihmisiä, he kuulivat joka ainoan sanan. Hevosetkin olivat rähinästä säikähtäneet ja pillastuneet. Joskus sattui, että Jonas Petter nukkui yönsä navetankarsinassa, kun ei voinut maata samojen seinien sisällä vaimonsa Brita-Stafvan kanssa.

Robert pani pitkäkseen lattialle valkean eteen ja tuijotti maatessaan ylös myllytuvan savuttuneisiin ja halkeileviin kattohirsiin, Hän ajatteli taas sitä renkiä, joka oli poikennut tieltään ja kääntynyt vasemmalle eikä oikealle.

Hetken kuluttua hän kysyi Jonas Petteriltä:

– Muistaako setä Kvarntorpetin Fredrikin, sen joka katosi kotoa?

– Fredrik Thronin? Muistan, kyllä minä sen hyväkkään muistan!

Se se oli suuri kelmi, jatkoi Jonas Petter. Laiska kuin syötetty jouluporsas, ja varasti mieluummin kuin teki työtä. Jos jotakin oli hukassa, arvasi kyllä, kuka sen oli sattunut löytämään. Fredrik varasti enemmän huvin kuin omanedun vuoksi, mutta yhtä harmillista se oli sille, jolta hän varasti. Ja lisäksi hän oli kova tekemään kaikenlaisia konnankujeita, hän avasi veräjiä haasta, päästi hevosia kirkkotallista väen ollessa kirkossa, vei eläviä kyitä ja tarhakäärmeitä pyhäkköön jumalanpalveluksen aikana, ynnä muuta semmoista. Pitäjässä oli melkein joka ainoa isäntä vihoissaan Kvarntorpetin lurjukselle.

Pojan isä oli kartanon alustalainen, ja hän sai taivutetuksi Kråkesjön luutnantin, niin että tämä otti Fredrikin palvelukseensa ja koetti opettaa häntä ihmisiksi. Kun Fredrik oli ollut kartanossa viikon, hänen piti käydä noutamassa härkäpari, jonka luutnantti Rudeborg oli ostanut Klintakrogenin markkinoilta. Härät olivat siivoja ja kesyjä, lapsikin niitä olisi voinut taluttaa ohjakset höllinä sen verran matkaa. Mutta Fredrik, jolla oli ikää

kaksikymmentä vuotta, ei osannut asiaa toimittaa. Kun hän tuli härkien kanssa kartanoon, niin eivät ne luutnantin härkiä olleetkaan: luutnantti ei ollut niitä koskaan nähnytkään, ne olivat vieraita elukoita, nämä Fredrikin tuomat. Luutnantti oli ostanut kaksi kolmentoista korttelin härkää, ja nyt hänen renkinsä toi kaksi enintään yhdentoista korttelin mullia. Näiden arvo ei ollut puoltakaan siitä hinnasta, jonka hän oli maksanut härkäparista markkinoilla. Ja luutnantti Rudeborg raivostui renkiinsä vihovimmatusti.

Markkinoilta palatessaan Fredrik oli tehnyt omat härkäkaupat ja vaihtanut luutnantin härät kahteen pienempään — ja saanut tietysti välirahaa. Mutta nyt se kelmi manasi ja vannoi tuoneensa juuri ne eläimet, jotka hänelle oli annettukin. Väriltään molemmat härkäparit olivatkin ihan samanlaiset, ne olivat punaisia ja otsassa oli valkoinen tähti — Fredrik ei ollut mikään pölkkypää. Hiukan pienemmiltä nämä härät kyllä näyttivät nyt kotiin tultua, sen hän myönsi. Mutta ne olivat vain kutistuneet, kun olivat kulkeneet syömättä koko matkan. Siinä kaikki. Muuten ne kyllä olivat samoja härkiä.

Mutta luutnantilla oli todistajia, jotka sanoivat, etteivät ne olleet hänen, joten tällä kertaa Fredrik ei päässyt luikertamaan irti. Luutnantti Rudeborgin tuli kuitenkin surku pojan vanhempia; linnaan hän ei halunnut renkiään toimittaa. Mutta hän ei enää sietänyt sitä veijaria silmissään. Ja hän kävi puhumassa ruodun talollisille: Jos he kustantaisivat puolet matkasta, niin hän kustantaisi toiset puolet, jotta Fredrik Thron pääsisi Pohjois-Amerikkaan.

Se maa sopisi hänelle prikulleen. Amerikka oli kaikkien sellaisten kelmien maa, jotka olivat kotipuolessa tehneet jotakin pahaa. Siellä Fredrik saisi mielin määrin vaihtaa härkiä muiden lurjusten ja konnien kanssa. Jos sen tomppelin panisi tyrmään, niin rangaistuksen kärsittyään hän tulisi seudulle takaisin. Mutta kun hän olisi Pohjois-Amerikassa, he olisivat hänestä kuitit ajasta iankaikkisuuteen.

Talolliset uhrasivat mielellään pari riksiä kukin pääs-

täkseen eroon Thronin pojasta, joka oli tehnyt heille niin paljon kiusaa. Hänelle kerättiin matkakassa, hänet pantiin Klintakrogenin kievarinkyytiin, ja luutnantti Rudeborg tuli itse valvomaan, että hänen renkilurjuksensa pääsi matkan alkuun.

Kului muutama kuukausi, pitäjässä oli hiljaista ja rauhallista, mistään konnankujeista ei kuultu, ja kaikki sanoivat: Se olikin viisainta, mitä saattoi tehdä – se että Fredrik lähetettiin Pohjois-Amerikkaan.

Mutta sitten eräänä päivänä kulki huhu: amerikankävijä oli taas jo kotona Kvarntorpetissa.

Hän ei ollut mennytkään Amerikan-laivaan. Hän ei ollut matkustanutkaan Gööteporia kauemmaksi. Gööteporissa hän oli ollut koko ajan. Ja siellä hän oli asunut ja syönyt majatalossa, juonut ja hummannut ja elänyt herroiksi, niin kauan kuin matkakassa riitti. Ja kun se loppui, hän palasi kotiin. Ja nyt se riivattu nuorukainen kulki ja katsoi kunnon ihmisiä silmiin niin kuin ennenkin, ihan kuin olisi luullut, että kaikki iloitsivat, kun näkivät hänet taas kotona reippaana ja terveenä! Hän oli pulskistunut ja lihonut, hänestä näki, että hän oli elänyt hyvin. Kunnon ihmisiltä saaduilla rahoilla hän oli laiskotellut, mässäillyt ja juopotellut. Joka tahtoo hyvin syödä, ei saa tehdä työtä, sanoi se julkea hyväkäs. Niin häpeämätön hän oli, että kulki kiittämässä ihmisiä matka-avusta ja sanoi käyttäneensä sen niin hyvin kuin taisi: hänellä oli ollut oikein hauskaa ja rattoisaa. Jos he vastakin tahtoivat muistaa häntä ja kerätä hänelle rahaa, hän lähtisi mielellään amerikanmatkalle toisenkin kerran. Sillä hän oli aina kaivannut päästä katselemaan maailmaa, se oli ihmiselle hyödyllistä ja kasvattavaa, sanoi Fredrik. Ja tämä kotiseutu nyt oli ihan roskaseutua eikä sopinut siivoille ja järkeville ihmisille. Seuraavalla kerralla hän toivoi rahojen myös riittävän, niin että hän pääsisi hiukan kauemmaksi matkallaan Amerikkaan.

Mutta nyt kaikki ihmiset suuttuivat Kvarntorpetin Fredrikiin, siihen paatuneeseen konnaan, niin että sylkäisivät, missä ikinä hänet näkivät. Turmelus oli hänessä synnynnäistä, se teki hänet halulliseksi pahaan ja halut-

tomaksi hyvään. Ja luutnantti Rudeborg, joka oli kustantanut puolet amerikanmatkasta ja itse pannut hänet Gööteporin kievarinkyytiin, ei enää armahtanut sitä lurjusta, vaan antoi hänet ilmi nimismiehelle härkävarkaudesta.

Mutta kun Lönnegren tuli Fredrikiä noutamaan, hän olikin lähtenyt tiehensä, eikä virkavalta saanut häntä koskaan käsiinsä.

– Siitä on nyt viisitoista vuotta. Sen koommin kukaan täkäläinen ei ole Fredrikiä nähnyt. Puhutaan, että hänestä olisi tullut merimies, sanoi Jonas Petter lopuksi.

Kun Hästebäckin isäntä lakkasi puhumasta, kuului myllymiesten joukosta äkäistä mutinaa. Robert ajatteli: joku heistä oli ehkä ollut mukana kustantamassa Fredrikin amerikanmatkaa gööteporilaiseen majataloon.

Jonas Petterin kertomuksesta hänelle oli jäänyt korvaan pari sanaa, joita hän nyt pohti. Kråkesjön luutnantti oli sanonut: Oli olemassa maa, joka sopi kaikille niille, jotka olivat kotipuolessa tehneet jotakin pahaa.

Se joka jätti palveluspaikkansa ja kotipitäjänsä, merkittiin 'Pitäjästä poistuneisiin'. Ja Robert kuuli jo nyt, miten rovasti syksyllä ensi lukusilla huutaisi erään nimen: Renki Axel Bobert Nilsson Korpamoenista. Eikä kukaan läsnäolevista tietäisi, missä hän oleskelee. Hänestä ei ole kuultu kevään jälkeen. Ja rovasti kirjoittaisi hänestä: Olinpaikka tuntematon. Samoin kirjoitettaisiin seuraavillakin lukusilla ja sitä seuraavilla, vielä kymmenen, vielä viidentoista vuoden kuluttua rovasti kirjoittaisi kirkonkirjaan renki Axel Robert Nilssonista: Olinpaikka tuntematon. Ei tietoja vuoden 1848 jälkeen. Kaikkina aikoina hänestä sanottaisiin kirkonkirjan 'Pitäjästä poistuneissa': Olinpaikka tuntematon.

Niin kirjoitettiin niistä jotka olivat vapaat.

Kuinkahan monta peninkulmaa Pohjois-Amerikkaan oli matkaa? Täällä hän ei tohtinut kysyä sitä keneltäkään, se olisi voinut herättää arveluja. Ehkäpä jossakin kirjassa sanottiin, kuinka kaukana se oli.

Mutta Amerikka oli sopiva maa sille, joka oli poikennut oikealta tieltä.

3

Myllytuvan lämpö ja myllynkivien yksitoikkoinen jyminä tekivät Robertin uniseksi, hän makasi nurkassa tyhjien säkkien päällä ja torkkui. Kun hän heräsi, oli jo iltapäivä: Jonas Petter ja muut isännät olivat poissa, olivat ajaneet kotiin jauhoineen, ja heidän tilallaan oli kaksi muuta myllymiestä, jotka istuivat syömässä evästään. He luulivat Robertia varmaan rengiksi, joka odotti jauhoja; toinen heistä antoi hänelle leivänkannikan ja läskiviipaleen, kun näki, ettei hänellä ollut eväspussia.

Samainen isäntä kertoi kuolemantapauksesta, joka ruodussa oli sattunut aamulla: eräs renkipoika oli hukkunut myllypuroon matkalla palveluspaikkaansa Nybackeniin. Näytti siltä, että hän oli pudonnut sillalta. Ihmiset olivat löytäneet hänen nuttunsa, ja Nybackenin Aron oli naarannut puron kuopankohtaa, mutta ruumista ei ollut vielä löydetty. Merkillisintä tässä oli se, että eräs Nybackenin piika oli taannoin hukkunut samaan paikkaan.

Isäntä tiesi senkin, että hukkunut renki oli Korpamoenin Nilsin poika. Hän oli juuri päässyt ripille. Pienenä hän kuului olleen hiukan omituinen: karkaili kotoa, niin että vanhempien täytyi ripustaa pojalle lehmänkello kaulaan, jotta tietäisivät, missä hän kuljeskeli.

Nuoren ihmisen äkkikuolema – kauhea tapaus, huokaili isäntä ja lisäsi: Onneksi tapaturman uhri oli ehtinyt käydä Herran pyhällä ehtoollisella, joten hän toivon mukaan oli nyt autuaana Vapahtajansa luona.

Robert nieli leivänkannikan viimeiset murut väärään kurkkuun; yskää kesti pitkän tovin. Sama mies, joka oli antanut hänelle leipää, uskoi hänen ansaitsevan vielä taivaan autuudenkin. Siinä oli kiltti mies, Robert olisi tahtonut kiittää häntä vielä kerran.

Täällä myllyllä hänet voitaisiin tuntea milloin tahansa, täällä hän ei voinut olla enää kauan.

Hän tiesi kyllä, minnepäin lähtisi: hän aikoi Karlshamniin, merikaupunkiin, merelle.

Sitten hän ajatteli, mahtoiko joku myllymiehistä olla

pitäjän eteläpäästä – hän saisi ehkä kyydin vähäksi matkaa. Mutta juuri kun hänen piti avata suunsa ja kysyä, tuli mylläri itse myllytupaan, jauhotomusta valkoisena kiireestä kantapäähän. Näytti siltä kuin hän olisi etsiskellyt jotakuta. Hän katsoi tuikeasti Robertiin:

– Oletkos Korpamoenin Nilsin poika?

Ja katsottuaan poikaa tarkemmin hän lisäsi:

– Olet avojaloin ja ilman nuttua. Sinä se varmaan olet!

Nyt oli jo myöhäistä pyytää kyytiä.

– Isäntäsi on täällä. On kysellyt sinua muilta myllymiehiltä.

Myllytuvan portaita tuli ylös iso mies, jolla oli otsan peittävä tiheä, ketunpunainen tukka. Hänellä oli sileät posket, jotka kiilsivät aivan kuin ne olisi voideltu ihralla, ja pienet sikkarasilmät. Siinä oli Nybackenin Aron.

Robert kömpi takaperin nurkkaansa.

Aron hymyili leveätä hymyä nähdessään kadonneen rengin:

– Äläs! No, kas! Kas minun renkiäni! Kas minun pikkurenkiäni!

Ja hän ojensi kätensä renkiä kohti, pitkää, kankeata, punaista karvaa kasvavat kädet. Ne olivat raskaat ja jykevät kuin visakoivupalikat. Niin isoja käsiä Robert ei ollut nähnyt vielä kellään. Ja niihin liittyivät jykevät käsivarret, jotka kuuluivat Nybackenin Aronille, ne olivat kiinni sen miehen vartalossa, joka oli hänen isäntänsä.

Hän kipristeli paitansa ja housujensa sisällä, hän olisi tahtonut tulla niin pienen pieneksi, ettei isäntä olisi voinut tarttua häneen, olisi voinut nähdä häntä.

Mutta Aron vaikutti sävyisältä mieheltä, hänen äänensä oli lempeä ja pehmyt kuin makea kerma:

– Vai niin, pikkurenki, vai olet sinä eksynyt! Et löytänyt aamulla Nybackeniin! Nyt näytän sinulle tien! Tuolla ulkona on kyyti odottamassa!

Hän ojensi ison kätensä ja tarttui poikaa olkapäähän:

– Ota nyyttisi ja tule!

Robert meni isännän edellä ulos myllytuvasta. Hänet

oli säännönmukaisesti pestattu, hän oli sidottu tuohon mieheen, jolla oli isoimmat kädet, mitä hän oli koskaan nähnyt.

Myllyn edustalla, Nybackenin hevosen ja rattaiden vieressä, isäntä ja renki olivat kahden kesken. Aron nipisti kyntensä Robertin korvaan, ja leveä hymy kutistui hänen suunsa ympäriltä:

Vai niin, sitäkös maata tämä pikkurenki olikin! Vai niin, vai oli hänessä karkurin vikaa! Ja sitten hän vielä yritti uskotella hukkuneensa! Ja tuotti isännälleen niin paljon vaivaa – isäntä oli hukannut monta tuntia kaivatun rengin naaraamiseen! Keskellä kiireintä kevätaikaa! Vai niin, vai oli hän niitä rumilaita, jotka lähtevät palveluspaikasta jo ennen kuin ovat työtään aloittaneetkaan! Vai sillä lailla tämä pikkurenki kunnioitti isäänsä ja äitiänsä ja palveli ja totteli isäntiänsä! Hänen vanhempansa, ihmisparat, olivat tänään surreet hänen hukkumistaan ja kuolemaansa, huomenna varmaan häpeäisivät hänen elämäänsä. Hän oli ripilläkäynyt ja aikamies, mutta ei voinut kulkea kotoa pois edes neljännespeninkulmaa häipymättä matkallaan! Isäntä aikoi sanoa hänen vanhemmilleen: heidän täytyisi vieläkin ripustaa lehmänkello poikansa kaulaan, ennen kuin päästivät hänet kotoa!

– Olisit ansainnut ankaran kurituksen, pikkurenki! Mutta pääset pienillä muistiaisilla!

Ja sitten hän antoi rengilleen korvapuustin.

Robert kellahti taaksepäin rattaiden toista pyörää vasten, ja puolisen minuuttia maailma keinui hänen silmissään. Mutta hän ei sentään kaatunut. Isännän jykevä, raskas käsi olisi varmasti voinut lyödä paljon kovemminkin, olisi voinut antaa paljon vahvemmankin korvapuustin. Kyllähän poika sen kuuli ja käsitti: tämä nyt oli vain sellainen pieni tillikka, tämä jonka isäntä hänelle antoi.

Sitten renki sai ajaa isäntänsä kanssa takaisinpäin koko sen matkan, jota hänen ei olisi pitänyt tänä aamuna kulkea, koko sen matkan, jonka hän oli mennyt vikaan. Ja kun he tulivat myllypuron sillalle, missä hän oli

aamulla poikennut tieltä, kääntyivät rattaat sille oikealle tielle.

Niin päättyi päivä, jolloin Robert Nilssonin piti astua ensi askelensa kohti Amerikkaa.

Mitä renkikamarin luteet joskus saavat kuulla

1

Nybackenissa oli isäntä ja emäntä, syytingillä oleva vanhamuori, kolme piikaa piikainkamarissa ja kaksi renkiä tallikamarissa. Aronin rengit asuivat huoneessa, jonka seinän takana olivat hevosten pilttuut, ja heillä oli siellä saranapöytä, jakkara kummallakin, sänkynsä kummallakin, kummallakin sängyssä olkikupo ja hevosloimi peittonaan. Seinissä ja sängyissä asui luteita suurin joukoin, ja ne lisääntyivät kaikessa rauhassa ja täyttivät kaikki kolot ja raot.

Arvid, toinen renki, oli täysi-ikäinen ja iso ja vahva ruumiltaan, vaikka poskissa vielä kasvoikin vaaleata, villaista nuorukaisenpartaa. Kasvojen iho oli hilseillyt punaisenkirjavaksi, ja nenässä hänellä oli vanhoja pakkasenpuremia, jotka kylmällä aukesivat ja märkivät. Aron sanoi häntä isoksirengikseen: Robert oli hänen »pikkurenkinsä».

Arvid vaikutti harvapuheiselta ja ihmisaralta, mutta jo ensimmäisenä iltana Robert kyseli toveriltaan isäntäväestä, kun hän renkikamarissa pani maata olkikuvolleen: Millainen palveluspaikka Nybacken oli?

Ennen kuin Robert nukahti, ennättikin vanhempi renki tehdä siitä selkoa: Aron oli rajuluontoinen ja saattoi kiivastuessaan antaa rengeilleen pari korvapuustia tai potkua, mutta muuten hän oli kiltti ja sävyisä mies, joka ei tehnyt pahaa kellekään. Emäntä oli pahempi: löi sekä piikojaan että miestään, ja Aron pelkäsi häntä eikä uskaltanut lyödä takaisin. Mutta molemmat, isäntä ja emäntä, pelkäsivät mummoa, syytinkiakkaa, joka asui yliskamarissa. Hän oli niin vanha, että olisi jo maannut haudassa aikoja päiviä, jos Paholainen olisi hoitanut virkansa. Mutta Paholainenkin taisi pelätä häntä

Työ oli kovaa, koska isäntä itse oli laiska ja rengit saivat toimittaa melkein kaikki askareet. Hyvinä vuosina ruokaa ei annostettu ja leipää palvelusväki sai syödä mielin määrin. Huonoina vuosina renkien ja piikain täytyi, täällä niin kuin muissakin taloissa, katsoa isäntäväkeä silmiin saadakseen leipää.

Joka toisella aterialla oli pöydässä suolasilliä, mutta monin paikoin saatiin silliä joka ainoalla aterialla vuoden ympäri, paitsi jouluaattona, ja monin paikoin emäntä itse leikkasi reikäleivän ja jakoi viipaleet. Niin että väärin oli valittaa Nybackenin ruoanpitoa. Jonkun kerran tietysti saattoi sattua, että leipä oli homeista, silli härskiä, maito hapanta ja juusto rotansyömää, niin että pienten hampaiden jäjet näkyivät. Mutta vain kerran oli tähän mennessä sattunut, että jauhopöperöstä löytyi rotanpaskaa, ja silloin Aron itse noukki pienet mustat papanat pois. Arvid oli palvellut muissakin paikoissa, ja pitäjässä oli taloja, missä leipä oli melkein aina homeista, missä silli oli aina härskiä ja maito hapanta ja missä isäntä ja emäntä eivät viitsineet noukkia rotanpaskaa jauhopöperöstä. Joten väärin oli vähätellä Nybackenin ruokaa, sanoi Arvid.

Tämän verran pikkurenki sai kuulla isoltarengiltä ensimmäisen palveluspäivänsä iltana. Ja joka ilta Robert kellahti sänkyynsä, väsyneenä ja lopen kuittina, ja nukkui kuin myyrä maan sisällä; hän ei herännyt edes luteitten puremiin. Hän ei herännyt ennen kuin Aron tuli aamulla ravistamaan olkapäästä: Alas joutua jalkeille, pikkurenki, kello on neljä! Laiskuus on pahasta, tiedäthän sen! Älä nyt makaa siinä enää laiskottelemassa, vaan laita että joudut jalkeille ja töitä paiskimaan!

Arvid, isorenki, oli vahva ja taloon tottunut, ja kun hän mainitsi työn kovuudesta, hän sanoi sen kuin olisi kertonut saaneensa tikun sormeen.

Robert oli talossa nuorin, ja kaikki antoivat hänelle käskyjä: Aron, emäntä, vanhamuori, piiat. Kaikki häntä käskivät, juoksuttivat asioilla, ojensivat, tiuskivat. Kaikki talonväki oli hänen isäntiään. Eläimetkin: Talon neljää hevosta oli palveltava yhtenään. Aamulla hänen täytyi nousta siksi, että niiden piti saada ruokaa seimiin, illalla

hän ei saanut mennä maata, ennen kuin ne saivat ruokaa seimiin. Ja hevosia piti sukia, hevosten alta piti luoda sontaa, hevosille piti viskata heiniä tallinparvelta, kaataa kauroja jyväaitasta, silputa apetta luuvassa ja kantaa vettä kaivosta. Hevosten naapurina, hevosten kanssa seinäkkäin, hevosilla ajaen, hevosten, hevosenlannan, hevosenhien, nahan ja hihnojen hajussa Robert eleli renginelämäänsä, samaa arjet ja pyhät: hevoset piti hoitaa.

Eläimet seisoivat pilttuisiinsa kytkettyinä, ja rengit olivat kytketyt eläimiin. Ja rengin palvelusvuosi oli, jos vapaaviikon laski pois, kolmesataa viisikymmentä kahdeksan päivää.

Jo ollessaan ensimmäistä viikkoa Nybackenissa Robert teki päätöksensä: hän lähtisi karkuun kaikkia isäntiään, niin ihmisiä kuin eläimiäkin.

2

Pikkurengillä, joka oli kaikkien käskyläinen, oli hyvät korvat ja nopsat silmät. Hän kuunteli ja näki ja seurasi, mitä talossa tapahtui ja nappasi salaisuuksia tietoonsa. Hän kuuli kaikki vihjaukset ja näki kaikki silmäniskut. Talossa vihjailtiin ja iskettiin silmää esimerkiksi silloin, kun puhuttiin valkoisesta hiehosta, joka Nybackenissa oli teurastettu viime syksynä. Kaunis kantava hieho oli joutunut teuraspenkkiin, koska Aron ei tohtinut jättää sitä henkiin. Miksi hän ei tohtinut?

Robert laski yhteen sanan sieltä, toisen täältä: *Valkoinen hieho oli tullut tiineeksi astuttamatta.* Ja olihan joskus tapahtunut, että lehmät saivat vasikoita, joilla oli ihmisen pää ja ihmisenkasvot, kamalia hirviöitä, jotka olivat puoliksi elukoita ja puoliksi ihmisiä. Siksi valkoinen hieho oli teurastettu ennen poikima-aikaa.

Robert kyseli, kuinka oli mahdollista, että hieho oli tullut tiineeksi astuttamatta. Siihen vastattiin: Sitä sopi kysyä Arvidilta, kukaan muu ei sitä tiennyt. Hän se varmaan osaisi vastata.

Näin Robertille selvisi, että talonväki syytti hänen renkitoveriaan kamalasta teosta.

Mitään ei koskaan sanottu suoraan, kaikki oli puoliäänistä puhetta. Kaikki lauseet loppuivat kesken, ne katkesivat siihen kohtaan, missä hipaisivat varsinaista syytöstä. Piiat kuiskuttivat ja supattivat — eihän sellaisista voinut puhua ääneen. Robert kysyi — eikä hänkään saanut sanotuksi lausettaan loppuun: Syyttivätkö he Arvidia siitä että . . .? Ei, kukaan ei syyttänyt Arvidia mistään. Mutta sen, joka tahtoi lähempiä tietoja, oli mentävä kysymään Arvidilta: hän oli ainoa ihminen, joka tiesi totuuden valkoisesta hiehosta. He itse tiesivät vain, mitä vanhamuori oli sanonut.

Yliskamarin syytinkiakka sen oli pannut alulle. Kerran edelliskesänä muori oli sattunut näkemään, kun Arvid ajoi valkoisen hiehon navettaan. Se tapahtui keskellä päivää, muita ihmisiä navetassa ei ollut, kukaan ei käskenyt renkiä ajamaan hiehoa sisään, eikä muori voinut käsittää, miksi se piti ajaa sisään keskellä päivää ja kytkeä karsinaan. Mitään muuta vanha muori ei ollut nähnyt, tämän vain: että Arvid ajoi elikon navettaan. Ei hän ollut syyttänyt renkiä mistään luvattomasta ja iljettävästä eläimeen liittyvästä teosta. Hän oli vain sanonut piioille näin: mitä Arvid oli valkoisen hiehon kanssa tehnyt siellä karsinassa, sitä ei tiennyt kukaan muu kuin Jumala ja Arvid itse.

Vanhamuori ei ollut sanonut enempää kuin mistä saattoi vastata.

Robert oli jo poikasena ollut isänsä mukana viemässä lehmiä astutettaviksi, ja paimenessa kulkiessaan hän oli monta kertaa nähnyt, kun sonni teki lehmän tiineeksi. Siinä ei ollut mitään merkillistä, hän tiesi kyllä, kuinka eläimet sen tekivät, ja saattoi kuvitella senkin, kuinka ihmiset tekivät. Mutta hän ei voinut kuvitella ihmisiä ja eläimiä yhdessä, miestä ja lehmää yhdessä. Hän ei voinut uskoa toveristaan, että tämä oli tehnyt niin iljettävän teon.

Vain Jumala ja Arvid tiesivät, millä tavoin valkoinen hieho oli tullut tiineeksi . . . Vanhamuori se oli pannut

liikkeelle tämän ilkeän huhun, ja piiat uskoivat sen. He suhtautuivat Arvidiin kuin pitaalitautiseen, vetäytyivät pois, jos hän sattui heitä koskettamaan, eivätkä halunneet koskaan jäädä hänen kanssaan kahden. Ja huhu Nybackenin rengistä ja valkoisesta hiehosta oli alkanut levitä ympäri seutua ja saanut aikaan, että kaikki tytöt kaihtoivat Arvidia. Hän oli jonkin aikaa käynyt tervehtimässä naapuritalon piikaa, mutta nyt hän ei päässyt tyttöä enää tapaamaan. Kukaan ei tahtonut olla tekemisissä pojan kanssa, jota syytettiin eläimeen sekaantumisesta.

Robert ei saanut puhutuksi tuosta syytöksestä toverinsa kanssa, mutta huomasi, että hän sen kyllä tiesi. Arvidista, joka ennen oli iloinen ja seurallinen, oli viime aikoina tullut säikky ja arka ja hiljainen. Syyn arvasi kyllä.

Palveltuaan talossa kuukauden päivät Robert pyysi Aronilta lupaa, että saisi jonakin pyhänä käydä kotona vanhempiensa luona, mutta isäntä epäsi: Vielä hän ei luottanut karkailevaan pikkurenkiin niin paljon, että olisi päästänyt hänet talosta pois. Arvid selitti, että Aron tietysti pelkäsi hänen valittavan kotona palveluspaikastaan ja halventavan isäntäväkeään. Ja samalla Robert sai tietää, ettei hänen vanhempi toverinsa ollut poistunut talosta puoleen vuoteen, vaikka hänellä oli vain puolen peninkulman matka vanhempiensa kotiin. Robert käsitti kyllä, miksi Arvid pysytteli poissa ihmisten ilmoilta: Se jota syytettiin hiehoon sekaantumisesta, ei halunnut näyttäytyä useammin kuin oli pakko. Se oli iljettävä syytös, jos se oli totta, ja vielä iljettävämpi, jos se oli valetta.

Aron sanoi, ettei Robert saisi tänä palvelusvuotenaan vapaapäiviä, koska ei ollut ajallaan saapunut palvelukseen, vaan hänet oli täytynyt noutaa. Ja sitten hän ihmetteli, minkä takia pikkurengin olisi täytynyt päästä äitinsä luo: Ei kai hän enää imenyt rintaa?

Renkimiehen ei auttanut olla mikään tissipossu, koska renki ei saanut poistua palveluspaikasta ilman isännän lupaa.

Mutta kesällä sunnuntaisin, kun hevoset olivat laitu-

mella eikä niitä tarvinnut syöttää, sukia eikä juottaa, saivat Nybackenin rengit viettää tallikamarissa rauhallisen hetken. Silloin Robert otti esiin 'Luonnonopin' ja luki sitä ääneen toverilleen.

Arvid oli käynyt koulua vain parisen viikkoa eikä ollut koskaan oppinut lukemaan. Mutta hän oli osaavinaan. Hän saattoi ottaa 'Luonnonopin' käteensä ja tuijottaa siihen mietteliäs, tutkimaton ilme kasvoillaan, ikään kuin olisi lukenut. Sopivan ajan kuluttua hän käänsi lehteä, hitaasti ja harkiten, kuin olisi syvästi pohtinut äsken niin tarkoin tutkimansa sivun tekstiä. Sitten hän tuijotti yhtä kauan seuraavaa sivua. Mutta kerran Robert sai hänet kiinni, kun hän piti kirjaa ylösalaisin.

Arvid ei koskaan 'lukenut' kauan. Hän valitti, että silmät tulivat siitä kipeiksi: Kirjassa oli niin pieniä ja koukeroisia sanoja, se rasitti silmiä, ja hänellä oli aina ollut huonot silmät. Heti kun hän vähänkin aikaa luki, niitä alkoi kirveltää, ihan kuin jos hän olisi katsellut tulta liian läheltä. Koulukin hänen oli pakko lopettaa kesken heikkojen silmiensä takia, niin hän sanoi.

Ja hän ojensi kirjan Robertille:

— Lue sinä! Kun silmäsi sietävät!

Isorenki oli osaavinaan lukea, ja pikkurenki oli uskovinaan.

Ja Robert luki 'Luonnonoppia' ääneen, hän luki ilmasta ja vedestä, eläimistä ja kasveista, krokotiileista ja kalkkarokäärmeistä, silkkiperhosista ja silkkimadoista, merileijonista ja lentokaloista, maustekasveista ja kahvipensaista, kuumista hieta-aavikoista ja kylmistä jäämeristä, lehtitäistä ja taivaankappaleista, maanalaisista lähteistä ja tultasyöksevistä vuorista. Arvid sai kuulla kaikista ihmeellisistä olioista ja ilmiöistä, joita maapallolla oli, mutta joita hän ei ollut koskaan nähnyt. Kun Robert paiskasi kirjan kiinni, sanoi Arvid: Vahinko, ettei hän itse voinut lukea niin paljon kuin olisi halunnut, heikkojen silmiensä takia. Muuten hänellä oli hyvä näkö, mutta kun kirjojen kirjaimista tuli kysymys, ei siitä ollut mihinkään.

Maailman kaikista ruoista Arvid piti suurimmassa ar-

vossa riisipuuroa, jota hän sai syödäkseen vain kerran vuodessa, jouluna. Eräänä sunnuntaina Robert luki 'Luonnonopista' riisiä koskevan luvun. Kun hän lopetti, pyysi Arvid:

— Luepas vielä kertaalleen!

Robert luki:

»Riisistä. Riisi on wiljalaji, jota wiljellään tawattomasti lämpimämmissä maissa. Mutta kuorittuja riisinjywiä tuodaan myös meille, ja silloin niitä kutsutaan riisiryyneiksi. Niistä keitetään maidon kanssa walkoista ja maittawaista makeata puuroa. Parhaat riisiryynit tulewat Carolinasta Pohjois-Amerikasta . . .»

Arvid kuunteli suu auki, valkopuurounelmiinsa vaipuneena. Jouluun oli melkein puoli vuotta; hänen ja riisipuurovadin välillä oli vielä monta sataa suolasilliä, jotka täytyisi syödä. Aron oli juuri tuonut Karlshamnista sillitynnyrin, ja se syötäisiin pohjaan asti, ennen kuin makea valkoinen puuro keitettäisiin.

Robert luki vielä toisenkin luvun: *»Sokeriruowosta.* Likipitäin kaikki sokeri, mikä meidän maassamme käytetään, tehdään sokeriruowosta; tämä on iso ruohokaswi, joka tulee 9—10 jalkaa korkeaksi ja jota wiljellään kaikissa lämpimissä maissa, niin kuin Itä-Intiassa ja Amerikassa . . .»

Vanhempi renki tähyili ulos ikkunasta ja raapi mietteliäästi niskaansa, jossa hänellä oli pari tuoretta luteenpuremaa yön jäljiltä.

Oli olemassa maa, jossa kasvoi sekä riisiä että sokeria, mutta se oli kaukana maailmalla ja suuri vesi erotti sen tästä maasta. Hän ja Robert eivät olleet kumpikaan nähneet isompaa vettä kuin pitäjän lammet, jotka eivät olleet sen väljempiä kuin että tunnissa ehti soutaa rannat ympäriinsä. Ja Arvid alkoi ajatella merta, joka oli tämän maan ja Amerikan välillä.

Yhtäkkiä hän sanoi kuin olisi puhunut itsekseen:

— Kuinkahan leveä se valtameri on?

Robert vilkaisi toveriinsa, kysymys yllätti hänet. Hän olisi kyllä voinut vastata siihen. Olisi voinut sanoa Arvidille paljonkin siihen liittyvää. Mutta hänellä oli

salaisuus, jota hän vaali ja vartioi tarkkaan. Hän aikoi tästedes olla järkevä ja varovainen puheissaan; hän ei rohjennut uskoutua kenellekään, ei edes renkitoverilleen.

Näin oli Arvidilla ja Robertilla tapana istua sunnuntaisin tähyilemässä ulos tallikamarin ainoasta ikkunasta. Pienet lasiruudut olivat tahraiset ja pesemättömät, niiden nurkat täynnä lukinseittiä ja kuolleita kärpäsiä, ja puitteiden valkoinen maali oli hilseillyt. Päivänvalo tuli Nybackenin renkien kamariin likaisesta, kapeasta ja köyhästä ikkunasta, jonka puitteet olivat mustuneet. Mutta saipa siitä kuitenkin katsella maailmaan, yli pihan ja tallinmäen, kylätielle asti. Ja kun silmä ei enää yltänyt kauemmaksi, jatkoivat ajatukset matkaa yksinään; ne ponnistivat eteenpäin, teitä myöten, joita rengit eivät olleet koskaan vaeltaneet, kauas merelle, jota he eivät olleet koskaan nähneet, valtameren vesien tuolle puolen.

Toinen heistä oli tehnyt päätöksensä, ensimmäisenä sillä paikkakunnalla.

3

Arvid otti osan palkastaan viinana talon pannusta. Eräänä lauantai-iltana, kun rengit istuivat kamarissaan päivän vaivojen päätyttyä, hänellä oli taas lekkerinsä täynnä ja hän kehotti toveriaankin juomaan. Robert ei ollut vielä tottunut juomaan viinaa paljaaltaan, hän kastoi siihen aina leipää. Arvidin mieliksi hän nyt kaatoi suuhunsa yhden mukillisen, ja se tuntui siltä kuin olisi pistetty katajanrisu kurkkuun.

Aron oli sinä päivänä sanonut, että ruodun tämänvuotiset lukuset pidettäisiin Nybackenissa. Arvid, joka oli edellissyksynä saanut rovastilta ankarat nuhteet, kun ei osannut neljättä käskyä, odotti sitä päivää pelon vallassa:

– Viime vuonna rovasti kysyi, keitä kutsutaan meidän isänniksemme, mutta en minä osannut vastata.

– Meidän isänniksemme kutsutaan kaikkia niitä ihmisiä, joilla niin kuin vanhemmillamme on Jumalan säätä-

myksen mukaan isällinen valta meidän ylitsemme, kuten esivaltaa, opettajia, talonisäntiä   tuli Robertilta vikkelästi.

— Voi Kiesus! Arvid töllisteli ihaillen nuorempaa toveriaan, joka nautti siitä, että sai näyttää mitä osasi.

— Jumala on antanut vanhemmillemme ja isännillemme vallan meidän ylitsemme, että he Jumalan palvelusmiehinä isällisesti meitä kaitsisivat ja kukin omalla tavallansa edesauttaisivat meidän totista myötäkäymistämme.

Jokainen olkoon alamainen sille esivallalle, jonka vallan alla hän on. Sillä ei esivalta ole muutoin kuin Jumalalta: ne vallat, jotka ovat, ovat Jumalan säätämät. Ellet tahdo esivaltaa peljätä, niin tee hyvää, ja sinä saat häneltä kiitoksen

— Kies'avita! huudahti Arvid suu ammottaen, ja ällistyksissään hän tuli juoneeksi viinamukista niin rajusti, että oli läkähtyä.

Robert olisi voinut lasketella vanhoja läksykappaleitaan kuinka kauan hyvänsä. Hän saattoi hiukan opettaa toveriaankin:

— Tiedätkös, Arvid, kuinka monta herraa ja isäntää meillä on? Koko maailmassa nimittäin?

— Enhän minä.

Robert nosti oikean kätensä ja laski sormillaan; jokaista herraa ja isäntää kohden hän taivutti yhden sormen. Ensimmäinen oli kuningas, toinen oli maaherra, joka oli lähinnä kuningasta, kolmas oli kruununvouti, joka oli lähinnä maaherraa, neljäs oli nimismies Lönnegren, joka tuli kruununvoudin jälkeen, ja viides oli nimismiehen renki. Kuudes oli rovasti, heidän hengellinen esivaltansa, ja seitsemäs oli heidän isäntänsä, Nybackenin Aron. Nimismies valvoi heitä, että he pysyivät palveluspaikassaan, rovasti valvoi heitä kinkerien välityksellä, ja Aron valvoi heitä, että he tekivät työnsä ja ansaitsivat palkkansa. Herroja ja isäntiä oli siis yhteensä seitsemän.

— Jestas! Semmoinen läjä herroja!

— Voit sitten lukusilla luetella rovastille.

— Täytyypä koettaa muistaa.

Ja Arvid alkoi itse laskea sormillaan:

– Kuningas, ensimmäinen herra   Mikä hänen nimensä on?

Robert selitti: Kuningas, jonka Jumala on asettanut Ruotsin ja Norjan valtaistuimelle, oli nimeltään Oskar I, ja hänen kauttaan Jumala sitten oli asettanut ja pannut virkaansa kaiken muun esivallan.

Kerran toisensa jälkeen hän kävi toverinsa kanssa läpi isäntien luettelon, ja vihdoin Arvidkin osasi luetella nimeltä kaikki seitsemän, joilla Jumalan säätämyksen mukaan oli isällinen valta heidän ylitseen.

Sitten Robert väsyi koulunpitoon; hän oli ottanut pari ryyppyä ja häntä raukaisi. Hän riisui ja pani pitkäkseen hevosloimen alle. Arvid jäi istumaan viinalekkerin ääreen, hän jatkoi juomistaan. Hän oli viime aikoina juonut aika usein. Tallinlyhty, joka riippui senällä naulassa, valaisi kamaria valjulla paisteellaan. Seinän takaa kuului hevosten tuhinaa ja tömistelyä. Luteet, öiset metsästäjät, hankkiutuivat rakosissaan lähtemään liikkeelle, verta imemään.

Viinanlemu nenässään Robert nukahti.

Yhtäkkiä hän heräsi johonkin kolinaan. Hän oli nukkunut vain lyhyen tovin; seinälyhty paloi vielä. Ovi oli auki ja paukkui tuulispäiden sitä heiluttaessa; siihen ääneen hän oli herännyt. Mutta Arvid ei maannut sängyssään, hän oli poissa.

Robert ravisti pöydällä olevaa viinalekkeriä: se oli tyhjä. Hänet valtasi pelko.

Paitasillaan hän riensi tallinmäelle. Ulkona oli kirkas kuutamo. Kuunvalossa hän näki jonkun liikkuvan halkovajan oven luona. Hän meni lähemmäksi: se oli Arvid, hän tuli juuri ulos halkovajasta, askelet horjuen. Hänellä oli kirves kädessä.

– Mitä sinä jalkeilla teet?

Arvid seisoi ja keikkui edestakaisin. Hän hengitti kiivaasti, hän oli paljain päin ja tukka törrötti joka taholle, ja suutaan hän piti apposen auki. Ylähuuli oli paksu ja turvoksissa, poski veressä, hän oli kaatunut ja loukannut itsensä. Kuutamossa hänen silmänsä näyttivät jäykiltä ja

punoittavilta. Halkovajasta hän oli noutanut ison kirveen.

— Puitako sinä hakkaamaan? Keskellä yötä?

— En minä. En minä puita . . . Jotain muuta

— Hourupäinkö sinä jalkeilla kuljet?

— Jonkun pitää kuolla . . . Tänä yönä

— Arvid . . .!

— Vanhanmuorin pitää tänä yönä kuolla . . .!

— Arvid . . .! Vie kirves takaisin!

Arvid oli humalassa, hän ei tiennyt mitä teki, hänen silmänsä paloivat kuin mielipuolen. Robert huusi:

— Pane kirves pois!

— Minä lyön sen akan kuoliaaksi . . .!

— Olet järjiltäsi . . .!

— Keskelle kitaa minä häntä isken, sitä haaskaa . . .!

— Arvid . . . Hyvä . . . rakas . . .!

— Hän on pilannut minulta kaiken . . . Hänen on kuolemalla kuoltava

Arvid lähti menemään päärakennusta päin.

Robert syöksyi hänen jälkeensä ja sai hänet kiinni, ennen kuin hän ehti montakaan askelta pois halkopihasta. Hän tarttui toveriaan käsivarsiin ja sai kiinni kirveen hamarasta.

— Arvid . . . hyvä . . . kiltti . . .!

— Anna kirveen olla!

— Kuule nyt . . . Teet itsesi onnettomaksi koko loppuiäksesi . . .!

— Onneton minä olen jo ilmankin

— Kuule nyt! Sinä et tiedä mitä teet . . .!

— Päästä irti se kirves, kuulitko! Päästä irti!

Rengit kamppailivat kirveestä. Robert pelkäsi saavansa siitä haavan, ja Arvid, joka oli häntä vahvempi, sai pian väännetyksi kirveen hänen käsistään. Mutta viina häälytti hänen jalkojaan, hän liukastui lastuun, kaatui takaperin ja kaatuessaan hukkasi lyömäaseen kädestään. Vikkelästi Robert sieppasi kirveen ja sinkautti sen niin kauas kuin jaksoi, se putosi navetanpäädyn karviaismarjapensaisiin.

Arvid jäi istualleen halkopihaan ja sohi käsillään lastu-

ja, sadatellen ja kirvestä etsien. Robert seisoi vieressä ja koetti tyynnytellä:

— Hyviä ystäviähän tässä ollaan . . . Hyvää minä sinulle tahdon, Arvid . . . Arvid kiltti

Ja hetken kuluttua hän rauhoittui. Ei kysynyt enää kirvestä, sanoi vain kerran toisensa jälkeen:

— Olen niin onneton . . . Tämä on niin kurjaa

Robert kauhistui sitä vimmaa, joka hänen sävyisässä toverissaan oli yhtäkkiä pulpahtanut esiin. Hän seisoi siinä paitasillaan ja vapisi, sekä yökylmästä että säikähdyksestä.

— Minua paleltaa. Tule nyt, niin mennään sisään . . !

Vähitellen hän sai Arvidin taipumaan ja tulemaan takaisin renkikamariin. Juopunut heittäytyi sängylleen pitkin pituuttaan. Kaikki voima näytti hänestä lähteneen, hän makasi siinä velttona ja uupuneena. Ja hän mutisi:

— Joskus tekisi mieleni lyödä se kuoliaaksi, se perkeleen ämmä siellä vinnillä

Robertin mielestä oli parasta antaa toverin vähitellen rauhoittua. Ja pian näytti siltä kuin hänen päänsä alkaisi selvitä humalasta. Hän nousi istumaan, ja ääni oli taas maltillinen:

— Tiedätkös, mistä hän minua syyttää?

— Tiedän minä

— Arvaahan sen. Mutta se akka on kaiken itse keksinyt häijyyttään. Kai sinä käsität?

— Kyllä minä käsitän, Arvid

Vanhempi renki mutisi jotakin, ja sitten hän oli taas vaiti niin pitkän tovin, että Robert luuli hänen nukahtaneen. Mutta yhtäkkiä hän jatkoi taas, ja nyt hän vaikutti aivan selvältä:

Hän ei ollut ikinä tehnyt sille valkoiselle hieholle mitään iljettävää tai luvatonta. Jos hän makaisi tässä kuolinvuoteellaan eikä muuta enää jaksaisi sanoa, niin hän sanoisi, vaikka papin ja nimismiehen ja koko esivallan ja kaikkien maailman ihmisten kuullen hän sen sanoisi: hän ei ollut koskaan sekaantunut mihinkään luontokappaleeseen. Mitä hän navetassa oli hieholle tehnyt, sen tiesivät Jumala ja hän itse, niin oli akka sanonut.

Ja Jumala taivaassa tiesi, että hän oli viaton. Mutta mitä iloa siitä oli, kun eivät ihmiset sitä tienneet, kun he kuitenkin uskoivat, että hän oli sen tehnyt?

Robert ei osannut sanoa muuta kuin ettei hän ollut syytöstä koskaan uskonut.

Sitä paitsi hieho ei edes ollut tiine, sanoi Arvid; se oli valhetta, yliskamarin akka oli sen keksinyt kauan aikaa teurastuksen jälkeen. Hieho ei olisi ikinä poikinut mitään ihmisen päällä varustettua hirviötä, jos se olisi saanut jäädä henkiin.

— Jospa haastaisit ämmän käräjiin?

Arvid oli kyllä tuuminutkin, että koettaisi sillä keinoin pestä itsensä puhtaaksi. Mutta hän pelkäsi käräjiä. Ei hän halunnut seistä siellä ihmisten töllisteltävänä. Hän pelkäsi, että huhu vain leviäisi entistä laajemmalle, jos se tulisi esiin käräjillä. Ja akka ehkä pääsisi rankaisematta, hän kun ei ollut syyttänyt Arvidia suoraan, sanonut vain, että Jumala ja hän itse tiesivät, mitä hän oli tehnyt.

Robert näki häntä harvoin ulkosalla, tuota pientä mummoa, jolla oli harmaa hartiahuivi ja musta liina päässä, kokoonkäpristynyttä olentoa, jonka ei olisi luullut jaksavan tehdä edes kärpäselle pahaa, mutta joka oli pilannut Arvidin elämän. Hirmuinen vääryys oli tehty hänen toverilleen. Miksei Jumala, joka oli kaikkivaltias, voinut ilmaista totuutta, niin että Arvid olisi päässyt rauhaan?

— Tiedätkös, miksi ne minua sanovat? kysyi Arvid.

— Enhän minä

— Nyt sen kuulet

Taannoin kulkiessaan tietä pitkin hän oli kuullut selkänsä takaa poikien kuiskutusta ja supatusta. Pari sanaa hän oli siitä erottanut. Hänestä he olivat puhuneet. Olivat nimittäneet häntä liikanimellä: Nybackenin Sonni

Renkikamarissa oli hiljaista muutaman tovin. Robertin silmiä alkoi pistellä ja kirvellä. Eipä ihme, että toveri oli viime aikoina niin usein täyttänyt viinalekkerinsä.

Arvid jatkoi vapisevalla äänellä: Sonniksi häntä sanottiin. Ei ollut ihme, että kaikki naiset häntä kaihtoivat. Ei ollut ihme, ettei kukaan tyttö enää huolinut hänestä. Kukapa olisi viitsinyt kulkea sellaisen kanssa, jota sanot-

tiin Sonniksi? Ja sen liikanimen hän saisi pitää, vaikkei ollut tehnyt mitään pahaa, ei ihmisille eikä eläimille. Hän oli koettanut sitä sietää. Mutta tuo liikanimi tulisi häntä aina vainoamaan. Täällä hän saisi kulkea kaikkien ivan ja pilkan ja inhon aiheena. Ihmisten ilmoilla hän ei voinut täällä kotipuolessa enää näyttäytyä.

Niin että kyllä Robert käsitti, miksi hän juoksi kirvestä hakemaan

Arvid meni taas pitkäkseen. Hänen ruumiinsa värisi. Hän itki. Itki hiljaa, mutta itki koko vapisevalla ruumiillaan. Siinä asennossa hän makasi kauan aikaa.

Robert oli saanut tietää tarpeeksi renkitoveristaan: Arvid ei millään voisi elää täällä ja kärsiä Nybackenin Sonnin liikanimeä. Kukaan ei voisi jäädä tälle paikkakunnalle, jos olisi hänen nahoissaan. Kun ihminen joutui kestämään ja kärsimään sellaista kuin Arvid, hänen oli pakko muuttaa pois.

Ja samassa Robertille selvisi, mitä hänen piti tehdä: hän uskoutuisi toverilleen.

Jo seuraavana iltana hän ilmaisi salaisuutensa. Molemmat rengit istuivat tapansa mukaan sängyllään ja hankkiutuivat levolle, he olivat tallikamarissa yksin, kaikki talonväki nukkui. Mutta Robert oli varovainen, aivan kuin nimismies Lönnegren olisi seisonut ikkunan takana kuuntelemassa: Hän siirtyi Arvidin sängylle, meni aivan hänen kylkeensä istumaan ja alkoi sitten puhua kuiskaamalla, vaikkei lähettyvillä ollut muita eläviä olentoja kuin luteet rakosissaan ja piilopaikoissaan, niin ettei kukaan kuullut, kun hän nyt paljasti rikolliset aikeensa:

— Minulla on salaisuus, Arvid. Sinä olet ainoa, jolle sen kerron. Voinkos luottaa sinuun?

— Minä pidän suuni kiinni, vaikka panisivat pääni poikki!

He tarttuivat toistensa käteen, ja nuorempi kevensi tuntoaan: Hän aikoi karata palveluspaikastaan. Mutta tällä kertaa hän ei tekisi niin tyhmästi kuin keväällä taloon tullessaan. Hän aikoi odottaa syksyyn, siihen asti kun tukkipuita alettaisiin viedä Karlshamniin. Ajamaan hän oli jo tottunut. Kyllä hän ajoporukkaan mukaan

pääsisi, vanhan tamman ohjaksiin. Mutta Aron ei näkisi häntä enää koskaan päästettyään hänet matkalle juhtansa kanssa: tamma tulisi yksin takaisin. Ja silloin ajomies olisi jo pitkän matkan päässä: hän menisi Karlshamnissa laivaan, joka purjehti Pohjois-Amerikkaan – Uuteen maailmaan.

– Käsitätkö, Arvid, mitä minä tarkoitan? Pääsisit sinäkin eroon siitä liikanimestä – Sonnin nimestä?

Arvid ei saanut vastatuksi, hän sen kuin tuijotti, niin ällistynyt hän oli: hän sen kuin tuijotti toveriaan, viisitoistavuotiasta poikaa, joka oli niin yritteliäs, että aikoi karata isännän tukkikuorman mukana, – joka oli jo nyt niin käsittämättömän huimapäinen ja rohkea, että aikoi lähteä valtamerelle.

Arvid ei näet tiennyt mitään siitä, mitä Robertissa oli tapahtunut sen keväisen päivän jälkeen, jolloin hänen oli määrä lähteä palveluspaikkaansa ja hän olikin poikennut myllypuron sillalta väärälle tielle.

Robert oli löytänyt jotakin, joka oli auttanut häntä jatkamaan vaellustaan. Nyt hän otti salaisuutensa esiin kätköpaikasta – sänkynsä olkien alta hän otti pienen kirjan, jossa oli kapeat, ruskeankirjavat kannet ja kullalla koristettu selkä: 'Selostus Pohjois-Amerikan Yhdysvalloista'.

Siinä se oli, hänen salainen apunsa. Hän tiesi jo kaiken, mitä hänen tarvitsi tietää.

Kun Robert seisoi lantatunkiolla talikko kädessä, kun hän niittotöissä heilutti viikatettaan, kun hän sulloi heinäkuormaa tai silppua, kun hän istui täällä kamarissa ja katseli ikkunasta – aina hänen ajatuksensa veivät hänet meren taakse. Ja vähitellen hänen eteensä kohosi toisella rannalla oleva maa: niin kuin kukka versoo mustasta maasta ja avaa teriönsä, niin tuo maa kasvoi esiin hänen mielikuvituksestaan. Hän oli jo vaeltanut valtameren taakse ja tutustunut sen takana olevaan maahan: Amerikkaan.

Oli olemassa kaksi maailmaa, 'Luonnonopin' ja Raamatun maailma, tämä maailma ja tulevainen. Mutta tämä maailma jakaantui vuorostaan kahteen osaan, Vanhaan

ja Uuteen. Hänen kotipaikkansa oli Vanhassa maailmassa, siinä joka oli hauras ja raihnainen, loppuunkäytetty ja vanhuudenheikko. Sen kansa oli aikansa elänyttä, vanhaa, heiveröistä ja mennyttä. Sen ihmisten ikivanhoilla asuinsijoilla oli kaikki pysähtynyt paikoilleen. Sammaltuneissa mökeissä, joissa he asuivat, ei tapahtunut mitään, mitä siellä ei olisi ennenkin tapahtunut. Lapset tottelivat vanhempiaan ja matkivat heitä ja tekivät kerran toisensa jälkeen saman, minkä vanhemmatkin olivat tehneet. Vanha maailma ei voinut pysyä enää monta vuotta. Ennen pitkää se keikahtaisi ja luhistuisi kaikkien niiden aikansa eläneiden ihmisten päälle, jotka siellä asuivat.

Mutta kaukana, maapallon toisella puolen, oli Uusi maailma, vastakeksitty ja -asutettu. Uusi maailma oli nuori ja tuore ja täynnä jos jonkinmoisia rikkauksia ja ihanuuksia. Ja sen asukkaat olivat nuoria, terveitä ja reippaita ihmisiä, joilla oli koko elämä edessään. Uuden maailman kansoittivat Vanhan maailman rohkeimmat ja viisaimmat ihmiset: ne jotka olivat lähteneet pois kotoa herrojensa ja isäntiensä luota. Siellä asuivat kaikki ne, jotka tahtoivat olla vapaita, jotka eivät tahtoneet olla isäntien alaisia. Uuteen maailmaan muuttivat kaikki ne, jotka kotimaassa olivat vähäväkisiä ja sorrettuja, kaikki ne, jotka kotiseudullaan olivat piinattuja ja kiusattuja, köyhiä ja murheen painamia, ahdistettuja, toivottomia ja onnettomia.

• Se joka ei voinut tyytyä osaansa Vanhassa maailmassa, muutti Uuteen. Amerikka oli oikea maa Robertille – ja Arvidille.

4

Keväällä Rinaldon pitäessä talossa koulua Robert oli kysynyt, tiesikö hän mitään totuudenmukaista selostuskirjaa Pohjois-Amerikasta. Koulumestari oli hiljakkoin nähnyt Barometern-lehdessä ilmoituksen, jossa sellaista kirjaa tarjottiin kaupan 48 killingin hintaan, postikulut mukaan luettuina. Rinaldo kirjoitti ja tilasi kirjan Rober-

tille ja maksoi hänen puolestaan nuo 48 killinkiä, ja hänen piti maksaa ne takaisin nostettuaan renginpalkkansa. Koulumestari auttoi häntä mielellään: Robert oli hänen koululaisistaan ainoa, joka luki kirjoja aivan vapaaehtoisesti.

Nyt kesällä Robert oli öisin maannut täällä kamarissa ja lukenut läpi 'Selostuksen Pohjois-Amerikan Yhdyswalloista', kolme kertaa kannesta kanteen. Se oli kirjoitettu oppimattomia, yksinkertaisia ihmisiä varten, jotka aikoivat muuttaa Uuteen maailmaan. Ja jo ensimmäisellä sivulla vakuutettiin, että se oli totuudenmukainen selostus: Paljon siinä oli sellaista, mikä yksinkertaisen ja tietämättömän mielestä oli ehkä uskomatonta ja satumaista, mutta kaikki tyynni oli selvää, puhdasta ja hyvää totuutta. Mitään ei ollut muutettu, lisätty eikä sepitetty, kaikki oli selkiselvää ihanaista totuutta.

Robert osasi kaikki tärkeimmät kohdat ulkoa tai ainakin melkein ulkoa, ja nyt saisi Arvidkin tietää Uudesta maailmasta kaiken mitä halusi. Pikkurenki kertoi, isorenki kuunteli:

Oli olemassa herroja ja herrasväkeä, jotka valehtelivat Pohjois-Amerikan Yhdysvalloista ja saattoivat sen huonoon huutoon. He sanoivat sitä sopivaksi maaksi niille, jotka olivat täällä kotona tehneet jotakin pahaa. Kråkesjön luutnantin piti lähettää sinne Kvarntorpetin Fredrik, jota pitäjässä ei tahdottu kärsiä, vaikka tämä sitten kääntyikin Gööteporista takaisin. Luutnantti väitti, että Amerikassa asui etupäässä rosvoja, kelmejä, varkaita ja muuta häijyä ja turmeltunutta väkeä. Mutta se oli valetta. Amerikkalaiset olivat kunnollisia ja rehellisiä töissään ja toimissaan, puhtaita ja siistejä asumisessaan ja vaatetuksessaan, he olivat rohkeita, anteliaita, avuliaita ja hyväntapaisia. Jokunen huono ihminen tosin sielläkin oli. Ja valetta oli sekin, että Amerikka muka oli niin julmetun kuuma maa, että vain intiaanit ja neekerit ja pakanat siellä pysyivät hengissä. Kyllä tämän Vanhan maailman ihmiset kykenivät sen ilmaa hengittämään, sen ruokaa syömään ja vettä juomaan, kukaan ei tukehtunut eikä saanut myrkytystä. Terveellisimmillä seuduil-

la intiaanit elivät niin vanhoiksi, etteivät he kuolleet samalla tavoin kuin täkäläiset ihmiset, vaan vanhoiksi tultuaan vain kuivumistaan kuivuivat kokoon, kunnes olivat niin kevyitä, että tuuli puhalsi heidät olemattomiin.

Mutta yhden asian herrat salasivat, sen, etteivät ihmiset Uudessa maailmassa jakaantuneet herrasväkeen ja tavalliseen kansaan niin kuin Ruotsin kuningaskunnassa. Amerikassa kellään ei ollut etusijaa, kaikki olivat yhtä hyviä. Keisarilliset ja kuninkaalliset henkilöt olivat kiellettyjä. Herroja amerikkalaiset eivät sietäneet: siellä ei tarvinnut kumartaa eikä niiata, kun ei ollut ketään jolle kumartaa ja niiata. Amerikkalaisissa ei myöskään ollut ylpeyden vikaa. Ketään ei ylenkatsottu eikä syrjitty siksi, että hänellä oli likainen ja yksinkertainen toimi. Kaikki työ oli yhtä suuressa arvossa. Talollinen, jolla oli tuhat tynnyrinalaa peltoa, kulki kaiken päivää renkiensä kanssa ja teki itse työtä kuin renki. Milloin oli Kråkesjön luutnantin nähty menevän päivätyöläisen kanssa lantaa ajamaan? Ja hän omisti sentään vain satakolmekymmentä tynnyrinalaa. Eikä Amerikassa liioin ollut pestaussääntöä eikä maksettu pestirahaa, vaan rengit ja piiat saattoivat lähteä paikastaan milloin halusivat, ilman että kukaan pääsi heitä siitä rankaisemaan. Eikä heidän myöskään tarvinnut raataa aamusta iltaan niin kuin täällä: Pohjois-Amerikassa kukaan ei tehnyt työtä enempää kuin kaksitoista tuntia vuorokaudessa.

Rahoja sanottiin dollareiksi, ja yksi dollari vastasi kahta ja puolta pankkoriksiä. Riuska maalaisrenki saattoi ansaita 125 dollaria vuodessa, se teki yli 300 riksiä. Esimerkiksi Nybackenin Arvid sai vuodessa vain 40 riksiä ja sarkapuvun. Vaikka puvun olisi arvioinut kymmenen riksin hintaiseksi, hän olisi Amerikassa sittenkin ansainnut yhdessä vuodessa enemmän kuin Aronin luona kuukaudessa. Ja ruokakin oli seitsemän kertaa parempaa: amerikkalaiset käyttivät vahvaa ja hyvää ruokaa; kaikki söivät läskiä ja valkoista leipää joka ainoa päivä, ja sunnuntaisin oli muutamilla kahta lajia särvintä leivän kanssa. Suolasillin käyttö ruokana oli kielletty. Elikotkin

ruokittiin Amerikassa paremmin kuin palkolliset Ruotsissa. Sitä ruokaa, jota Nybackenin Aron tarjosi palvelusväelleen, olisivat Amerikan siat hyljeksineet, ne kun olivat kovin nirsoja. Sika eli Uudessa maailmassa yhtä hyvillä päivillä kuin kreivi Ruotsissa.

Robert kertoi, minkä lukemastaan muisti, sanat virtasivat hänen huuliltaan; ehkä hän intonsa vallassa hiukan lisäilikin toisiin kohtiin ja jätti toisista hiukan pois, mutta lisäykset ja poistot ajan oloon tasoittivat toisensa, niin ettei totuus siitä mitenkään kärsinyt.

Hän oli saanut temmatuksi toverin mukaansa, niin että tämä ihan vapisi kuullessaan näitä ihmeellisiä uutisia. Silloin tällöin hän pisti väliin: Älä! Älä ihmeessä? No voi sun! Siunaa ja varjele! Piruko häntä uskomaan! Auta armias! ja muuta sellaista, mitä hän joka päivä päästi huuliltaan, vaikkei sillä mitään tarkoittanut. Arvid ei ollut koskaan lukenut kuvausta taivaan valtakunnasta, koska hän ei osannut lukea, eikä ollut kuullut rovastinkaan saarnatuolissa kuvailevan taivasta, sillä rovasti puhui vain siitä, kuinka helvetissä elettiin; mutta jos puoletkin Robertin kirjasta oli totta ja toinen puoli valhetta, niin kyllä siinä kirjassa sitten oli puhe maanpäällisestä taivaasta.

Mutta Arvidin teki nyt mieli kysyä kaikenlaista, esimerkiksi villeistä pakanoista ja intiaaneista, jotka veitsillään nylkivät ihmisiltä päänahan ja tekivät pahaa kristityille ihmisille. Ihmisten nylkemisestä kirjassa ei puhuttu mitään, sanoi Robert. Sitten Arvid pohti, mahtoivatko phjois-Amerikan villieläimet olla vaarallisia. Oliko siellä vihaisia käärmeitä? Hän oli aina pelännyt matelevia eläimiä, käärmettä hän ei koskaan uskaltanut lyödä kuoliaaksi, ja pienen nelijalkaisen nähdessään hän väisti. bert myönsi, että Amerikassa kyllä asusti suuria villieläimiä, jotka saattoivat tappaa ihmisiä ja olivat siis hiukan harmillisia. Julmin eläin oli harmaa karhu, se hyökkäsi jokaisen kimppuun, joka yritti ottaa sen hengiltä. Mutta jos pani maahan pitkäkseen ja makasi hiljaa ja tekeytyi kuoliaaksi, silloin karhu antoi ihmisen olla rauhassa. Leijoniakin siellä oli ja tiikereitä ja susia, mutta ne

tunsivat kaikki luontaista pelkoa ja inhoa ihmistä kohtaan ja hyökkäsivät vain, jos haavoittuivat tai pelästyivät. Sitten oli vielä myrkyllisiä kalkkarokäärmeitä, mutta ne kalistelivat ja kolistelivat metsässä madellessaan, niin että se kuului pitkän matkan päähän ja niitä oli helppo juosta pakoon. Lisäksi Amerikassa oli eräitä kiusallisia pikkueliöitä, heinäsirkkoja, lihakärpäsiä ja matoja ynnä muita, mutta ne eivät voineet ottaa ketään hengiltä. Heinäsirkat eivät syöneet muuta kuin viljaa, se riitti niille täysin. Joten kenenkään ei siis tarvinnut villieläinten takia pelätä Amerikkaan muuttamista.

Ei hän niitä pelännytkään, sanoi Arvid, huvikseen hän vain oli kysynyt. Ja nyt hän sen tiesi: karhujen tullessa piti vain maata hiljaa ja tekeytyä kuoliaaksi. Ja kuulo hänellä oli hyvä, kyllä hän ajoissa kuulisi käärmeitten kalinan, niin että ehtisi pakoon.

Niistä neekereiksi sanotuista ihmisistä, joilla oli musta villava tukka, kirjassa sanottiin, että heitä pidettiin orjina ja ostettiin ja myytiin kuin karjaa. Robert oli tuuminut, ettei se nyt ollut ihan oikeudenmukaista heitä kohtaan. Mutta muuten heillä oli siedettävät ja mukavat oot, ja hän luki niistä Arvidille: »Monet orjat saavat paremman asunnon, ruoan, waatetuksen, huolenpidon ja wälipuheet sekä runsaamman ja warmemman wanhuudenturvan kuin enimmät tehdästyömiehet Englannissa ja enimmät talonpojat Euroopassa. Heillä on omia kanoja ja sikoja, oma maapalsta, missä wiljelewät mitä hywäksi äkewät ja myywät sadon omaksi hyödyksensä. Puoli vuotta woipi mennä ilman että he saavat nuhteita omistajaltaan. Senpä tähden on wälistä tapahtunut, että wapaiksi päässeet orjat, jotka owat uuteen asemaansa tyytymättömiksi tulleet, owat luowuttaneet poies wapautensa, koska se on wäkistenkin murhetta tuonut, ja myyneet itsensä orjiksi taasen.»

Arvid kuunteli ymmällään: Orjillako omia kanoja ja omia sikoja? Ja oma maapalsta? Ja parempaa ruokaa ja paremmat vaatteet kuin useimmilla talollisilla täällä? Sittenhän pitäisikin heti myydä itsensä orjaksi, heti Amerikkaan päästyään; sehän oli viisainta, mitä maalaisrenki saattoi tehdä. Täällä Ruotsissa renki ei ikinä

saisi omaa maata eikä omia kanoja ja sikoja.

Robert sanoi: Amerikan valkoihoisilla ei ollut lupaa myydä itseään orjiksi.

— Vai ei lupaa? Arvid töllisteli. Mutta sinähän sanoit, että Amerikka on vapaa maa? Siellä kaikki saavat tehdä mitä tahtovat, niinhän sinä äsken sanoit.

— Niin kyllä. Mutta semmoinen kaupankäynti nyt kumnkin on kiellettyä. Valkoisilta.

— Mutta minkä takia ketään pitää kieltää myymästä seään? Kun kerran kaikilla on oikeus tehdä mitä tahtovat?

Robert meni hämilleen, siihen hän ei osannut vastata. Ja Arvid tuumi, että kyllä Amerikassakin sentään oli eroa ihmisten välillä, kun valkoisilla ei ollut samaa oikeutta kuin mustilla ruveta orjiksi ja saada omia palstoja ja ja ja sikoja.

Hän olisi mielellään lukenut kirjasta jokusia lukuja, mutta kun hänellä oli ne huonot silmät; niitä alkoi niin kvllä lukiessa. Siksi hän pyysi Robertia jatkamaan, ja tämä aloitti kappaleesta, jossa kuvattiin hulluinhoitolaisten elämää Uudessa maailmassa — eräässä Pennsylvanian hospitaalissa: »Tässä talossa mielenwikaiset selwempinä hetkinänsä harjoittawat kutomista, halonhakkuuta, ompelemista, kehruuta, tikkausta ym., ajan kuluksi ja ajatusten ratoksi, ja samaa tarkoitusta warten siellä on saatawana kirjoja, sanomia, šakkipelejä, soittikuten huiluja ja fortepianoja . . .»

— Mielenvikaisille? tokaisi Arvid.

— Niin tässä sanotaan: mielenvikaisille.

— Sanomalehtiä ja huiluja ja pelejä?

Nyt vasta ensimmäisen kerran tuntui epäilevän.

— Niin. Katso itse!

— Siunaa ja varjele!

Mutta totta se oli: olihan Robertilla niin hyvät silmät, ettei hän väärin voinut lukea. Jos Amerikassa mielenvikaisetkin elivät niin komeasti ja kalliisti, oli helppo kuvitella, millaista täysjärkisillä oli.

Arvid oli valmis lähtemään toverinsa kanssa Uuteen maailmaan.

Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa kukaan ei ollut kuul-

lut sitä ilkeätä huhua, jonka Nybackenin syytinkiakka oli hänestä pannut liikkeelle, kukaan ei siellä ollut kuullut siitä häpeällisestä teosta, josta häntä täällä kotona syytettiin, Amerikassa kukaan ei sanoisi häntä selän takana Sonniksi. Siellä eivät tytöt häntä kaihtaisi. Siellä hän voisi vapaasti katsoa kaikkia ihmisiä silmiin ja olla yhtä suuressa arvossa ja kunniassa kuin muutkin miehet.

Ja isorenki löi kättä sen asian päälle: he lähtisivät yhdessä valtameren yli.

5

Tallikamarin lyhty paloi sinä iltana myöhään yöhön asti, kun Arvid ja Robert neuvottelivat tulevasta maastamuutosta. Ja ainoat ulkopuoliset, jotka saivat kuunnella heidän salaista neuvonpitoaan, olivat kamarin lahoissa hirsissä asuvat luteet.

Robert oli viekas kun keksi, että Karlshamniin voisi mennä Aronin tukkikuorman mukana. Sillä tavoin isäntä saisi maksaa amerikanmatkan alkutaipaleen. Merikaupungissa he sitten sopisivat matkasta jonkun kapteenin kanssa, joka veisi heidät meren yli.

Arvid kysyi:

— Mitähän maksaa rahti valtameren yli?

Robert selosti: Matka lähtösatamasta New Yorkiin maksoi, muona, polttopuut ja makeavesi mukaan luettuna, täysi-ikäisiltä 150 riksiä pankkoa. Lisäksi tuli kymmenen riksin sisäänpääsymaksu Amerikassa ynnä muita kuluja, niin että jokainen siirtolainen tarvitsi noin 200 riksiä. Hänellä itsellään olikin suunnilleen sen kokoinen summa lunastamattomana perintöosuutena veljensä talossa Korpamoenissa.

— Piru sieluparkani periköön! Kaksisataa riksiä!

Arvid oli noussut seisomaan; nyt hän taas istuutui — niin hervottomasti, että jakkara kumisi.

Kaksisataa riksiä merkitsi hänelle viiden vuoden palkkaa. Eikä hänellä ollut säästössä yhtään killinkiä. Vaikka hän säästäisi joka ainoan rovon eikä koko aikana soisi

itselleen edes hyppysellistä nuuskaa, hän saisi kulkea renkinä täällä Nybackenissa viisi vuotta, ennen kuin rahat olisivat koossa.

Hän oli nolon näköinen ja karttoi vilkaisemasta toveriinsa. Ei hän olisi ikinä osannut kuvitella, että matka Pohjois-Amerikkaan maksaisi niin hirmuisen rahasumman. Hänen täytyisi olla renkinä ainakin viisi vuotta vielä – vielä viisi pitkää vuotta hänen olisi pakko kulkea täällä 'Nybackenin Sonnina'.

Pitkän tovin vallitsi renkikamarissa hiljaisuus. Luteet luulivat yön riistaeläinten vihdoinkin nukahtaneen ja alkoivat hiljalleen ryömiä esiin koloistaan ja piilopaikoistaan.

Kaksisataa riksiä – olipa tuo poika onnellinen, kun hänellä oli perintösaatavia. Mutta yksin hän saisi lähteä. Vaikka äsken olikin päätetty mennä yhtä matkaa ja se oli kädenlyönnillä vahvistettu.

– Sinulta ei riitä rahtiin, sitäkö sinä?

– Niin. En minä saa sitä kokoon

– Etkös millään? Robert oli melkein yhtä masentunut kuin toverinsa.

– En . . . Ei siinä mikään auta!

– Jospa keksittäisiin keino? Jospa autettaisiin toisiamme .?

Ja taas he istuivat ääneti ja auttoivat toisiaan miettimään ja pohtimaan.

Yhtäkkiä Arvidin silmät kirkastuivat. Hän ponnahti taas seisomaan:

– Jospa sinne päästäisiin jollakin toisella tapaa?

– Mitä sinä tarkoitat?

Arvid tarttui Robertia olkapäähän, innokkaana, hengästyneenä:

– Maitse, tiemmä! Eihän tässä ole muistettu sitä tietä ollenkaan!

Niin, täytyihän sinne päästä maatakin myöten. Tottahan he voisivat kävellä valtameren ympäri ja päästä siten kuivin jaloin Amerikkaan. Se nyt tietysti tekisi mutkan ja veisi pitemmän ajan, mutta hänen puolestaan sillä ei ollut väliä, mieluummin hän vaeltaisi Amerikkaan

pitkää maareittiä myöten kuin kulkisi täällä kotona ihmisten kaihtamana ilkiönä. Mielellään hän mutkan kautta kulkisi, jos vain pääsisi kuivin jaloin perille. Hänellä oli vahvat ja nopsat jalat ja hän oli hyvä kävelemään. Eikä sitten tarvitsisi panna henkeäänkään alttiiksi meren vaaroille. Hän oli varma siitä, että jaksaisi mennä Amerikkaan jalkaisin; vaellus kestäisi ehkä muutaman vuoden, mutta sitä ei voinut auttaa. Ei hän tietenkään ottaisi suurta kantamusta mukaansa, ettei se kävisi liian raskaaksi. Renginkirstuaan hän ei voisi ottaa, täytyisi kai tulla toimeen vaaterepulla. Ja ehkä hän ottaisi viinalekkerinkin, sillä kaipa niin pitkällä matkalla tarvitsisi jotain piristystäkin, kun jalat saisivat yksinään kestää matkan vaivat.

Täytyihän se valtameri jollain lailla voida kiertää, siitä hän ei päässyt yli eikä ympäri

– Se on mahdotonta. Amerikkaan ei kukaan pääse jalkaisin.

– Eikö millään konstilla? Arvidin silmät kerjäsivät, jotakin pientä toivonpilkahdusta, pienen pientä mahdollisuutta, vaikka se sitten merkitsisi kuinka pitkää ja vaivalloista matkaa hyvänsä.

Robert vastasi varmalla äänellä: Kukaan ei päässyt kuivin jaloin maahan, jota vesi ympäröi joka puolelta. Sen Arvid näkisi itsekin koulumestari Rinaldon kartasta: Amerikka oli kuin iso saari valtameressä. Sen veden ympäri ei päässyt kiertämään.

– Eikö millään muotoa?

– Ei millään muotoa!

Arvidin leuka vaipui hitaasti rinnalle. Robert jatkoi: Sitä paitsi matka oli liian pitkä; jos Arvid kulkisi sen jalkaisin, hän ei kyllä pääsisi perille ennen kuin kahdeksankymmenvuotiaana, juuri parahiksi mennäkseen hautaan makaamaan. Ja hän tarvitsisi mukaansa kyläsuutarinkin, joka muutaman kerran vuodessa tekisi hänelle uudet saappaat kuluneiden tilalle.

Arvid jäi pitkäksi aikaa istumaan ja mutisi jotakin yhteenpuristettujen hampaittensa välistä – kolmea sanaa:

– Senkin peijakkaan valtameri!

Lopulta hän ryömi vuoteeseen, yhä vielä sadatellen valtamerta, joka erotti toisistaan Vanhan ja Uuden maailman – sinä iltana hän sadatteli itsensä uneen.

Karl Oskar ja Kristina

1

Sinä vuonna, joka oli 5850:s vuosi maailman luomisesta, oli alkukesä kuivin kolmeenkymmeneen yhteen vuoteen.

Kesäkuussa ei satanut pisaraakaan. Tuuli puhalsi aina idästä tai pohjoisesta, kuivana ja tylynä, mutta koskaan ei tullut länsituulta, sadetuulta. Aurinko hehkui päivän toisensa jälkeen pilvettömällä taivaalla. Hakamaiden ja niittyjen ruoho tuli kovaksi ja kankeaksi ja kahisi jalkojen alla. Syysruis pysähtyi kesken kasvun, polvenkorkuisena. Laitumet loppuivat ja lehmät ehtyivät.

Heinänteko alkoi ennen kesäkuun loppua. Heinä oli jo valmista, ja jos se olisi kauemmin joutunut kestämään tätä kuivuutta, siitä olisi lähtenyt kaikki mehu. Kummut ja mäet paistoivat punaruskeina kuin eläimen veri, muistuttaen siitä, että eläinten täytyi kuolla puukoniskusta, kun ruokavarasto talvella alkoi ehtyä.

Karl Oskar ja Kristina korjasivat talteen niittynsä vaivaiset, vähät heinät. Korret olivat niin lyhyet ja hennot, että nipin napin tarttuivat haravaan. Karl Oskar sanoi: ne olisi voinut laskea yksitellen.

Hän kulki ja haravoi, tyytymättömänä ja katkerana: Viime vuosi oli ollut sadevuosi, ja heinät mätänivät maahan tai uivat vesivirran mukana pois. Tänä vuonna oli kuivaa ja heinä kärventyi. Kumpi oli maamiehelle parempi, kumpaa hän mieluummin toivoi?

Tänä vuonna Karl Oskarin peltoihin ei tullut muuta märkää kuin hänen omaa hikeään. Herran ilmat olivat joko liian märkiä tai liian kuivia. Mitä silloin kannatti selkää köyristää ja raataa ja rehkiä? Herran ilmat tekivät kaiken tyhjäksi, kaikki hänen vaivannäkönsä meni hukkaan.

— Kaikki on Herran ilmojen syytä!

Kristina pysäytti haravansa ja katsoi häneen totisena:

— Älä lausu väärin Herran nimeä, Karl Oskar!

— Mutta onko tämä heinää vai kissankarvaa? Kannattaako tässä tehdä työtä?

Ja suuttumus kuohahti Karl Oskarissa. Hän otti haravaansa pienen heinätukon ja sinkautti sen korkealle ilmaan, huutaen samalla taivasta päin:

— Kun kerran olet muunkin heinän ottanut, voit ottaa tämänkin!

Kristina parahti kauhuissaan: Karl Oskar oli manannut taivaan ja maan herraa.

Vaimon silmät seurasivat heinätukkoa aivan kuin hän olisi luullut sen liitelevän ylös pilviin asti. Mutta korret eivät kauas kohonneet, tuuli erotti ne toisistaan, ja ne putosivat hiljaa hajalleen pitkin niittyä. Taivaassa niitä ei huolinut kukaan.

— Karl Oskar! Sinä herjasit Jumalaa!

Kristina seisoi posket valkoisina ja kädet tiukassa nyrkissä haravanvarren ympärillä. Mies viskasi heidän heiniään takaisin taivaan Herralle, koska oli tyytymätön! Mitä hän oikein teki? Kuinka hän saattoi? Eikö hän enää pelännyt Luojaansa? Tottahan hän tiesi, ettei Jumala milloinkaan salli itseään pilkattavan? Ja vaimo katsoi kauhuissaan taivasta päin kuin olisi odottanut, että uhkapäinen ja korskea mies saisi heti rangaistuksensa.

— Jumala paratkoon! Jumala paratkoon, minkäs teit!

Karl Oskar ei vastannut. Ääneti hän alkoi haravoida uutta heinäkasaa. Hän oli kyllä oppinut Jumalan käskyt ja tiesi, ettei Herra sallinut itseään pilkattavan, ja hän tunsi pienen pistoksen rinnassaan. Hän oli hätiköinyt, olisihan tuo heinätukko saanut jäädä heittämättä, ne sanat jäädä lausumatta.

Raamattu sanoi selvin sanoin, että ihmiset saisivat maan päällä syödä leipäänsä otsansa hiessä, eikä hän enempää pyytänytkään. Mutta kun hän kerran hikosi hikensä, hän tahtoi myös vastineeksi leipää; hänen mielestään ei ollut liikaa vaatia, että hänelle tapahtuisi Jumalan omien sanojen mukaan.

Äänettöminä he jatkoivat heinäntekoa. Mutta niittyla-

to, joka hyvinä heinävuosina oli liian pieni, ei täyttynyt sinä vuonna edes puolilleen.

Kuivuutta jatkui. Kaivo ehtyi ja Karpamoenin väki kävi metsässä hakemassa vettä vanhasta lähteestä. Karja seisoi päivät pitkät jalkaportaan luona ja mylvi, nälissään ja janoissaan. Maa oli kärventynyttä kuin kulon jäljiltä. Elokuun alussa koivut alkoivat kellastua ja varistaa lehtiään. Kesä ei ehtinyt kypsyä eikä kukkia, kun jo tuli syksy. Tämä kesä kuoli nuorena.

Karl Oskarin niskaa alkoi aristaa, kun hän kulki tähyilemässä sadepilviä taivaalta. Toisinaan taivas meni pilveen, mutta ne olivat kuivia pilviä, tyhjää savua, joka kulki taivaan poikki, petollisia näkyjä, julmaa pilaa. Jonkun kerran putosi muutama yksinäinen, pieni vaivainen pisara: se oli kuin pilkkaa.

Ruis oli rutikuivaa, jyvät uhkasivat karista tähkistä. Sitä täytyi leikata varoen, ettei yksikään korvaamaton leipäjyvä mennyt hukkaan. Karl Oskar ja Kristina ottivat vuoteesta tikatun peitteen, veivät sen pellolle ja levittivät sängelle sirpinuran eteen. He siirsivät peitettä vähän kerrassaan, niin että korret katketessaan putosivat siihen odottamaan sitomista. Näin kaikki tähkistä varisevat rukiinjyvät putosivat peitteelle ja tulivat talteen. Ja Kristina poimi maasta jokaisen katkenneen tähkäpään ja pani sen esiliinaansa.

Iltaan mennessä peitteelle oli kertynyt kannullisen verran varisseita jyviä. Pariin leipäkyrsään ne varmasti riittäisivät. Ja tänä katovuonna ruissato oli kolmannes entisestä. Kuinka kallisarvoinen olisikaan jokainen leipäkyrsä talven tullessa.

Kristina teki peitteestä säkin solmimalla kulmat yhteen ja vei sen kainalossaan kotiin. Neljä vuotta sitten se oli ollut hänen morsiuspeittonaan, ollut hänen verhonaan ensimmäisenä yönä, jonka hän vietti yhdessä miehensä kanssa, jolloin hän muuttui neidosta vaimoksi. Nyt oli morsiuspeitto mukana pellolla keräämässä leipäviljaa puolisoille. Se liittyi läheisesti heidän elämäänsä.

Kristina ajatteli: Karl Oskarilla oli minulle paljon enemmän puhuttavaa neljä vuotta sitten, silloin tämä peitto oli

uusi. Minkä takia hän oli niin hiljainen nykyään? Se tässä ihmetytti. Nykyään hän puhui enimmäkseen töistä, jotka piti toimittaa, aamulla siitä, mitä tänään tehtäisiin, illalla siitä, mitä huomenna tehtäisiin. Ja ainakin kerran päivässä sanoi heistä jompikumpi: Kunpa jo tulisi sade!

Tosinhan kaikki muutkin olivat tänä kuivana kesänä tulleet totisiksi, jurottaviksi ja katkeriksi. Ilma teki heidät kärttyisiksi. Puhuttiin nälkätalvesta, joka oli edessä. Oli kuin kellään ei olisi enää ollut oikeutta olla iloinen, koska oli katovuosi. Eivät edes lapset saaneet ilmaista iloa: kun joku lapsi sattui nauramaan, oli aina lähettyvillä joku vanhempi, joka tiuskaisi ja vaiensi sen. Ja sitten puhuttiin taas samasta asiasta: millaista olisi talvella?

Karl Oskar pani kaikki asiat kuivan kesän syyksi. Kun hän kävi metsällä pyssyineen ja koirineen ja tuli tyhjin käsin kotiin, se oli kuivan maan syytä: koira ei voinut vainuta riistaa. Kun hän kävi kokemassa verkkoja ja mertoja lammikosta ja ne olivat tyhjiä, hän syytti siitäkin kuivuutta: lämpö ajoi kalat syvälle. Ja kolme kertaa hän oli vienyt lehmän astutettavaksi eikä se ollut poikinut kertaakaan, ja sekin oli kuivuuden syytä. Tuo nyt ei voinut olla järkipuhetta, sillä kaipa se hiukan riippui sonnistakin. Mutta Karl Oskar sanoi, ettei naapurikaan, Hästebäckin Jonas Petter, saanut lehmiään tiineiksi tänä kesänä, kun oli niin lämmintä.

Eräänä yönä elokuun lopulla Kristina heräsi kovaan jyrinään: ukkonen siellä mellasti. Häntä pelotti ukonilmalla, hän herätti miehensä.

Karl Oskar nousi vuoteessa istumaan ja kuulosteli. Siellä jylisi ja ryskyi, ja ikkunasta paistoi salama. Hän meni paitasillaan ulos ja asettui porstuansillalle seisomaan, kädet ojossa kynnyksen yli. Jokunen lihava sadepisara putosi silloin tällöin. Kohta tulisi rankkoja ukkoskuuroja. Hän voisi mennä takaisin makuulle ja nukahtaa mielessään se ilahduttava tieto, että saataisiin sadetta.

Hän palasi sisään. Kristina oli tyynnyttelemässä lapsia: kaikki kolme olivat heränneet ja pelästyneet ukkosen jylinää.

Anna, vanhin lapsi, oli nyt neljännellä, ja kaikkien

mielestä hän oli ikäisekseen harvinaisen viisas. Karl Oskarin ollessa ulkotöissä tyttö oli aina mukana ja seurasi häntä kaikkialle: liikkuipa hän jalkaisin tai ajopeleillä, tytön piti aina olla mukana. Karl Oskar sanoi häntä isoksipiiakseen. Hän tarkoitti sillä, että tyttö oli järkevä kuin kahdeksanvuotias.

Ukkosenjyly lähestyi taas ja Anna kysyi:

— Äiti, lyökö ukkonen meidät kuoliaaksi tänä yönä?

— Eikä mitä! Tyhmiä puhut. Kuka niin on sanonut?

— Isä on sanonut, että meidän kaikkien täytyy kuolla.

— Niin kyllä . . Mutta ei nyt tänä yönä

— Milloin sitten?

— Sitä ei tiedä kukaan. Jumala vain. Pane nyt pitkäksesi ja nuku!

Ja Kristinan silmät kysyivät Karl Oskarilta: Mitä hän oikein oli lapselle puhunut? Mies hymyili ja selitti: Hiljattain, kun hän kulki Annan kanssa haan poikki, he löysivät metsäaukiolta kuolleen jäniksenpoikasen, ja silloin Anna kysyi, tulisiko heistä kaikista joskus samanlaisia kuin jäniksenpojasta, kuolisivatko he joskus kaikki. Isä oli myöntänyt, ei kai hän sellaisesta asiasta voinut lapselle valehdella. Mutta siitä lähtien tyttö oli kysynyt kaikilta tapaamiltaan ihmisiltä, milloin nämä kuolisivat. Tässä eräänä päivänä hän oli kysymyksellään saanut mummonsa oikein pelästymään. Karl Oskarin oli täytynyt vakuuttaa äidilleen, että se oli tytön omaa päähänpistoa. Oli se merkillinen lapsi, tämä Anna.

Karl Oskar oli hyvin ylpeä tytöstään, isostapiiastaan.

Nyt ukkonen taas räsähti, kovemmin kuin kertaakaan aikaisemmin, ja salaman valo viilsi heitä silmiin, terävästi ja häikäisten.

Kristina parahti:

— Iskikö se alas?

— Jos iski, niin lähelle se sitten tulikin.

Mutta rankkasadetta ei kuulunut vieläkään, vain jokunen pisara koputti harvakseen ikkunaruutuihin. Karl Oskar ei voinut auttaa sadetta tulemaan, ja niin hän meni takaisin nukkumaan.

Ennen kuin hän ehti nukahtaa, valaisi ikkunaa jälleen

uusi kajastus. Mutta tällä kertaa ei ollut kysymys salamasta, joka yhtäkkiä iski pimeän halki ja sitten oli poissa. Tällä kertaa valo jäi paistamaan liikkuvana ja lepattavana.

Nuori isäntä kavahti jalkeille:

— Se sytytti jotakin!

— Auta armias Jumala!

— Jossain palaa!

Ikkunasta Karl Oskar näki, että valo tuli heinäniityltä päin.

— Niittylato! Se sytytti niittyladon!

Hän juoksi ulos, puolipukeissa, vaimo perässään. Nils ja Märtakin olivat heränneet kamarissaan, ja Kristina huusi heille, että katsoisivat lapsia.

Karl Oskar juoksi kaivolle, siellä oli kahdessa sangossa metsälähteestä tuotua vettä; toisen hän ojensi vaimolle. Sitten he juoksivat niittyä pitkin, kumpikin sanko kädessä. Vesi läikkyi laitojen yli, ja kun he tulivat palavalle heinäladolle, oli astioissa jäljellä vain puolet. Mutta samantekevää se olikin: tulipalo oli jo ehtinyt niin pitkälle, ettei pari sangollista vettä merkinnyt sitä eikä tätä. Niittylato oli tulessa kauttaaltaan, liekit kohosivat korkealle kuivasta pärekatosta, joka paloi kuin taula. Siinä paloi roima ja ahne ukkostuli, joka oli saanut herkullista syötävää: vanhan, kuivan ladon heinineen.

Heinäladon omistajat, nuori isäntä ja emäntä, menivät niin lähelle tulta kuin kuumuus salli. Siinä he seisoivat vesisanko kädessä ja katselivat paloa. Seisoivat ja katselivat. He olivat kuin kaksi neuvotonta ja hämmästynyttä lasta kuuntelemassa julmaa ja hirmuista satua, joka Luojan kiitos ei ole totta.

Naapuritaloissa oli tulipalo jo huomattu, ja ihmisiä tuli juoksujalkaa paikalle. Hekin kohta huomasivat, että sammutusyritykset olisivat turhaa työtä. Lato oli jo syvällä tulen hehkuvassa kidassa, eikä kukaan olisi voinut estää sitä nielemästä saalistaan.

Onneksi ilma oli tyven. Mutta naapurit jäivät kuitenkin vartioimaan, ettei tuli pääsisi leviämään. Mitä kaikkea olisikaan voinut tapahtua, jos se olisi tällä kuivalla

ilmalla päässyt metsään.

Sade oli jo ohi; jokusia pisaroita oli tullut, mutta ne olivat tuskin edes kiviä kastelleet.

Niittylato paloi lyhyessä ajassa poroksi heinineen päivineen. Sitten Karl Oskar ja Kristina menivät takaisin kotiin. Mitään ei ollut tehtävissä, mitään ei ollut tehty. Kotimatkalla he kulkivat verkkaan kävellen, eivät juosseet, minnekään ei ollut enää kiire. Käsissään he kantoivat yhä vielä sankojaan, jotka olivat puolillaan vettä; huomaamattaan he kantoivat veden takaisin kotiin.

Niityn jalkaportaalla tuli vastaan Nils, joka oli lähtenyt palopaikalle, kainalosauvojen varassa laahustaen. Puolimatkaan asti hän oli ehtinyt, kun poika ja miniä tulivat vastaan ja käskivät kääntyä ympäri. Hän istahti kuitenkin jalkaportaalle lepäämään. Vuosikausiin hän ei ollut käynyt näin kaukana asuinrakennuksesta.

Karl Oskar ja Kristina olivat katselleet tulipaloa vaihtamatta sanaakaan. Olivat vain katsoneet toisiinsa pari kertaa. Kummallekin oli ehkä tullut mieleen sama ajatus.

Kotimatkalla Kristina sanoi:

– Muistatko, kun kesällä oltiin heinänteossa? Ja sinä viskasit heiniä ilmaan?

– Muistan minä

– Nyt sait, mitä halusit!

Karl Oskar oli vaiti. Hän ei keksinyt mitään vastattavaa.

Kristina jatkoi:

– Se oli rangaistus. Jumala ei salli itseään pilkattavan.

Korpamoenin Karl Oskar käveli takaisin kotiin vesisankoaan kantaen, kulki pää kumarassa ja katsoi maahan. Totta oli, mitä Kristina oli sanonut: tällä kertaa Herra oli kuullut hänen rukouksensa – oli ottanut loputkin heinät.

2

Itätuuli puhalsi eikä sadetta tullut. Ne jotka osasivat lukea tulevaisuuden kirjaa, ennustivat, ettei sadetta tulisi enää koskaan. Viime kerralla Herra oli tahtonut hävittää ihmissuvun veden paljoudella, nyt hän aikoi tehdä sen

kuivuudella, eikä hän tällä kertaa säästäisi ketään Nooaa vaimoineen ja lapsineen uutta sukukuntaa siittämään.

Karl Oskar kylvi syysrukiinsa kesantoon, joka oli täpötäynnä kovia multakokkareita, harmaa, muhkurainen ja hedelmätön kuin kivikko. Maa oli kuivunut jankkoa myöten. Ehkä oli aivan turhaa kylvää siihen mitään; yhtä hyvin hän olisi voinut kylvää kotona liedentuhkaan. Keväällä hän oli kylvänyt yhteen peltoon neljä vakallista ohraa, syksyllä hän sai neljä vakallista takaisin. Mitä hyötyä hänellä oli työstään? Miksi hän kylväisi siementä maahan, kun se ei siitä karttunut? Mikään ei tässä itäisi, ennen kuin sade tulisi liuottamaan kovettuneen pellon kuorta.

Hän uskoi siemenrukiin peltonsa haltuun voimatta luottaa peltoon. Hän oli kadottanut luottamuksensa maataan kohtaan. Kuka tiesi, antaisiko se hänelle yhtään ainoata jyvää takaisin? Ehkä olisi ollut viisaampaa jauhattaa siemenvilja ja leipoa siitä leipää.

Kun Jumala karkotti paratiisista ensimmäisen luomansa ihmisen, niin hän sanoi: Kirottu olkoon maa sinun tähtesi, vaivaa nähden sinun pitää elättämän itsesi siitä koko elinaikasi. Mitkään Raamatun sanat eivät olleet Karl Oskarille niin tosia kuin nämä. Ja vielä Herra oli sanonut Aadamille, että maa kasvaisi hänelle orjantappuroita ja ohdakkeita. Niinhän Karl Oskar olikin kulkenut täällä kivikuntansa pelloilla ja nyhtänyt maasta ohdakkeita, kunnes selkää alkoi kivistää. Raamatun sanat pätivät yhä, ainakin tämän seudun peltomaasta.

Muilla tahoilla, muissa pitäjissä ja kihlakunnissa kuului sataneen. Mutta täällä maa oli kirottu.

Kristina luki joka ilta 'Rukouksen pitkällisen kuivuuden kohdatessa', ja joskus hänkin yhtyi siihen. Vaimo oli kauhistunut ukkospaloa, joka poltti heidän niittylatonsa, ja uskoi kuivuudenkin olevan Herran kuritusta. Ja nyt hän tahtoi, että Karl Oskar menisi pyytämään rovastilta synninpäästöä, kun oli herjannut Jumalaa silloin heinäaikana. Se hänen täytyisi välttämättä tehdä, ennen kuin he seuraavan kerran menisivät yhdessä ehtoolliselle.

Mutta Karl Oskar ei välittänyt kehotuksesta.

— Eikö sinulla ole paha omatunto? kysyi Kristina.

— Eikä ole. Ei sen synnin takia.

Ei, rovastin luo Karl Oskar ei halunnut mennä: ei hän murhaa ollut tehnyt, eikä hän kuolinvuoteellakaan maannut. Se niityllä tehty teko oli äkkipikaisuutta, jota hän oli katunut, mutta kaipa Jumala nyt jo oli ehtinyt antaa tuon äkkipikaisuuden anteeksi, niin ettei sen takia enää tarvinnut kiusata ihmisiä ja eläimiä kuivuudella. Eikä hän tahtonut uskoa Jumalaa niin pikkumaiseksi, että hän olisi polttanut ladon poroksi vain sen heinätukon takia. Ei kai Korkeinta sentään sopinut tuhopolttajaksi luulla.

Mutta tottahan Karl Oskar tiesi, että Kaikkivaltias yksin määräsi, mihin ukkosen piti iskeä? sanoi Kristina siihen. Ja hän jatkoi taivutteluaan hellittämättä: Karl Oskarin pitäisi mennä sielunpaimenensa luo ja saada anteeksi, ennen kuin hankkiutuisi seuraavalle ehtoolliselle. Hänen syntinsä suuruutta tai pienuutta ei voinut ratkaista kukaan muu kuin rovasti Brusander. Ja olihan hän hyvissä väleissä rovastin kanssa, joka kiitteli heitä molempia ahkeriksi kirkossakävijöiksi.

Mutta ei hän saanut Karl Oskaria lähtemään sielunpaimenen puheille. Hän oli niin kopea, ei tahtonut taipua Jumalan edessä. Ja muistellessaan heidän avioliittovuosiaan Kristina mietti, oliko hän oikeastaan koskaan saanut miehensä päätä kääntymään. Jos Karl Oskar tahtoi jotakin tehdä, se tuli aina tehdyksi, ja jos oli jotakin, jota hän ei halunnut tehdä, se jäi aina tekemättä. Hänen Lydia-siskonsa oli sanonut, että veljen kanssa oli vaikea tulla toimeen, kun hän oli niin itsepäinen, mutta sitä Kristina ei ollut ennen naimisiinmenoaan huomannut, että mies oli semmoinen pojanjolppi. Hyödyllisissä hankkeissa ja hyvissä aikeissa itsepäisyys oli ansioksi. Mutta Karl Oskar oli yhtä itsepäinen hyödyttömissäkin hankkeissa ja huonoissa aikeissa. Isonenäiset ihmiset olivatkin kuulemma itsepäisiä:

— Itsepäisyytesi on tuossa nenässä. Siksi se on niin iso.

Vanhaa nenäänsä hänen oli pakko käyttää niin kauan kuin Jumala ei antanut hänelle uutta, vastasi Karl Oskar.

Mutta sen hän oli huomannut, että eräiden oli vaikeata päästä sen ohi, kun se ulottui niin kauas.

Muuten Kristinalla ei ollut mitään syytä valittaa miehestään. Harvoin hän joi viinaa enemmän kuin sieti, ja hän sieti paljon: joulukemujen jälkeen Kristinan ei tarvinnut raahata miestään kotiin kuin ryvettynyttä, älytöntä luontokappaletta, niin kuin monien muiden vaimojen täytyi tehdä. Ja sellaisiakin naineita miehiä oli, jotka kävivät Västergöhlin Ulrikan luona, Ilolinnuksi sanotun naisen, joka oli Ljuderin suurimman ja eniten käytetyn huoran maineessa. Köyhiä Ulrika päästi luokseen kahdellatoista killingillä tai otti maksuksi puoli tuopillista viinaa, mutta talollisilta hän tapasi ottaa kokonaisen riksin. Ulrika oli nuoruudessaan ollut korea nainen eikä ollut ruma vieläkään; sanottiin, että itse kirkonisäntä Per Persson Åkerbystä oli pitänyt tätä huoraa hänen parhaina päivinään. Karl Oskar ei olisi ikinä mennyt sillä tavalla itseään ryvettämään ja toisten savupiippuja nuohoamaan.

Mutta siitä Kristina oli huolissaan, että mies oli viime aikoina ollut niin umpimielinen, ja lopulta hän kysyi suoraan: Mitä Karl Oskar pohdiskeli?

— Elämän huolia, sanoi tämä. Että mistä sen ruoan ottaa! Kun tulee aina vain lisää väkeä taloon.

Kristina oli viidennellä kuukaudella, heitä olisi kohta kahdeksan henkeä täällä Korpamoenissa. Ihmiset lisääntyivät, mutta ei maa; peltoa ei olisi koskaan enempää kuin seitsemän tynnyrinalaa.

Kristina ei pitänyt siitä, että toinen viittasi hänen raskauteensa:

— Anna sinä Jumalan huolehtia syntymättömistä!

— Kunpa voisinkin uskoa, että se auttaa!

— Luuletko olevasi Jumalaa viisaampi?

— En. Mutta en ole varma siitä, mahtaisiko hän ruokkia lapsemme, jos istuisimme kädet ristissä.

Kristina tulistui ja kivahti äreästi:

— Onko Jumalan velvollisuus ruokkia kaikki lapset, jotka sinä toimitat maailmaan?

— Kristina! Mitä sinä tarkoitat?

— Sitä vain, ettei sinun pidä lykätä syytä meidän Herramme päälle, kun teet vaimosi raskaaksi.

Karl Oskar jäi tuijottamaan:

— Mutta hyvä, rakas — en kai minä ole koskaan omaa osuuttani kieltänyt?

Kristina purskahti itkuun:

— Mutta valitat sitä, että meille tulee aina vain lisää. Ihan kuin se olisi minun syytäni — että elämä minussa sikiää!

— Mutta en kai minä ole sinua koskaan syyttänyt

— Minä en ole sitä tahtonut. Ja sen olen sinulle sanonutkin. Niin että älä sinä luulekaan!

— En ole luullutkaan.

— Mutta kun olet tuollainen puhumaton, ihan kuin moittisit minua jostakin   Mitä siitä muutakaan osaisi ajatella?

Ja hän alkoi itkeä esiliinaansa.

Lasta odottava nainen oli herkkä ja helposti loukkaantuva; Karl Oskar unohti sen joskus eikä harkinnut puheitaan.

Hän antoi vaimonsa hiukan rauhoittua ja sanoi sitten: Kuinka tämä saattoi kuvitella, että hän oli vaimoonsa tyytymätön? Hän oli hiljainen ja ajatuksissaan siksi että huolet painoivat, siinä kaikki. Ja kuinka Kristina saattoi luulla, että hän moittisi vaimoaan uuden lapsen tulosta? Silloinhan hän olisi roisto. Ja kaipa Kristina näki, kuinka hän iloitsi niistä lapsista, jotka tämä oli hänelle jo synnyttänyt? Lapset ja vaimo olivat hänelle rakkainta maailmassa. Niin, kaipa hän sen oli näyttänytkin. Hänhän oli niin kiintynyt Annaankin, esimerkiksi. Ja varmaan hän iloitsisi tulevasta lapsesta yhtä paljon kuin näistä kolmestakin. Mutta ei ollut ihme, jos hän oli huolissaan lasten elatuksesta, kun tuli vastoinkäymisiä ja katovuosia.

Kristina oli alkanut kuivatella kyyneliään:

— Tarkoitatko, että pidät minusta niin kuin ennenkin?

— Kai sinä sen nyt käsität.

— Onko se totta, Karl Oskar?

— Sanopa, milloin olen sinulle valehdellut!

Sitä hän ei ollut tehnyt, sen Kristina tiesi. Ja mies sanoi: Heidän täytyisi pysyä sovussa ja pitää yhtä vastoinkäymisissä. Sillä maailmassa ei ollut yhtään ihmistä, joka olisi heitä auttanut, heidän täytyi itse auttaa itseään.

Kristinasta alkoi tuntua, että hän oli käyttäytynyt tuhmasti. Hän ei voinut käsittää, kuinka hän oli saattanut sillä tavoin käyttäytyä: takertua yhteen sanaan, niin että sikisi riita. Mutta hän aavisti tehneensä sen pelosta: hän pelkäsi, ettei Karl Oskar välittänyt hänestä enää niin kuin ennen.

Ja miehen äskeisten sanojen jälkeen hän oli melkein iloinen siitä, että oli aloittanut toran.

3

Karl Oskar velkaantui yhä pahemmin. Tänäkin syksynä hän meni Kärragärdeen pyytämään Danjel Andreassonilta lainaksi viittäkymmentä riksiä hypoteekkilainan koronmaksua varten.

Hän oli omituisen näköinen palatessaan. Kristina kysyi levottomana:

– Epäsikö eno?

– Ei. Joka ainoan äyrin sain, mitä pyysinkin.

– Minkä takia sitten olet niin omituisen näköinen?

– Kärragärdessä tapahtuu kummia.

– Danjel-enolleko?

– Niin. Hänelle on sattunut jotakin.

Karl Oskar kohtasi yllättävän näyn heti astuttuaan Danjel Andreassonin kynnyksen yli. Talo oli täynnä löysäläisiä, köyhiä ja ruotuvaivaisia. Vieraat istuivat syömässä talonväen kanssa; siellä istui erotettu ruotusotamies Severius Pihl, tappelupukari ja juoppolalli, ja siellä istui raajarikko piika Sissa Svensdotter, varas, joka kulki ruotuvaivaisena. Mutta eniten hän ällistyi nähdessään joukossa Västergöhlin Ulrikankin, vanhan huoran, aviottoman tyttärensä kanssa. Ensin hän ajatteli, että he olivat kaikki sattuneet tulemaan yhtaikaa kerjuulle taloon. Mutta hän sai kuin iskun päähänsä, kun Danjel

sanoi, että nämä ihmiset tästedes asuisivat hänen luonaan Kärragärdessä. Ja Inga-Lena, vaimo, vahvisti hänen puheensa: siellä he kaikki asuivat.

Kristina purskahti äänekkääseen nauruun.

— Aprilliako sinä laskettelet keskellä lokakuuta?

— Luuletko, että valehtelen? sanoi Karl Oskar, hivenen loukkaantuneena.

— Olet sepittänyt koetteeksi tuon jutun, että näkisit, kuinka herkkäuskoinen minä olen!

— Mutta se on totta alusta loppuun! Mene itse katsomaan enosi luo!

Silloin Kristina meni varmuuden vuoksi haistelemaan hänen suutaan: oliko hän tänään juonut, niin ettei tiennyt mitä puhui? Eikös hän vain haissutkin viinalle?

— Kaksi ryyppyä olen ottanut koko päivänä.

— Mutta sinähän sanoit, että Västergöhlin Ulrika, se huora, on muuttanut enon luo?

— Niin hän itse sanoi.

— Entä Inga-Lena? Mitä sinä sanoitkaan — mitä hän teki?

— Siellä oli teurastettu ja hän oli keittämässä veripalttua loiseläjilleen.

— Ilolinnulle, sille huoralle? Keittikö täti hänelle palttua?

— Keitti. Mene kysymään, jollet usko!

Nyt Kristinalta lopahti ääni. Mitä kummaa tämä kaikki tiesi? Mitä Kärragärdessä oli tapahtunut?

Karl Oskar jatkoi: Kaikkein merkillisintä oli se, mitä Danjel sanoi lainatessaan ne viisikymmentä riksiä. Karl Oskarin kysyessä, laskettaisiinko korko entiseen tapaan, hän vastasi, ettei hän huolinut rahoilleen korkoa. Ja kun Karl Oskar pyysi lykkäystä vanhan velan koronmaksuun, sanoi Danjel, ettei hän koskaan enää ottaisi korkoa lainaamistaan rahoista.

Täytyihän Kristinankin nyt jo ymmärtää, että enolle oli sattunut jotakin vakavaa. Karl Oskar arveli, että hän oli joutunut jonkinlaisen mielenhäiriön valtaan.

Eikä ehtinyt kulua montakaan päivää, kun seudulle alkoi levitä huhuja Danjel Andreassonin talosta — mökis-

tä mökkiin, kylästä kylään, ruodusta ruotuun kerrottiin uutista: Åke Svenssonin harhaoppi, jonka luultiin kuolleen yli viisikymmentä vuotta sitten silloin kun hänkin kuoli, oli herännyt henkiin Kärragärdessä hänen sisarenpojassaan.

Åke palaa hullujenhuoneesta

1

Danjel Andreasson, åkelaisten päämiehen lähin elossa oleva sukulainen, oli nyt neljäkymmentäneljä vuotta vanha. Hänet tunnettiin siivoksi mieheksi, ja hän oli tähän asti viettänyt hiljaista ja harmitonta elämää. Hän oli hurskaasti noudattanut ainoata puhdasta ja oikeata oppia ja siten osoittanut terveitä uskonkäsityksiä. Ja hänen talonsa Kärragärde, jonka åkelaisuus oli aikoinaan pahoin saastuttanut, oli jo monta vuotta sitten julistettu puhdistuneeksi.

Mutta eräänä yönä syksyllä Kärragärdessa sattui merkillinen tapaus.

Illalla ennen nukkumaanmenoa Danjel tunsi omituista levottomuutta, ja vaimolleen Inga-Lenalle hän ilmaisi pelkäävänsä, että jokin tauti oli tulossa: hän tunsi joskus kummallista huimausta. Yöllä hän heräsi siihen, että joku kolkutti oveen ja huusi kovalla äänellä hänen nimeään. Hän luuli, että jossain oli syttynyt tulipalo ja että häntä huudettiin apuun, ja kiirehti nousemaan. Ja kun hän avasi oven, tuli ulkoa kirkas loiste ja valaisi huoneen. Siellä seisoi kaksi miestä. Toinen, vielä nuori mies, jolla oli vanhanaikaiset sarkavaatteet, oli Danjelille tuntematon, mutta toisen hän heti tunsi tutuksi kirkon alttaritaulusta: se oli Vapahtaja, Jeesus Kristus. Jeesus kantoi kädessään lyhtyä, ja siitä lähti se omituisen kirkas valo, joka paistoi yöhön kauas ympärille.

Vapahtaja oli ihan näköisensä. Mutta hänen kasvoistaan lähti niin voimakas valo, ettei Danjel saanut katselluksi; hänen täytyi painaa silmänsä alas.

Danjelia oli huutanut se sarkatakkinen, joka seisoi Vapahtajan vieressä. Nyt hän taas huusi häntä nimeltä ja sanoi:

— Minä ole Åke Svensson, enosi. Kuolin nuorena ja pääsin Vapahtajani luokse taivaaseen.

Silloin Danjel huomasi, että mies olikin juuri sen näköinen, miksi vanhat olivat enon kuvanneet; vieläkin oli elossa henkilöitä, jotka muistivat Åken sellaisena kuin hän oli, ennen kuin virkavalta vei hänet Danvikenin hullujenhuoneeseen.

Vapahtaja katsoi Danjeliin lempeillä silmillään, mutta pysyi koko ajan vaiti. Sitten Åke Svensson puhui jälleen ja sanoi:

— Vapahtaja on herättänyt sinut tänä yönä, jotta ottaisit harteillesi minun tehtäväni maan päällä. Henki sanoo sinulle kaiken, mitä sinun pitää tehdä! Danjel, nouse ja lähde päättämään minun työni! Vapahtajasi on kutsunut sinut!

Kaksi kertaa Åke toisti tämän kehotuksen sisarenpojalleen kovalla ja selvällä äänellä. Sitten yölliset vieraat olivat poissa, Jeesuksen lyhdyn loiste katosi, ja kaikki oli pimeää Danjelin ympärillä.

Tointuessaan hän makasi polvillaan talonsa kynnyksellä ja rukoili. Hän oli aivan rauhallinen. Hän ei ollut säikähtänyt näkemästään ja kuulemastaan. Pelkoa hän ei tuntenut lainkaan. Hänen rintansa oli täynnä rauhaa, jonkalaista hän ei ollut kokenut vielä milloinkaan.

Hän herätti Inga-Lenan, vaimonsa, ja kertoi Vapahtajan yöllä vierailleen hänen talossaan yhdessä Åken, Danvikenissä kuolleen enon kanssa. Inga-Lena arveli, että hän oli nähnyt unta. Mutta hän tiesi olleensa koko ajan valveilla. Hänen korvansa olivat kuulleet oveen kolkutettavan silloin, kun Åke huusi häntä nimeltä. Hänen silmänsä olivat nähneet Vapahtajan kasvot. Ja hän osasi tarkoin kuvata lyhdyn, joka Jeesuksella oli kädessään; se oli joka kohdastaan samanlainen kuin se, jota hän piti kädessään kirkon alttaritaulussa.

Tällaista Danjel Andreassonille oli tapahtunut. Ja siitä hetkestä asti hänen maallinen elämänsä muuttui. Åke oli puhunut hänelle tuskin pariakymmentä sanaa, mutta hän tiesi, mitä hänen piti tehdä: Henki puhui hänen sydämessään. Sen yön jälkeen, jolloin Åke palasi Kärra-

gärdeen, kaikki hänen tekonsa tapahtuivat Hengen vaikutuksesta. Milloinkaan hän ei enää epäröinyt hankkeissaan eikä pelännyt seurauksia. Joka kerta hänellä oli sydämessään varmuus, että hän teki oikein. Jeesus oli kutsunut hänet; hänestä oli tullut Vapahtajan seuraaja, ja hänen maallinen elämänsä olisi tästedes samanlaista kuin apostolien ja ensimmäisten kristittyjen. Hän julistaisi Åken oppia, joka oli paikkakunnalla jo unohtunut. Henki johdatti häntä hänen lukiessaan Raamattua ja ohjasi hänen kätensä niihin kohtiin, joissa oli käskyjä häntä varten: »Sinun sanasi on minun jalkaini lamppu ja valkeus minun tielläni.» Hän oli nähnyt Jeesuksen lampun valon, hän tiesi tien.

Sinä syysyönä, jolloin Danjel kuuli nimeään huudettavan, hän syntyi maailmaan uudestaan. Neljäkymmentäneljävuotiaaksi asti hän oli elänyt lihassa, nyt alkoi hänen elämänsä hengessä.

Niin hän alkoi jatkaa Åken opin levittämistä. Joka sunnuntai hän selitti Raamattua kotiväelleen, vaimolle, lapsille ja palkollisille, ja jos joku naapuri sattui paikalle, oli hänkin tervetullut. Joka kerta kun kirkossa oli ehtoollinen, hän meni nauttimaan kalliita autuuden välikappaleita. Hän rukoili kesken työnkin, pellolla sahran ja äkeen ääressä, luuvassa varstan ääressä. Rukoillessaan hän aina laskeutui polvilleen. Toisinaan hän päästi äänekkäitä huudahduksia kesken rukouksen, niin että lähistöllä olevat ihmiset kiirehtivät paikalle, kun luulivat jonkin vaaran uhkaavan.

Danjel heitti talon viinapannun romutunkiolle; paitsi että lakkasi viinaa polttamasta ja myymästä, hän lopetti väkijuomien käytönkin eikä tarjonnut niitä talossaan. Hän ei enää kironnut eikä käyttänyt muitakaan sanantapoja, joissa Jumalan nimeä lausuttiin väärin. Ennen hän oli saattanut joskus kiivastua ja kuohahtaa, nyt hänen puheensa oli aina yhtä lempeää ja sävyisää. Kovia sanoja hän käytti vain papistosta, joka aikoinaan oli vainonnut hänen enoaan.

Kaikkea omaisuuttaan Danjel piti tästä lähtien Jumalan lahjana, jota hän oli velvollinen käyttämään yhdessä

köyhien veljien ja sisarten kanssa, niin kauan kuin sitä riitti. Niinpä hän otti taloonsa muutamia köyhiä ja turvattomia ja antoi heille vakinaisen olinpaikan Kärragärdestä, josta he saivat sekä ruoan että vaatteet. Pari heistä oli pitäjän pahamaineisimpia ihmisiä: he olivat huonossa huudossa kuka huoruuden, kuka juopottelun, laiskuuden tai muun huonon elämäntavan vuoksi.

Danjel ei käyttänyt talossaan enää lukkoja eikä loukkuja, vaan jätti illalla kaikki ovet lukitsematta. Mihin hän säppejä ja salpoja tarvitsi, kun Herra vartioi hänen taloaan? Olisiko hatara lukko, ihmiskäden tekemä, varjellut hänen majaansa paremmin kuin Kaikkivaltiaan käsi? Ne jotka lukitsivat ovensa, eivät luottaneet Jumalaansa. He tekivät epäilyksen syntiä, ihmisen rikkomuksista karkeinta.

Danjel ei, niin kuin ei Åkekaan aikoinaan, hyväksynyt korkean ja halvan säädyn, ylhäisen ja alhaisen välistä eroa, vaan kaikki olivat Jumalan lapsilauman sisaruksina samassa asemassa ja toistensa vertaisia. Hän teki eron vain niiden välillä, jotka vielä elivät vanhassa ihmisessä, ja niiden jotka olivat uudestisyntyneet Kristuksessa — lihassa elävien ja hengessä elävien välillä.

Uudestisyntymisensä jälkeen hän ei enää jakanut vuodettaan vaimonsa kanssa. Kun Inga-Lena eli vielä lihassa, eivät he voineet enää olla totinen aviopari. Ne avioliitot, joissa puolisot vielä elivät vanhassa ihmisessään, olivat Perkeleen solmimia, samoin ne avioliitot, joissa vain toinen puolisoista oli uudestisyntynyt. Jos Danjel olisi nyt harjoittanut lihallista kanssakäymistä vaimonsa kanssa, hän olisi syyllistynyt haureuteen. Siksi hän sanoi vaimolleen, etteivät he tästedes voisi harjoittaa ruumiillista seurustelua keskenään.

Jälkeläistenkään vuoksi he eivät voineet sitä tehdä. Puhdas ja synnitön jälkeläinen oli siitettävä ilman himoja, joten sellainen saattoi syntyä vain puhtaista ja uudestisyntyneistä. Danjelilla ja Inga-Lenalla oli jo ennestään kolme lasta, jotka olivat syntyneet silloin kun he molemmat vielä elivät lihassa, ja näiden lasten takia Danjel tunsi suurta omantunnonhätää. Hän ymmärsi, että heitä

oli pidettävä huoruuden hedelminä, koska heitä ei ollut siitetty totisessa avioliitossa. Mutta hän rukoili Jumalalta hartaasti, että hänen jälkeläisensä armon kautta puhdistuisivat ja tulisivat aviolapsiksi.

Inga-Lena, Kärragärden emäntä, oli tukalassa asemassa. Hän oli hyvin kiintynyt mieheensä, kukaan ei ollut hänelle rakkaampi paitsi Jumala. Hän eli palvellakseen miestään ja koetti aina noudattaa hänen tahtoaan. Itse hän oli luonteeltaan päättämätön ja neuvoton; hän luotti Danjeliin ja antoi hänen määrätä. Danjel oli talossa herra ja isäntä. Nytkin, hänen uudestisyntymisensä jälkeen, Inga-Lena koetti olla hänen mieltään myöten, mutta kaikkiin miehen omaksumiin uusiin tapoihin hän ei osannut sopeutua. Mielellään hän jakoi leipäkyrsänsä jonkun nälkäisen kanssa, joka tuli taloon kerjäämään. Mutta kun talonväki karttui neljällä ihmisellä, joille mies antoi luvan muuttaa sinne ja jotka piti ruokkia talosta, silloin hän masentui ja alkoi murehtia. Ja kun hänen täytyi ottaa kotiinsa Västergöhlin Ulrikakin, pitäjän vierotuin nainen, silloin hän sanoi miehelleen lauhkeasti valittaen: hän ei mitenkään halunnut miestään vastustaa eikä väittää, että tämä teki väärin, kun antoi Ulrikan ja hänen aviottoman tyttärensä asua heillä, mutta mitä ihmiset sanoisivat ja ajattelisivat, kun he ottivat taloonsa itse Ilolinnun, isonhuoran? Danjel vastasi: Meidän on toteltava Jumalaa enemmän kuin ihmisiä. Se nainen, joka on synnitön, tulkoon tänne ja heittäköön ensimmäisen kiven Ulrikan päälle.

Ja Inga-Lena huolestui kovin, kun hänen miehensä jäljitteli kaikkea, mitä åkelaisetkin olivat tehneet. Åke Svensson oli halunnut perustaa valtakunnan, jossa ei hallitsisi kuningas, vaan Pyhä Henki, ja jossa kukaan ei sanoisi mitään omakseen, vaan kaikki maallinen tavara kuuluisi kaikille yhteisesti. Hänet olikin sitten teljetty hullujenhuoneeseen, eikä se ihme ollutkaan. Siellä hän oli muutaman vuoden kuluttua saanut surkean kuoleman, vaikka oli nuori ja terve mies. Monet arvelivat, että hänet oli Danvikenissä piinattu kuoliaaksi, ja yksi ja toinen oli kyllä sitä mieltä, ettei häntä ollut kohdeltu ihan oikein.

Åken kohtalo oli kauhistuttanut kaikkia paikkakuntalaisia, mutta kukaan ei sitä ihmetellyt: sen joka väitti, että kaikki ihmiset olivat samanarvoisia ja että kaiken omaisuuden tulisi olla yhteistä, ei voinut koskaan käydä hyvin.

Ja nyt Inga-Lena pelkäsi, että Danjelin vaellus enonsa jalanjäljissä saisi yhtä kauhean lopun. Se joka asettui esivallan säädöksiä vastaan, joutui vihoihin pappien kanssa, ja sitten hänen kävi huonosti.

Mutta Danjel sanoi: ihminen, joka ei herättänyt suuttumusta eikä joutunut kärsimään vainoa papiston ja kirkon ja muiden tämän maailman mahtavien taholta, ei vaeltanut Jeesuksen verisissä jalanjäljissä.

Kun mies ei enää lukinnut talon ovia, alkoi Inga-Lena olla huolissaan heidän tavaroistaan. Eräänä yönä varkaat kävivät lukitsemattomassa ruoka-aitassa ja veivät läskiä ja jauhoja. Danjel selitti: heillä oli aitassa suurempi ruokavarasto kuin Jumala salli, siksi hän oli antanut varkauden tapahtua. Mutta Inga-Lena ei sitä käsittänyt: olihan Jumala itse seitsemännessä käskyssään kieltänyt kaiken varkauden. Ja Inga-Lenan velvollisuus oli katsoa, että talossa riitti ruokaa kaikille. Siitä lähtien hän iltaisin lukitsi ruoka-aitan oven miehensä tietämättä.

Mutta hän sai tunnonvaivoja joka kerta, kun ei totellut miestään. Raamatun efesolaiskirjeessä oli selvät, suorat sanat: »Sillä mies on waimon pää, niinkuin myös Kristus on seurakunnan pää; mutta niinkuin seurakunta on Kristukselle alamainen, niin myös waimoin pitää miehillensä kaikessa alamaiset oleman.»

Kun mies alkoi pidättyä aviovuoteesta, tunsi Inga-Lena olevansa epäpuhdas ja saastunut nainen. Öittensä yksinäisyydessä hän näki rauhattomia ja piinallisia unia. Hän heräsi ja huusi Jumalaa neuvomaan ja auttamaan. Hän tunnusti rukouksissaan, että hän oli vain vähäoppinen naisparka: hänen ymmärryksensä ei riittänyt Åken opin käsittämiseen. Hän pyysi, että Jumala valistaisi häntä. Danjel oli rukoillut samaa.

Ja jonkin ajan kuluttua puolisoiden rukous kuultiin: Henki tuli myös Inga-Lenaan ja hänessä tapahtui uudes-

tisyntyminen. Hän tuli ymmärtämään, että hänen täytyi totella puolisoaan eikä omaa vajavaista järkeään. Danjel oli se, joka hengellisissä asioissa oli oikeassa, hän itse oli ollut väärässä. Näin puolisoitten avioliitosta tuli totinen avioliitto. Danjel palasi paikalleen aviovuoteeseen ja harjoitti jälleen lihallista kanssakäymistä vaimonsa kanssa.

Nyt oli Åken seuraajilla jo pieni parvi ympärillään Kärragärdessä. Sekä talon loiset että muutamat naapurit kääntyivät åkelaisten oppiin ja pitivät Danjel Andreassonia Herran uutena apostolina maan päällä.

Mutta Inga-Lena, hänen vaimonsa, teki edelleenkin joka ilta salassa epäilyksen karkeata syntiä lukitessaan ruoka-aitan yöksi.

2

Ei kestänyt kauankaan, kun Kärragärden tapahtumista jo kanneltiin rovasti Brusanderille: hartaudenharjoitusten varjolla ihmiset kokoontuivat Danjel Andreassonin luo, joka julisti åkelaisia uskonuudistuksia – nämä harhaopit olivat jälleen alkaneet salakuljettaa seurakuntaan inhottavaa myrkkyään.

Rovasti Brusander oli voimallinen pappi, joka vaali huolellisesti virkansa arvoa ja pyhyyttä. Hän oli aina palavalla intomielellä varjellut evankelisluterilaisen opin puhtautta. Vaivojaan säästämättä hän valvoi sitä laumaa, jonka Jumala oli hänen haltuunsa uskonut, suojellakseen sitä kaikilta harhaopeilta. Nyt hän lähetti heti noutamaan kirkonisäntää, Åkerbyn Per Perssonia, joka vahvisti tiedon Kärragärdessä pidetyistä luvattomista kokouksista. Kaikkialla pitäjässä puhuttiin, että Åke Svensson oli tullut takaisin sisarenpoikansa Danjel Andreassonin hahmossa. Ja Per Persson tiesi kertoa, että Danjel käytti rovastista ilkeitä sanoja ja sanoi häntä sielunsuistajaksi, siksi että pappilassa poltettiin ja myytiin viinaa.

Brusanderia kuohutti, että joku seurakuntalainen halu-

si evätä häneltä laillisen oikeuden, joka kuului kaikille valtakunnan pappismiehille, mikäli heillä oli maata hallussaan. Ja viinaa poltettiin myytäväksi hänen majesteettinsa kuninkaankin tiluksilla ja kruununprinssin kartanossa Bäckaskogissa. Kärragärden isäntä oli siis puheillaan syyllistynyt törkeään majesteettirikokseen. Pappilassa tajottiin nykyään viinaa vain arkisin; juoma oli omiaan virkistämään päivätyöläisiä ja palkollisia päivän vaivojen jälkeen. Tosin Wieselgren, Västerstadin kuulu rovasti, tahtoi kokonaan poistaa viinan käytön, ja epäkristillisessä vihassaan hän vainosi virkaveljiä, jotka kuitenkin vain käyttivät laillista oikeuttaan. Sokeudessaan Wieselgren tahtoi riistää talollisilta heidän luvallisen elinkeinonsa: Jolleivät he saisi jalostaa viljaansa viinaksi, menisi Ruotsin maanviljelys lyhyessä ajassa rappiolle ja sen harjoittajat köyhtyisivät. Viljan hinnat putoaisivat niin alas, että talolliset joutuisivat perikatoon, ja siitä taas seuraisi, että köyhälistö tulisi entistä kopeammaksi ja palkollisia ja päiväläisiä olisi vaikea saada. Kuka viitsisi käydä päivätöissä, kun tynnyrillisen jyviä saisi kahdellakymmenellä neljällä killingillä?

Rovasti Brusander kutsutti Kärragärden isännän Danjel Andreassonin pappilaan. Apulaisensa, komministeri Brusellin, ja seurakunnan molempien kirkonisäntien läsnäollessa hän kuulusteli talollista pitkään. Tästä kuulustelusta apulainen teki pöytäkirjan, jonka kirkonisännät läsnäolevina jäävittöminä todistajina allekirjoittivat, minkä jälkeen se talletettiin pitäjän seurakunnanarkistoon:

3

»Herra rovasti Enok Brusander esitti ensin kuulusteltavalle, talollinen Danjel Andreassonille, muutamia uskontoa koskevia kysymyksiä, ja tämä osoitti omaavansa tyydyttävät tiedot autuuden perustasta ja järjestyksestä. Erittäin kysyttäessä Danjel Andreasson tunnusti, että hänen talossaan tätä nykyä asuu joukko löysäläisiä,

erotettu ruotumies Severius Pihl, raajarikko piika Sissa Svensdotter sekä naimaton nainen Ulrika Västergöhlistä ja hänen avioton tyttärensä Elin; Ulrika on nuoruudestaan asti ollut tunnettu haureellisesta elämästään ja on tänä aikana synnyttänyt neljä aviotonta lasta, joista kolme on kuollut pieninä. Danjel Andreasson myönsi antavansa talostaan ruoan ja vaatteet mainituille henkilöille.

Rovasti Brusander kysyi:

— Onko totta, että sinä kodissasi pidät kokouksia talonväen ja naapurien kanssa?

Danjel Andreasson vastasi:

— Totta sen on, herra rovasti.

Rovasti B. kysyi:

— Mitä sinä teet näissä kokouksissa?

Danjel A. vastasi:

— Selitän Raamatun sanaa kuulijoilleni.

Rovasti B. kysyi:

— Myönnät siis, että olet ryhtynyt harjoittamaan papistolle kuuluvaa virkaa?

Danjel A. vastasi:

— Minä teen sitä, mitä papit eivät tee: julistan totista Jumalan sanaa.

Rovasti B. kysyi:

— Kuka on antanut sinulle siihen vallan?

Danjel A. vastasi:

— Jumalan Henki on antanut minulle sen vallan sydämeen.

Rovasti B. sanoi:

— Sinua riivaa harhahenki. Kukaan ei saa harjoittaa saarnavirkaa, ellei ole siihen kutsuttu ja vihitty kirkon lakien mukaan. Näiden rehellisten ja uskottujen miesten läsnäollessa kiellän täten sinua, Danjel Andreasson, puuttumasta mihinkään saarnavirkaan kuuluvaan, oli se mitä hyvänsä.

Danjel A. vastasi:

— Sitä herra rovastilla ei ole valtaa minulta kieltää.

Rovasti B. sanoi:

— Sinun sielusi on Jumala uskonut minun haltuuni.

Olen sinun hengellinen esivaltasi. Kaikissa hengellisissä asioissa olet velvollinen tottelemaan minua, ja yksin minua.

Danjel A. vastasi:

— Raamattu opettaa, että minun on toteltava Jumalaa enemmän kuin ihmisiä. Herra rovasti on ihminen.

Rovasti B. sanoi:

— Roomalaiskirjeen 13. luvun 2. värssyssä Raamattu sanoo sinulle: »Jokainen, joka esivaltaa vastaan asettuu, se on Jumalan järjestystä vastaan; mutta ne, jotka vastaan ovat, saavat tuomion päällensä.» Tunnustatko sinä, että esivalta on Jumalasta?

Danjel A. vastasi:

— En herra rovasti.

Rovasti B. kysyi:

— Kieltäydytkö tottelemasta lakeja ja säädöksiä?

Danjel A. vastasi:

— Vanhurskaalle ei ole lakia pantu.

Rovasti B. kysyi:

— Oletko sinä semmoisen hengellisen korskeuden vallassa, että kutsut itseäsi vanhurskaaksi?

Danjel A. vastasi:

— Minä olen Jumalan hengen vallassa. Elämäni ohjenuorana ovat Raamattu ja omantuntoni käsky.

Rovasti B. kysyi.

— Voitko sanoa minulle: Mitä on omatunto?

Danjel A. vastasi:

— Se joka tulee herätykseen, saa tietää, mitä omatunto on. Minä huomaan, ettei herra rovasti ole tullut herätykseen.

Rovasti B. sanoi.

— Perkele, sielunvihollinen, kuiskaa korvaasi nuo vastaukset. Oletko julistanut, ettei kellään ihmisellä ole oikeutta pitää omaisuutta itseänsä varten?

Danjel A. vastasi:

— Olen. Niin olisi herra rovastikin julistanut, jos olisi saarnannut totista jumalansanaa.

Rovasti B. kysyi:

— Syytätkö minua väärästä julistuksesta?

Danjel A. vastasi:

– Apostolien tekojen 4. luvun 32. värssyssä sanotaan Kristuksen seurakunnasta: »Ja niiden paljoudessa, jotka uskoivat, oli yksi sydän ja yksi sielu; eikä kenkään heistä sanonut mitään omaksensa kuin hänellä oli, vaan kaikki olivat heillä yhteiset.» Herra rovasti ei ole koskaan saarnannut, että meidän tässä seurakunnassa tulisi semmoisella kristillisellä tavalla elää.

Rovasti B. sanoi:

– Sinä nojaat toisiin Raamatun kohtiin ja tahdot kumota toisia. Olet myös väittänyt, että minä olen sielunsuistaja, joka vien ihmisiä pääedellä helvettiin, kun he ovat humalassa. Onko totta, että olet luvattomassa opinahjossasi sanonut näin?

Danjel A. vastasi:

– Totta se on, herra rovasti.

Rovasti B. kysyi:

– Millä puolustat tätä väärää todistusta sielunhoitajastasi?

Danjel A. vastasi:

– Eikö ole totta, että herra rovasti myy viinaa pappilan pannusta?

Rovasti B. vastasi:

– Minä käytän omaisuuttani niin kuin hyväksi katson. Millä oikeudella yrität evätä minulta palkan, joka minulle pappilan maiden viljelijänä laillisesti kuuluu?

Danjel A. vastasi:

– Ihmiset juovat itsensä juovuksiin herra rovastin viinasta ja tekevät humalassa väkivallantekoja ja huoruutta ja muita rikoksia Jumalan kymmentä käskyä vastaan. Eikö se, joka rikkoo Jumalan käskyjä vastaan, tuomitse itseään helvettiin, herra rovasti?

Rovasti B. sanoi:

– Sinut tänne on kutsuttu kuulusteltavaksi, ei minua.

Danjel A. sanoi:

– Niin kauan kuin palvelin Perkelettä, sain herra rovastilta kiitosta. Kun nyt palvelen Jumalaa, minut kutsutaan kuulusteluun ja moitittavaksi ja nuhdeltavaksi.

Rovasti B. sanoi:

– Asiasi on selvitetty, Danjel Andreasson. Olet tässä jäävittömien todistajain läsnäollessa tunnustanut, että olet rikkonut saarnaviran laitonta harjoittamista koskevaa lakia. Sinut voitaisiin maallisessa oikeusistuimessa tuomita rangaistukseen. Mutta en halua sinun perikatoasi, vaan sinun parannustasi. Jos peräännyt harhaoppisesta ajattelutavastasi ja lupaat, ettet enää saarnaa etkä levitä vääriä ja jumalattomia opinkappaleitasi, niin julistan sinulle armon ja anteeksiannon rikkomuksestasi.

Danjel A. vastasi:

– Armo kuuluu Jumalalle yksin. Niin muodoin herra rovastilla ei ole armoa annettavana. Niin muodoin en myöskään voi ottaa herra rovastilta armoa vastaan.

Rovasti B. sanoi:

– Näiden todistajain läsnäollessa olen kieltänyt sinua tunkeutumasta pyhän saarnaviran tehtäviin. Jos kuitenkin jatkat rikollista hankettasi, sinut voidaan saattaa maallisen tuomioistuimen eteen ja tuomita sakkoihin tai vankilaan vedelle ja leivälle. Kolmannella kerralla sinut voidaan karkottaa maasta kahdeksi vuodeksi.

Danjel A. vastasi:

– Herra rovasti ei silti voi hetkeksikään karkottaa minua Jumalan valtakunnasta.

Herra rovasti Brusanderin vakavista nuhteista huolimatta kuulusteltava Andreasson piti kiinni kaikista harhakäsityksistään ja kieltäytyi itsepäisesti peruuttamasta vääriä opinkappaleitaan. Silloin herra rovasti antoi hänelle ensimmäisen asteen varoituksen sellaisten uskonnollisten harhaoppien levittämisestä, jotka tähtäävät kirkon yhtenäisyyden hajottamiseen ja uhkaavat yleistä järjestystä ja valtakunnan hyvinvointia ja turvallisuutta. Herra rovasti kehotti harhaoppista pysymään omassa toimessaan ja luvallisissa töissään. Tämän jälkeen mainitun Andreassonin sallittiin poistua.»

4

Kuulusteltavan omasta suusta rovasti Brusander oli nyt saanut selville totuuden:

Danjel Andreasson, yksinkertainen mies alkeellisen rahvaan riveistä, oli omavanhurskauden ja korskeuden vallassa ja sydämessään nurja ja pahansuopa kirkolle ja papistolle. Puheissaan hän osoitti tietynlaista viekkautta ja liukkautta, joka ei ole talonpojissa harvinaista. Ihmisen hengellisestä ja ajallisesta hyvinvoinnista hänellä oli perin järjettömät käsitykset. Mutta hänen harhaoppinsa merkitsi suurta vaaraa, koska se uhkasi esivallan ja alamaisten välistä yhdyssidettä: hän kiihotti kansaa tottelemattomuuteen pyhää kirkkolakia vastaan. Ja oppimaton rahvas omaksui helposti narrimaisiakin ajatuksia, kuten Åke Svenssonin aikana oli tapahtunut. Vielä ei Danjel ollut saanut muita käännynnäisiä kuin muutamia löysäläisiä ja pahamaineisia henkilöitä, mutta myös arvossapidetyt ja luotettavat seurakuntalaiset saattoivat tulla vietellyiksi hänen väärän uskonsa lipun alle.

Brusander tiesi pyhän, korkean velvollisuutensa: oikeaan ja totiseen oppiin ei saanut tulla yhtään tahraa, yhtään rumentavaa ryppyä. Evankelisluterilaisen kirkon, isien uskon, oli säilyttävä hänen seurakunnassaan puhtaana vastedes niin kuin tähänkin asti. Jumalaapelkääväisen kuningas Kaarle XI:n aikana oikeasta uskosta poikenneita oli rangaistu kujanjuoksulla ja raipoilla, ehkä jonkun kerran hengenmenetykselläkin, tapa, joka saattoi myöhemmän ajan ihmisistä tuntua hieman ankaralta; on kuitenkin muistettava, että oli kysymys Augsburgin tunnustuksesta ja evankelisluterilaisen opin puhtaudesta. Tätä nykyä Ruotsilla oli lempeämpi kuningas, elettiin suvaitsevaista ja valistunutta aikakautta, ja eksyneitä alamaisia käsiteltiin maltillisin keinoin. Jonakin toisena aikana Danjel Andreassonin olisi käynyt huonosti. Rovasti oli koettanut selviytyä hänestä pelkillä varoituksilla ja lempeillä nuhteilla. Hän ei tahtonut miesparalle turmiota: hän aikoi rukoilla Jumalaa valistamaan

hänen hämärtynyttä ymmärrystään. Hän tahtoi kannustaa häntä parannukseen ja puhdistaa seurakuntansa åkelaisuuden iljettävästä saastasta ilman maallisen järjestysvallan apua.

Rovasti Brusander varoitti haltuunsa uskottua laumaa: Kolmena sunnuntaina perätysten hän luki saarnatuolista sen terveellisen asetuksen joka määräsi sakotettaviksi, vankilaan pantaviksi ja maasta karkotettaviksi ne miehet ja naiset, vanhat ja nuoret, jotka hartaudenharjoituksen varjolla kokoontuivat yksityisten taloihin, isommin tai pienemmin joukoin. Ja kaikkia pitäjäläisiä varoitettiin Åkerbyn ruodun Kärragärden talosta, josta oli jälleen tullut luvaton kokoontumispaikka.

Mutta vähän ajan kuluttua rovastille ilmoitettiin, että Danjel Andreasson yhä jatkoi luvattomia raamatunselitystuntejaan. Silloin Brusander turvautui kirkkokuriin: Kärragärden isännältä, talollinen Danjel Andreassonilta ja koko hänen talonväeltään evättiin pääsy Herran pyhälle ehtoolliselle ja osallisuus kirkollisiin toimituksiin ja kirkon yhteyteen.

Sillä tavoin kirkko kirosi pannaan miehen, joka oli palannut hullujenhuoneesta.

Kohtuullista kotikuritusta

1

Syksyllä alkoi tammitukkien kuljetus Karlshamniin, mutta Nybackenin Aron lähtikin itse ajamaan juhtaansa; sanoi olevansa niin tarkka pikkurengistään, ettei uskaltanut päästää häntä niin pitkien matkojen taakse.

Veräjä, josta Robert oli kuvitellut pääsevänsä, painui kiinni hänen nenänsä edessä. Ja vielä monta muutakin veräjää oli amerikantietä sulkemassa.

Isäntä ei vielä luottanut häneen. Mutta palvelukseen tulosta asti hän oli ollut tottelevainen ja kuuliainen ja tehnyt kaiken, mihin häntä käskettiin. Vain yhden kerran koko kesänä oli isännän tarvinnut häntä kurittaa. Kerran kun häntä käskettiin hevosia juottamaan, oli Aron näkevinään, että hän astua lötösteli eikä totellut niin vikkelästi kuin olisi pitänyt, ja potkaisi pikkurenkiä suoraan haarojen väliin. Mikään kova potku se ei ollut, mutta se osui kivespussiin, ja se turposi ja tuli kovin araksi. Muutaman päivän hän sai kävellä hajareisin ja vaivalloisesti astuen. Piiat virnuilivat ja kysyivät, minkäs taudin pikkurenki oli semmoiseen paikkaan saanut. Mutta se oli ainoa kerta, jolloin Aron oli ollut tyytymätön.

Eräänä aamuna mikkelinpäivän aikoihin Robert lähetettiin talon lähellä olevalle pellolle ojanperkuuseen. Hän väänsi rautakangella kiviä ja loi lapiolla multaa; oja oli syvä ja hänen päätään tuskin näkyi reunan yli, kun hän kyyryksissään teki työtä. Parin tunnin kuluttua hänen tuli nälkä. Eikö jo kohta ollut puolisen aika? Mutta kukaan ei huutanut syömään, nälkä koveni, hänen tuli hiki ja jano, selkää aristi, kun hän kulki kumarassa, multa tuli raskaammaksi joka lapionpistämällä. Raataminen oli ikävää ja loputonta. Hän tuli synkälle päälle: Palvelusvuosi ei ollut vielä puolivälissäkään, hänen pal-

velusvuotensa Aronin luona oli loputon. Näytti siltä, että hän tulisi kaikki vastaisetkin elinvuotensa viettämään isäntämiesten palveluksessa, ja kaikki ne olivat loputtomia. Kaikki näytti maailmassa kurjalta ja loputtomalta. Ja hän tuumi, kannattiko tätä elämää jatkaa, jos hänen täytyisi aina vain olla renkinä.

Vihdoin hän sinkautti lapion menemään ja heittäytyi selälleen ojan pohjaan, pitkin pituuttaan. Hän makasi kädet niskan takana ja katseli taivaan samoilevia pilviä. Näin hän oli joskus maannut puolen päivää siihen aikaan, kun hän kulki paimenessa. Hän nautti siitä yhtä paljon vielä nytkin eikä tahtonut nousta.

Mutta jotta hän saisi olla rauhassa Aronilta, täytyisi talosta katsoen näyttää siltä kuin hän edelleenkin perkaisi ojaa.

Robert otti lakin päästään, ripusti sen lapion kahvaan ja nosti lapion pystyyn siten, että lakki näkyi ojan reunan yli. Sitten hän siinä maatessaan hiukan siirteli lapiota, liikutteli sitä ylös ja alas ja edestakaisin, niin että näytti siltä kuin ojaa perkaavan ahkeran rengin pää olisi liikkunut.

Tämä keksintö hälvensi apeat ajatukset ja teki hänet iloiseksi, melkeinpä vallattomaksi: Tässä hän nyt sai maata ja lepuutella ja nautiskella, ja isäntä loisi pihalta silloin tällöin silmäyksen kelpo pikkurenkiin, joka oli pellolla töissä. Aron oli tyytyväinen, ja hän itse oli tyytyväinen. Kyllä hän aina pari lepohetkeä sai päivän mittaan varastetuksi, kun vain osasi olla viekas.

Robert soi itselleen vilpittömästä sydämestään tämän lepotuokion ojan pohjassa. Ylhäällä hän näki korkean taivaan, joka levisi kuin vapauden sininen meri yli kaikkien maan ojien ja kaikkien renkien, jotka kulkivat niitä perkaamassa. Hänen tuli niin hyvä mieli, että hän alkoi viheltää ja lauleskella.

Sitä tekoa hän sai katua. Kyllähän isäntämies heti ymmärsi, etteivät asiat voineet olla tolallaan, jos joku hänen renkinsä alkoi viheltää ja laulaa työtä tehdessään.

Nybackenin isäntä seisoi yhtäkkiä ojan reunalla.

— Pikkurenkikö se siellä pitää kisatupaa?

Robert ei ollut kuullut isännän tuloa. Ja nyt tämä seisoi siinä ja katseli palkollistaan, joka makasi selällään ojan pohjassa.

Yhdellä hyppäyksellä renki nousi ojan pientarelle ja otti lapion käteen. Hän aikoi sanoa, että hänen piti vain lepuutella viitisen minuuttia, kun ruoka viipyi. Mutta hän ei ehtinyt sanoa mitään. Aronin leuat jauhoivat; hän nosti molemmat kätensä nyrkkiin ja heristeli:

— Vai livistät sinä töistä? Peijakkaan laiskiainen!

Ja kaksi luisevaa pahkaa kohosi Robertin silmien eteen, niin suuria käsiä hän ei ollut nähnyt vielä kellään. Kauhuissaan hän heitti lapion pois ja yritti juosta pakoon. Mutta askelta pitemmälle hän ei päässyt.

Isännän oikea käsi osui hänen päänsä vasemmalle puolelle, suoraan korvalle. Hän taittui kuin linkkuveitsi ja kaatui pää edellä multakasaan. Kasvot hautautuivat multaan. Ja kipu viilsi päätä, punaisia tähtiä syttyi silmien eteen, koko maailma pyöri hänen ympärillään. Sitten hän kuuli jonkun parkaisevan; ääntä hän ei tuntenut; oliko mahdollista, että se oli hänen oma äänensä?

Tainnoksiin hän ei mennyt, päänsä ilkeän pakotuksen hän tunsi koko ajan. Hän ajatteli, että nyt hänen päänsä meni rikki, halkesi kahtia kuin halko pölkyllä kirveen alla, eikä hän voinut jatkaa elämäänsä pää halkinaisena. Hän tahtoi kuolla pois tästä kivusta. Mutta parkumasta hän oli lakannut, ja nyt hän kuuli jonkun toisen huutavan: emäntä seisoi porstuansillalla ja huusi Aronille, että ruoka oli valmista.

Isäntä lähti, ja lyöty renki nousi verkalleen istumaan. Hänen kasvonsa olivat kurassa, hän koetti kaivella multakokkareita silmistään. Terävä kivi oli raapaissut nenää. Suuhun oli tullut multaa, hän sylki sitä pois. Häntä huimasi vielä, maailma pyöri yhä vielä ympäri, mutta särky oli hiukan hellittänyt.

Vain kerran aikaisemmin hän oli saanut isännältään korvapuustin, sinä päivänä jolloin hän tuli palvelukseen. Se oli vain sellainen pieni korvapuusti. Tänään hän oli saanut oikein ison.

Kun lyönnin aiheuttama kipu oli lientynyt, tuli nälän

tunne takaisin. Hän nousi ja käveli kokeeksi pari askelta: ja maa pysyi melkein paikallaan hänen jalkojensa alla. Ja niin hän lähti isännän perässä ja meni sisään puoliselle.

Robert ei puhunut korvapuustista kenellekään. Häntä oli kuritettu ja se oli häpeäksi, ei siitä kannattanut mennä kertomaan. Hän oli laiskotellut työssään, ja siksi hän oli saanut selkäänsä; oli saanut ansionsa mukaan. Siihen ei ollut sen enempää sanomista. Laiskaa ja tottelematonta renkiä isännällä oli oikeuskin kurittaa. Kyllä hän sen tiesi, sen tiesivät kaikki, ja jolleivät rengit olisi sitä tienneet, eivät talolliset olisi saaneet teetetyksi yhtä paljon töitä. Mutta niin oli asia pestaussäännön mukaan, jonka rovasti Brusander tapasi lukea läpi kinkereillä: »Jos palkollinen saattaa itsensä vikapääksi laiskuuteen .» Silloin isännän piti ojentaa häntä kohtuullisella kotikurituksella. Muuta keinoa ei ollut.

Nybackenin Aron oli hänen isäntänsä, jolla Jumalan järjestyksen mukaan oli isällinen valta hänen ylitseen. Aronin oikeus ja velvollisuus oli antaa hänelle kohtuullista kotikuritusta: pikkurengillä ei ollut siihen mitään sanomista, ei ollut mitään valittamisen aihetta. Vääryyttä hänelle ei ollut tehty. Robert oli saanut korvapuustinsa Jumalan säätämän järjestyksen mukaan.

Eikä hän kantanutkaan kaunaa isännälle, joka oli häntä lyönyt. Kerran hän oli navetan nurkan takaa nähnyt, kuinka Aron itse sai selkäänsä vaimoltaan: tämä löi häntä niskaan navettaluudalla. Se oli iso, painava luuta ja varpuihin oli tarttunut lantakokkareita, mutta Aron otti iskun vastaan puolustautumatta: hän näytti vain säikähtävän, muuta hän ei uskaltanut. Robert pikemminkin surkutteli kuin vihasi isäntäänsä.

Illalla maatamenon jälkeen hänen korvassaan vielä suhisi ojanreunalla saadun korvapuustin jäljiltä. Ympäriltä ei kuulunut ääntäkään, mutta korvassa suhisi. Maatessaan hän kuunteli tätä huminaa ja ihmetteli, kuinka se oli voinut syntyä. Sekä pihalla että renkikamarissa vallitsi täydellinen hiljaisuus, mutta hänen korvastaan tuli omituista ääntä. Hän makasi aivan hiljaa ja

kuunteli korvaansa – ei hän itse mitään hälyä pitänyt. Mikä se mahtoi sillä lailla suhista ja kohista?

Arvidin piti likistää korvansa Robertin korvaan ja kuunnella. Mutta Arvid ei kuullut yhtään mitään, ei ääntä minkäänlaista. Se oli käsittämätöntä: Robert kuuli äänen, jota ei ollutkaan.

Keskellä yötä hän heräsi. Vasenta korvaa pakotti ja kivisti ankarasti, ja ääni oli paisunut ja oli kuin myrskyn pauhinaa. Ja sydämen lyönnit tuntuivat korvassa kuin veitsenkärjen pistokset. Hän makasi vuoteessaan ja kääntelehti ja vääntelehti tuskissaan. Kai siellä korvan sisässä oli jokin mennyt rikki, kun päätä niin pakotti. Hän laski sydämensä lyönnit: veitsenkärki korvassa pisti ja pisti; tuntui kuin jokin olisi sohaissut verestä, hellää avohaavaa. Pistokset eivät loppuneet, paha ei mennyt ohi. Hän laski laskemistaan ja odotti ja toivoi, mutta se ei loppunut. Hän oli yksin koko maailmassa kipunsa kanssa eikä tiennyt, mistä saisi apua.

Hän alkoi vaikertaa; hän ei itkenyt, mutta vaikeroi hiljaa itsekseen. Ja pani kätensä ristiin ja rukoili Jumalaa: hän ymmärsi, että korvasärky oli rangaistusta siitä että hän oli päivällä laiskotellut ojassa, ja hän pyysi sitä anteeksi. Jos hän saisi anteeksi, silloin Jumala kyllä ottaisi korvasäryn pois. Hän oli ollut uskoton palvelija, ja nyt hän muisti senkin, ettei ollut viime aikoina viitsinyt lukea 'Palvelijan rukousta' Tänä yönä hän luki sen taas, syvän katumuksen vallassa: »Opeta minua olemaan uskollinen, nöyrä ja kuuliainen maallisille isännilleni Anna minulle myös hyvä ja kristillinen isäntäväki, joka ei ylenkatso eikä kohtele pahoin heikkoa palvelijaa, vaan kärsii minua rakkaudessa ja lempeydessä . . .»

Rukoiltuaan hän valvoi pimeässä ja odotti. Mutta kipu ei hellittänyt, se vihloi ja vihloi, ja veitsenkärki sohaisi arkaa korvaa sata kertaa minuutissa. Jumala ei tahtonut ottaa särkyä pois, hän kamppaili yksin särkyään vastaan, ja hän oli avuton eikä voinut ryhtyä mihinkään. Kipu oli aina vain jäljellä korvan myrskynpauhinan sisällä.

Hän nousi ja sytytti tallinlyhdyn. Arvid heräsi ja kysyi

unisella äänellä, mikä oli hätänä.

— Korvaa pakottaa niin häijysti.

— No hitto!

— Mitä minä sille tekisin? valitti Robert surkeasti.

Vanhempi renki nousi sängyssä istumaan, raapi harittavaa tukkaansa ja mietti.

Paras lääke korvasärkyä vastaan on äidinmaito, hän sanoi. Mutta mistä he näin keskellä yötä löytäisivät imettävän naisen, jonka rinnoissa olisi vielä jotakin jäljellä? Talon emäntä ei ollut koskaan lasta saanutkaan, hän oli kuivettunut nainen. Ja piiathan olivat neitseitä, joiden rinnat olivat vielä ummessa.

Mutta Arvid nousi ja haki viinalekkerinsä:

— Koetetaanpas viinalla, kastetaan villasuti viinaan.

Etsittyään vähän aikaa hän löysi renginkirstustaan lampaanvillatukun, jonka hän kasteli viinassa ja pisti sitten toverin kipeään korvaan.

— Se kirveltää ensin. Mutta sitten se lakkaa.

Ja viinaan kastettu villasuti kirvelsi niin, että Robert oli vähällä vetää sen ulos. Hänen täytyi hillitä itseään ankarasti, kädet kouristuksenomaisesti nyrkissä, ettei olisi huutanut. Mutta hetken kuluttua vihlova särky lakkasi, niin kuin Arvid oli ennustanut. Ei ollut suurempaa nautintoa kuin kivun lakkaaminen, ja nyt hän ymmärsi, että Jumala oli lähettänyt Arvidin hänen avukseen; olipa onni, että toverilla oli vielä viinaa lekkerissään. Pikkuhiljaa Robert vaipui uneen, mutta kivusta jäi jotakin jäljelle ja se sekaantui hänen uniinsa: vasen korva oli tupaten täynnä pistäviä herhiläisiä, niitä oli kokonainen parvi, ne tungeksivat korvassa ja pistivät häntä, pistivät pistämistään. Ja korva turposi ja siitä tuli iso, aristava paise, johon kaikki herhiläisten piikit jäivät kivistämään.

Kun Robert aamulla heräsi, oli korvasärky melkein poissa, ja seuraavina päivinä se katosi kokonaan. Korvasta alkoi vuotaa sakeaa ja pahanhajuista kellertävää nestettä. Se tiesi sitä, että paha tuli sieltä ulos. Mutta jotakin muuta jäi: omituinen ääni, jota ei kuullut kukaan muu kuin hän itse.

Suhiseva, kohiseva ääni jäi; joskus se kuului kovempana, joskus hiljaisempana, mutta aina se siellä korvan sisässä oli. Kipeää se ei tehnyt, mutta hän väsyi ja kyllästyi sitä kuulemaan, kun se seurasi häntä yötä päivää. Hän sitoi rievun korvan ympäri, peitti sen kädellään, pisti villatuppoja sisään, mutta ääni ei lakannut, mikään ei voinut sitä vaientaa.

Sitten eräänä iltana, kun hän maatessaan kuunteli korvaansa, hänelle valkeni mitä se tiesi, tuo merkillinen ääni, jonka hän yksin kuuli: Se oli veden kohinaa, itse meren kumua ja pauhua. Meren ääni ja sävel soi hänen korvassaan – ja vain hänelle. Hän oli valittu: Valtameri kutsui häntä, huusi häntä pois. Ja korvan suhinasta tuli sana, sana jonka hän aina kuuli, joka seurasi häntä yötä päivää: Tule!

Vielä hän ei päässyt tulemaan. Maissa olivat vielä kaikki veräjät paikoillaan.

2

Eräänä sunnuntaiaamuna Robert tuli odottamatta vanhempiensa luokse Korpamoeniin. Palvelukseen mentyään hän ei ollut käynyt kotona kertaakaan, ja Nils ja Märta ilahtuivat. Keväällä, kun poika oli heittänyt vaatteensa puroon ja mennyt myllylle, vaikka piti mennä Nybackeniin, hänen nimensä oli ollut ruodussa kaikkien huulilla, mutta siitä eivät vanhemmat nyt halunneet puhua, kun eivät olleet koko kesänä nähneet häntä. Märtan mielestä hän oli poskipäistä laiha ja teräväluinen, mutta hänen kysyessään, kuinka Robert Aronin luona viihtyi, poika ei vastannut mitään.

Robert viipyi kotona koko sunnuntaipäivän, ja kun hän vielä illallisenkin jälkeen jäi istumaan, kysyi Nils, eikö hänen pitäisi mennä takaisin palveluspaikkaansa ennen maatamenon aikaa. Poika vastasi: hän oli lähtenyt kotiin kysymättä isännältä lupaa, hän ei aikonut enää koskaan mennä Nybackeniin.

Nils ja Märta tuijottivat toisiinsa kauhuissaan. Nils sanoi:

— Sinun on pakko olla koko vuosi, kun kerran olet ottanut pestirahan.

Robert vastasi: jos he aikoivat lähettää hänet takaisin Nybackeniin, he saisivat ensin sitoa häneltä kädet ja jalat ja köyttää hänet kärryyn kuin teuraaksi vietävän elikon.

Vanhemmat olivat neuvottomia: poika istui istumistaan eikä puhunut enää mitään. Äiti meni hakemaan Karl Oskaria: Robert ei luvannut vapaaehtoisesti mennä takaisin palveluspaikkaansa.

— Luvattako sinä läksit Aronin luota? kysyi Karl Oskar.

Robert riisui nuttunsa ja näytti selkänahkaansa: Selän poikki kulki leveitä punaisia viiruja. Iho oli mennyt rikki, niin että siitä tihkui verta.

Märta huudahti:

— Onko sinua lyöty, lapsiraukka?

— Kuka on lyönyt? kysyi veli.

Robert kertoi: Hän oli edellispäivänä ajamassa nauriskuormaa ja joutui menemään kapeasta veräjästä; tie teki mutkan juuri ennen veräjää, ja tamma oli kovasuinen eikä totellut ohjaksia kyllin nopeasti, ja niin hän törmäsi veräjänpieleen, niin että häkkireen toinen aisa meni poikki. Ei hän mahtanut sille mitään, hän piteli ohjaksista ja niin lujasti kuin ikinä jaksoi. Mutta Aron otti aidanseipään ja löi häntä selkään monta kertaa. Seipäässä oli nauloja, ja ne repivät nahan rikki. Selkää oli särkenyt koko yön, ja aamulla hän oli lähtenyt kotiin puhumatta mitään kenellekään. Ja taannoin Aron oli antanut hänelle semmoisen korvapuustin, että korvassa vieläkin soi ja suhisi. Hän ei koskaan enää menisi takaisin Nybackeniin..

Karl Oskar katseli veljen selkätaulun punaisia viiruja.

— Ei sinun tarvitsekaan. Meidän suvusta kenenkään ei pidä lähteä selkäsaunoja saamaan. Yhtä hyvää väkeä tässä ollaan kuin Aronkin.

— Luuletko, että Aron päästää hänet hyvällä? kysyi äiti.

— Tehköön mitä lystää. Mutta poika ei mene takaisin.

Nilsiä alkoi kuitenkin huolestuttaa: jos Robert lähti luvatta palveluspaikastaan, oli Aronilla oikeus lähettää nimismies häntä noutamaan, ja pestaussäännön mukaan

hän menettäisi puolet palkastaan ja olisi velvollinen korvaamaan isännälle vahingon. Eikö olisi parempi sopia Aronin kanssa?

— Minä menen puhumaan hänen kanssaan! sanoi Karl Oskar merkitsevällä äänellä. Ei se siltä kuulostanut, että hän olisi sovinnontekoa ajatellut.

Märta haki siansappea ja voiteli pojan haavat. Robert katui, kun ei ollut jo paljon aikaisemmin lähtenyt kotiin ja uskoutunut vanhemmalle veljelleen.

Karl Oskarin mielestä veljen verinen selkä oli loukkaus koko Nilsan sukua kohtaan. Ja isä oli rampa ja raihnas eikä kyennyt puolustamaan nuorempaa poikaansa. Hänen oli siis astuttava isänsä tilalle.

Karl Oskar otti heti lakkinsa ja lähti suoraa päätä Nybackeniin. Jo kaukaa hän näki Aronin, joka seisoi navetan kaivolla ja nosti vintturilla vettä. Karl Oskar käveli verkkaisin askelin talolle päin; navetanmäelle päästyään hän katseli ympärilleen: ketään ei ollut näkösällä. Näytti siltä, että hänellä oli onni matkassa tällä käynnillään.

Aron ei huomannut Karl Oskaria, ennen kuin tämä oli aivan hänen vieressään, ja yllättyi niin pahan kerran, että oli vähällä pudottaa vesisangon, jota hän juuri irrotti koukusta. Kun hän sitten katsoi yllättäen saapunutta vierasta kasvoihin, hän alkoi vetäytyä taaksepäin kaivon ympäri ja katseli samalla etsivästi ympärilleen.

— Tuletkos veljesi tilalle vai? Minä taidankin sitten saada paremman rengin.

Hänen suunsa meni viistoon hymyyn, ääni oli säyseä.

Karl Oskar astui aivan isännän silmien eteen. Aron ei päässyt väistymään kauemmaksi, hän seisoi jo selkä kaivonreikää vasten. Hän näytti siltä kuin aikoisi huutaa.

— Sinä löit minun veljeäni, senkin raukka! Tiedätkö, että hän on viisitoistavuotias?

— Sai vähän kotikuritusta. Kun on laiska ja huolimaton.

— Verivamma ei ole kotikuritusta.

— Kyllä hän sen sieti.

— Saat hankkia itsellesi toisen rengin piestäväksi. Minun suvustani et kyllä enää renkiä saa.

— Veljesi on huomiseksi tultava takaisin töihin. Muuten saa nimismies käydä noutamassa.

— Tule itse noutamaan, senkin! Tervetuloa Korpamoeniin!

Aronin kasvot kalpenivat entistä enemmän.

Karl Oskar astui vielä puolisen askelta eteenpäin ja ahdisti toisen tiukemmin kaivonkehää vasten. Sitten hän vilkaisi häthätää sivuilleen: ketään ei näkynyt. Aron pelästyi ja päästi sangon kädestään, ja juuri kun hänen piti huutaa todistajia paikalle, tarttui Karl Oskar häntä niin lujasti kaulaan, että sanat juuttuivat kurkkuun.

Karl Oskar työnsi häntä hitaasti taaksepäin, niin että hän lopulta makasi poikittain kaivon päällä; siinä hän oli kuin elävä kansi kaivon aukolla.

Nybackenin isäntä roikkui navetankaivonsa päällä potkien ja sätkytellen, kuolemankauhun vallassa. Hän ei saanut suustaan muuta kuin vikinää ja läähätystä Karl Oskarin pidellessä häntä kurkusta kovilla, punertavilla käsillään. Hän ei tiennyt, aikoiko toinen kuristaa vai hukuttaa hänet vai kumpaakin, mutta sen hän tiesi, että hänen nyt oli kuoltava.

Karl Oskarin mielestä oli vain oikein, että Aron sai pari minuuttia olla siinä uskossa.

Puristettuaan isäntää kurkusta niin kauan kuin katsoi sopivaksi Karl Oskar päästi hänet irti. Aron lysähti kuin tyhjä säkki kaivon viereen, ilmaa haukkoen. Karl Oskar sanoi: Riittäköön tällä erää. Kyllä he toistekin tapaisivat kahden kesken. Talvisin he joskus tapasivat metsässä tukkikuormaa ajaessaan. Monta kertaa oli tultu vastatusten yksinäisissä paikoissa. Vastakin saattaisi tapahtua, että he tapaisivat toisensa jossakin kaukana ihmisten ilmoilta. Silloin tätä keskustelua jatkettaisiin.

Hän tahtoi nimittäin tavata kahden kesken joka ainoan, joka kajosi kädellään hänen sukulaisiinsa. Ja helppoahan oli käsitellä sellaista raukkaa, joka uskalsi käydä viisitoistavuotiaiden kimppuun.

Sitten Karl Oskar kääntyi ympäri ja lähti takaisin Korpamoeniin. Robert seisoi veräjällä odottamassa.

— Ei sinun tarvitse enää kärsiä Aronia, sen minä lupaan.

Robert ei ollut koskaan ollut tuttavallisissa väleissä veljensä kanssa, joka oli kokonaista kymmenen vuotta vanhempi kuin hän. Isoveli oli herättänyt hänessä lähinnä pelkoa. Vasta tänään he olivat päässeet toisiaan lähelle, eikä Robert ujouttaan osannut sanoa veljelleen, mitä olisi tahtonut. Mutta kerran hän kyllä näyttäisi Karl Oskarille, että hän piti veljeä suuremmassa arvossa kuin ketään muuta koko maailmassa.

3

Robert jäi Korpamoeniin. Mutta kukaan ei tiennyt, saisiko karannut renki olla kotona rauhassa. Karl Oskar neuvoi, että hän muistaisi aina olla valmiina livistämään metsään, kun taloon tuli vieraita.

Pari päivää vierähti, eikä ketään kuulunut. Aronia oli kutsuttu Korpamoeniin, mutta ei hän tullut, eikä Karl Oskar häntä odottanutkaan. Kun hän silloin tällöin vilkaisi tielle päin, hän pelkäsi muita vieraita.

Eräänä iltana hämynaikaan, Karl Oskarin seisoessa pihaveräjällä, hänen narttukoiransa alkoi haukkua. Hän tähyili kylätielle: joku tuli hevoskyydillä taloonpäin. Rattailla istui kaksi miestä; toisella oli lakissa leveät, kullankeltaiset raidat, jotka paistoivat pitkän matkan päähän.

Robert seisoi halkopihassa sahapukin ääressä, ja Karl Oskar juoksi sinne varoittamaan. Mutta hänen veljensä olikin heittänyt sahan menemään heti, kun koira alkoi haukkua; Karl Oskar näki hänen paraikaa katoavan hakaan navetan taakse.

Rattaat pysähtyivät veräjälle. Karl Oskar meni vieraitaan vastaan.

– Päivää, Karl Oskar Nilsson!

Nimismies Lönnegren liikkui kankeasti pitkässä, väljässä virkatakissaan; rattailta laskeutuessaan hän kompastui astinlautaan. Hän käski renkinsä sitoa hevosen veräjäntolppaan.

Lönnegren oli harvinaisen kookas mies, markkinoilla hänen päänsä näkyi kaikkien ihmisten yli. Ja hän oli yhtä

vahva kuin oli pitkäkin: kun hän erotti tappelupukareita toisistaan, hän tarttui toiseen ja käytti häntä lyömäaseena toista vastaan; se säästi järjestysvallalta sekä aikaa että voimia. Ojentaessaan jotakuta rikkomuksen tekijää hän sanoi aina: Senkin tolvana! Sillä nimellä hän enimmäkseen puhutteli paikkakuntalaisia virantoimituksen aikana. Puhutellessaan tavallista paatuneempaa ihmistä hän sanoi: Senkin iso tolvana! Ja kun hän oli tekemisissä varkaiden ja muiden karkeampien rikollisten kanssa, silloin hän sanoi: Senkin hemmetin tolvana! Lönnegren oli ankara virkamies, mutta siitä oltiin yhtä mieltä, ettei hän ollut mikään paha mies.

— Minä etsin veljeäsi, renki Robert Nilssonia, hän sanoi.

— Ei hän täällä ole, vastasi Karl Oskar.

— Missä sitten?

— Enpä tiedä, missä mahtanee tällä haavaa olla.

Nimismies Lönnegren katsoi Korpamoenin isäntää tiukasti kasvoihin. Karl Oskar muljautti yhtä tiukasti takaisin.

Nimismies käski renkinsä kulkea rakennuksen ympäri ja etsiä karkulaista.

Sitten hän jatkoi:

— Nybackenin Aron on pyytänyt virkavallan apua saadakseen veljesi takaisin palvelukseen. Kai sinä tiedät, että hän karkasi sunnuntaiaamuna?

— Karkasi siksi, että isäntä oli lyönyt.

Lönnegren nyökkäsi: Aron oli itse sanonut ojentaneensa renkiä kohtuullisella kotikurituksella, johon isännillä oli oikeus Pestaus-Säännösten viidennen pykälän mukaan. Mutta tämän kurituksen tuli koitua vain palkollisen parannukseksi, joten pojan olisi kuulunut alistua siihen sävyisästi ja alamaisesti. Hänellä ei ollut oikeutta sen takia poistua palveluspaikastaan.

— Veljeni näytti minulle verivammoja.

Taas nimismies naulitsi silmänsä Karl Oskariin:

— Te olette siis tavanneet? Hän on käynyt kotona?

— Niin on. Mutta ei hän nyt enää ole täällä.

— Onko hän täällä lähellä jossain?

— Enpä tiedä, kuinka lähellä mahtanee olla.

Karl Oskar koetti salata totuuden silti valehtelematta.

Nimismies siveli mietteliäästi leukaansa. Hän otti takintaskusta ison leimatun paperin ja avasi sen taitteista: Kuten Pestaus-Säännön kahdennessakuudetta pykälässä sanottiin ja Maakaaren kuudennentoista luvun seitsemännessä pykälässä määrättiin, oli isännillä oikeus noutaa takaisin työpaikastaan poistunut palkollinen. Sen tähden hän nyt lain nimessä kehotti Karl Oskar Nilssonia ilmoittamaan veljensä olinpaikan.

— En minä ole velvollinen veljeäni vartioimaan.

— Poika on ennenkin yrittänyt piileskellä. Tämä on toiskertainen rikkomus.

Nimismiehen renki tuli takaisin: etsittyä ei löytynyt talon lähistöltä.

Lönnegrenin kärsivällisyys alkoi loppua:

— Sinä piilottelet sitä karkulaista, senkin tolvana! Tuo hänet tänne!

Karl Oskar vastasi: hän ei uskonut olevansa lain mukaan velvollinen ojentamaan auttavaa kättä virkavallalle silloin, kun tämä aikoi ottaa kiinni hänen oman veljensä. Hän tahtoi ensin nähdä paperilla sen pykälän, joka hänet siihen velvoittaisi.

Nimismies ei vastannut siihen mitään: tämä isonenäinen talonisäntä ei ollut eilisen teeren poikia. Ja jos nimismies olisi saanut itse määrätä, olisi isännän veli saanut kernaasti mennä menojaan: kotikuritusta pakenevien kurjien renkiparkojen takaa-ajo oli vastenmielinen virkavelvollisuus. Mutta laki oli laki, ja velvollisuus oli velvollisuus: hänen tehtävänsä oli katsoa, että Pestaus-Sääntöä noudatettiin.

Karl Oskar tarkkaili nimismiehen kasvoja ja tuli rohkeammaksi: Jos komisariuksen oma veli olisi karannut isäntänsä luota verivamman takia, antaisiko komisarius veljensä ilmi, niin että hänet saataisiin kiinni ja vietäisiin takaisin?

Nimismies karjaisi vastaukseksi:

— Jollet osaa puhua totta, niin olisit edes vaiti, senkin tolvana!

Mutta sitten hän pyöräytti silmiään taivasta päin. Karl Oskar ajatteli: totta oli, mitä ihmiset hänestä sanoivat —

hän olisi melkeinpä hyvä ihminen, ellei olisi nimismies.

Lönnegren käänsi selkänsä Karl Oskarille ja käski renkiänsä mukaan: he menivät taloon. Nimismies ja hänen renkinsä kulkivat asuintuvan läpi keittiöön, missä Kristina seisoi säikähtäneet lapset helmoissaan. He vilkaisivat syytinkiläiskamariin, missä Nils ja Märta istuivat hiljaa ja sanattomina kumpikin tuolillaan ja häpesivät tätä vierailua: kukaan nismismies ei ollut tässä talossa vielä käynyt. Vieraat menivät portaita myöten ullakolle ja sohivat isoa lumppukasaa. Tomu pöllähti vanhoista lumpuista, ja nimismies tuli yskien ja harmitellen alas. Talo oli tutkittu ja etsintää jatkettiin ulkorakennuksissa. Lönnegren itse jäi pihalle seisomaan, mutta hänen renkinsä sohi navetassa pesemättömien villojen läjää, meni ylisille ja potkaisi heinäkasoja sieltä täältä, vilkaisi kellariin, vaunuliiteriin, halkovajaan, ulkohuoneeseen.

Virkavallan täytyi lähteä tyhjin toimin takaisin. Karl Oskar saatteli nimismiehen rattaille.

Istuutuessaan taas rattaiden etupenkille Lönnegren sanoi:

— Jos se tolvana jää tähän piiriin, niin minä hänet otan! Kuulitko, Karl Oskar Nilsson — jos veljesi jää *minun piiriini, niin minä hänet otan!*

Korpamoenin nuori isäntä seisoi pihalla mietteissään ja katseli, kun nimismiehen rattaat lähtivät talosta: hän oli ymmärtänyt yskän.

4

Karl Oskar jäi illalla jalkeille ja odotti veljeään. Lähemmä keskiyötä Robert koputti ikkunaan ja pääsi sisään. Hän oli ollut naapuritalon mailla ja maannut koko illan Jonas Petterin niittyladossa. Viime öinä oli alkanut pakastaa, ja niin hän hytisi ja kipristeli. Liedessä paloi vielä tuli, ja Karl Oskar pani padan päälle ja lämmitti veljelle maitoa.

Sitten hän sanoi: nimismies oli antanut ymmärtää, ettei Robertin tarvitsisi pelätä joutuvansa takaisin Nybacke-

niin, jos hän pysyttelisi nimismiehen piirin ulkopuolella. Hän ei siis voinut jäädä enää kotiin. Mutta Kristina oli sanonut, että Robert voisi asua jonkin aikaa hänen vanhempiensa luona Duvemålassa, Algutsbodan pitäjä ei kuulunut Lönnegrenin piiriin. Siellä hän olisi turvassa, kunnes jokin toinen keino keksittäisiin. Kristinan vanhemmat tarvitsivat rengin, ja he olivat kumpikin sävyisiä ihmisiä ja kohtelisivat häntä hyvin, muutenkin kuin sukulaisuuden vuoksi. Puoletkaan talollisista ei kohdellut renkejään niin huonosti kuin Nybackenin Aron.

Robert päätti totella veljeään ja kälyään; varhain aamulla hän lähtisi Duvemålaan.

Hän paleli nytkin vielä oltuaan tuntikausia Jonas Petterin kylmässä ladossa, ja niin hän siirtyi lähemmäksi liettä. Karl Oskar istui vastapäätä ja kohensi kekäleitä hiilihangolla. Veljekset olivat harvoin olleet yhtaikaa kotona; Robertin kasvinvuosina Karl Oskar oli ollut maailmalla renkinä. He olivat jääneet omituisen vieraiksi toisilleen — kunnes Robert nyt sunnuntaina tuli kotiin selkä vereslihalla.

Hän oli ollut laiska ja leväperäinen renki. Hänen luontonsa synnynnäisestä turmeluksesta kai johtui, että hän oli aina ollut taipuvainen laiskuuteen ja tottelemattomuuteen. Häntä oli kuritettu Jumalan ja ihmisten säädösten mukaan ja hänestä oli tullut renkikarkuri, jota nimismies ajoi takaa. Mutta nyt hän ei pelännyt maailmassa enää mitään, sillä hänellä oli iso ja vahva veli. Tältä veljeltä hänen ei tarvinnut salata mitään. Tänä yönä, nyt kun he istuivat täällä tuvassa kahden kesken, oli oikea hetki: nyt se tulisi julki, nyt hän sen ilmoittaisi, nyt hän sanoisi sen, mikä hänen olisi pitänyt sanoa jo aikoja sitten — häntä kadutti, kun hän ei sanonut sitä jo keväällä.

Korvassaan hän kuuli Aronin tuiman korvapuustin kaiun, ainaisen suhinan, ikuisen kohinan, veden äänen, veden joka peitti kolme neljännestä maapallon pinnasta, suuren meren viestin — Valtameren kehotuksen: *Tule!*

Tuvassa oli pimeää, vain lieden ympärillä oli lepattavan tulen valaisema pyörylä. Nyt se oli sanottava, nyt kun he istuivat tässä yhdessä kuin läheiset veljet ainakin.

Robert aloitti, veljeensä vilkaisematta:

– Sinä olet minulle kiltti, Karl Oskar. Nyt tahtoisin pyytää sinulta jotakin.

– Vai niin. Jos voin sen sinulle antaa, niin

– Minä tahtoisin perintöosani talosta. Aion nimittäin lähteä Pohjois-Amerikkaan.

Nyt hän oli saanut sen ulos suustaan, nyt se oli sanottu, nyt se oli tehty. Hän vetäisi syvään henkeä; sitten hän odotti.

Pari minuuttia kului, eikä Karl Oskar vastannut vieläkään. Hän oli kuullut suuria sanoja veljeltään, kuullut viisitoistavuotiaan puhuvan aikamiehen tavoin, kuullut hänen sanovan, ylpeästi ja rohkeasti ja miehekkäästi: aion muuttaa Pohjois-Amerikkaan. Mutta hän ei vastannut.

Taas kului monta minuuttia, eikä veljesten kesken vieläkään puhuttu mitään. Vanhempi oli vaiti, nuorempi odotti, että hän puhuisi. Moran-kello raksutti nurkassa raksuttamistaan, kekäleet risahtelivat liedessä. Ja Robertin korvassa suhisi ja kohisi suuri vesi, joka kehotti häntä purjehtimaan sen yli.

Tulenloiste valaisi Karl Oskarin kasvot. Nuorempi veli istui liedenmuurin kyljessä ja tuijotti hiillokseen; hän ei rohjennut tänä hetkenä katsoa veljeensä.

Mitä hän odotti? Hän tiesi jo etukäteen, mitä saisi kuulla. Toisella, terveellä korvallaan hän kuulisi vanhemman veljensä puhuvan viisitoistavuotiaan lapsellisista oikuista ja päähänpistoista: Mitä sinä Robert olet saanut päähäsi? Kai sinä pikkuveli tiedät, ettet saa käsitellä omaisuuttasi itse, ennen kuin olet aikuinen ja täyttänyt kaksikymmentäyksi vuotta? Ja luuletko, että sinunlaisesi poika voi yksin matkustaa maailman toiseen laitaan? Kovin on ymmärryksesi vielä vajavainen. Kyllä sinun täytyy pysyä kotona ja syödä vielä monta leipäkyrsää, ennen kuin pääset tästä maasta pois. Sinun pitää vielä kypsyä ymmärryksen puolesta, pikkuveli. Isoveljesi tietää maailmasta enemmän kuin sinä – kuuntele, mitä hän sanoo, tämä vanhempi ja viisaampi veljesi!

Mutta merkillistä kyllä Robert ei kuullut veljen sanovan yhtään mitään. Karl Oskar sen kuin istui hiilihanko

kädessä, molemmat käsivarret reisiin nojaten, kaiveli hiillosta ja oli edelleen vaiti. Robert ei uskaltanut katsoa häntä kasvoihin. Oliko häneltä kieli ihan halvaantunut yllätyksestä, kun hän kuuli veljensä sanovan: aion lähteä Pohjois-Amerikkaan!

Robert aloitti uudestaan:

— Taisit ällistyä, Karl Oskar . . .?

— Niin kyllä

— Arvaahan sen

— En ole vielä eläissäni niin ällistynyt kuin nyt.

Sitten Karl Oskar nosti päätään ja katsoi veljeensä leveästi hymyillen:

— En olisi näes ikinä osannut arvata, että sinulla on samoja ajatuksia kuin itselläni!

— Sinulla . . .? Karl Oskar . .!

— Sitähän minä olen itsekin ajatellut viime aikoina. Mutta en ole puhunut mitään kellekään, Kristinalle vain.

Mitä tämä Robertin terve korva oikein kuuli tänä yönä? Jospa Karl Oskarin sanat olivatkin kuuloharhaa, samanlaista kuin meren myrsky hänen toisessa korvassaan — siinä kipeässä?

Oliko vielä koskaan sattunut, että kaksi veljestä olisi yllättänyt toisensa niin perin pohjin kuin Karl Oskar ja Robert tänä yönä, istuessaan yhdessä lieden sammuvan tulen ääressä? Milloin oli kaksi veljestä löytänyt toisensa näin yhtäkkiä suuren, elintärkeän päätöksen merkeissä, niin kuin nyt nämä kaksi — ennen kuin hiillos ehti liedessä mustua?

Karl Oskar sanoi: Yksinään ei Robertin tarvitsisi muuttaa maasta. Kyllä hän seuraa saisi veljestään ja kälystään ja heidän lapsistaan, koko talon nuoren väen hän saisi mukaansa.

Sinä iltana Robertin vasen korva kohisi kumeasti ja äänekkäästi, kovemmin kuin tavallisesti. Nyt hän saattoi vastata myöntävästi siihen viestiin ja kehotukseen, jonka hän kuuli kipeän korvansa äänestä: Minä tulen.

Hän oli päässyt ensimmäisestä veräjästä matkallaan Amerikkaan.

Vehnäpellosta ja ohrapuurosta

1

Ensimmäiset laivat ovat purjehtineet valtameren yli ja vieneet siirtolaisia maasta.

Tuhatvuotisilla asuinseuduilla, muuttumattomuuden tyyssijoilla, on saanut alkunsa uusi liike. Maakansa, joka näkee vuodentulonsa vähenevän, mutta lapsilaumojensa karttuvan, on kuullut uutisia toisen maanosan suuresta valtakunnasta, missä hedelmällisiä maita annetaan melkein ilmaiseksi kenelle tahansa, joka haluaa tulla niitä raivaamaan. Hiljaisten kylien vanhoihin harmaisiin tupiin, missä ihmiset tungeksivat ruokapöydässä ja elävät perittyjen tapojen ja säädösten mukaan, tunkeutuu kynnyksen yli uusi levottomuus. Huhuja kerrotaan, uutisia luetaan, viestejä kulkee naapurilta toiselle, pitäjien ja kihlakuntien halki, läänien ja maakuntien halki. Kuin tuulen tuomia siemeniä ovat nämä levottomuuden viestit — siemen putoaa jonnekin, alkaa itää ihmissielussa ja tehdä salassa työtään. Kylvö on tapahtunut salaa: kasvu tulee yllätyksenä ympäristölle.

Mutta verkkaista ja hapuilevaa on liikkeen alkutaival. Se maa, josta viesti kertoo, on kansalle vain kuvien ja huhujen maa, jota ei vielä kukaan kotipaikkakunnan ihminen tunne, maa, jota ei vielä kukaan ole nähnyt omin silmin. Ja tuntematon meri pelottaa. Kaikki tuntematon on vaarallista, mutta kotiseutu on tuttu ja turvallinen. Toiset kieltävät ja toiset käskevät, toiset epäröivät ja toiset uskaltavat; rohkeat ja empiväiset, miehet ja naiset, nuoret ja vanhat ovat vastakkain. Ja varovaiset ja epäileväiset löytävät aina vastaväitteen: kun ei mistään tiedä mitään *varmaa*

Vain uskaliailla ja yritteliäillä on tietoa riittämiin. Juuri heidän kauttaan saa liikehtiminen alkunsa kaikilla hiljai-

silla seuduilla, heidän kauttaan alkavat muuttumattoman järjestyksen perustukset järkkyä.

He irtautuvat joukosta ja täyttävät muutaman pienen laivan — hajapisaroina alkaa se virta, joka on leviävä ja paisuva mahtavaksi kymeksi.

2

Karl Oskar Nilsson oli nähnyt erään kuvan. Hän oli taannoin poikennut Åkerbyn Per Perssonin, kirkonisännän, luo ja lainannut häneltä sanomalehden, jossa se kuva oli.

Samana päivänä hän meni kyntämään rukiinsänkipeltoa. Vetojuhtina hänellä oli härkä ja lehmä; rehu oli loppunut kesken ja hänen oli täytynyt myydä toinen härkänsä ja iestää lehmä. Ja niin hänellä oli huono ja epäsuhtainen vetopari. Ikimuistoisista ajoista olivat talonpojat ajaneet härillä; tuntui nololta ajaa lehmällä tien laidassa, siinä oli jotakin alentavaa. Ja hänen tuli surku lehmäänsä, jonka täytyi antaa maitoa ja lisäksi kulkea ikeessä. Vetolehmän piti sitä paitsi poikiakin, hän näki jo nyt, kuinka vasikka potki sen mahassa. Lehmä tarpoi vaossa raskain askelin, utareet niin paisuksissa, että se kulki keikkuen ja takaraajat harillaan. Lehmäparan takia häränkin täytyi astella peltoa pitkin verkkaista tahtia. Karl Oskar ei hennonnut lyödä eikä manata eläintä, jonka täytyi sekä vetää sahraa että kantaa vasikkaa.

Jumala oli kova ihmisille ja ihmiset kovia eläimille. Karl Oskaria vaivasi, kun hänen täytyi käyttää lehmäparkaa juhtana. Mutta ei hän itsekään voinut sahraa vetää, ja pelto oli pakko kyntää, jos hän aikoi antaa lapsilleen leipää ensi vuonna. Viattomia hänen lapsensakin olivat. Mutta Jumalan maailmanjärjestyksen mukaan, jota hän ei ollut koskaan ymmärtänyt, vaikka oli sitä joskus pohdiskellut, piti viattomien kärsiä tässä maailmassa siinä missä syyllistenkin. Kuivuus ja katovuodet kohtasivat sekä vanhurskaita että jumalattomia.

Karl Oskarin kyntäessä sahra törmäsi maanalaiseen

kiveen ja lensi vaosta. Tarkemmin katsoessaan hän huomasi, että toinen puoli oli jäänyt maan sisään: luotin oli mennyt rikki, se oli kahtena kappaleena.

Hän päästi juhtaparin valjaista ja meni kotiin. Hän oli niin taitava käsistään, että osasi itse nikkaroida uuden luottimen. Mutta hänpä ei mennytkään höyläpenkin ääreen. Hän meni tupaan istumaan. Tämä tapahtui keskellä päivää, ja Kristina hämmästeli: joko hän nyt tuli pellolta kotiin? Karl Oskar vastasi: Hän oli ajanut sahran rikki. Tuli sellainen kirottu maakivi vastaan. Tämä maa nyt oli kerta kaikkiaan kirottua.

Ei kai hänen sentään olisi tarvinnut niin paljon kirota ja manata pienen vastoinkäymisen takia? tuumi Kristina. Ei se ollut hänen tapaistaan. Ja ajatuksissaan Kristina lisäsi: eikä sekään ollut hänen tapaistaan, että hän istui sisällä jouten keskellä kirkasta päivää.

Karl Oskar istui ja katseli ikkunasta kyntämätöntä sänkipeltoaan, otsa alakuloisissa rypyissä. Sitten hän otti käteen Per Perssonilta tuomansa sanomalehden. Se oli lainatavaraa, ja niin hän kuivasi tarkkaan kätensä housunlahkeisiin ennen kuin koski siihen. Hän käsitteli lehteä varovasti kuin olisi pitänyt arvopaperia kädessään.

Ja silloin hän sen kuvan huomasi: 'Vehnäpelto Pohjois-Amerikassa'

Kuva oli korjuuajalta, vilja oli vielä kuhilailla. Siinä levisi lakeus, lakeus jolla ei ollut rajaa eikä reunaa eikä äärtä. Kuvaa katsellessaan ymmärsi, ettei viljapelto loppunut siihen missä taivas alkoi, vaan jatkui kauas näköpiirin taakse. Eikä yhtään kiveä, yhtään louhikkoa, yhtään ainoata maakupuraa tai nyppylää näkynyt koko tällä laajalla sänkipellolla. Se levisi aivan sileänä ja tasaisena, kuin lattiapalkit täällä tuvassa. Ja pellolla oli viljakuhilaita niin tiuhassa, että ne melkein pönkittivät toisiaan, että häkki nipin napin mahtui väliin. Kuhilaissa oli korkeat lyhteet, jotka päättyivät pitkiin, paisuviin, täysijyväisiin tähkiin. Lyhteet kantoivat päässään raskaiden tähkien suuria, leveitä kruunuja. Siinä oli runsas, vahva vilja kuhilailla. Tuolla vehnäpellolla näytti jokai-

nen tähkä kukanteriön kokoiselta, jokainen korsi oli kuin puun taimi, jokainen lyhde kuin pensas.

Ja pilvettömältä taivaalta paistoi aurinko koko tämän kullankeltaisen viljanpaljouden yli. Aurinko loisti yli hedelmällisen maan, yli pellon, jolle oli suotu hyvä sato. Viljakuhilaita oli lukematon joukko kuin meren aaltoja. Siinä lainehti kultaisen viljan meri, kuin suuri ja pohjattoman syvä viljalaari. Siinä hän näki maan hedelmän, käsittämättömän paljouden leipää, jota ihmiset saivat syödäkseen: 'vehnäpellon Pohjois-Amerikassa'

Kertomukset saattoivat olla keksittyjä, ihmisten sanat valhetta, kuvaukset sepitettyjä. Mutta kuva ei voinut olla väärä. Kuva ei voinut valehdella. Sen mikä siinä näkyi, sen täytyi olla olemassa jo ennestään. Se mistä tehtiin kuva, sen täytyi olla olemassa, ennen kuin siitä sai tehdyksi kuvan. Se minkä hänen silmänsä tässä näki, ei voinut olla ilvettä: Tuo vehnäpelto oli olemassa. Tuo kivetön maa oli olemassa jossain maailman kolkassa, nuo komeat viljalyhteet, nuo kullankeltaiset, raskaat tähkäpäät olivat jossain kasvaneet. Siihen ei ollut vastaan väittämistä. Kaikki mitä hän tässä kuvassa näki, kaikki tuo talonpojan silmää ruokkiva ihanuus oli olemassa — toisessa maailmassa, Uudessa maailmassa.

Karl Oskar Nilsson, joka omisti seitsemän tynnyrinalaa kivikkoista peltoa Korpamoenin Kivikunnassa, istui kauan paikallaan katse viipyen tuossa kuvassa. Mieltään viihdyttääkseen hän sitä katseli. Hän piti sanomalehteä edessään kuin hartauden vallassa, niin kuin hänellä oli tapana kirkonpenkissä pyhäisin istua virsikirja kädessä ja seurata veisuuta.

Vanhassa maailmassa Jumala oli kerran ihmisen tähden kironnut maan. Mutta Uudessa maailmassa maa oli vielä siunattua.

3

Kuvan alla sanottiin: »Kertoman mukaan uutterilla maamiehillä on Yhdyswalloissa suuri mahdollisuus tulewaan hywinwointiin . . .»

Tämä tapahtui sinä päivänä, jolloin Karl Oskar kynti sänkipeltoa ja ajoi sahranluottimen rikki. Siitä se alkoi — ja sitten sitä jatkui monena päivänä ja monena yönä, kun hän väliin makasi valveilla ja mietti.

Päätösten teossa hän ei ollut hidas. Mutta nyt hänellä oli edessään elämänsä suurin päätös, ja se vaati enemmän kuin yhden päivän. Se oli tehtävä terveellä järjellä ja vakaasti harkiten, niin kuin kauppakirjoissa ja muissa tämän maailman tärkeissä papereissa sanottiin.

Kristinalle hän ei ollut puhunut mitään, oli vain näyttänyt pohjoisamerikkalaisen vehnäpellon kuvaa, ja tämä oli vilkaissut siihen hät'hätää. Hän ei voinut aavistaakaan, että mies näki sen kuvan silmissään joka askelella.

Pitkät syysillat he istuivat lieden luona sisäaskareissaan, mies vuoli kirvesvarsia ja haravanpiikkejä, vaimo karstasi villoja ja kehräsi pellavia. Eräänä iltana, kun lapset olivat nukahtaneet ja tuvassa oli hiljaista, Karl Oskar alkoi puhua. Hän oli tarkoin harkinnut sanottavansa ja etukäteen ajatuksissaan kumonnut kaikki vastaväitteet, joita vaimo saattaisi tehdä.

Hän puolestaan oli jo päättänyt, että muuttaisi maasta, ja nyt hän halusi kuulla Kristinan mielipiteen.

Tämä kysyi ensin:

— Pilkkaako sinä minusta teet?

Mitä hänen piti tästä ajatella? Kun mies tuossa yhtäkkiä alkoi puhua, että tahtoisi myydä talon ja kaiken omaisuutensa, muuttaa pois ja ottaa mukaansa koko perheen, vaimon ja kolme lasta, ja sen neljännen, joka oli vielä syntymättä — muuttaa pois, mutta ei toiseen kylään, ei myöskään toiseen pitäjään, ei mihinkään toiseen osaan valtakuntaa eikä tämän maanosan toiseen valtakuntaan liioin, vaan uuteen maanosaan! Yhtä hyvin hän olisi voinut kurkottaa vielä vähän kauemmaksi, Kristi-

nan mielestä siinä ei olisi ollut suurtakaan eroa, vaikka hän olisi sanonut muuttavansa koko perheen kanssa kuunukon luo. Kristina ei voinut ajatella muuta kuin että mies pelehti hänen kustannuksellaan.

Mutta Karl Oskarin puhuttua vielä vähän aikaa Kristina ymmärsi, että se oli täyttä totta. Ja tämä uusi päähänpisto olikin ihan hänen tapaistaan, hänen jos kenenkään: Hän ei koskaan pysynyt kohtuudessa, ei tyytynyt siihen, mikä riitti muille ihmisille. Hän ei koskaan ollut oikein tyytyväinen mihinkään tässä maailmassa. Havitteli aina jotakin yletöntä, harvinaista. Hän oli ennenkin sanonut myyvänsä Korpamoenin: kerran hänen piti ruveta tukkilaiseksi, toisella kertaa hevoskauppiaaksi, ja kolmannella kertaa hän aikoi pestautua sotamieheksi. Ja kun hän kerran aikoi täältä muuttaa, ei tietenkään vähempi riittänyt: piti muuttaa Pohjois-Amerikkaan asti, maailman toiseen ääreen. Jos hän olisi tyytynyt muuttamaan jonnekin lähemmäksi, hän ei olisi ollut Karl Oskar.

Kristina aikoi nyt vastata vakavasti ja tosissaan ja sanoa, mitä hän sydämessään ajatteli, ja ilta illan jälkeen he vaihtoivat mielipiteitä; ja tulen kova rätinä oli ainoa ääni, joka puuttui keskusteluun ja joskus hukutti sen kuulumattomiin.

Miksi Karl Oskar tahtoi muuttaa:

Neljä vuotta he olivat pitäneet Korpamoenia, ja tänä päivänä he olivat monta sataa riksiä köyhempiä kuin aloittaessaan. Neljä vuotta he olivat tässä eläneet ja vain tuhlanneet nuoruutensa voimaa. Jos he tänne jäisivät, he saisivat jatkaa samaan tapaan, jatkaa vaivannäköään, kunnes eivät jaksaisi enää liikuttaa kättä eikä jalkaa, kunnes lopulta nyhjöttäisivät täällä loppuunraataneina ja nääntyneinä, rampoina ja ontuvina. Mutta eivät he keltään saisi kiitoksen sanaa siitä, että olivat turhanpäiten itsensä tärvelleet. Tulevaisuudenkuvansa he näkivät Karl Oskarin isässä, joka tuolla kamarissa istui raajarikkona. Täällä heillä ei ollut muuta määränpäätä pyrinnöl-

leen kuin syytinkiväenkamari. Tulisi päivä, jolloin he eivät jaksaisi enää, ja silloin he istuisivat tuolla kamarissa niin kuin isä ja äiti nyt ja saisivat nureksien viettää vanhuutensa: terveys ja voimat olisivat mennyttä, ja elinikäisen raadannan ainoa tulos olisi syytinkiläisten niukka leipä.

Vaikka he kuinka näkisivät vaivaa ja uurastaisivat, Korpamoenissa he eivät pääsisi koskaan vaurastumaan.

Yhdysvaltain oloista Karl Oskar ei tiennyt paljonkaan, mutta sen hän tiesi, että hän siellä saisi melkein ilmaiseksi mitä mainiointa kivetöntä maata, johon voisi oikopäätä työntää aurankärjen. Mitä hän täällä ei saisi ostetuksi rahallakaan, sen hän saisi Pohjois-Amerikassa melkein lahjaksi. Hehän olivat kumpikin terveitä, vahvoja ja työkykyisiä, eivätkä he muuta mukaansa tarvinneetkaan kuin työkykynsä. Siinä oli kaikki, mitä Amerikka vaati heiltä vastineeksi. Ehkä he siellä saisivat raataa yhtä lujasti kuin täälläkin. Mutta he tekisivät sen toisella mielellä, toisenlaisella halulla, toisenlaisessa ilossa. Sillä näiden maiden välillä oli suuri ero: *Amerikassa he pääsisivät työllään vaurastumaan.*

Hän puolestaan kyllästyi ponnistamaan, jollei enää nähnyt edessään mitään mitä kohti ponnistaa. Ei hän voinut tehdä työtään mielihalulla, jollei voinut uskoa, että hän siten auttoi itseään ja perhettään paremmille päiville. Ja kaikki ihmiset kai tahtoivat jotakin mitä kohti ponnistaa, ainakin niin kauan kuin olivat nuoria, niin kuin hekin nyt vielä olivat. Mitä varten he muuten eläisivät?

Ja heidän lapsensa tulisivat joskus aikuisiksi ja hankkisivat itse toimeentulonsa. Mikä kohtalo heitä odotti täällä kotona? Yksi lapsista pitäisi ehkä taloa heidän jälkeensä, mutta mitä jäisi muille? Palkollisen tai mäkitupalaisen osa, kolmatta mahdollisuutta ei ollut. Mutta renkejä ja piikoja oli niin paljon, että olivat jo ruvenneet kuljeksimaan ja tarjoutumaan talollisille. Ja mäkitupalaisiakin oli liikaa, kohta ei metsistä enää löytyisi yhtään aukiota, missä ei olisi pientä viheliäistä mökkiä, lattiana musta maa. Niissä mökeissä ihmisillä oli harvoin särvintä lei-

välle, eikä kaikkina päivinä leipääkään. Eihän kumpikaan heistä halunnut lapsistaan tulevan palkollisia tai mäkitupalaisia. Mutta muunlaista tulevaisuutta he eivät voineet lapsilleen hankkia viemättä heitä pois tältä köyhältä seudulta: jos he tunsivat vastuuta lapsistaan, heidän täytyi muuttaa maasta.

Kaikki Amerikasta saadut tiedot pitivät yhtä siinäkin, että ihmisillä oli siinä maassa kaikin tavoin vapaammat olot. Säätylaitos oli siellä poistettu ajat sitten, eikä heillä ollut kuningasta, joka ylenaikaa istui valtaistuimella ja nosti isoa palkkaa, vaan he valitsivat itse presidentin, jonka saattoivat muutaman vuoden kuluttua heittää menemään jos halusivat. Siellä ei ollut virkamiehiä kansaa nylkemässä, ei nimismiestä ulosmittaamassa talonpoikien tavaraa. Ja pitäjänkokouksissa oli kaikilla ihan yhtä paljon sanomista, sillä kaikilla oli samat oikeudet.

Jos hän nyt myisi talon, kaiken irtaimen ja kiinteän, elottoman ja elollisen omaisuuden, niin rahat riittäisivät koko perheen matkakuluiksi, ja hiukan jäisi ylikin, niin että vieraassa maassa päästäisiin elämisen alkuun.

Kauan hän oli miettinyt näitä seikkoja puolin ja toisin ja vaivannut päätään, mutta siitä asiasta ei päässyt yli eikä ympäri: talollisväki, joka vielä oli nuori ja terve ja täysissä voimissaan, ei voinut tehdä mitään viisaampaa kuin muuttaa Pohjois-Amerikan Yhdysvaltoihin.

Miksi Kristina tahtoi jäädä kotiin:

Karl Oskar maalasi kauniin ja mainion tulevaisuuden. Jos Kristina olisi voinut uskoa kaiken käyvän niin kuin hänen miehensä ennusti, hän olisi lähtenyt niiltä seisomiltaan.

Mutta hänen mielestään tämä hanke oli aivan umpimähkäinen, aivan päätäpahkainen. Karl Oskar uskoi siihen, mitä kuvat ja kirjoitukset Amerikasta sanoivat. Mutta kuka takasi, että se oli totta? Oliko heillä mitään varmaa tietoa johon luottaa? Kuka se oli luvannut Karl Oskarille peltomaata Yhdysvalloista? Sikäläiset hallitusmiehet eivät olleet hänelle kirjoittaneet eivätkä mitään

luvanneet. Hänellä ei ollut kiinnekirjaa mistään maatilkusta, joka heitä siellä odottaisi, kun he astuisivat maihin. Niin pitkälle matkalle aikova tarvitsisi ennen lähtöään paperit ja välipuheet turvakseen.

Mutta kumpikaan heistä ei ollut tavannut yhtään ihmistä, joka olisi käynyt Pohjois-Amerikassa. Eivät he tienneet ketään, joka olisi sinne jalallaan astunut, kukaan ei voinut heille kertoa, millainen maa se oli. Toista olisi ollut, jos joku luotettava henkilö, joka oli nähnyt sen omin silmin, olisi neuvonut heitä muuttamaan. Mutta siihen mitä sanomalehtiin ja kirjoihin painettiin, siihen Kristina ei luottanut.

Jos nyt nuorten talollisten oli niin viisasta muuttaa Pohjois-Amerikkaan, niin olisihan jonkun luullut sinne muuttaneen. Mutta eivät he sellaisia ihmisiä tunteneet. Karl Oskar ei tiennyt mainita nimeltä ainoatakaan talollista, joka olisi lähtenyt sinne vaimoineen ja lapsineen, ei nuorta eikä vanhaa. Joten ei sitä viisautta ollut toistaiseksi kenenkään muun kuin Karl Oskarin omassa päässä.

Sitäkään hän ei ollut muistanut mainita, että heidän täytyisi matkustaa meren yli hatarassa laivassa. Vaarallisesta matkasta hän ei ollut sanonut sanaakaan. Monen monta kertaa kuuli puhuttavan laivoista, jotka upposivat ja menivät pohjaan. Kukaan ei voinut tietää, pääsisivätkö he hengissä perille Amerikkaan. Jos he oman henkensä panivat alttiiksi, se oli heidän oma asiansa, mutta ikinä heillä ei ollut oikeutta panna alttiiksi lastensa elämää lähtemällä matkalle, joka ei ollut tarpeen, jota ei ollut pakko tehdä. Eivät he voineet ottaa vastuulleen sitä tekoa, että veisivät lapsensa valtamerelle hengenvaaraan. Lapset eivät vielä osanneet sanoa mielipidettään, mutta ehkäpä heistä olisi parempi jäädä kotiin ja ruveta mäkitupalaisiksi kuin painua meren pohjaan. Ehkä olisi parempi kulkea elävänä renkinä tai piikana kuin maata ruumiina meren pohjassa ja joutua valaiden ja muiden julmien petojen ja hirviöiden suihin.

Karl Oskar tahtoi muuttaa maasta siksi, että tunsi vastuuta lapsistaan. Samasta syystä Kristina tahtoi jäädä kotiin.

Ja mitä Karl Oskar tiesi lasten tulevaisuudesta vieraas-

sa maassa? Oliko hänelle sieltä kirjoitettu ja luvattu, että Anna pääsisi rouvaksi herrasväkeen ja Johanista tulisi herra?

Eikä hän ollut tietävinään siitäkään, että he erkanisivat vanhemmista ja sisaruksista, sukulaisista ja ystävistä, kaikista tutuista ihmisistä. Että he joutuisivat paikkoihin, missä joka ainoa vastaan tuleva ihminen olisi vieras olento. Että he saattaisivat joutua seuduille, missä ihmiset olisivat pahansuopia ja julmia heitä kohtaan. Että he eläisivät maassa, jonka kieltä eivät osanneet sanaakaan, jossa eivät voisi tarpeen tullen edes pyytää vesitilkkasta juotavaksi, jossa he voisivat maata kuoleman kielissä ilman että suu kykeni avunpyyntöön. Siinä maassa he harhailisivat kuin vaihdokkaat, outoina ja eksyneinä. Eikö Karl Oskar ollut ajatellut, kuinka yksinäistä ja ikävää heidän elämänsä olisi?

Ja jos he muuttaisivat niin kaukaiseen maailmankolkkaan, niin ei kai sieltä enää koskaan voisi palata kotiin. Kristina ei saisi enää nähdä lähimpiään, koskaan enää tavata vanhempiaan, sisaruksiaan ja ystäviään. He menettäisivät heidät kaikki yhdellä kertaa; vaikka he vielä olivat olemassa, he olisivat häneltä poissa, vaikka he vielä olivat elossa, he olisivat hänelle vainajia.

Totta kyllä, heille oli tullut takaisku, oli ollut huono vuosi ja epäonnea. Mutta pianhan onni saattoi kääntyä: saattoi tulla hyvä vuosi, saattoi tulla onni myötä. Jokapäiväisen leipänsä he olivat näihin asti saaneet, ja jos he nyt talvella joutuisivatkin hiukan näkemään nälkää, niin ensi vuonna he saisivat sen hyvitetyksi. Silkissä ja sametissa he eivät kulkeneet, mutta oli heillä sentään vaatetta itsensä ja lastensa ylle. Kyllä he täällä kotona toimeentulonsa saisivat niin kuin tähänkin asti, siinä missä kaikki muutkin.

Jos Karl Oskar kysyisi muilta neuvoa, niin kaikki viisaat ja ajattelevaiset ihmiset sanoisivat varmasti samaa, mitä hän oli tässä sanonut.

Kristina tahtoi jäädä kotiin.

4

Näin eri mieltä oli Korpamoenin pariskunta päätöksestä, joka ratkaisi koko heidän vastaisen elämänsä, ja monena syysiltana he vaihtoivat siitä ajatuksia askaroidessaan lieden ääressä. Karl Oskar väläytti uusia etuisuuksia ja helpotuksia, Kristina veti esiin uusia haittoja ja vastuksia. Aina kun muut vastaväitteet alkoivat ehtyä, Kristina turvautui tähän:

— Kun edes joku olisi mennyt sinne ennen meitä! Mutta näiltä main ei kukaan ole vielä muuttanut.

Karl Oskarin vastaus oli aina sama:

— Minun täytyy sitten olla ensimmäinen. Jonkunhan täytyy olla. Niin kuin aina kaikissa hankkeissa.

— Ja sinäkö otat sen vastuun päällesi?

— Niin. Jonkunhan täytyy ottaa vastuu. Kaikissa toimissa.

Kristina tunsi jo miehensä: hän ei koskaan luopunut mistään aikeestaan, ja näihin asti hän oli aina ajanut tahtonsa läpi, vastoin hänen ja vastoin vanhempiensa mieltä. Mutta tällä kertaa hän saisi taipua vaimonsa tahtoon. Tällä kertaa Kristina ei antaisi myöten, tällä kertaa hän panisi miehensä harkitsemaan ja muuttamaan mielensä.

Hän puhui Nilsin ja Märtankin kanssa: heidän täytyi auttaa häntä, heidän täytyi kieltää Karl Oskaria ja estää tämä uhkarohkea hanke.

Mutta vanhemmat vain päivittelivät huimapäistä poikaansa eivätkä osanneet auttaa hänen vaimoaan. Nils sanoi: Karl Oskar ei ollut pyytänyt vanhemmiltaan neuvoa eikä apua sen jälkeen kun oppi itse avaamaan housunnapit, kun hänen tuli hätä. Eikä neuvoa pitänyt koskaan antaa pyytämättä. Jos hänen isänsä tai äitinsä koettaisi häntä taivuttaa, hän vain pitäisi päänsä entistä sinnikkäämmin.

Ja Kristinalle alkoi selvitä: tällä kertaa jos koskaan Karl Oskar tiesi mitä tahtoi. Mutta niin tiesi hänkin.

5

Vuoden kuivanajan ja katosyksyn jälkeen tuli sitten nälkätalvi. Kesä oli lyhyt ja kuoli nuorena; sitä kauemmin kesti talvi, jota nälkä pidensi.

Nimismiehen rattaat nähtiin tiellä yhä useammin. Köyhimpiin taloihin hänellä oli asiaa; siellä rattaat seisoivat kauan aikaa veräjänpielessä. Nimismiehen hevoset ehtivät harvoin seistä tallissa sinä talvena. Veräjäntolppiin sidottuina ne odottivat isäntäänsä, jolla oli taloissa paljon toimitettavaa. Hevosilla oli loimet selässä, mutta ne palelivat siitä huolimatta, kun joutuivat kauan seisomaan paikallaan.

»Kätke kintaas tai saat lyödä ne pöytään!
Sillä nimismies tuolta jo tulla töytää!»

Maan ollessa vielä sulana kulki teitä pitkin pieniä lapsia, kalpeat, kuoppaiset posket kohmeesta sinertäen räkäisen nenän molemmin puolin. Johonkin taloon tullessaan he eivät menneet suoraan porstuan ovelle. He menivät roskapihaan ja jäivät sinne vähäksi aikaa kaapimaan ja penkomaan. Sitten he menivät sisään ja asettuivat ovensuuhun seisomaan. Pojat kumarsivat, tytöt niiasivat. Välillä he pyyhkivät etusormella räkää nenän alta. Siinä he seisoivat hiljaa sopessaan kynnyksen vieressä.

Asiaansa heidän tuskin tarvitsi toimittaakaan. Sen näki jokainen, joka katseli heitä lähemmin: he olivat nälän mykkiä todistajia.

Vanhemmat, jotka eivät itse kehdanneet lähteä kerjuulle, panivat lapsensa asialle. Pienille kerjuu ei ollut häpeäksi; turvattomille, nälkiintyneille lapsille kerjuu oli luonnollinen askar, ainoa johon he kelpasivat, ainoa jossa heistä oli hyötyä.

Saattoi kestää kotvasen aikaa, ennen kuin kukaan talonväestä oli tietääkseenkään vieraista lapsista, jotka yhä seisoivat ovinurkassa. Väki ehkä istui ruokapöydässä. Silloin lapset saivat odottaa, kunnes kaikki olivat

syöneet. He vetivät nenäänsä ruoan hajua, keitetyn perunan, lihasopan ja paistetun läskin hajua. He seisoivat ja katselivat, heidän silmänsä suurenivat, samoin haistelevat sieraimet. Kuta kauemmin talonväen ateria kesti, sitä suuremmiksi lasten sieraimet tulivat. Ja kun he olivat kyllin kauan seisseet keskellä ruoan käryä, saattoi tapahtua, että joku heistä pyörtyi ja kaatui.

Sitten he pääsivät puheisiin: kysyivät, saisivatko he ottaa ne sillinpäät ja luut, joita olivat äsken nähneet roskapihassa. Luut voisi jauhaa rikki, niin että pääsi käsiksi luuytimeen, josta äiti voisi sitten keittää soppaa. Ja jos talossa oli jotakin, joka aiottiin viedä roskapihaan, niin he pyysivät saada senkin, heillä kotona sitä voitaisiin ehkä käyttää. Isä ja äiti olivat opettaneet, mitä heidän piti sanoa.

Vanhemmat olivat varoittaneet heitä vaatimasta liikoja. Heidän piti pyytää vain sellaista, mitä talonväki itse ei voinut käyttää. Niin pitkälle he eivät saaneet rohkeudessaan mennä, että pyysivät leipää. Sillä useimmiten se, joka vähiten pyysi, saikin eniten. Mutta leipäviipaleen saatuaan he nielaisivat sen heti; siitä viipaleesta isä ja äiti eivät tulleet tietämään mitään.

Ja lapset jatkoivat matkaa, suolaisia sillinpäitä imeskellen ja kantaen nyytissä luita. He menivät seuraavaan taloon, seuraavaan roskapihaan. Kun he sitten tulivat keittiöön ja pyysivät sillinpäitä, joita olivat nähneet ulkona välkkymässä, ei kukaan heille tiuskinut.

Pienet lapset olivat nälän jäävittömiä todistajia. Kukaan ei hennonut sinkauttaa heille sitä sanaa, jota aikuiset pelkäsivät: Hävetkää!

Jokaisen kuului kerjätä siinä pitäjässä, jossa oli kirkonkirjoilla. Mutta kainot kerjäsivät mieluummin vieraissa pitäjissä, vierailta ihmisiltä. Nälkä kaiveli ja kalvoi mahalaukkua ja suolia. Mutta kerjuun häpeä ja nöyryytys kaivautui sielun sopukoihin asti.

Vanhempiakin ihmisiä vaelsi teitä pitkin, isoja aikamiehiä, jotka kantoivat selässään luutia, harjoja, koreja tai puuastioita ja tarjosivat niitä kaupan. He harjoittivat rehellistä kauppaa, kukaan ei voinut syyttää heitä ker-

juulla käymisestä. Mutta jos heille jossakin talossa sanottiin, ettei kauppoja syntyisi, he jäivät siitä huolimatta istumaan. Asiansa he kätkivät kantamuksensa alle, mutta kyllin kauan istuttuaan heidän täytyi se asia toimittaa: Antakaa suupalan verran leipää! Että jaksan tästä lähteä!

Mutta monen sisintä kirveli, ennen kuin ne sanat tulivat huulille. Siksi maantielle lähetettiin kalpeita lapsia nälän kainoiksi todistajiksi.

6

Kristina leipoi hätäleipää. Kun ruisjauhot eivät riittäneet, hän jatkoi taikinaa akanoilla, pyökinterhoilla, kanervansiemenillä ja kuivatuilla pihlajanmarjoilla. Tammenterhojakin hän koetti jauhaa leipomukseen, mutta sellainen leipä kovetti vatsan niin, ettei ihminen kyennyt moneen vuorokauteen tekemään tarpeitaan. Mutta pähkinänsydämistä hän sai keitetyksi kelvollista velliä puhtaan ruisjauhovellin tilalle, jota ei sinä talvena saatu. Hätäruoalla ei kuitenkaan ollut oikein siunausta muassaan; silmut, siemenet, pähkinät ja muu, mitä mailta ja mannuilta kerättiin, täyttivät kyllä vatsan, mutta eivät tehneet pitemmälti kylläiseksi. Pöydästä noustiin siksi että ateria oli lopussa, ei siksi että olisi oltu kylläisiä. Ja niin paljon kuin ruokia muilla aineilla jatkettiinkin, ennen uuden sadon kypsymistä laarit ja ruokatiinut ehtisivät tyhjentyä.

Keskellä talvea Kristinan aika koitti ja hän synnytti pojan. Nyt heitä oli Korpamoenissa kahdeksan henkeä.

Sen talven laihasta ravinnosta äiti ei saanut tarpeeksi maitoa vastasyntyneelle: rinnat tyhjenivät kauan ennen kuin poika oli kylläinen. Eikä rintalapsi sietänyt sitä karvasta maitoa, jota nälkiintyneistä lehmistä saatiin. Tänä talvena uusi tulokas oli maailmassa liikaa. Kristinan täytyi nyt suoda ravitsevimmat suupalat itselleen voidakseen imettää pikkuista. Mutta toiset lapset olisivat tarvinneet ne yhtä hyvin. Vanhimman, Annan, hän huo-

masi viime aikoina paljon heikentyneen ja laihtuneen. Hänestä tuntui kuin hän olisi varastanut ruokaa kolmelta lapselta antaakseen sitä neljännelle.

Vastasyntyneen piti saada nimekseen Anders Harald, ja Haraldiksi häntä piti kutsuttaman. Mutta keitä he pyytäisivät viemään lasta kasteelle? Nils ja Märta aivan kauhistuivat, kun Kristina aikoi pyytää kummeiksi Kärragärdessä asuvia sukulaisiaan, Danjelia ja Inga-Lenaa. Danjelhan julisti Åke Svenssonin harhaoppia, ja luvattoman raamatunselityksen vuoksi rovasti oli evännyt häneltä Herran pyhän ehtoollisen. Se jumalaton mies ei saanut viedä heidän lapsenlastaan kasteelle.

Kärragärdestä oli jälleen tullut huonomaineinen paikka. Kristina ei voinut ymmärtää, miksi Danjel oli ottanut löysäläisiä ja huonoa väkeä loisikseen, mutta hän oli tuntenut enonsa pikkutytöstä asti ja tämä oli aina ollut hänelle hyvä. Eikä eno ollut muillekaan tehnyt mitään pahaa. Toista niin kilttiä miestä kuin Danjel hän ei tiennyt. Joten hän oli sitä mieltä, että rovasti teki enolle suurta vääryyttä: vain karkeimmat syntiset olivat niitä, jota ei päästetty Herran pöytään. Västergöhlin Ulrikalta Jeesuksen ruumis ja veri oli ollut evättynä jo kauan, ja oikein olikin, ettei se, joka ansion vuoksi rupesi selälleen kenen tahansa miehenpuolen eteen, saanut polvistua alttarille kunnon ihmisten viereen. Mutta Danjel-eno ei ollut harjoittanut haureutta eikä tehnyt murhaa, ei petosta eikä varkautta. Ljuderin pitäjässä oli monta syntisempää ihmistä, joka silti sai nauttia kalliita autuudenvälineitä. Hengellisissä asioissa hän oli väärässä, mutta sitä hän ei ollut ansainnut, että häntä osoitettiin sormella ja kaihdettiin kuin pahantekijää ja rikollista. Kristina tahtoi kaikille näyttää, että hän piti enoaan kunnon miehenä — siksi hän halusi pyytää enon kummiksi vastasyntyneelle pojalleen.

Märta kysyi: Rohkeniko hän lähettää viattoman lapsensa kasteelle sellaisen miehen saattamana, jota Paha Henki riivasi? Aikoiko hän heittää oman jälkeläisensä Sielunvihollisen armoille?

Danjel oli sanonut, ettei hän ottanut korkoa lainaamil-

leen rahoille, ja siitä Karl Oskar huomasi, ettei hän osannut enää oikein käyttää ymmärrystään. Kärragärden isäntää oli kohdannut mielenhäiriö, kun hän omaksui Åken opin. Mutta ketään ei pitänyt rangaista taudin takia, ei edes vähämielisyyden. Siksi rovastilla ei ollut oikeutta häätää Danjelia kristittyjen huoneesta eikä saattaa hänen kotiaan huonoon huutoon. Sitä joka kulki hänen talonsa veräjästä, alettiin kohta pitää ikuiseen kadotukseen tuomittuna. Hourupäistä oli päästää taloonsa huoria ja juoppolalleja, mutta ei kai Jumala siitä tahtonut rangaista, että hän ruokki ja vaatetti joitakuita ihmiskurjia?

Karl Oskar oli Kristinan kanssa samalla kannalla: he näyttäisivät rovastille, mitä he Danjelista ajattelivat, ja pyytäisivät hänet kummiksi pienokaiselle. Karl Oskar lähti itse asialle Kärragärdeen.

Hän tuli nolona takaisin: Danjel oli sanonut, että häneltä oli evätty pääsy ristiäisiinkin, hän ei saanut tulla kirkkoon sylikummina eikä muunakaan, hänellä ei ollut lupaa viedä heidän vastasyntynyttä lastaan kasteelle.

Kristina tuli pahoilleen, ja Karl Oskar harmistui rovastiin, joka esti heitä valitsemasta kummeja omalle lapselleen. Hänen teki kovasti mieli mennä sanomaan se rovastille: tämä pyrki liiaksi määräilemään. Mutta Brusander oli hänen sielunhoitajansa, eikä kenenkään auttanut ruveta vihoihin sielunhoitajansa kanssa, jos autuuttansa ajatteli. Mutta siitä hän oli joltisenkin varma, ettei Pohjois-Amerikassa kellään papilla ollut valtaa kieltää ketään viemästä lasta kristilliselle kasteelle.

Kärragärdeläisten tilalle he pyysivät pikku Haraldin kummeiksi naapureitaan, Hästebäckin Jonas Petteriä ja hänen vaimoaan Brita-Stafvaa. Kummivanhempien lisäksi ristiäisiin oli kutsuttu vain Karl Oskarin sisar Lydia, joka palveli piikana Kråkesjössä.

Eikä sinä talvena ollut mitään mistä laittaa pitoruokiakaan. Kristina keitti ristiäispuuron pienestä pussillisesta ohraryyniä, jotka hän oli pannut talteen tätä päivää varten, ja hiukan voita ja sokeriakin häneltä riitti pataan puuron sekaan. Kaikki kolme lasta tulivat hänen ympä-

rilleen, kun hän ammensi puuron padasta. Siitä oli kauan, kun pikkuväki oli nähnyt talossa sellaista ruokaa, niin hyväntuoksuista ruokaa. Kristina ammensi puuron isoon kivivatiin, mutta siihen ei saanut koskea, ennen kuin kummivanhemmat tulivat kirkosta kastetun lapsen kanssa; hän pani vadin kellarin käytävään jäähtymään.

Jonas Petterin ja Brita-Stafvan ollessa kirkkomatkalla Karl Oskar ja Kristina puuhasivat navetassa. Lapset olivat yksin sisällä.

Kun vanhemmat tulivat takaisin tupaan, puuttui joukosta Anna. Häntä etsittiin sisältä ja ulkoa, mutta häntä ei näkynyt missään. Nils ja Märtakaan aivät tienneet minne hän oli mennyt. Mutta poissa hän oli. Hän oli täyttänyt neljä vuotta ja osasi jo yksin mennä naapuritaloihin, mutta luvatta hän ei koskaan lähtenyt pihaa kauemmaksi.

Karl Oskar tuli hyvin levottomaksi. Mitä tytölle oli voinut tapahtua? Hän helli lasta kuin silmäteräänsä, tämä oli kuin työtoveri, joka seurasi häntä minne ikinä hän meni. Ja iltapäivällä hän oli luvannut viedä tytön suutarille, otattamaan mittaa uusia kenkiä varten, sillä vanhat olivat ihan rikki ja mennyttä kalua. Sitä Anna ei varmaankaan ollut unohtanut. Sitä merkillisempää oli, että hän katosi juuri kun heidän piti lähteä matkaan.

Turhaan he etsivät lasta haasta. Isä aikoi jo mennä naapuritaloihin kyselemään. Silloin Kristina tuli juoksujalkaa sanomaan: tyttö oli kellarin käytävässä. Kristina oli mennyt kellarin ohi ja kuultuaan sisältä valitusta avannut oven.

Anna makasi pitkällään käytävän lattialla. Hän vaikeroi kuin olisi kärsinyt kovia tuskia. Lattialla hänen vieressään oli kivivati, jonka Kristina oli pari tuntia sitten pannut sinne jäähtymään. Vati oli ollut kukkuroillaan ohrapuuroa, nyt siitä oli syöty kaksi kolmannesta.

Tyttö kannettiin sisään ja pantiin sänkyyn. Itkien hän pyysi tekoaan anteeksi vanhemmiltaan. Hän ei ollut saanut puurovatia mielestään, kun oli nähnyt sen keittiössä ja tuntenut hajun. Hän oli nälissään, hänen alkoi tehdä sitä mieli. Hän oli nähnyt, kun äiti pani vadin

kellarin käytävään, eikä hän malttanut hillitä mielitekoaan, vaan hiipi kellariin. Ensin hän aikoi vain haistella puuroa, sitten hiukan maistaa, niin vähän ettei sitä huomattaisi. Hän haki lusikan ja alkoi syödä. Ja kerran alettuaan hän ei saanutkaan lopetetuksi. Mitään niin hyvää hän ei ollut vielä koskaan maistanut. Hän ei tullut kylläiseksi millään, joka lusikallinen maistui suussa yhä paremmalta – ja niin hän jatkoi, kunnes vati oli melkein tyhjä. Silloin hän pelästyi. Nyt hän ei tohtinut enää mennä sisään, ei uskaltanut tulla ihmisten ilmoille oltuaan tottelematon. Ja niin hän jäi kellarin käytävään, ja hetken päästä hän sai kovia vatsakipuja.

Anna oli syönyt puuroa liikaa. Talven hätäruoan jälkeen ohrapuuro oli liian vahvaa hänen vatsalleen, se oli turvonnut ja pingotti kuin rumpu, kovana ja kireänä. Hän parkaisi tuskien yltyessä.

Idemon Berta käytiin noutamassa. Hänellä oli tapana häätää vatsakipuja villakankaiden lämmöllä, ja niin hän pani lapsen vyötäisille lämpimästä villasukasta tehdyn paksun kääreen. Lisäksi hän halusi käyttää kokeeksi tammanmaitoa sisällisenä lääkkeenä. Lydia käväisi Kråkesjössä, missä tamma oli juuri varsonut, ja toi sieltä korttelin verran maitoa Annan juotavaksi.

Mutta mikään ei lientänyt lapsen kipua ja särkyä. Berta sanoi: Ryynit olivat turvonneet hänen sisuksissaan toista vertaa isommaksi ja halkaisseet mahalaukun. Hän pelkäsi, ettei hän sellaista vammaa voinut parantaa.

Tyttö huusi ja rukoili apua sydämensä pohjasta, hänen vatsaansa koski niin. Monta kertaa hän oli jo pyytänyt vanhemmiltaan anteeksi, että oli ollut tottelematon; hänhän tiesi, ettei kukaan saanut koskea puurovatiin, ennen kuin tuli ilta ja vieraat saapuivat.

Yöllä hän houraili pitkään. Berta sanoi: Jollei aamuun mennessä tulisi käännettä parempaan päin, silloin Jumala noutaisi lapsen kotiin. Hän tahtoi lohduttaa vanhempia niin hyvin kuin taisi.

Anna kuuli sen ja sanoi, ettei hän tahtonut Jumalan tulevan häntä noutamaan. Hän tahtoi jäädä kotiin. Hän oli ikäisekseen ymmärtäväinen, hän teki usein merkillisiä

kysymyksiä, joihin aikuiset eivät osanneet vastata. Tuskien tullessa hän huusi isäänsä apuun. Hän tahtoi nousta ja lähteä isän kanssa suutariin, ottamaan mittaa niitä kenkiä varten, jotka isä oli hänelle luvannut. Moneen kertaan hän puhui uusista kengistään. Hänen valitushuutonsa kuuluivat navettaan asti, mistä lehmät vastasivat mylvimällä: ne luulivat, että joku oli tulossa niitä ruokkimaan.

Varhain aamulla tyttö kuoli tuskiinsa.

Se joka seuraavana päivänä puhutteli Karl Oskaria, sai jäädä odottelemaan vastausta. Eikä toinen eikä kolmaskaan puhuttelu ollut sen tuloksekkaampi. Neljänteen hän ehkä vastasi kysymyksellä, josta näki, ettei hän ollut kuullut yhtään mitään.

Nils kysyi, pitäisikö hänen mennä tekemään Annalle ruumisarkkua. Sillä kertaa Karl Oskar kuuli ja vastasi heti: Kuolleen lapsensa arkun hän nikkaroisi itse. Muu ei tullut kysymykseenkään.

Hän lähti vajaan, jossa oli kasa tukkisahalla sahattuja honkalautoja. Siinä oli enemmän kuin tarpeeksi puuta arkuntekoon. Eikä pienen laihan Annan ruumisarkkuun paljon puuta tarvittukaan. Isä alkoi nostella lautoja kasasta, hän tahtoi valita suorat, hienot ja sileät laudat, puhdasta ja kuoretonta puuta. Mutta hän hylkäsi kaikki, jotka hänen käteensä osuivat: ne olivat joko käyriä tai vinoja, tai sitten niissä oli kuorta tai oksankohtia. Laudan toisensa jälkeen hän otti käteensä, tarkasti ja heitti menemään. Niin vaikeaa oli löytää kasasta yhtään kelvollista, yhtään sellaista, jota olisi voinut käyttää Annan arkkuun.

Ja pian hän väsyi etsimään kelvollisia lautoja ja jäi istumaan hakkuupölkylle kädet jouten. Siinä hän kuunteli lastaan, joka oli äsken puhunut hänelle: Isä, kuoleminen tekee niin kipeää. En minä tahdo, että Jumala noutaa minut, jos se tekee näin kipeää, tahdon jäädä kotiin. Enkö minä saa jäädä, vaikka söinkin puuroa ilman lupaa? En minä koskaan enää maista mitään ilman lupaa, kun vain saan jäädä. Isä on niin iso ja vahva, kyllä kai isä voi auttaa, ettei Jumala tule minua ottamaan.

Jospa tietäisit, isä, kuinka kipeää se tekee! Miksei kukaan auta minua? Minä olen niin pienikin. Onko sinusta kuoleminen hauskaa, isä? Tahtoisitko sinä, että Jumala tulee sinua noutamaan?

Ja niin kauan kuin isä vielä kuuli kuolleen lapsensa avunhuudot, eivät elävät saaneet häneltä vastausta puhutteluunsa; hän ei kuullut heitä.

Illalla Nils kysyi pojaltaan, kuinka pitkälle hän oli ehtinyt arkunteossa. Karl Oskar vastasi: hän katsasteli lautoja.

Mutta halkovajasta ei vielä seuraavanakaan päivänä kuulunut vasaran ja höylän ääntä. Karl Oskar sanoi vain: hän katsasteli lautoja.

Kun vajassa oli hiljaista vielä kolmantenakin päivänä, lähti Nils sinne kainalosauvoillaan kävellen ja istahti höyläpenkin ääreen. Hän se sitten kyhäsi vainajalle arkun Karl Oskarin katsellessa.

Kun työ oli valmis, sanoi poika, ettei se kelvannut! Mutta Nils oli eläessään pannut kokoon toista sataa ruumisarkkua, ja kaikki jotka niitä olivat tilanneet, olivat olleet tyytyväisiä, yhtään arkkua ei ollut hylätty. Ensimmäisen kerran hän oli nyt tehnyt työn, joka heitettiin menemään, ja sen teki hänen oma poikansa: Tuossa laudassa oli iso, ruma rosokohta, tuo toinen oli sahattu vinoon, ja tuosta pisti esiin naulankärki. Pitäisikö Annan, hänen tyttönsä, maata terävillä nauloilla? Karl Oskar löysi vilisemällä vikoja isänsä kyhäämästä arkusta. Hän otti kirveen ja löi sen säpäleiksi.

Nils loukkaantui, mutta tämä vanhin poikahan oli nyt kerta kaikkiaan auttamaton ihminen; mikään ei hänelle kelvannut. Nyt hän sai sittenkin lopulta tehdä arkun itse. Vihdoin ja viimein hän löysi muutamia suoria ja oksattomia lautoja, jotka hän kelpuutti. Hän asettui höyläpenkin ääreen ja seisoi siinä koko yön. Aamulla arkku oli valmis.

Se oli isän työ, tehty yksinäisenä surun yönä halkovajassa lyhdyn valossa. Sitä eivät ymmärtäneet kaikki, jotka arkun näkivät, eikä kukaan tainnut nähdä mitään eroa tämän arkun ja sen toisen, hylätyn ja rikotun välillä. Mutta tämän olivat tehneet isän hellävaraiset kädet, sen

olivat laatineet kädet, jotka eivät voineet lakata tavoittelemasta sitä mitä olivat menettäneet.

Jumala antoi vanhemmille lapsen rakastettavaksi ja vaalittavaksi, ja kun he olivat kylliksi ehtineet pienokaiseen kiintyä, hän otti sen pois. Mitä syntiä he olivat tehneet, että olivat tämän ansainneet? Mitähän pahaa Karl Oskar oli ehtinyt elämässään tehdä, että hänen piti joutua tekemään tämä arkku?

Korpamoenissa pidettiin samalla viikolla sekä ristiäiset että hautajaiset. Karl Oskar kantoi lapsen arkun sylissään haudalle, missä pappi täytti lapionsa ja sanoi, että Annasta nyt tulisi lapiossa olevan mullan kaltainen ja ettei hän heräisi eloon ennen kuin sitten, kun hänet viimeisenä päivänä herätettäisiin.

7

Lapsi söi ohraryynipuuroa.

Viime kesän viheliäisestä ohrasta he olivat korjanneet muutaman vakallisen, joista rouhivat pari kapallista ryyneiksi. Viimeisistä ryyneistä Kristina keitti puuroa ristiäisiin. Mutta kukaan ei sanonut lapselle silloin, kun ohrapelto viheriöi: Jos tästä syöt, pitää sinun kuolemalla kuoleman!

Ja Karl Oskar ajatteli: Sitä peltoa, jonka vilja oli tuottanut kuoleman hänen lapselleen, oli varmaan kohdannut Herran Aadamille lausuma sana. Sen täytyi olla kirottu. Anna oli kuollut siksi, että tämä peltomaa oli kirottu.

Hän näki kalpeiden kerjäläisten kulkevan penkomassa löytötavaraa jätetunkiosta ja ajatteli: Minun tyttöni löysi hyvää ruokaa, hänen sisuksensa halkaisi sokerilla ja voilla maustettu ohrapuuro. Niin tuli hänestäkin nälän todistaja.

Monta viikkoa hautajaisten jälkeen Kristina kulki mieli murtuneena; melkein kaikki askareensa hän teki hullusti, ja toiset jäivät kokonaan tekemättä. Tuhat kertaa hän syytti itseään ja kysyi: miksi en pannut ristiäispuuroa

syrjään kenenkään näkemättä? Tai miksi en antanut lasten maistaa, ennen kuin panin sen jäähtymään? Anna eläisi, jos olisin sen tehnyt.

Vanhempien kesken ei kuolleen lapsen nimeä mainittu pitkään aikaan. Koskaan he eivät puhuneet lapsesta, jonka olivat menettäneet. Suru olisi tullut kaksin verroin raskaammaksi, jos sanatkin olisivat siitä todistaneet: se olisi kohonnut kirkkaaseen päivänvaloon ja saanut mahtinsa tunnustetuksi. He koettivat pitää sitä loitolla, ettei se päässyt tunkeutumaan ajatuksia kauemmaksi. Ja silloin kun sanat eivät lohduttaneet, ei niitä pitänyt lausua. Surevien kesken lausuttuina ne olivat pelkkää meluisaa ääntä ja häiritsivät sitä karvasta lohtua, jota ehkä hiljaisuuden turvasatama heille soi.

Kuukauden kuluttua Annan hautajaisista Kristina sanoi eräänä iltana Karl Oskarille: Tämän tapahtuman jälkeen hän oli muuttanut mieltään. Hän ei ollut enää Amerikkaan muuttoa vastaan. Ennen hän oli ajatellut olevansa leväperäinen äiti, jos panisi lastensa hengen alttiiksi valtameren vaaroille. Nyt hän oli kokenut, että Jumala saattoi kovalla maallakin viedä hänen pienokaisensa hautaan milloin tahtoi, vaikka hän olisi kuinka hyvin heitä vaalinut. Hän oli alkanut uskoa, että lapset olivat myrskyisellä merelläkin yhtä hyvässä turvassa, jos hän jätti heidät Korkeimman huomaan. Sitä paitsi hän ei voisi tästedes koskaan enää viihtyä tässä talossa niin kuin ennen. Niin että – jos Karl Oskar uskoi, että heille ja lapsille olisi onnellisinta muuttaa maasta, niin hän kyllä taipuisi siihen. Mihin he sitten joutuisivatkin – siitä ei kumpikaan paljon tiennyt – joka tapauksessa hän olisi asiassa mukana: hän seuraisi miestään.

Puolisot tekivät yksimielisen päätöksen. Seuraavan vuoden keväänä he koettaisivat saada laivapaikat.

Niin oli päätös tehty, päätös, joka ratkaisi heidän kummankin vastaisen elämän, joka määräsi heidän lastensa kohtalon, jonka vaikutus ulottui tuleviin aikoihin, syntymättömiin sukupolviin asti – päätös joka ratkaisi, missä heidän lastenlapsensa ja lastenlastenlapsensa kerran syntyisivät.

Jumalan avulla ja kruununpalvelijan välityksellä

1

Eräänä helmikuun päivänä kirkonisäntä Per Persson tuli tuomaan rovasti Brusanderille vakavia uutisia. Danjel Andreasson keräsi kotiväkeä ja naapureitaan öiseen aikaan Kärragärdeen lukittujen ovien taakse ja jakoi Herran pyhää ehtoollista.

Rovasti ei aluksi ottanut uskoakseen kirkonisäntäänsä; uutinen oli liian kauhistuttava. Mutta Per Persson sanoi, että oli saatu silminnäkijäin todistuksia. Muutamia kylällä juoksevia nuoria oli taannoin eräänä yönä seisonut Kärragärden ikkunoiden takana ja nähnyt väkeä koolla ehtollispöydän ympärillä. Saatuaan tästä tiedon hän oli itse menneenä yönä lähtenyt kurkistamaan talon ikkunasta päästäkseen selville totuudesta. Hän oli nähnyt kymmenkunta ihmistä istumassa pöydän ympärillä ja Danjelin toimittamassa rippiä ja ehtoollisen jakoa läsnäoleville; kukaan, jolla oli näkönsä tallella, ei voinut jäädä asiaa epäilemään. Ruotuun kuuluvilta luotettavilta henkilöiltä hän oli myös kuullut, että Danjel oli Karlshamnista tulevan kuorman mukana tilannut useita kannullisia ehtoollisviiniä.

Kuultuaan kirkonisännän kertomuksen rovasti Brusander istui pitkän tovin pää painuksissa.

Rauhallisin ja maltillisin keinoin hän oli koettanut palauttaa Danjel Andreassonin kirkon helmaan. Hellin nuhtein hän oli miestä varoittanut ja valistanut. Lempein toimenpitein hän oli koettanut oikaista hänen väärät käsityksensä Jumalasta ja hengellisestä vapaudesta. Hän oli halunnut karttaa hälinää seurakunnassa ja hoitanut miesparan asiat kaikessa hiljaisuudessa. Vasta kun Andreasson oli istuttanut iljettävää myrkkyään viattomiin ja yksinkertaisiin ihmisiin ja jatkuvasti kerännyt heitä ko-

tiinsa, oli rovasti kieltänyt häneltä pääsyn Herran alttarille. Mutta kaikella eksynyttä kohtaan osoittamallaan lempeydellä, kaikella kärsivällisyydellään ja suvaitsevaisuudellaan hän oli vain antanut Pahalle Hengelle lisää liikkuma-alaa: Perkele oli nyt viekoitellut onnettomat kärragärdeläiset niin pitkälle, että he toimittivat itse ripin ja ehtoollisen jaon.

Kalliita armonvälineitä, Kristuksen ruumista ja verta, kirkon pyhintä kalleutta joka kuului sille yksin, näitä armonvälineitä väärinkäytti oppimaton talonpoika, niitä tahrasivat raa'an ja rikollisen miehen kädet. Andreassonia pöyhisti hengellinen ylpeys. Aloitettuaan raamatunselityksellä ja tunkeuduttuaan siten saarnaviran tehtäviin hän meni nyt niin pitkälle, että perusti taloonsa oman seurakunnan ja oman kirkon.

Kärragärden Danjel Andreasson korotti itsensä niin jumalallisen kuin inhimillisenkin järjestyksen yläpuolelle. Jos Jumala yhä vitkasteli eikä ryhtynyt itse puolustamaan pyhää ja yhteistä kirkkoaan, silloin täytyi maallisten viranomaisten astua esiin, ojentaa eksyneitä ja kurittaa viettelijää ja levottomuuden lietsojaa.

Per Persson sanoi: Kärragärden tapahtumat tulisivat herättämään pitäjäläisissä suurta kuohuntaa ja levottomuutta.

Brusander katsoi kirkonisäntäänsä hyvin murheellisena:

— Samaa minäkin pelkään. Meidän on viipymättä lopetettava tämä yltiöpäisyys.

Hän aikoi nyt pyytää neuvoa Per Perssonilta; tämä oli hänen kirkonisännistään luotetuin. Brusanderilla oli ollut huono onni kirkonisäntien kohdalla: yksi hiipi arkisin sakastiin juomaan ehtoollisviiniä, niin että rovastin oli eräänä sunnuntaina peruutettava rippitilaisuus, joka oli jo ilmoitettu pidettäväksi; toinen ilmestyi juopuneena kirkkoon ja käänsi humalapäissään virsitaulun numerot ylösalaisin; kolmas oli pyhän joulupäivän aamuna mennyt lehterin nurkkaan ja heittänyt vetensä useiden lähellä istuvien naisten nähden. Mutta Per Perssoniin hän saattoi aina ehdottomasti luottaa. Tämä ei käyttänyt kuin puoli tuopillista viinaa päivää kohden, joten hän oli

raittiudessa arvollinen esikuva muille seurakuntalaisille. Hänen vaelluksensa siveellisyydestä oli tosin liikkunut ilkeitä huhuja, onneksi vahvistamattomia. Kun häntä syytettiin siitä, että hän oli saattanut raskaaksi viisitoistavuotiaan tytön, jonka pitäjä oli toimittanut hänen luokseen ruokolle, oli rovasti kutsunut hänet kahdenkeskiseen kuulusteluun, mutta hän oli torjunut syytöksen ja sanonut, että valheellinen huhu oli pahansuopien ja kateellisten ihmisten levittämä. Totta olikin, että maallisissa toimissaan menestynyt kirkonisäntä oli saanut pitäjässä monia kadehtijoita.

— Sano mielipiteesi, Per Persson! Mitä keinoa nyt käyttäisimme näitä åkelaisia vastaan?

Kirkonisäntä vastasi: Vanhemmat pitäjäläiset muistivat vielä, kuinka paljon pahaa Åke Svensson eläessään sai aikaan. Tällä kertaa heidän täytyi valvoa, etteivät villitsijät päässeet häiritsemään seurakunnan rauhaa. Eräät kuumapäiset tahtoivat väkivoimalla kurittaa Danjelia ja hänen joukkoaan; heissä oli muutamia väkivahvoja miehiä, jotka aikoivat jonakin iltana sopivilla aseilla viskata Perkeleen ulos Kärragärdestä. Niin oli kerrottu. Mutta hänestä se ei ollut viisasta: se aiheuttaisi pitäjällä vahingollista hälinää.

Rovasti oli samaa mieltä: Hän ymmärsi hyvin sen jalon suuttumuksen, joka vaati åkelaisille kouraantuntuvaa kuritusta. Jos jotkut kelpo miehet menisivät siinä asiassa Andreassonin taloon, se olisi sinänsä reipas teko, todistus kiitettävästä harrastuksesta evankelisen opin puhtautta kohtaan. Silti hän kehotti siitä luopumaan: heidän sopi käyttää lahkolaisia vastaan vain lain osoittamia keinoja.

Kirkonisäntä ei kuitenkaan halunnut salata, että seudulla oli niitäkin, jotka puhuivat Danjelista hyvää, kiittivät hänen anteliaisuuttaan köyhiä ja kodittomia kohtaan. Heitä ei vielä ollut monta, mutta heidän joukkonsa saattoi kasvaa ja pitäjässä vallitsevalle rauhalle ja järjestykselle olisi vaaraksi, jos syntyisi kaksi puoluetta, åkelaisten kannattajain ja vastustajain.

— Sitä onnettomuutta Jumala ei salli! puuskahti rovasti kiivaasti.

Kärragärden isäntä osoitti liiallista ja vahingollista

intoa semmoiseen, mikä itsessään oli hyvää, ja sillä keinoin hän sokaisi hyväuskoisia ihmisiä. Ihmisen vaarallisin kiusaaja oli se, joka osasi tunkeutua hänen suosioonsa kerskaamalla teoista, jotka olivat itsessään hyviä, jopa kiitettäviä, mutta joita käytettiin vain viettelyksen välikappaleina. Brusander alkoi ymmärtää, että hänen olisi pitänyt jo alun perin käyttää ankarampia keinoja Danjelin hävitystyötä vastaan.

— Papiston on pyydettävä kruununpalvelijain apua, neuvoi kirkonisäntä. Muulla tavoin hurmahenkisten ilkivaltaa ei voi estää.

Rovasti nyökkäsi innokkaasti: hän itsekään ei tällä hetkellä nähnyt muuta keinoa. Ja hänen sisimmässään alkoi syntyä varmuus — ehdoton varmuus siitä, että Jumalan pitkämielisyys Kärragärden lahkolaisia kohtaan oli nyt tyrehtynyt viimeistä pisaraa myöten.

Hän pyysi kirkonisäntää toimittamaan sanan, kun åkelaiset seuraavan kerran hankkiutuisivat laittomaan ehtoollispöytäänsä Kärragärdeen. Ja sen Per Persson lupasi ennen kuin lähti: pari poikaa auttaisi häntä väijyskelemällä Andreassonin talon edustalla, he kyllä ilmoittaisivat asiasta hyvissä ajoin.

Kirkonisännän tullessa rovasti Brusander oli laatinut saarnaa sunnuntaiksi, ja siihen hänen ajatuksensa palasivat, kun hän taas jäi yksin. Seuraava sunnuntai oli ensimmäinen septuagesiman jälkeen, ja evankeliumitekstinä oli Matteuksen kahdeksannen luvun kertomus siitä, kuinka Jeesus ajoi Saatanan ulos kahdesta riivatusta ja pakotti hänet menemään sikalaumaan, joka syöksyi järvelle, heittäytyi veteen ja hukkui. Äsken saamansa viestin jälkeen hän ymmärsi tämän tekstin syvällisen merkityksen: se kehottamalla kehotti tulkintaan ja soveltutukseen. Ja niille kuulijoille, jotka tiesivät Kärragärden kauheista öisistä tapahtumista, sitä tuskin olisi tarvinnutkaan selittää. Meren toisella puolen, Gergesenein maakunnassa, Jeesus kohtasi Saatanan, ja Saatana tuli kulkien kahden miehen hahmossa, haudoista lähteneiden, jotka olivat niin hirmuiset nähdä, ettei kukaan voinut sitä tietä kulkea. Samoin oli nyt laita tässäkin

seurakunnassa; kuka tahansa saattoi, millä tiellä tahansa, minä hetkenä tahansa, kohdata yksinkertaisen talonpojan vaateparteen puetun miehen, jolla oli Paha Henki povessaan, joka puhui Saatanan kielellä ja houkutteli Sielunvihollisen sanoilla ja lupauksilla. Virkaurallaan hänellä ei ollut vielä koskaan ollut niin tähdellistä varoitusta lausuttavana kuin se, jonka hän esittäisi ensi sunnuntain puolipäiväsaarnassa.

Rovasti Brusander katsoi ulos ikkunastaan: Koko päivän oli satanut lunta ja satoi vieläkin, ja maantie oli alkanut pappilan kohdalla peittyä nietoksiin. Hänen silmänsä seurasivat huolestuneina hiutaleiden putoamista: ehkäpä ankara lumentulo pelottaisi pitkämatkalaiset jäämään sunnuntaina pois kirkosta? Silloin heiltä jäisi kuulematta saarna, joka oli ylen tärkeä heidän hengelliselle hyvinvoinnilleen.

Brusander oli talonpojan poika, hänen isänsä oli pienessä kaksi-ikkunaisessa mökissä elättänyt ja kasvattanut kahdeksantoista lasta. Hän itse oli kahdeksastoista; hänen syntyessään äiti oli kuollut. Hän oli siis itsekin lähtöisin siitä rahvaasta, joka muodosti hänen seurakuntansa. Ilman raha-apua köyhältä isältä, joka nipin napin kykeni varustamaan hänet eväillä hänen käydessään Växjön koulua, hän oli nuorukaisena suurin kieltäymyksin kouluttanut itsensä papin kutsumukseen, johon hän jo lapsena tunsi olevansa määrätty. Mutta tämän seudun rahvas oli liha hänen lihastaan ja luu hänen luustaan; hän tunsi tämän kansan kuin omiksi lapsikseen ja sulki sen sydämeensä isällisellä rakkaudella ja hellyydellä. Hän suri kansan paheita ja eksytyksiä, sen tietämättömyyttä ja taipumusta juopotteluun, väkivallantekoihin ja haureuteen. Mutta seurakuntalaisten suuri enemmistö oli hiljaista, hurskasta ja jumalista väkeä, joka oli tähän asti ollut tottelevaista ja alamaista hengellisille opettajilleen ja muille, joilla oli isällistä valtaa heidän ylitseen. *Tähän asti* – niiden sanojen eteen hän pysähtyi. Sillä viime aikoina hän oli havainnut pelättäviä merkkejä muutoksesta.

Suuri rauhattomuus kulki näinä aikoina kaikkien mai-

den yli. Kansat nousivat väkivaltaan laillista esivaltaa vastaan, kaikenlaisia harhaoppeja levitettiin ja uskottiin, vanha ja koeteltu järjestys hyljättiin ja isien tapoja ylenkatsottiin. Pahan juurena oli tottelemattomuus Jumalan neljättä käskyä kohtaan, lasten ja vanhempien, isäntien ja palvelijain, alamaisten ja esivallan välisten siteiden höltyminen. Näitä pyhiä siteitä, jotka Jumalan säätämyksen mukaan pitivät yhteiskuntaa koossa ja säilyttivät järjestyksen ja turvallisuuden lainkuuliaisten hyväksi, oli ruvennut ahdistamaan kalvava, jäytävä mato.

Esivallan ja isäntien halveksuntaa ja ylenkatsomista oli alkanut ilmaantua myös Ljuderin pitäjässä. Rengit ja piiat jättivät isäntäväkensä kesken palvelusvuotta, ja kruununpalvelijan täytyi palauttaa heidät velvollisuuksiensa pariin. Joissakin tapauksissa viranomaiset olivat olleet niin löyhäkätisiä, etteivät karanneet palkolliset joutuneetkaan takaisin palvelukseen, vaan saivat juosta tiehensä. Semmoiset tapahtumat jättivät häpeätahroja kristilliseen seurakuntaan. Ne olivat vahingollisia esimerkkejä kansalle. Jollei Palvelijain Pestaus-Sääntöä noudatettaisi, sortuisi yhteiskunta laittomuuteen ja hillitön epäjärjestys saisi vallan. Ja neljänteen käskyyn perustui kunnioitus voimassa olevia lakeja ja asetuksia kohtaan, sen käskyn tottelemisesta riippuivat rauha ja turvallisuus. Jumalan maailmanjärjestys nojasi viime kädessä hänen kymmenen käskynsä noudattamiseen, eikä Pestaus-Sääntöä, joka kuului osana Jumalan maailmanjärjestykseen, käynyt järkyttäminen ilman että kokonaisuuskin järkkyi. Sillä se oli solminut isäntien ja palkollisten välisen yhdyssiteen.

Yhä ilmeisemmäksi kävi, että lisääntyvä lukutaito oli enimmäkseen turmioksi rahvaanmiehelle, joka ei osannut käyttää sitä oikein. Sitä mukaa kuin lukutaito levisi, levisivät myös eksytykset, kovakorvaisuus ja uppiniskaisuus. Opittu uusi taito tuli huonoon käyttöön. Yksinkertainen kansa käytti sitä väärin. Viranomaisten olisi kuulunut siinä harjoittaa ankarampaa valvontaa ja silmälläpitoa; kun kansalle annettiin jokin uusi taito —

sinänsä hyödyllinen – täytyi myös katsoa, ettei sitä käytetty väärin. Esivallalla oli siinä pyhä tehtävä. Kansan oli saatava tuntea sen isänkäsi, taluttava käsi. Ja hengellisen opettajan ensimmäinen velvollisuus oli säilyttää ja vahvistaa rahvaanmiehessä sitä tietoa, että vallitseva järjestys oli syntynyt Jumalan tahdon mukaan eikä sitä käynyt muuttaminen ilman Jumalan lupaa.

Mutta yhteiskunnan säilymisen ja yleisen järjestyksen pohjimmaisin perusta oli yksimielisyys uskonnossa. Yksi Jumala, yksi kirkko, yksi seurakunta, yksi kansa, joka oli kuin yksi ainoa sielu – vasta kun ihmiskunta kerran saavuttaisi tämän täydellisyyden, syntyisi maan päälle se Jumalan valtakunta, joka pysyisi iankaikkisesti.

Åkelaiset häiritsivät uskonnon yhtenäisyyttä ja tahtoivat kukistaa Jumalan seurakunnan. Ja mikä oli nimeltään se Vihollinen, joka tuli puhumaan ihmisille kauniita sanoja ja lupauksia – lietsoakseen heissä levottomuutta ja eripuraisuutta? Eräät kiivaat mutta oikeamieliset pitäjäläiset tahtoivat väkivalloin viskata Saatanan ulos Kärragärdestä. Lausetapa oli yksinkertaisen kansan, mutta tarkoitus oli kristillinen. Jumala oli pitkämielinen ja viivytteli – mutta nyt oli tullut aika varjella saarnaviran pyhyyttä ja uskonopin puhtautta.

Ja rovasti syventyi uusiin ajatuksenkulkuihin, saarnaansa valmistellen. Hänellä oli seurakunnalleen paljon sanottavaa ensi sunnuntaina, lähtökohtanaan Matteus 8:28.

Mutta tänään hänen oli toimitettava asia, joka ei sietänyt lykkäystä. Hän lähetti noutamaan renkiään ja käski vetää reen vajasta ja valjastaa pappilan ajokin – hänellä oli kiireellistä asiaa Ålebäckiin kruununnimismies Lönnegrenille.

Rovasti Brusander oli kaikesta huolimatta rohkealla mielellä. Hän oli varma siitä, että hän Jumalan avulla ja kruununpalvelijan välityksellä selviytyisi åkelaisten uskonnollisista eksytyksistä.

2

Danjel Andreassonin ison tuvan keskellä oli saranapöytä, jonka Inga-Lena oli tänä iltana koristanut. Hän oli avannut sen täyteen pituuteensa, hangannut pari messinkistä kynttilänjalkaa hohtavan kirkkaiksi, sytyttänyt kynttilät ja pannut yhden kynttilänjalan pöydän kumpaankin päähän. Jouluksi valamistaan kynttilöistä hän oli valinnut kaikkein pisimmät. Isolle saranapöydälle hän oli levittänyt vastakudotun reivasliinan, jota hän käytti ensimmäistä kertaa: se oli vastapesty ja vastasilitetty ja valkoinen kuin talvinen kinos mökin seinän edessä. Liinavaatearkustaan hän otti esiin hienointa ja arvokkainta mitä hän omisti, sillä tänä yönä hän odotti suurinta vierasta, jonka ihminen voi kotiinsa saada. Tänä yönä heidän vanha saranapöytänsä oli Herran pöytä, heidän talikynttilänsä olivat Jumalan alttarikynttilöitä, ja Inga-Lenan uusi reivasliina oli Jumalan alttariliina: he saisivat vieraakseen Herran Jeesuksen.

Pöydän keskelle kynttilänjalkojen väliin hän oli asettanut kivipullon, jossa oli viiniä, Karlshamnista tuotua makeata viiniä, ja kakkuvadin, jossa oli vastaleivottuja ruisrinkilöitä öylätiksi. Inga-Lena oli leiponut ehtoollisrinkilöihin ristin.

Ehtoollisvieraitten oli määrä kokoontua Kärragärdeen Herran alttarin ympärille tuntia ennen keskiyötä. Naapuritalojen väet, kaksi avioparia, olivat juuri tulleet. He tömistelivät lumen jaloistaan porstuassa, jonne Danjel tuli heitä vastaan ja kehotti astumaan sisään kristiveljien ja -sisarten luo. Muut läsnäolijat olivat talonväkeä ja loisia. Muita vieraita ei enää odotettu, ja niin Danjel lukitsi oven ja työnsi salvat eteen; ainoa kerta, jolloin hän halusi panna talonsa ovet lukkoon, oli silloin kun Herra itse vieraili siellä.

Naapurit tulivat ulkoa pyryn ja tuiskun keskeltä Danjelin talon hiljaiseen ja lukittuun rauhaan. Danjel kehotti vieraita asettumaan paikoilleen pöydän ääreen, itse hän otti virsikantelensa ja meni istumaan pöydän yläpäähän.

Danjel Andreasson huomattavasti keskimittaista lyhyempi, kapeaharteinen, varreltaan heiveröinen. Kasvoja peitti vaaleanruskea, takkuinen parta, ja hänen paksu, pyöreäksi leikattu tukkansa ulottui nutun kaulukselle asti. Vähäläntä talonpoika oli käytökseltään sävyisä, liikkeissään hidas ja puheissaan harkitseva ja hiljainen. Leveän, ulkonevan otsan alta paistavissa ruskeissa silmissä oli rauhaisa katse. Hänen huulensa menivät usein raolleen, ikään kuin hymyä aloitellen.

Isännästä oikealle, pöydän pitkällä sivulla, istui talon väki: erotettu sotamies Severius Pihl, pitkä mies, jonka muodottomissa kasvoissa sekä isorokko että viina olivat tehneet tuhojaan, raajarikko piika Sissa Svensdotter, jonka oikea käsi oli halvaantunut ja vasen jalka ontui, sekä naimaton nainen Ulrika Västergöhlistä ja hänen tyttärensä Elin. Niistä neljästä lapsesta, jotka Ulrika oli synnyttänyt ja joiden isistä ei ollut tietoa, tämä tytär oli ainoa eloon jäänyt. Hän oli juuri täyttänyt viisitoista vuotta, ja tänä yönä hänen piti ensimmäisen kerran käydä Herran ehtoollisella. Ulrikalta itseltään kirkko oli jo monta vuotta sitten kieltänyt armonvälineiden nauttimisen hänen siveettömän vaelluksensa tähden. Kaikkia ihmetytti, ettei hänen monivuotinen haureutensa ollut jättänyt näkyvämpiä turmeluksen merkkejä ulkomuotoon. Ulrikan kasvoissa olivat säilyneet nuoruuden viattomat, puhtaat piirteet ja ryppyjä oli tuskin lainkaan, sopusuhtainen vartalo ja rehevät rinnat, jotka hänelle oli suotu, näyttivät vielä joustavilta ja hyvinsäilyneiltä. Elin oli saman näköinen kuin äitinsä nuorena, hento, kauniskasvoinen tyttölapsi.

Pöydän pitkällä sivulla, Danjelista vasemmalle, istui naapuritalojen väki, kaksi miestä ja kaksi naista. Pöydän alapäässä oli Inga-Lenan paikka. Kymmenen vierasta oli läsnä rakkaudenaterialla, jonka nyt piti alkaa.

Danjel käski vaimonsa sulkea keittiön oven, ja sen tultua tehdyksi hän polvistui tuolinsa viereen ja rukoili hiljaa. Kaikki istuivat liikkumatta ja ääneti ja odottivat. Ulkona oli lumimyrsky yltynyt, ja yhdessä talon nurkassa paukkuivat irtaantuneet laudat tuulispäiden käydessä

kimppuun niitä ravistamaan.

Danjel nousi seisomaan. Hän ilmoitti, että Jeesus oli tullut.

– Me otamme Vapahtajamme vastaan Getsemanen virrellä: 'Nyt uhrin hetki koittaa

Kärragärden isäntä käänteli virsikanneltaan. Hän viritti soittimensa ja alkoi hyräillä virttä, kuulostellen samalla pihassa vinkuvaa lumimyrskyä kuin olisi halunnut virren sävelellä myötäillä Herran rajuilman ääntä. Sitten hän alkoi vetää puujoustaan kielten yli. Hän soitti ja lauloi:

O, heräjä sielu! Terwehdä ylkää!
Ja weren kalkki juo.
Maailman riemut kaikk' hylkää
Konsa Jeesus autuuden suo.
O, etkö jaksanut, Hän huus,
Walwoa kanssani?

Kaikki yhtyivät lauluun parhaan kykynsä mukaan, ja se paisui voimalliseksi mökin matalan katon alla, vanhojen haljenneiden ja savusta mustuneiden hirsien alla. Åkelaiset lauloivat, ja tuuli syleili mökkiä ja tunkeutui sisään seinien ja ikkunoiden rakosista, niin että talikynttiläin liekit lepattivat vedossa. Kynttilät valaisivat vain osan huoneesta, pyöreän kehän saranapöydän ympäriltä, muualla oli hämärää.

Ne, jotka olivat täällä tänä yönä koolla, olivat tulleet valvomaan Vapahtajan kanssa, eivät kieltämään häntä niin kuin Pietari, eivät kavaltamaan niin kuin Juudas. Kaikki ne, jotka istuivat tässä Danjelin saranapöydän ympärillä ja odottivat, että hän antaisi heille leipää ja viiniä, olivat löytäneet pelastuksen *uskonsa kautta,* sen uskon, että Jeesus oli ristillä kärsinyt ja kuollut heidän syntiensä tähden. Tämän uskon omaksuessaan he tunsivat, että Kristuksen ruumis oli muuttanut heidän ruumiiseensa ja ajanut ulos heidän vanhan ihmisensä, syntiruumiinsa. Näin he syntyivät uusiksi ihmisiksi, tahrattomiksi, vanhurskaiksi, kaikesta syntivelasta puhdistuneiksi.

Herran uusi apostoli, joka istui heidän kanssaan tässä pöydän ääressä, oli sen heille sanonut: teidän syntinne ovat käärityt Jeesuksen hikiliinaan, jonka Hän jätti hautaansa. Ja niin he kaikki uskoivat.

Tänä yönä Jeesus jälleen kehotti heitä syömään Hänen lihastaan ja juomaan Hänen verestään. Siten oli Vapahtajan ja vapahdettujen liitto jälleen sinetöitävä. Se oli jokaisen helppo käsittää: Kristuksen ruumis oli heidän ruumiissaan ja heidän ruumiinsa Hänen ruumiissaan, niin kuin Hänen omat sanansa heille vakuuttivat Danjelin Raamatussa, joka oli tuossa pöydällä: Joka syö minun lihani ja juo minun vereni, se pysyy minussa ja minä hänessä.

He olivat eronneet kirkosta, joka ei ottanut heitä enää vastaan alttaripöytään. Mutta Herra oli kaikkialla läsnä, Hänet he löysivät kaikkialta, milloin tahansa, kaikista paikoista taivaankaton alta. Jeesus, joka itse oli alentunut syntymään tallissa, saattoi pystyttää ehtoollispöytänsä minne hyväksi näki, vaikkapa navettaan, halkovajaan tai latoon. Hän oli heidän kanssaan kaikkialla, mistä he Häntä etsivät, Herran pöytä oli kaikkialla, missä Hän itse oli mukana.

Ja tänä yönä Hän oli jälleen heitä läsnä. Tässä he istuivat Hänen alttaripöytänsä ympärillä. Nokinen hirsikatto heidän päänsä yllä oli Herran valoisan temppelin holvikatto. Tämä oli nyt pyhä paikka.

Pois rientää aika. Tyytyin seuraa
Wapahtajaasi rukoillen .!

Virren sävelet häipyivät. Danjel Andreasson nosti Raamattunsa kynttilän lähelle, niin että se valaisi lehtiä, ja alkoi lukea ehtoollisen asetussanoja kuuluvalla ja kirkkaalla äänellä:

»Meidän Herramme Jeesus Kristus, sinä yönä, jona hän petettiin, otti leiwän, ja kiitti, mursi ja sanoi: Ottakaat, syökäät! Tämä on minun ruumiini, joka teidän edestänne murretaan .»

Miehillä oli etusija armonvälineitä nautittaessa. Hiljai-

sin liikkein Danjel otti vadilta ruisrinkilän, mursi sen ja otti pienen palasen, jonka ojensi sotamies Pihlin suun eteen:

– Meidän Herramme Jeesuksen Kristuksen ruumis kätkeköön sinut iankaikkiseen elämään

Vanha sotamies istui kädet ristissä ja silmät ummessa. Hän kumartui pöydän yli, ja hänen huulensa ottivat isännän kädestä ruisrinkilän palasen. Severius Pihl oli hampaaton, hänen leukansa jauhoivat leipää verkkaisesti. Sitten Danjel kaatoi pullosta viiniä pieneen peltimukiin, ja kun vanhus oli niellyt suupalansa, nosti Danjel mukin hänen huulilleen. Sotamies joi viinin hanakasti yhdellä siemauksella; sitten hän päästi syvän huokauksen kiitokseksi Vapahtajalle.

– Meidän Herramme Jeesuksen Kristuksen veri kätkeköön

Muutkin ehtoollisvieraat olivat ristineet kätensä, syvä tunto Jeesuksen läsnäolosta oli vallannut heidät, he istuivat liikahtamatta. Ankara tuulispää iski tuvan nurkkaan ja ravisteli höltyneitä lautoja niin että paukkui ja jymisi. Kynttilänliekit lepattivat, kun ikkunasta kävi kova veto, varjot vilistivät pöydän valkohohtoisen liinan yli. Ulkona vallitsi myrsky ja rajuilma, mutta näitä lukkojen taakse sulkeutuneita ihmisiä ympäröi rauhan huone, sille Jumalalle pyhitetty, joka oli heitä vapahtanut, joka oli kerännyt kaikki heidän syntinsä veriseen hikiliinaansa.

Nyt Danjel Andreasson oli jakanut leipää ja viiniä kaikille miehille. Juuri kun hänen piti siirtyä naisiin ja ojentaa leipä Västergöhlin Ulrikalle, kuului ulkoa myrskyn keskeltä uusi ääni. Kuulosti siltä kuin karhea miesääni olisi sanonut jotakin. Isäntä pysäytti kätensä, jossa oli Kristuksen ruumis, ja jäi kuuntelemaan. Hetken verran hän oli hiljaa, sitten hän jatkoi toimitusta, ikään kuin mitään ei olisi tapahtunut. Hän antoi Ulrikalle rinkilästä murtamansa palan ja aikoi sitten ojentaa viinimukin, mutta jälleen toimitusta häirittiin: joku kopeloi ja jyskytti ulko-ovea.

Kaikki kääntyivät katsomaan ovelle päin ja kuunteli-

vat. Danjel pani ehtoollismukin pöydälle; oveen kolkutettiin tasaisin väliajoin. Mutta hän ei sanonut mitään eikä hänen ilmeensä muuttunut.

Toiset valtasi pelko; he alkoivat kuiskutella.

Inga-Lena rukoili:

— Rakas Danjel! Älä mene avaamaan!

Naapurit katsoivat isäntään pelko silmissään. Danjel sanoi, ettei kukaan saanut pelästyä, vaan kaikkien piti pysyä rohkeina ja istua alallaan. Herra Jeesus oli heidän luonaan tällä paikalla tänä yönä. Kenenkään ei siis tarvinnut pelätä, että hänelle tapahtuisi mitään pahaa. Sillä, joka seisoi tuolla oven takana ja pyrki sisään, olipa kuka hyvänsä, ei ollut valtaa tehdä heille pahaa vastoin Kaikkivaltiaan tahtoa, se heidän tuli tietää.

Kärragärden isäntä meni rauhallisin askelin porstuaan. Ennen kuin kajosi oven lukkoon, hän kysyi hiljaa:

— Kuka olet sinä, joka yöllä häiritset kotirauhaa?

— Tämä on kruununnimismies Lönnegren! Avaa!

— Ketä herra komissarius etsii minun talostani näin myöhään?

— Sinua, Danjel Andreasson! Minä käsken sinua lain nimessä: avaa ovesi!

Sitten kuului muita miesääniä, heitä oli porstuansillalla useampia.

— Minä en tottele sitä ihmisten lakia, jonkas mainitsit.

— Jollet aukaise, niin virkavelvollisuus pakottaa minut lyömään ovesi rikki!

— Jos niin on, niin tahdon säästää herra komisariusta. Ettei hänen tarvitse tehdä törkeätä väkivaltaa ja lisätä syntivelkaansa Jumalan edessä.

Danjel avasi. Pihalla hän näki hevosia ja rekiä, mutta hevosilla ei ollut kulkusia; vieraat olivat ajaneet ilman, ettei heidän tuloaan huomattaisi.

Nimismies Lönnegren astui sisään rovasti Brusanderin kanssa. Sitten tulivat apulainen Krusell ja kirkonisäntä Per Persson Åkerbystä, ja jonon viimeisinä ilmestyivät ruodun neljännesmies ja nimismies Lönnegrenin renki. Danjel päästi yölliset vieraat sisään ja tuli itse perässä: kuusi vierasta miestä astui huoneeseen, jossa Danjelin

pieni lauma arkana odotti: kolme hengellisen ja kolme maallisen esivallan edustajaa.

Rovasti Brusander ja apulainen Krusell olivat sonnustautuneet papinkaapuun ja -kauluksiin. Molemmat papit olivat kalpeita kasvoiltaan ja vakavia käytökseltään ja huokuivat hartautta mustissa virkapuvuissaan.

Nimismies Lönnegren riisui virkalakkinsa, mutta ei sittenkään vielä mahtunut suoraksi tuvan matalan katon alle; hän löi otsansa kattohirteen ja alkoi jo ratketa manaamaan, mutta muisti sitten, että papistoa oli läsnä. Hän kääntyi puhuttelemaan talon omistajaa:

– Mitä nämä ihmiset täällä tekevät keskellä yötä?

– Me olemme kokoontuneet rakkauden aterialle, vastasi Danjel sävyisästi.

Kruununnimismies silmäili naapuritalosta tulleita:

– Näen täällä muitakin kuin sinun talosi väkeä, Danjel Andreasson. Täällä näyttää olevan luvaton kokous meneillään.

Naapuritalojen vaimot alkoivat pelästyneinä kuiskutella miehilleen, kun nimismies kysyi heidän nimeään ja kotipaikkaansa. Danjel kehotti toistamiseen vieraitaan, että nämä istuisivat alallaan ja pysyisivät rohkealla mielellä.

Västergöhlin Ulrika ei vaikuttanut pelästyneeltä, vihaiselta vain: hän tuijotti loukkaantuneena rauhanhäiritsijöihin.

Rovasti pysytteli vielä vaiti silmäillessään saranapöydän ympärillä istuvia seurakuntalaisia: siinä oli Pihl, vanha sotamies ja renttu ja peluri, joka kruunua palvellessaan oli monta kertaa joutunut parannusvankeuteen, mutta ei ollut koskaan tehnyt parannusta, vaan saanut lopulta eron, ja Sissa Svensdotter, ihmisparka, joka oli viallinen ja rampa, mutta oli silti syyllistynyt varkauteen ja saanut kaksi kertaa rangaistuksen varkauksistaan, ja Västergöhlin Ulrika, iljettävä portto, jolle Saatana oli antanut sorean vartalon, jotta hän sillä houkuttelisi miehiä haureuteen ja joka oli pääsyyllinen pariinkymmeneen pitäjässä sattuneeseen aviorikokseen. Nämä ihmiset, joita åkelaisten uusi mestari oli kerännyt ympäril-

leen, olivat totisesti paikkakunnan pohjasakkaa.

Brusander huomasi pöydällä viinipullon, pani merkille vadin, jossa oli ristin muotoisia rinkilöitä, ja hänen kasvonsa tulivat entistä kalpeammiksi. Hän vetäisi kiivaasti henkeä, hänen äänensä värisi närkästystä, joka hipoi epätoivoa:

— Eksytetyt ihmisparat! Te tahraatte pyhän sakramentin!

— Me nautimme kalliita autuuden välikappaleita, vastasi Danjel nöyränä, mutta järkkymättömänä.

— Jotka herra rovasti meiltä epää! pisti sotamies Pihl väliin.

— Ei tässä enää ryömitä papinkaavun helmoissa! lisäsi Ulrika.

Letkauksia kuuntelematta rovasti kääntyi nimismies Lönnegreniin päin ja osoitti pöytää:

— Tässä veli nyt näkee sen omin silmin! Danjel Andreasson jakaa näille ihmisille pyhää ehtoollista! Hänet on nyt tavattu itse teosta omassa talossaan! Me kaikki olemme tässä todistamassa hänen rikollista puuhaansa.

Nimismies katseli Danjelin ehtoollispöytää mietteliään ja lähinnä huolestuneen näköisenä. Melkein vastahakoisesti hän oli tänä yönä Brusanderin pyynnöstä lähtenyt tätä virka-asiaa toimittamaan. Hän ei voinut rovastin tavoin närkästyä siitä, että ihmiset kokoontuivat neljän seinän sisälle hartaudenharjoitukseen. Kun ihmiset kerran pysyttelivät hiljaa sisällä, kun eivät herättäneet pahennusta julkisella paikalla, kun eivät tehneet muille mitään pahaa, silloin hän olisi tahtonut jättää heidät rauhaan. Eivätkä ne, jotka täällä istuivat, tehneet lähimmäiselleen mitään pahaa; he olivat köyhiä ja rappeutuneita ihmiskurjia, mutta täällä he eivät herättäneet pahennusta ryysyillään, vammoillaan tai röyhkeällä katsannollaan, piruparat. Ja kun muut kerran saivat kaikessa rauhassa kokoontua juominkeihin ja korttipelin ääreen, ei näiden säälittävien uskonnollisten hurmahenkien ryhtymisiin olisi pitänyt puuttua, niin kauan kuin he puolestaan eivät häirinneet kenenkään rauhaa. Hän olikin neuvonut rovastia rakentamaan sovintoa näiden

eksyneiden ja kirkon välille.

Mutta heidän kokoontumisensa oli laissa kielletty, laki oli laki, velvollisuus oli velvollisuus, ja kruununnimismiehen kuului tässä täyttää virkavelvollisuutensa.

Lönnegren puhutteli Danjelia ankarammalla äänellä:

— Tunnustatko pitäväsi kokouksia ja jakavasi pyhää sakramenttia?

— Tunnustan, herra komisarius.

— Oletko täällä tänään jakanut sakramenttia näille ihmisille?

— En vielä kaikille. Herra komisarius tuli häiritsemään.

— Mutta pitäisihän sinun tietää, ettei kukaan saa antaa ihmisille ehtoollista, ellei ole papiksi vihitty.

— Sitä minä en tiennyt.

— Mutta onhan rovasti sen sinulle sanonut.

— Minä en tottele rovastia, vaan Pyhää Sanaa. Raamatussa ei sanota missään, että Herramme Jeesus olisi vihitty papiksi.

— Älä sinä veli rupea väittelemään sen hiuksenhalkojan kanssa! neuvoi rovasti. Nämä ovat liian korkeita asioita oppimattomien ja yksinkertaisten ymmärtää.

— Siinä kuulit, mitä sielunpaimenesi sanoo! jatkoi Lönnegren. Jollet tottele häntä, senkin to . . . to

Tavanmukaista puhuttelusanaansa nimismies ei saanut tällä kertaa sanotuksi loppuun. Hän kohtasi talonpojan pelkäämättömän, rauhallisen katseen ja nielaisi loput sanasta. Miehen ainaisessä sävyisyydessä ja järkkymättömässä kohteliaisuudessa oli jotakin merkillistä. Tuossa maltillisuudessaan ja tyyneydessään hän oli jollakin tavoin luoksepääsemätön. Nimismiehestä tuntui, ettei hän oikein tavoittanut Danjelia ojennuksillaan.

Lönnegren jatkoi:

— On tullut todistetuksi, että sinä olet rikkonut sakramenttilakia vastaan, Danjel Andreasson!

— Sille joka elää Kristuksessa, ei ole lakia pantu.

— Siinä veli nyt kuuli! pisti Brusander väliin. Hän nousee esivaltaa ja yleistä järjestystä vastaan.

Rohkeilla vastauksillaan Danjel ei voinut muuta kuin pahentaa asiaansa, ja sitä Lönnegren ei halunnut. Jos tähän kokoukseen sovellettaisiin kapinapykälää, hän sai-

si hankalan jutun selvitettäväkseen. Hän halusi lopettaa tämän tutkimuksen niin pian kuin mahdollista.

— Minä kutsun sinut poliisikuulusteluun, Danjel, hän sanoi. Sitten sinut haastetaan käräjille, niin kuin kaikki muutkin, jotka täällä ovat koolla.

Danjel kuunteli nimismiestä tyynenä. Hän olikin viime aikoina aavistanut, että vainon aika oli lähellä.

Lönnegren käski neljännesmiehen ilmoittaa kaikkien taloon kokoontuneiden nimet. Kuullessaan, että heidän nimensä merkittäisiin muistiin, naapuritalojen väki nousi pöydästä ja vetäytyi hiljalleen huoneen toiseen päähän, lähemmäksi ovea.

Kun rovasti oli kuiskutellen neuvotellut apulaisensa kanssa, hän astui esiin ja vaati hiljaisuutta:

— Olen jo kerran kieltänyt sinua, Danjel Andreasson, ryhtymästä saarnavirkaan kuuluviin tehtäviin. Mutta sinä vain jatkat ilkivaltaasi, ja sen tähden sinua tullaan nyt kohtelemaan lain ankaruuden mukaan, samoin kuin kaikkia muitakin, jotka täällä ovat tänä iltana rikkoneet sakramenttilakia.

Mutta tahdon teitä kaikkia vielä kerran pyytää muistamaan iankaikkista autuuttanne. Jokaisen teistä, joka katuu erehdyksiään ja luopuu niistä, otan takaisin kirkon huomaan! En voi vastata Jumalani edessä, ellen tee kaikkea, mitä tehtävissä on, pelastaakseni teidät iankaikkisesta tulesta!

Hänellä oli kyyneliä silmissä.

Västergöhlin Ulrika loi kiukkuisia silmäyksiä pitäjän sielunpaimeneen.

— Meillä on Vapahtaja täällä mukana. Kuka tässä papinkaapuun turvansa panisi! Ehei — hyi olkoon!

Ja hän sylkäisi.

— Nainen, herjaatko sinä! puuskahti apulainen Krusell kuohuksissaan.

— Tämä on meidän kirkkomme! Pois tieltä, papit! Pimennätte tämän huoneen! Seisotte siinä mustina ja iljettävinä kuin itse Paholainen!

— Se nainen solvaa saarnavirkaa! ilmoitti Krusell rovastille.

Rovasti Brusander kääntyi Västergöhlin Ulrikaan päin

ja pukeutui koko arvokkuuteensa:

— Huomaan, ettei mielenlaatusi ole parantunut ensinkään.

Hän katseli viinimukia, joka oli pöydällä Ulrikan edessä, ja hänen ääneensä tuli vastenmielisyyttä ja inhoa:

— Sinä syntinen nainen, julkeat ottaa Kristuksen veren saastaiseen suuhusi!

Ulrika sähähti takaisin:

— Vai etten julkeaisi — en minä sinua pelkää, senkin möhömahapappi!

Brusander vavahti, astui askelen taaksepäin, hengitti kiivaasti: hänen täytyi säilyttää malttinsa.

Kirkonisäntä Per Persson astui esiin seurakunnan paimenen tueksi ja karjaisi Ulrikalle:

— Yritätkö häväistä rovastia?

— Varo sinä! Voin häväistä vielä kirkonisännänkin!

— Saisit huuhtoa leipäläpesi, ennen kuin puhuttelet tätä papistoamme!

— Pappilanviinalla vai rovastinpissalla, häh!

— Vaiti, senkin huora!

— Huora? Sanoitko huora?

Ulrika nousi niin kiivaasti, että tuoli kaatui kolisten hänen taakseen. Koko hänen ruumiinsa tärisi, silmänsä kipinöivät kiukkua, ja hän huusi kimakasti:

— Huora? Sinunko huorasi, Per Persson? Jos minä olen huora, niin sinä olet yhtä suuri huoripukki!

— Nainen, mitä sinä syydät suustasi!

— Sinunko huorasi, kirkonisäntä? Mitäs sinä ennen vanhaan minulle sanoitkaan? Kun tulit minun tyköni riksi toisessa kädessä ja munat toisessa!

— Vaiti, hullu! karjui Per Persson keuhkojensa koko voimalla.

— Mitäs sinä silloin aina sanoitkaan? Kun tahdoit, että menisin vähäksi aikaa selälleni? Kyllä sinä silloin olit siivosti! Kerjäsit ja rukoilit ja olit mielin kielin! Silloin minä sinulle kelpasin! Silloin huora kelpasi!

Nyt kirkonisännältä juuttuivat sanat kurkkuun eikä hän saanut enää vastatuksi. Ja nainen itse veti henkeä kootakseen uusia voimia.

Tämän sananvaihdon jälkeen huoneessa tuli ihan hil-

jaista. Sotamies Pihl ja Sissa Svensdotter vilkuilivat rovastiin vahingoniloinen ilme kasvoillaan. Rovasti ja apulainen seisoivat neuvottomina ja katsoivat toisiinsa, ja nimismies seisoi suu mykkänä ammottaen ja katsoi vuoroin Åkerbyn kirkonisäntään, vuoroin raivoavaan naiseen. Danjel oli hiljaa alallaan ja tuijotti lattiaan kuin olisi vain odottanut, että rajuilma menisi ohi.

Joku itki – se oli Ulrikan tytär. Inga-Lena siirsi tuolinsa tytön viereen ja taputti ja lohdutti häntä.

Taas kuului Ulrikan kimeä ääni:

– Mutta tämä huoripukki Per Persson, häntä ei kyllä kielletä tulemasta kirkkoon ehtoolliselle! Hän kun on hyvä ystävä möhömahojen kanssa! Mokomatkin mustat pirut, jotka pimentävät meiltä valon! Muhevia ihramahoja, jotka elävät lihavassa lihassaan!

Rovasti ja hänen apulaisensa seisoivat yhä vielä mykistyneinä ja hämmentyneinä Ulrikan yllättävästä purkauksesta. Per Persson rutisti kätensä nyrkkiin ja oli sen näköinen kuin aikoisi syöksyä hänen kurkkuunsa.

Nimismies Lönnegren ei puuttunut pappien ja kirkonisännän sananvaihtoon Västergöhlin Ulrikan kanssa; monivuotisen ja vaivalloisen virantoimituksen suoma kokemus oli hänelle opettanut, ettei huorien kanssa kannattanut riidellä. Eikä hänen tullut surkukaan Per Perssonia, jota hänen oli vaikea sietää miehen vallanhimon takia; tämän häväistyksen hän soi kirkonisännälle mielellään. Ja hän tunsi syvää helpotusta, kun muisti tapauksen, joka sattui monta vuotta sitten, joskus hänen nuoruudessaan: Hän oli eräänä iltana, juopuneena, ja hurjapäissään, ollut menossa Ulrikan mökille – samalle asialle, jonka takia Per Persson ja muutkin miehet sinne menivät. Paholainen se kai oli ohjannut hänen askeliaan. Mutta Ulrika ei ollut kotona, oli lähtenyt jotakuta vierasta saattelemaan, ja nimismies sai kääntyä tyhjin toimin takaisin. Sallimus oli ehkäissyt hänen aikeensa ja lähettänyt naisen oikealla hetkellä pois. Nyt hän sai aiheen siunata tätä sallimusta, sai kiittää Jumalaa siitä, ettei hänen tarvinnut tänä iltana kärsiä pilkkaa huoran suusta.

Rovasti tiesi tunnossaan, että se, mitä Ulrika oli sano-

nut kirkonisännästä, oli totta. Johan hän tiesi ennestäänkin, että Ulrika oli vietellyt monia nuhteettomia kunnon miehiä ja ruumiillansa houkutellut heidät syntiverkkoonsa. Mutta tänä hetkenä ja tällä paikalla ei sopinut ilmaista totuutta ja paljastaa Per Perssonin hairahduksia, perin surkuteltavia nuoruudenhairahduksia. Tällä paikalla totuutta ei käytetty oikeaan tarkoitukseen: se vain antoi aiheen törkeään ja julkeaan herjaukseen luotettua ja arvossapidettyä miestä kohtaan. Eikä tuon syntisen naisen käyttämiä, lievimmin sanoen sopimattomia ilmauksia voinut millään puolustaa.

Brusander meni nimismiehen luo: Tämä piinallinen ja arvoton kohtaus täytyi saada loppumaan. Lönnegrenin oli virkavaltuuksiensa nojalla hajotettava kokous ja vaadittava läsnäolevia poistumaan.

Kruununnimismies oli ilomielin valmis päättämään tämän vastenmielisen virantoimituksen. Danjel Andreasson oli tunnustanut rikoksensa, muiden syyllisten nimet oli kirjoitettu muistiin, joten hänellä ei ollut talossa enää mitään tekemistä.

— Lain nimessä käsken koollaolevia hajaantumaan! Menköön jokainen siivosti kotiinsa!

Neljännesmies huomautti, että naapuritalojen väki oli poistunut ilmoitettuaan nimensä ja asuinpaikkansa. Jäljelle jääneet olivat kaikki talon väkeä. Lain kirjaimen mukaan kokous olikin siis jo hajonnut.

Mutta Brusanderilla oli vielä sanottavaa isännälle ennen lähtöään:

— Minä kiellän sinua ankarasti jakamasta enää ehtoollista tässä pöydässä!

— Herraa Jeesusta rovasti ei voi karkottaa minun talostani, vastasi Danjel.

— Kuka sinulle on sanonut, että Herra muka olisi täällä?

— Hän on itse ilmestynyt minulle sydämessäni.

— Kaikkia päähänpistojasi sinä pidät Jumalan ilmestyksinä. Perkeleestä ne mielijohteet ovat!

Kirkonisäntä Persson pisti väliin, kasvot vieläkin punoittaen katkeruudesta:

— Perkeleen me kyllä viskaamme ulos täältä Kärragärdestä! Kyllä hänestä eroon päästään, kun sinä Danjel joudut linnaan vedelle ja leivälle!

Danjel oli nuhdellut Ulrikaa ja saanut hänet vaikenemaan; Danjelin sana kyllä pystyi häneen. Mutta nyt tämä kiivas nainen ei jaksanut enää hillitä itseään.

— Ulos täältä, pahuksen lihapapit!

— Jättäkäät vanhurskaan huone rauhaan ja menkäät syntisten luoliin! lisäsi sotamies Pihl rämeällä äänellä.

Apulainen Krusell oli kiivaampi luonnoltaan kuin rovasti:

— Jo riittää! Pitääkö meidän sietää tuollaisia solvauksia?

Näytti syntyvän uusi metakka. Danjel kehotti omiaan rauhoittumaan. Varmuuden vuoksi hän otti virsikanteleensa ja aloitti virren:

Wait' suo mun moitteet kestää,
Nuhteetta waeltaa.
Mua wäärinteolta estä
Ja päästä wääryydestä,
Mua auta anteeks' antamaan,
Sun tuomioosi luottamaan!

Ja kaikki åkelaiset yhtyivät lauluun:

Wait' suo mun risti kantaa,
Jeesusta seurata.
Kaikk' sietää, anteeks' antaa

Danjel ja hänen uskovaisensa lauloivat virrestä värssyn toisensa jälkeen, ikään kuin huoneessa ei olisi vieraita ollutkaan, ja rovasti Brusander koetti turhaan saada ääntään kuuluviin. Hän sanoi apulaiselleen: Eivät he mitään mahtaneet näille paatuneille ihmisille. Ja Lönnegren oli suorittanut virkavelvollisuutensa ja oli valmis poistumaan miestensä kanssa. Hänen mielestään heidän ei olisi tarvinnut tullakaan; hänestä tuntui, että Danjel järkkymättömässä uskossaan oli kruununpalvelijoille jol-

lakin tavoin luoksepääsemätön.

Ennen kuin virsi oli veisattu loppuun, olivat kaikki vieraat ehtineet poistua.

Danjel meni porstuansillalle: sekä rovastin että nimismiehen reet olivat poissa. Hän lukitsi ovensa toistamiseen tänä yönä; sitten hän · meni takaisin paikalleen pöydän yläpäähän.

Murheellisin silmin hän katseli ehtoollispöydän neljää tyhjää tuolia, joilla naapuritalojen isännät ja emännät olivat äsken istuneet. Maallisen esivallan pelko oli käynyt heille yli voimien: he eivät pysyneet lujina uskossaan. He olivat luopuneet Herrastaan ja Mestaristaan. Niin kuin Pietari kerran kielsi Jeesuksen ylimmäisen papin palvelijan edessä, niin olivat Danjelin naapurit kieltäneet hänet nimismies Lönnegrenin edessä.

Mutta Danjel Andreasson lohdutti niitä uskovaisiaan, jotka olivat jääneet: Vainon aika oli tullut. Heidän piti kiittää Herraa Jeesusta siitä, että heidät oli valittu, siitä ilosta, että he saivat kärsiä Hänen tähtensä.

Sitten Kärragärden isäntä otti peltimukin, joka oli vielä koskemattomana Västergöhlin Ulrikan edessä, ja nosti sen hänen huulilleen.

— Herramme Jeesuksen Kristuksen veri kätkeköön

Jeesus oli yhä läsnä, he tunsivat että Hän oli heidän lähellään ja että tämä oli pyhä paikka.

3

Kongan kihlakunnanoikeuden kevätkäräjillä 1849 talollinen Danjel Andreasson tuomittiin sakramenttilain ja luvatonta kokoontumista koskevan asetuksen rikkomisesta 200 hopeataalarin sakkoihin. Kaikki ne, jotka olivat nauttineet pyhää ehtoollista hänen talossaan, tuomittiin kukin 100 hopeataalarin sakkoihin. Kun useimmat tuomituista olivat varattomia eivätkä kyenneet sakkoja maksamaan, muutettiin tuomio vankeusrangaistukseksi, ja jokainen sai kärsiä 28 vuorokautta vankeutta vedellä ja leivällä.

Rangaistuksen kärsittyään kuusi näistä rikoksentekijöistä palasi kirkon yhteyteen, entinen sotamies Pihl, piika Sissa Svensdotter sekä neljä kyläläistä naapuritaloista. He vakuuttivat rovasti Brusanderille, että he syvästi katuivat hairahduksiaan. Kun he nyt jälleen olivat tunnustaneet ainoan oikean ja totisen uskon, heidän sallittiin käydä ehtoollisella yhdessä muun seurakunnan kanssa.

Vain Västergöhlin Ulrika ja hänen tyttärensä jäivät Kärragärdeen ja pysyivät uskollisina isännälleen ja hänen opilleen.

Mutta kihlakunnanoikeuden tuomio oli hajottanut Danjelin pienen lauman. Uusia kannattajia hän ei enää saanut. Se vaara, että åkelaisuus olisi levinnyt seurakunnan keskuuteen, oli torjuttu Jumalan avulla ja kruununpalvelijan välityksellä.

Amerikankirstu

1

Yksi vuosi Karl Oskarilta ja Kristinalta kului muuttovalmisteluihin. Koko tänä aikana he tunsivat ikään kuin jo olevansa muuttokannalla. Puuhaa oli niin paljon, että se esti heitä vajoamasta suruunsa.

Karl Oskar kuulutti kirkolla, että hän myisi talonsa. Sen jälkeen pitäjälle levisi nopeasti tieto, että Korpamoenin isäntä aikoi muuttaa maasta, Pohjois-Amerikkaan, ja ottaa mukaan vaimonsa, lapsensa ja ainoan veljensä. Pitkän aikaa taloissa puhuttiin hänen merkillisestä aikeestaan. Mistä hän oli niin omituisen päähänpiston saanut? Vanhemmat, vakaat isännät pudistivat päätään, ja sunnuntaisin he tulivat kirkonmäelle puhuttelemaan Karl Oskaria: Nuoremmilleen he saattoivat puhua kuin isät pojilleen, ja nyt he pelkkää hyvää tarkoittaen halusivat kehottaa Karl Oskaria luopumaan tuumastaan: kuinka hän saattoi jättää kotitalonsa, syntymätalonsa, johon hänellä oli kiinnekirja, havitellakseen maata niin kaukaa kuin Pohjois-Amerikasta asti, maasta jota ei hän eikä kukaan muukaan ollut koskaan nähnyt? Sehän oli kuin virvatulien tavoittelemista, kuin olisi aarnivalkeita koettanut sumuisena yönä pyydystää. Heidän mielestään se oli harkitsematon ajatus. Se oli uhkarohkeata peliä, jossa tosin saattoi jotain voittaakin, mutta myös menettää kaiken. Tämän he vanhempina, kokeneina isäntämiehinä tahtoivat hänelle sanoa. Eikä hänen ollut mikään pakkokaan lähteä talostaan; nimismies oli viime vuonna käynyt monessa talossa ulosmittausta suorittamassa, mutta Korpamoenissa hän ei ollut sillä asialla vielä käynyt. Moni oli talossaan ahtaammalla kuin hän, mutta pysyi silti kotipuolessa.

Karl Oskar vastasi aika napakasti, että hän toimi oman

terveen järkensä ja kypsän harkintansa mukaan. Kyllä hän sen käsitti, että isäntä, joka oli viljellyt maataan viisikymmentä vuotta, arveli olevansa kymmenen kertaa kokeneempi ja viisaampi kuin hän, joka oli pitänyt taloaan vasta viisi vuotta. Mutta viisastuiko kukaan siitä, että asui samassa paikassa ja tarpoi samoja pellonvakoja kaiken ikänsä? Jos ihmisten ymmärrys karttuisi siitä, että he kaiken elinaikansa pysyvät sillä maatilkulla jolla ovat syntyneet, niin pitäjän vanhimpien isäntien olisi jo pitänyt olla itse kuningas Salomoakin viisaampia. Ja totuus kuitenkin oli, ettei taulapäiden lukua ollut siitä joukosta helppo laskea.

Karl Oskaria alettiin pitää ylimielisenä ja kopeana, kun hän näin vähällä kuittasi vanhojen hyvää tarkoittavat neuvot. Ja hänen maastamuuttonsa tuntui kotipitäjään kohdistuvalta syytökseltä ja loukkaukselta, joka sattui itsekuhunkin: paikkakunta ja sen väestö eivät hänelle kelvanneet. Taas alettiin puhua Nilsan suvun nenästä: Karl Oskarin iso nenä ulottui niin pitkälle, ettei hän tässä pitäjässä mahtunut enää kääntymään. Hän ei mahtunut nenänsä kanssa edes Ruotsin rajojen sisälle — hänen täytyi matkustaa kauas ulkomaille isompaan maahan saadakseen sille tilaa. Ja joku pilkkakirves keksi sutkauksen, jota kerrottiin eteenpäin koko seudulla: Karl Oskarin nenä pitenisi vielä entisestään hänen tultuaan Pohjois-Amerikkaan.

Hän kai luuli olevansa isokin pösö, jonka sopi hylkiä kotiseutuaan. Eräät arvelivat, että hänen päähänsä oli tullut jotakin vikaa, että hänet oli vallannut suuruudenhulluus. Mutta sellainen ei sopinut kuudenneksentoista omistajalle.

Karl Oskar tiesi, että ihmiset hänelle tuhahtivat ja puhuivat hänestä pahaa selän takana. Mutta hän ei viitsinyt siitä harmistua. Ei hän halunnut tehdä mieliksi muille, vaan itselleen. Se joka tuhlasi aikaa pohtimalla, mitä muut hänen tekemisistään arvelivat ja ajattelivat, se ei saanut mitään aikaan tässä maalmassa.

Kodin ulkopuolella kaikki olivat hänen aiettaan vastaan, mutta kotona hänellä oli tästedes vaimo puolellaan,

ja tämä olikin ainoa ihminen, jonka kannatus oli hänelle välttämätön. Vanhemmatkin olivat häntä vastaan, mutta pysyivät vaiti.

Vain yhden kerran Nils sanoi pojalleen, hiljaa nuhdellen:

— Sinä vietkin sitten monta henkeä mukanasi.

— Kuusihan meitä tulee.

— Enemmänkin. Jälkeläistesi luku on isompi kuin tiedätkään.

Karl Oskar ei vastannut. Isän sanoista kuulsi mielipaha: poika veisi suvun pois maasta, vieraaseen valtakuntaan.

— Et ole kysynyt lastesi ja lastenlastesi mieltä, jatkoi isä.

— Kyllä minä lapsiani ajattelen.

Nils istui tuolillaan ja hypisteli kainalosauvojen kiiltäviä kahvoja. Hän vastasi hiljaa:

— Ja minä omiani.

Hänellä oli vain kaksi poikaa.

Karl Oskar ymmärsi kyllä isänsä ajatuksenkulun: Mitä hyötyä oli siitä, että hän oli omin käsin raivannut Korpamoenin maita, kun ne eivät enää kelvanneet hänen omalle pojalleen? Kaksikymmentäviisi vuotta kestänyt painiskelu kivien kanssa tuntui nyt tietysti turhalta uurastukselta, kun se ei koitunut hänen kummankaan poikansa hyväksi.

Äidin mielestä Karl Oskar osoitti synnillistä tyytymättömyyttä, kun ei katsonut kotona saavansa tarpeeksi ansiota. Hänhän ei ollut tehnyt mitään pahaakaan, mikään ei pakottanut häntä pakenemaan maasta. Märta ja Nils eivät kumpikaan hukanneet aikaa taivutteluun, johan he tunsivat Karl Oskarin. Mutta he kääntyivät Kaikkivaltiaan puoleen ja rukoilivat pojalleen mielenmuutosta, niin että hän luopuisi Amerikan-matkasta.

Aika kului, kesä riensi ja syksy, ja taas tuli talvi. Mutta Karl Oskarissa ei näkynyt merkkiäkään siitä, että heidän rukouksensa olisi kuultu. Silloin Nils ja Märta päättelivät, että Jumalalla oli jokin salattu tarkoitus, kun hän pani pojan ja miniän muuttamaan Pohjois-Amerikan Yhdysvaltoihin.

2

Robert tuli kotiin vapaaviikolle palveltuaan vuoden Kristinan vanhempien luona Duvemålassa, missä hän oli saanut hyvän kohtelun ja säästynyt kaikkinaiselta kuritukselta. Kukaan ei uskonut, että nimismies häntä enää etsiskelisi, ja niin hän jäikin nyt symtymäkotiinsa, koska Karl Oskar tarvitsi veljensä apua tänä viimeisenä talvena.

Robertin mukana tähän talonpoikaistupaan muutti myös Amerikka. Kirjastaan hän oli saanut tietää kaiken, mikä koski sikäläisiä oloja. Hän oli jo kauan sitten noussut maihin meren toisella puolen ja kotiutunut rantaan. Kartassa, jonka hän oli omassa päässään tehnyt, olivat merkittyinä kaikki Pohjois-Amerikan järvet, joet, tasangot ja vuoret, kaikki maa- ja vesitiet. Hän ei voisi millään eksyä Uudessa maailmassa, niin hän väitti, ja nyt hän aikoi opettaa veljelleen ja kälylleenkin sen tuntemusta. Karl Oskar olikin alkanut lukea veljensä kirjaa, ja Robertilta hän kuuli joka päivä jotakin uutta:

Amerikassa karja kulki laitumella, missä ruoho ulottui elikoiden mahaan asti.

Amerikassa eli tuhansittain villihevosia ja -härkiä, niitä oikein vilisi aitausten ympärillä ja niitä oli helppo pyydystää satakunta yhdessä päivässä.

Amerikassa Daavid ei olisi voinut tappaa Goljatia: hän ei olisi ikinä löytänyt kiveä linkoonsa, vaikka olisi kuinka etsinyt.

Amerikassa sai sinutella itse presidenttiä, eikä hänelle tarvinnut edes nostaa lakkia, jollei halunnut.

Amerikassa saattoi kuka tahansa riuska ja rehellinen mies nousta lantakärryiltä presidentin valtaistuimelle.

Amerikassa oli vain yksi sääty, kansan sääty, ja vain yksi aateli, rehellisen työn aateli.

Amerikassa ei pidetty hengillepanoa eikä lukusia.

Amerikassa oli jokaisella oikeus kieltäytyä maksamasta papinpalkkaa, jos hän oli pappiin tyytymätön.

Tuo kaikki kuulosti aivan uskomattomalta. Ja pitkinä talvi-iltona Robert luki veljelle ja kälylle niistä merkilli-

sistä rautaisista teistä, joita unionissa oli melkein kaikkialla.

»Amerikassa matkustetaan paljolti höyryn ja höyrywaunujen awulla, mutta siihen tarwitaan teitä, jotka owat erikoisella tawalla rakennettuja ja joita rautateiksi eli rautaradoiksi kutsutaan. Semmoisen tien täytyy olla melkein kokonaan siliä ja joltisenkin waakasuora. Tien päälle pannaan wahwoja poikkipuita ja näihin kiinnitetään wahwoja rautatankoja, jotka waunuja ikään kuin opastawat. Waunujen pyörät owat näetsen ympäriinsä kolotut, niin että niitten on wäkisten kulkeminen tankoja pisin.

Semmoisilla teillä matka joutuu wikkelästi, peräti 2 tai 3 peninkulmaa yhdessä tunnissa, tai wälistä sitäkin wikkelämmin. Monta suurta waunua on kytketty toinen toiseensa, ja niitä kaikkia wetää eteenpäin höyrywaunu eli se waunu, johonka höyrykone on pantuna. Jokaisen waunun päässä on pieni silta, jota myöten pääsee matkalla menemään toisesta waunusta toiseen, jos ken tahtoo tuttawaansa tawata. Jokainen waunu on warustettu mukawalla kamarilla, joka tekee kaikkinaisen ulosmenon tarpeettomaksi, myös pitemmillä matkoilla.

Näitä rautaratoja, joilla niin muodoin pääsee höyryn awulla mukawasti ja rattoisasti matkustamaan, on nyt Amerikassa niin pitkälti kuin 8000 englanninpeninkulmaa . . .»

Kristina sanoi:

— Hauskaa päästä ajamaan, kun ei ole juhtaa vetämässä!

Hän ajeli mielellään kaikenlaisissa ajopeleissä, mutta eniten hän nytkin vielä nautti nuorakiikusta, niin vanha kuin olikin. Ihan vastikään Karl Oskar oli yllättänyt hänet luuvasta, jonka kattohirsiin hän oli taas ripustanut häränohjakset ja mennyt niiden varaan keinumaan. Ja talvisin hän laski mielellään mäkeä. Hänellä oli vielä pikkutytön raisu mieli.

Yksi asia häntä ihmetytti:

— Kuinka ne voivat talvella ohjata niitä vaunuja, kun se rautarata on lumen peitossa?

— Enpä tiedä, vastasi Robert. Taitavat panna vaunut talveksi talliin.

Sunnuntaisin höyryvaunut eivät kulkeneet, niin kirjassa sanottiin. Ajomiesten piti tietysti mennä kirkkoon, ja kaipa sen höyrynkin täytyi levätä ja koota uusia voimia.

— Minä tässä ajattelen niitä rautatankoja, sanoi Karl Oskar. Nehän ovat yötä päivää maassa kenenkään valvomatta. Eikö sitä rautaa käydä varastamassa?

Robert vastasi ylimielisesti hymyillen: Rautaa oli Amerikassa niin yltäkyllin, ettei kukaan viitsinyt varastaa edes yhtä viilanlastua. Samoin oli kullan ja hopean laita. Ja mitä syytä oli varastaakaan ja toimittaa itsensä linnaan, kun heillä oli kaikkea enemmän kuin tarvitsivatkaan? Amerikassa oli niin helppoa ja mukavaa hankkia toimeentulonsa rehellisin keinoin, ettei kukaan tuntenut kiusausta ruveta epärehelliseksi. Ja varas joutui heti hirteen, usein jo ennen kuin ehti rikostaan tunnustaakaan, niin että melkein kaikki varkaat oli sieltä nyt jo hävitetty sukupuuttoon. Herrasväet täällä kotona valehtelivat ja väittivät, että Pohjois-Amerikka oli täynnään ryöväreitä ja murhamiehiä ja pahoja ihmisiä, mutta niin oli asia, että sen väestö oli maailman rehellisintä ja kunnollisinta töissään ja toimissaan.

— Kai niillä sentään sielläkin on jokusia paskiaisia! tuumi Karl Oskar.

Robert myönsi, että saattoi ollakin, mutta arveli pahojen ihmisten siellä häviävän sukupuuttoon paljon joutuisammin kuin täällä.

Karl Oskar tahtoi Amerikassa asettua taloksi sinne, mistä saisi hedelmällisintä maata. Robet oli huomannut, että maamiehen kannalta parhaat seudut sijaitsivat suuren Mississippi-virran ja sen sivujokien yläjuoksulla. Se tienoo oli hedelmällistä ja terveellistä ja siellä oli runsaasti metsiä ja kauniita vuoria, laaksoja ja hyvää lähdevettä. Heinä oli niillä seuduin niin lihavaa, että yksi mies niitti ja korjasi kahdessa päivässä talviheinät yhdelle lehmälle ja kolmessa päivässä hevoselle. Eräskin isäntä, joka oli viljellyt maata Mississippin rannalla, oli viidessä vuodessa koonnut tynnyrillisen kultaa.

Mutta krokotiilien asumaseuduille Kristina ei halunnut joutua. Hän oli hiljakkoin lukenut sanomalehdestä kamalan kertomuksen Amerikkaan menneestä siirtolaisesta, joka oli sattunut perheensä kanssa yöpymään sellaiseen luolaan, missä jo ennestään asui krokodiiliperhe. Mies lähti aamutuimaan metsälle, ja kun hän tuli takaisin, olivat krokotiilit syöneet hänen vaimonsa ja kaikki kolme lasta. Krokotiiliperheen vanhin oli juuri nielaissut vaimon; naisparasta ei näkynyt muuta kuin pää, joka oli juuttunut pedon nieluun, niin että se oli tukehtunut siihen ja makasi kuolleena maassa, joka oli likomärkä ihmisverestä.

Nyt hän ei millään saanut mielestään tuota onnetonta äitiä, joka joutui katselemaan, kun krokotiili ensin söi hänen pienet lapsensa, ja odottamaan omaa vuoroaan. Mutta hänpä kosti lastensa puolesta sillä, että tukehdutti villipedon omalla päällään.

Robert ei ollut mistään lukenut, että Amerikassa olisi ihmissyöjäkrokotiileja. Sanomalehden kertomus oli varmaan silkkaa valetta; joku herttua tai kreivi oli varmaan pannut sen lehteen pelotellakseen yksinkertaista kansaa muuttamasta siirtolaisiksi.

Arvid, jonka Robert oli jälleen tavannut, oli myös pelännyt Amerikan villieläimiä. Hän oli hiljakkoin joutunut lähtemään Nybackenista: Aron ei halunnut pitää renkiä, jota sanottiin Sonniksi. Vanhamuori oli kuollut, ja Arvid väitti hänen kummittelevan renkikamarissa ja syyttävän häntä, että hän oli aikonut muorin tappaa, niin kuin totta olikin. Ja niin hän oli muuttanut talosta haikailematta. Mutta monessa talossa hänen piti käydä, ennen kuin sai uuden paikan: hänet tunnettiin kaikkialla Nybackenin Sonnina. Lopulta hän sai pestin Kärragärden Danjelin luo, joka ei ollut saanut ketään muuta renkiä täksi talveksi. Kaikki palvelusväki oli alkanut pelätä sitä taloa, koska siellä nyttemmin asui Paholainen. Monet olivat nähneet hänen roikkuvan Danjelin ajopelien hännillä tämän ajellessa tietä pitkin; joskus hän istui oikein etupenkillä kyytimiehen vieressä, naureskellen ja tyytyväisenä. Paholainen oli sen talon todellinen isäntä nykyään.

Arvid oli aikonut säästää joka ainoan rovon renginpalkastaan Amerikan-matkaa varten. Kuukauteen hän ei ottanut talosta yhtään viinaa. Nuuskaa hän oli oppinut käyttämään jo kauan ennen ripillepääsyä, vaikkei lasten pitäisi sitä käyttää ennen kuin ovat päässeet osallisiksi Herran ehtoollisesta, ja hän kulutti siihen kuusi killinkiä viikossa. Hän olisi säästänyt kolme riksiä vuodessa, jos olisi lakannut nuuskaamasta, ja kolmella riksillä hän olisi päässyt hyvän matkaa lähemmäksi Pohjois-Amerikkaa. Hän ymmärsi kyllä, että hänen oli pakko luopua yhdestä ja toisesta Vanhassa maailmassa voidakseen muuttaa Uuteen: ja niin hän heitti nuuskarasiansa lantatunkiolle.

Mutta rasian kaipuu kävi Arvidille armottoman raskaaksi. Se oli ollut seuralainen, jota sai kantaa mukanaan lakkarissa ja josta sai nauttia milloin halusi, uskottu ystävä, toveri työssä ja yksinäisyydessä. Nuuskarasia oli ollut hänen ainoa uskottu ystävänsä sen jälkeen, kun Robert muutti toiseen pitäjään. Ja hän oli heittänyt sen menemään, heittänyt lantakasaan. Sietämättömin oli tuska silloin, kun toiset ottivat rasiansa esiin ja käyttivät sitä tarjoamatta hänelle: hänen täytyi mennä pois näkemästä nuuskan virvoitusta ja tuntemasta sen hajua.

Ja hän tunnusti Robertille: Kolmen viikon tuskan jälkeen hän oli ostanut uuden nuuskarasian. Ja nykyään hän jo taas otti tuopillisen viinaakin joka lauantai-ilta. Sillä hänelle oli lopulta valjennut, ettei ihmisellä ollut oikeutta kohdella miten tahansa sitä ruumista, jonka Jumala oli hänelle antanut. Hänellä ei ollut oikeutta kiusata ja kiduttaa sitä ja kieltää siltä kaikki ilon aiheet. Ihminen ei saanut käsitellä ruumistaan kuin koiraa eikä evätä siltä nuuskan lohdutusta.

Pääsisikö Arvid koskaan hänen perässään Amerikkaan? Robert ei sitä uskonut: nyt puolentoista vuoden jälkeen hänellä ei ollut säästössä yhtään riikintaalaria, kahtasataa hän ei saisi ikinä kokoon.

Mutta Korpamoenissa hankkiuduttiin lähtöön.

Eräänä päivänä Nilsan suvun vanha vaatearkku, tammesta veistetty ja mustaksi maalattu, vedettiin esiin ullakolta pimeästä lukinseittisopesta ja tuotiin alas mökin keittiöön, missä se tarkastettiin ja pyyhittiin pölystä.

Kukaan ei tiennyt kirstun ikää, ne kädet, jotka olivat sen valmistaneet, olivat jo monta sataa vuotta sitten sekoittuneet kirkkomaan multiin. Jo monessa polvessa kirstu oli kulkenut suvussa perintönä isältä vanhimmalle pojalle. Useampi kuin yksi nuori sulhasmies oli pannut siihen vaatteensa hääjuhlan jälkeen, useammin kuin kerran olivat talon naiset ottaneet siitä käärinliinoja, kun talossa oli vainaja puettavana. Tämän kirstun kannen alle oli kätketty kallisarvoisia esineitä, tätä kantta olivat nostelleet sekä vapisevat mummonkädet että nuoret, vahvat tytönkädet, enimmäkseen elämän suurimpien tapausten yhteydessä: lapsenkasteen, häiden, hautajaisten. Tämä vakinainen huonekalu oli seurannut sukua läpi vuosisatojen ja vihdoin pantu syrjään ja hämärään ullakkosoppeen, jossa se oli kauan ollut hiljaa omissa oloissaan. Nyt se vedettiin vielä kerran päivänvaloon: se oli tilavin ja kestävin pakkilaatikko, joka oli saatavissa, viisi jalkaa pitkä ja kolme jalkaa korkea ja vahvoilla kolmen sormen levyisillä rautavanteilla varustettu.

Nilsan suvun vaatearkku pääsisi vanhoilla päivillään maailmalle ja matkantekoon.

Sen liitoksia koeteltiin, ja ehjänä säilynyt tammipuu kesti kokeen. Se hangattiin sisältä puhtaaksi, ja saranoista ja heloista raavittiin vanha ruoste pois. Oltuaan kauan aikaa unohdettuna tämä raskas, kömpelö kapine pääsi jälleen yllättäen kunniaan. Se oli elänyt alennuksessa ja ullakon hämyyn häädettynä, nyt se korotettiin talossa ylimmälle sijalle. Kirstu oli ehtinyt melkein unohtua, vuosia kului ilman että kukaan nosti sen kantta; nyt siitä tuli yhtäkkiä perheen tärkein tavara, ainoa, joka seuraisi heitä matkalle:

Kirstun neljä tammiseinää saisivat tällä tuhannen peninkulman matkalla ympäröidä ja varjella niitä välttämättömimpiä tavaroita, joita he ottaisivat mukaansa, sen lautojen huomaan he uskoisivat melkein kaiken omaisuutensa. Taas kerran nähtiin, että vanha se aina on luotettavinta. Ja vanha vaatearkku, joka nyt oli alkava aivan uuden ja seikkailurikkaan vaiheen elämässään, tuli vanhoilla päivillään ristityksikin uudestaan. Uusi

nimi erotti sen kaikista kaltaisistaan ja kaikesta muusta tavarasta: siitä tuli *amerikankirstu,* paikkakunnan ensimmäinen.

3

Eräänä yönä Karl Oskar heräsi ulkoa kuuluvaan kolinaan. Hän nousi sängyssä istumaan, ja Kristina heräsi siihen.

— Mitä nyt?

Karl Oskar kuulosteli:

— Siellä on joku oven takana.

Nyt he kuulivat kumpikin, että joku jyskytti ulko-ovea.

— Kuka siellä ovea kopeloi tähän aikaan vuorokaudesta?

— Menenpä kurkistamaan.

Karl Oskar veti housut jalkaan, otti tulitikkulaatikon ja sytytti tikun, että näkisi mennä porstuaan. Robertkin oli herännyt ja tuli keittiöstä, jossa hän makasi yönsä. Häntä pelotti: Jospa nimismies oli taas tullut . . .? Kylällä oli kuultu, että Nybackenin Aron edelleenkin vaati virkavallan apua saadakseen karanneen renkinsä takaisin.

— Kyllä minä varoitan sinua, ennen kuin avaan, lupasi veli.

Mutta Karl Oskarin kysyessä, kuka siellä kolkutti, ei sieltä vastannutkaan mikään ankara ja uhkaava nimismiehen ääni, vaan toinen, hiljainen ja sävyisä: Kärragärden Danjel Andreasson seisoi porstuansillalla.

— Jumalan rauhaa taloon, Karl Oskar!

Robertin rinta keveni. Mutta hän oli utelias näkemään vierasta ja jäi jalkeille.

Karl Oskar päästi vaimon sukulaisen tupaan, ihmeissään tästä öisestä vierailusta. Hän valaisi tikulla nurkassa olevaa kelloa, se oli kahdentoista ja yhden välillä. Jostakin vakavasta täytyi siis olla kysymys.

Kristina oli sekä hämmästynyt että levoton; hän kiirehti jalkeille ja pani ylleen hameen ja yönutun. Sitten hän otti enoa kädestä ja niiasi. Karl Oskar toi tuolin ja eno

istuutui. He odottivat, että hän olisi heti toimittanut asiansa, joka varmaan oli kiireellinen, mutta hän esiintyi aivan kuin sillä ei olisi ollut mitään hätää; hän oli hiljainen ja tasainen liikkeissään niin kuin aina.

Kristina muisti, että Inga-Lena oli hiljakkoin saattanut lapsen maailmaan ja ollut kovin kipeänä synnyttäessään:

— Ovatkos kotona asiat huonosti? Onko tädille tapahtunut jotakin?

— Eikä ole. Vaimolla ja lapsilla on kaikki hyvin.

Sen jälkeen kun puolisoiden avioliitosta oli jälleen tullut tosi avioliitto, Inga-Lena oli synnyttänyt miehelleen tyttären.

Heitä alkoi ihmetyttää entistä enemmän. Minkä takia Danjel tuli häiritsemään heitä öiseen aikaan, jollei mistään vakavasta ollut kysymys?

— Onkos jotakin . . .?

— Minulla on sinulle sanoma tuotavana, Karl Oskar.

— Keneltä?

— Jumalalta.

— Jumalalta . . .?

Karl Oskar ja Kristina vilkaisivat toisiinsa hät'hätää.

— Herra herätti minut tänä yönä ja sanoi: Lähde viipymättä Korpamoeniin Karl Oskarin, rakkaan sisarentyttäresi miehen luo!

Karl Oskar katseli Danjelia tarkemmin, mutta ei huomannut hänessä mitään kiihkoa tai rauhattomuutta eikä hourupäisen lepattavaa katsetta.

— Nyt saat sen kuulla, Karl Oskar: minä tuon sinulle käskyn Jumalalta!

Robert tuli huoneeseen, meni istumaan hellanloukkoon ja kuunteli Kärragärden isännän kummallisia puheita.

Danjel jatkoi — ja oli kuin hän olisi ottanut sanansa suoraan Pyhästä Kirjasta:

— Viime yönä Herra puhui minulle, Danjel Andreassonille, niin kuin hän kerran puhui Aabrahamille: Lähde maastasi, ja suvustasi, ja isäsi huoneesta sille maalle, jonka minä sinulle osoitan!

Henki kehotti minua lukemaan ensimmäisen Mooseksen kirjan kahdennentoista luvun ensimmäisen värssyn

ja noudattamaan sitä, mitä siihen on kirjoitettu. Minä nousin sängystäni ja sytytin valon ja luin. Sitten kysyin: Kuinka se on tapahtuva? Tänä yönä sain Hengen vastauksen: Mene Korpamoeniin Karl Oskarin luo! Hän opastaa sinua ja auttaa sinua!

Oliko Danjel nyt kokonaan sortunut hulluuteen? Karl Oskar ja Kristina olivat ihmeissään. Hänen sävyisä käytöksensä ja lempeä, tyyni katseensa eivät olleet hourupäisen, riivatun ihmisen. Hänen puheensa oli outoa, mutta ei sekavaa, ja vähitellen sen tarkoitus alkoi heille valjeta. He melkein jo arvasivat hänen asiansa.

Useita åkelaisia rovasti oli saattanut sovintoon kirkon kanssa, mutta Danjelia hänen ei onnistunut taivuttaa takaisin oikeihin uskonkäsityksiin. Menneen vuoden syyskäräjillä hänet oli haastettu oikeuteen toistamiseen ja tuomittu uusiin sakkoihin harhaoppinsa julistamisesta. Mutta hän uhmasi kaksien käräjien tuomiota ja jatkoi pelottomasti raamatunselitystään ja pyhän sakramentin jakamista talossaan. Täksi kevääksi hänet oli haastettu käräjille kolmannen kerran, ja ihmiset ennustivat, että Danjel tällä kertaa karkotettaisiin maasta. Nykyään elettiin valistunutta aikakautta, vähemmän suvaitsevaisen esivallan aikana Danjelin olisi käynyt huonosti, oli rovasti sanonut.

Kristina löi kätensä yhteen:

— Tahtoisiko enokin lähteä Amerikkaan?

Danjel meni sisarentyttärensä luo ja pani molemmat kätensä hänen olkapäilleen ikään kuin siunatakseen:

— Minä elän vainon aikaa isäini maassa. Minun ei sallita tunnustaa Jumalaani. Mutta Herra on avaava minulle uuden maan!

— Amerikkaako eno tarkoittaa?

— Niin on Jumala käskenyt: me menemme sinne yhdessä. Eikä kenenkään meistä pidä tunteman pelkoa: Hän seuraa meitä. Minä otan Jumalani mukaan.

Kristina unohti tuota pikaa, että oli vielä äsken epäillyt yöllistä vierasta mielisairaaksi. Nyt tämä oli hänelle taas vain Danjel-eno, jonka hän hyvin tunsi. Silloin kun hän oli pikkutyttö ja eno tuli heille käymään, hänellä oli aina

taskussa sokerinekkuja. Ja miten kiltti hän oli nytkin! Kaksi kertaa hän oli auttanut heitä hypoteekkilainan koronmaksussa. Ilman häntä heillä ei ehkä olisi ollut tätä taloa enää. Kukaan ei saisi Kristinaa uskomaan, että eno oli paha ja vaarallinen ihminen, joka täytyisi karkottaa maasta. Antaisivat hänen nyt rauhassa pitää omituiset uskonkäsityksensä, ei niistä muille vahinkoa ollut kuin hänelle itselleen.

Ja Kristina tunsi olonsa turvalliseksi tietäessään, että Danjel lähtisi mukaan pitkälle Amerikan-matkalle, jota hän salaa vieläkin pelkäsi. Oli melkein kuin hän olisi saanut seurakseen oman isänsä.

Nyt hän aikoi keittää enolle kahvia, hän oli joulupyhiksi ostanut naulan verran ja siitä oli vielä muutama luoti jäljellä. Hän sytytti tulen lieteen, huuhtoi pannusta vanhat porot ja pani sen kolmijalalle.

Karl Oskar ei ollut yhtä innostunut siitä, että saisi matkaseuraksi Danjelin ja hänen åkelaisiaan: hän pelkäsi, että heidän uskontonsa omituisuudet tuottaisivat haittaa ja vastuksia. Eikä Kristinakaan ollut enää yhtä iloinen kuultuaan, että eno ottaisi mukaan myös Västergöhlin Ulrikan ja hänen tyttärensä, jotka nykyään olivat hänen ainoat uskovaisensa perheen ulkopuolella. Kristina ei voinut kuvitella, että siitä vanhasta huorasta olisi tullut uusi ihminen, eikä kunniallisille ihmisille olisi pitänyt lykätä matkaseuraksi Ulrikan sukuisia naikkosia. Hän päätti neuvoa enoa, ettei tämä kustantaisi sitä naista Amerikkaan.

Nyt Danjel oli toimittanut asiansa: Karl Oskarin piti Jumalan käskyn mukaan auttaa häntä pääsemään laivalla siihen maahan, jonka Jumala tahtoi aukaista maasta karkotetulle apostolilleen.

Olipa se Jumalan käsky tai ei, mielellään Karl Oskar auttoi tielle vaimonsa sukulaista. Sitä paitsi hän oli tälle velkaa suuren kiitoksen laina-avusta ja oli senkin tähden valmis vastapalveluksiin.

Harald, yksivuotias, oli herännyt ja alkoi huutaa. Kristinan täytyi mennä istumaan ja ottaa lapsi polvelleen saadakseen hänet vaikenemaan. Karl Oskar katsoi, ettei

kahvi päässyt kiehumaan yli, ja kertoi samalla Danjelille laivamatkasta Pohjois-Amerikkaan:

Kevät oli suotuisin vuodenaika matkantekoon. Ensiksikin talvimyrskyt olivat silloin riehuneet riehuttavansa eikä merellä ollut enää niin kylmää, toiseksi he pääsisivät asuinsijoilleen niin aikaisin kesällä, että ehtisivät vielä jotakin kylvää — pitihän syksyllä saada jotain korjuuseen talven varalle. Huhtikuun alussa he lähtisivät. Robert ja hän olivat kirjoittaneet eräälle kauppahuoneelle Karlshamniin ja saaneet liput *Charlotta*-nimiseen laivaan. Kuuden hengen matkasta vaadittiin 100 riikintaalaria käsirahaa, jonka hän oli jo lähettänyt. Heidän laivansa oli kauppa-alus, joka kuljetti tavaralastia, mutta sen ohella myös siirtolaisia. Heidän oli määrä mennä Karlshamnissa laivaan suunnilleen huhtikuun toisella viikolla. Sitten he purjehtisivat New Yorkin kaupunkiin Amerikkaan poikkeamatta matkan varrella mihinkään satamaan. Parasta olikin matkustaa suorinta tietä. *Charlotta* oli kuuleman mukaan hyvä ja vahva laiva, sitä ohjasi rehellinen ja nuhteeton kapteeni, joka ei petkuttanut ketään matkustajaa.

Robert voisi nyt kirjoittaa Danjelin puolesta, niin että tämä saisi sopia matkasta, kyllä laivassa oli tilaa useammillekin.

— Kuinka monta tietä tulee Kärragärdestä?

Danjel mietti ennen kuin vastasi:

— Yhdeksän kappaletta, kun mukulat ja talonväki lasketaan mukaan.

Silloin kun hän ei lukenut ulkoa Raamattua, hän puhui ihan niin kuin muutkin ihmiset.

— Tuleeko renkisikin?

— Arvid, niin olen minä sille luvannut.

— Niin, sinulla voi olla rengistä hyötyäkin siellä Amerikoissa.

Robert kuunteli ja hymyili itsekseen. Hän oli jo etukäteen aavistanut Danjelin asian. Tänään hän oli tavannut Arvidin ja tämä oli vaitiololupausta vastaan kertonut, mitä isäntä oli hänelle luvannut; ja hän oli itkenyt ilosta.

Niin kuin patriarkka Aabraham ollessaan seitsemän-

kymmenen viiden vuoden vanha lähti koko huoneensa kanssa Harranista Kanaanin maahan, niin oli nyt talollinen Danjel Andreasson neljänkymmenen viiden vuoden iässä lähtevä kaiken talonväkensä kanssa Ruotsista Pohjois-Amerikkaan. Robert osasi kyllä raamatunhistoriansa: Patriarkka Aabrahamilla ei ollut lapsia, hänen vaimonsa Saara oli yhtä hedelmätön kuin Nybackenin emäntä, mutta hänellä oli mukana monta henkeä, joita hän elätti talossaan niin kuin Danjelkin. Kauniin vaimonsa takia hän pelkäsi tulevansa tapetuksi vieraassa maassa. Sen tähden hän sanoi Saaraa siskokseen. Aabraham oli arka ja raukkamainen pelkuri. Niin ei Danjel olisi ikinä tehnyt. Vaikka eihän Inga-Lena mikään kaunis nainen ollutkaan. Ei ollut kovinkaan luultavaa, että joku amerikkalainen väijyisi Danjelia murhatakseen hänet ja naidakseen hänen leskensä.

Mutta Jumalan muuttokäsky jäi Robertille hämäräksi. Raamatussa mainitulla maalla Jumala ei voinut tarkoittaa Yhdysvaltoja, koska Kolumbus ei vielä Aabrahamin aikoina ollut sitä löytänyt. Siinä Danjel oli varmaan käsittänyt väärin. Mutta ei häntä kannattanut oikaista, tuumi Robert. Danjel oli kuullut Karl Oskarin muuttoaikeesta ja tahtoi mukaan, koska tiesi, että hänet kuitenkin karkotettaisiin maasta. Ja keksimäänsä ratkaisua hän piti Jumalan käskynä. Mutta varmaan hän oli vilpitön tässä erheellisessä uskossaan.

— Huomenna minä kirjoitan niistä laivapaikoista, lupasi Robert.

Jutellessaan sitten Danjelin kanssa hän oikein hämmästyi: Kärragärden isäntä tiesi Amerikasta vain nimen, ei tiennyt muuta kuin että se oli toinen maanosa! Hän ei tiennyt mitään sen oloista, ei edes millä ilmansuunnalla se sijaitsi, ei tiennyt mitään kansasta, hallitustavasta, ilmanalasta eikä maanviljelyksestä, ei luonnonsuhteista eikä elinkeinoista. Danjel tarvitsi totisesti valistusta; ja kun he sitten istuivat pöydässä kahvia juomassa, koetti Robert antaa hänelle hiukan tietoja maasta, johon hän asettuisi asumaan:

Yhdysvallat sijaitsi Ruotsista lounaaseen. Sinne pääs-

täkseen täytyi purjehtia noin 900 peninkulmaa leveän meren yli. Suotuisan tuulen vallitessa ja nopealla laivalla matkan saattoi tehdä viidessä viikossa. Mutta paha kyllä valtamerellä tuuli oli enimmäkseen lännessä, niin että se puhalsi suoraan vastaan, ja siksi purjehdus usein kesti kahdeksan tai yhdeksän viikkoa. Joskus vastatuulta saattoi kestää niinkin kauan, että matka vei kokonaista kolme kuukautta.

Danjel kuunteli seitsentoistavuotiasta kärsivällisesti ja hymy huulilla; poika istui kuin koulumestari opettamassa miehuudenikään ehtinyttä oppilasta. Isäntä siveli viiksiään, joihin oli takertunut muutama rinkilämuru, ja sanoi äänellä, josta puhui uskonvarmuus:

Vastatuulta heidän ei tarvitsisi pelätä. Korkein, joka oli käskenyt hänen lähteä, huolehtisi kyllä siitä, ettei tuuli heitä viivyttäisi. Myötätuuli oli ainoa tuuli, joka heidän purjeisiinsa puhaltaisi. Heidän laivansa ei varmaankaan tarvitsisi matkantekoon kuukautta enempää. Kaikkivaltias kyllä lyhentäisi matka-aikaa minkä suinkin voisi, se oli varma.

Karl Oskar muisti, että Kongan kevätkäräjät pidettäisiin huhtikuun lopulla; Danjel olisi jo poissa maasta sitten kun karkotustuomio julistettaisiin.

Kärragärden isäntä oli saanut maksaa isot rahat raamatunselityksistään; Karl Oskar ei malttanut olla sanomatta:

— Eihän se minuun kuulu, Danjel, mutta mikset voi lopettaa niitä kokouksia, kun ne kerran ovat laittomia?

Danjel nosti hämmästyneenä katseensa:

— Lopettaa? Minäkö . . .?

— Sinä juuri, ei sitä kukaan muukaan voi tehdä.

— Mutta kai sinä tiedät, etten minä itse enää elä?

— Mitä tuo nyt tarkoittaa?

— Luulin sinun tietävän.

— Enhän minä. Nyt en kyllä käsitä enää yhtään mitään.

— Minä kun en enää elä, vaan Kristus elää minussa.

— Mutta itsehän sinä Raamattua selität.

— Enkä. Danjel hymyili ylemmyydentuntoisesti, mutta

jatkoi sitten entiseen nöyrään tapaansa: Enkä. Minä itse en tee täällä ajassa enää mitään. Minua kun ei enää ole niin kuin ennen. Kristus on tullut minun tilalleni. Hän se tekee kaikki teot minun puolestani ja vastaa puolestani. Hän selittää Raamattua minun suuni kautta. Minun ei tarvitse pelätä enää mitään. Mitä minä ihmisten tuomioistuimista ja käräjistä piittaan? Eivät ne voi tehdä minulle enää mitään pahaa. Minulle ei voi tapahtua täällä ajassa mitään vaarallista. Minä kun en enää itse elä.

Taas Karl Oskar ja Kristina olivat ymmällään ja pohtivat, kuinka Danjelin järjen laita mahtoi olla.

Kristina kaatoi lisää kahvia enon kuppiin. Pöydän ympärillä oli vähän aikaa ihan hiljaista.

Sitten Danjel kääntyi Karl Oskariin päin:

— Missäs aiot viettää iankaikkisuuden?

Se oli outo kysymys vastattavaksi, eikä Karl Oskar viitsinytkään vastata. Hänen mielestään Danjel kyllä maallisissa asioissa ilmaisi ajatuksensa selkeästi, mutta hengellisiin siirtyessään hän tuli niin kummalliseksi, ettei hänen kanssaan kannattanut väitellä.

Kärragärden isäntä jatkoi: Kaikkien heidän, jotka istuivat tämän pöydän ympärillä, kaikkien heidän syntiruumiit olivat kuolleet samalla ristillä, jolla Kristus kuoli. Hän itse oli pitänyt tätä lahoa kuoleman ruumista monta vuotta, siihen asti, kun se eräänä yönä pari vuotta sitten putosi hänen yltään kuin vanha ruokoton vaatekappale ja Jeesus muutti häneen asumaan. Näiden rakkaiden sukulaistenkin olisi nyt pitänyt käsittää, ettei Vapahtaja halunnut muuttaa heihin asumaan, niin kauan kuin heillä oli vielä jäljellä syntiruumiinsa, sen vanhat lahot rippeet. Heidän piti ymmärtää, ettei Kristus tahtonut jäädä heihin asumaan, ennen kuin olivat uudestisyntyneet, ennen kuin olivat riisuneet vanhan lahon ihmisensä. Kukapa tahtoisi asua talossa, jossa oli haaskan ja ruumiin hajua?

Kukaan ei vastannut näihin Danjelin puheisiin. Ja kohta hän nousikin pöydästä ja sanoi lähtevänsä.

Robert oli halunnut perehdyttää häntä Uuteen maail-

maan; tulevana siirtolaisena Danjel tarvitsi tietoja maan oloista. Mutta Danjel vastasi ennen kuin hyvästeli:

Kaikella sillä, mitä hänen olisi hyvä tietää Amerikasta, Herra varmasti valistaisi häntä ennen matkalle lähtöä.

Karl Oskar ajatteli mennessään takaisin sänkyyn: Nyt hän ei ollut enää yksin tässä paljon moititussa hankkeessa, heitä oli kaksi isäntämiestä sitä ajamassa. Ja tila, jonka Danjel Andreasson jättäisi, oli kolme kertaa niin iso ja ainakin neljä kertaa parempi kuin Korpamoen. Se tuntui tuelta.

Tottahan oli, tottahan kyllä oli — sitä hän ei saanut unohtaa — että hänen saamansa muuttokumppani oli mies, jota hän itse oli pitänyt järkensä menettäneenä.

4

Niinä päivinä vedettiin sitten esiin vielä toinenkin vanha arkku, toiselta ullakolta, toisessa talossa, ja katsastettiin ja pyyhittiin pölystä ja pestiin ja pantiin kuntoon: uusi amerikankirstu, toinen järjestyksessä.

Lähtöön oli enää vain kuukausi aikaa, kun Hästebäckin Jonas Petter tuli eräänä iltana Korpamoeniin varoittamaan Robertia: Hän oli tavannut nimismies Lönnegrenin ja tämä oli kysynyt, oliko renkipoika tullut takaisin vanhempiensa kotiin; Nybackenin Aron vaati nimismiestä itsepintaisesti noutamaan karkurin takaisin. Aron pelkäsi, että poika lähtisi veljensä kanssa Amerikkaan.

Viesti ei tullut Karl Oskarille yllätyksenä, hänhän tiesi, että Aronia jäyti ankara viha häntä kohtaan. Hän oli kerran parin minuutin ajan antanut sen miehen tuntea ihmisen syvintä kauhua. Nyt Aronin viha purkautui Karl Oskarin veljeen; Nybackenin isäntä koetti estää veljen Amerikan-matkan.

Karl Oskar sanoi: Robertin oli varminta karttaa nimismiestä niin kauan kuin hän vielä oli kotona.

Silloin Robert rupesi itkemään. Hänhän ei ollut kotiintulonsa jälkeen uskaltanut näyttäytyä ihmisten ilmoilla kertaakaan. Häntä ja eräitä muita pitäjän renkejä, jotka

myös olivat jättäneet palveluspaikkansa ennen pestivuoden päättymistä, oli hiljakkoin osoiteltu saarnatuolista käsin: Rovasti oli saarnannut uskottomista palkollisista, jotka karkasivat isäntäväeltään ja asettuivat Jumalan maailmanjärjestystä vastaan. Hän oli sanonut, että tottelemattomat rengit olivat häpeäpilkkuja kristillisessä seurakunnassa. Robert tunsi itsensä häväistyksi eikä lähtenyt koskaan enää ulos ketään muuta ihmistä tapaamaan kuin Arvidia, joka hänkin oli häväisty, vaikka toisella tavalla.

Ja hän sanoi: Ennemmin hän menisi myllypyroon kuin palaisi Nybackenin isännän luo, eikä hän tällä kertaa tyytyisi heittämään veteen pelkästään puukenkiään ja nuttuaan. Se kohtalo ehkä olikin hänelle valittu: hänestä tulisi se »renki, joka hukkui myllypuroon».

Jonas Petter lohdutteli: Lönnegren ei tahtonut pahaa kenellekään ihmiskurjalle, eikä hän varmaankaan etsiskelisi Robertia muualta kuin kotoa. Työpaikastaan poistuneista rengeistä nimismies ei koskaan nähnyt enempää vaivaa kuin oli ihan pakko. Siksi Jonas Petter kehotti Robertia tulemaan heille Hästebäckiin. Siellä hän saisi olla rauhassa lopun aikaa.

— Jos nimismies tulee, niin panen sinut piiloon! lupasi naapuri. Karl Oskarin mielestä veljen oli syytä ottaa kutsu kiittäen vastaan:

— Pyyhi silmäsi ja lähde samaa matkaa!

Robert hiukan häpesi itkemistään, olihan hän jo iso mies, mutta sydäntä kivisti, kun hän ajatteli: Jospa en sittenkään . . . jospa en sittenkään . . .

Hän totteli veljeään ja lähti avuliaan naapurin mukana tämän kotiin.

Hästebäckin keittiössä Jonas Petter istui illalliselle ja käski Robertiakin syömään. Hän otti viinapullon esiin ja kaatoi kummallekin yhtä ison ryypyn; eikös poika jo ollut aikamies? Robert otti mielellään ryypyn, kaksi ja kolmekin, sillä viina vaimensi vasemman korvan suhisevan äänen, josta hän ei ollut vielä päässyt eroon. Se korva oli jo melkein kuuro, ja kuitenkin hän kuuli siinä äänen, jota kukaan muu ei kuullut. Ehkä hän ei pääsisi siitä koskaan:

Ehkä tuo Aronin korvapuustin kaiku soisi hänen korvassaan läpi koko elämän.

Brita-Stafva, talon emäntä, tuli navetasta maitokiuluja kantaen. Hänellä oli luiseva vartalo ja kovat, miesmäiset kasvonpiirteet. Huulien ympärillä oli tummaa, selvää karvanhäivää ja leuanpäässä pieni partatupsu. Partainen nainen herätti jostakin syystä pelkoa. Jonas Petterillä oli iso musta täysparta, mutta häntä Robert ei pelännyt. Mutta nuo vaimon leuassa näkyvät pienet karvat, ne häntä säikyttivät. Sellaista kun ei ollut tottunut näkemään. Kaikki lapsetkin pelkäsivät Brita-Stafvaa.

Vaimo laski maitokiulut käsistään ja loi juron silmäyksen vieraaseen poikaan. Mutta se katse, jonka hän loi puolisoonsa, ei juuri ollut juro: se oli pahempi, se oli vihainen, häijy. Jonas Petter ei koskaan yrittänyt salata, että hän ja vaimo tulivat huonosti toimeen keskenään.

Pöydässä istuvat miehet ottivat ryyppynsä. Brita-Stafva sanoa tokaisi:

— Nimismiehen kärry meni äsken ohi.

— Vai niin. Korpamoeniin tietysti. Siinä näet, poika! Olipa onni, ettei tultu vastatusten!

Robert ei saanut syödyksi mitään, mutta viinaa hän joi. Korvassa suhisi niin ilkeästi tänä iltana, että hän melkein pelästyi sen ääntä.

— Syö pois! Älä pelkää! sanoi Jonas Petter. Jos nimismies tulee tänne kyselemään, niin minä kyllä tiedän sinulle varman piilopaikan!

Brita-Stafva alkoi siivilöidä iltamaitoa. Kuultuaan, että nimismiehen asia koski Robertia, hän silmäili poikaa lähemmin, uteliaasti. Se sai Robertin tuntemaan olonsa ilkeäksi. Hän ei voinut olla katsomatta leuan partatupsuun.

Jonas Petter kaatoi itselleen ryypyn toisensa jälkeen. Hänen silmänsä alkoivat kiiltää.

— Lönnegren on siivo nimismies, hän sanoi. Ankara puheissaan, mutta rehti ihminen. Minä olen tuntenut hänet pikkupojasta asti. Hän on Orranäsin Pätkän poika!

— Siitä miehestä minä olenkin kuullut puhuttavan, sanoi Robert vain jotakin sanoakseen. Minkä takia häntä

Pätkäksi sanottiin?

— Että mistäkö se liikanimi? No, sen minä kyllä tiedän kertoa!

Hän loi silmäyksen vaimoon, joka seisoi maitoastioiden ääressä. Viina oli piristänyt häntä:

— Se onkin harvinainen tapaus. Kertomus naisesta, joka teroitti veitsen!

Maitosiivilä kalisi — juuri viimeisten sanojen kohdalla. Vaimo oli tehnyt äkkinäisen liikkeen. Hellanloukossa, jossa hän seisoi, oli melkein pimeää, mutta Robert kuitenkin huomasi, että hän säpsähti kuullessaan miehen sanat.

Senkin hän oli huomannut, etteivät puolisot olleet vielä puhutelleet toisiaan.

Jonas Petter tiesi kaikki Kongan kihlakunnan harvinaiset tapahtumat sadan viime vuoden ajalta; nyt hän aikoi kertoa Robertille, mistä johtui, että nimismies Lönnegrenin isää aikoinaan sanottiin Pätkäksi.

Kertomus vaimosta, joka teroitti veitsen.

Orranäsin isäntä oli ristitty Isakiksi, alkoi Jonas Petter kertoa. Hän oli laajalti kuulu siitä, että hän aina ihastui ja sortui naisiin. Hänen hyppysensä eivät pysyneet irti yhdestäkään naisesta, joka oli siihen malliin luotu, että miehenpuolet saattoivat häntä käyttää. Samantekevää, minkä muotoinen hän oli kasvoiltaan, oliko täplikäs tai rokonarpinen tai vinohuuli tai harahuuli tai muulla tavoin viallinen: Isak pyrki hänen lähelleen. Isak oli naimisissa, ja omassa aviovuoteessa hänellä oli korea ja muheva vaimo lepokumppanina, mutta siitä huolimatta hänellä oli kova halu käydä tervehdyksellä muiden aviovuoteissa. Häneltä eivät saaneet rauhaa enempää naineet kuin naimattomatkaan naiset. Hänellä oli merkillinen valta naisiin, olipa se valta sitten Saatanalta tai joltakin muulta taholta. Vierailu muitten aviovuoteissa tuotti hänelle monta kertaa selkäsaunoja närkästyneiltä miehiltä. Kerran häneltä hakattiin toinen käsivarsi poikki, toisella kertaa murskattiin nenänpää. Mutta ei hän

siitä kesyyntynyt. Ja sama valta hänellä oli naisiin, vaikka hänestä tulikin latuskanenä.

Hänen vaimonsa oli ihan vimmatun mustasukkainen muille naisille, ja monta kertaa hänen piti jo ottaa ero miehestään, mutta tämä lupasi ja vannoi joka kerta, että parantaisi elintapansa ja pysyisi omassa aviovuoteessaan. Vaimo koetti parantaa hänet tuosta syntisestä himosta sekoittelemalla monenmoisia juomia, joita juotti miehelleen. Hän antoi tälle juurista valmistettuja mehuja, hän laittoi karvaita yrttikeitoksia, joiden piti viilentää verta. Mutta saipa mies syödäkseen ja juodakseen mitä hyvänsä, haureuden taipumus hänellä oli lihassaan aina vain yhtä hereänä.

Yksi tehokas keino kuitenkin oli, julma ja hirmuinen parannuskeino. Ja sitä vaimo käytti.

Hän sanoi eräänä päivänä rengille, että leikkuuveitsi oli hiottava; hän tarvitsi sitä lumppujen ratkomiseen. Renki tietysti uskoi; hän teroitti veitsen, ja vaimo oli itse vääntämässä tahkoa.

Illalla sängyssä Isakin piti tapansa mukaan lähestyä vaimoaan; sillä tavoin hän huolehti vaimostaan niin usein kuin tämä suinkin saattoi toivoa eikä koskaan lyönyt häntä laimin muiden naisten takia. Ja nyt niin kuin aina muulloinkin kuulosti siltä kuin vaimo olisi ollut asiassa mukana. Joten Isak toimi ihan hyvässä uskossa, miesparka. Hän ei tiennyt, että vaimo oli antanut teroittaa veitsen ja kätkenyt sen patjan alle.

Kun miehen sitten piti ryhtyä asiaan, otti vaimo veitsen esiin ja leikkasi hänen kalunsa pois.

Isak pyörtyi, vuoti verta ja korisi. Vaimo oli jo etukäteen lähettänyt noutamaan verensulkijaa, joka tulikin taloon kohta tapahtuman jälkeen; tämä ei tietenkään arvannut, mitä varten hänet oli kutsuttu. Mutta nyt hän teki kuohitulle voitavansa, ja vaimokin oli ennakolta keittänyt suopursusta ja rätvänästä lientä, joka auttoi verenvuotovammoihin. Näin he yhdessä tukkivat mieheltä verenjuoksun, ennen kuin hän ehti tulla tajuihinsa.

Ja sitten vaimo hoiti kuohittua miestään hyvin huolellisesti ja hellästi, niin että hän jonkin ajan kuluttua toipui.

Eikä koskaan kuultu puhuttavan, että pariskunnan välit olisivat menneet poikki tuon tapahtuman vuoksi. He elivät yhdessä kuolinpäiväänsä asti.

Mutta Orranäsin Isak ei sen jälkeen tullut koskaan oikein entiselleen, mistä lienee johtunutkin. Hänestä tuli tarmoton ja veltto ja tylsäjärkinen, ja hän alkoi lyödä laimin taloaan. Muutaman vuoden kuluttua hän myi Orranäsin, joka oli puolen manttaalin talo, ja rupesi syytingille.

Ja sen jälkeen hänen kätensä ja muutkin jäsenensä pysyivät naisväestä erossa. Hänestä oli tullut säyseä kuin kuohittu mulli, naisille hänellä ei ollut enää mitään asiaa. Siitä pitäen hän vietti sopuisaa ja jumalista elämää yhdessä vaimonsa kanssa, johon näytti vanhemmiten kovasti kiintyneen.

Mieheltään leikkaamansa ruumiinjäsenen vaimo kuivatti ja pani talteen. Hän tahtoi säilyttää sen muistona. Vain joskus hän otti sen näytteille, kun taloon tuli vieraita tai oli jokin juhlatilaisuus, niin että sukua ja ystäviä oli koolla. Isak itse istui äänetijа kuunteli vaimon kertoessa, millä keinoin hän oli parantanut miehensä haureuden himosta. Hän otti esiin Raamatunkin ja vetosi siihen kohtaan jossa sanotaan, että ihmisen pitää hakata poikki se jäsen, joka on hänelle pahennukseksi, pelastaakseen sielunsa iankaikkisesta piinasta. Hän oli tehnyt miehelleen niin kuin tehdä pitikin. Sillä kukaan ei voinut väittää, ettei se ruumiinosa, josta hän oli miehensä vapauttanut, olisi ollut suureksi pahennukseksi.

Varmana tietona kuitenkin puhuttiin, että Orranäsin Isakilla oli vielä pieni osa jäljellä, ja siitä hän aikaa myöten sai liikanimensä — siksi häntä sanottiin Pätkäksi, lopetti Jonas Petter.

5

Robertin korva suhisi entistä kovemmin siinä äänettömyydessä, joka keittiössä syntyi isännän lopetettua kertomuksensa. Nyt vaimo oli siivilöinyt kaiken maidon ja

alkoi korjata ruoka-astioita pöydästä. Suutaan hän piti tiukasti yhteennipistettynä. Pari kertaa hän oli kertomuksen aikana vilkaissut mieheensä, mutta pysynyt vaiti. Robert ei ollut vieläkään kuullut heidän puhuttelevan toisiaan.

Jonas Petter oli monta kertaa ennenkin kertonut hänelle naisväen aiheuttamista tai tekemistä pahoista teoista. Hän arvasi kyllä, miksi isäntä mielellään puhui sellaisia. Mutta nyt hänen oma vaimonsa oli ensimmäisen kerran kuuntelemassa.

Kammottava oli se onnettomuus, joka Orranäsin Isakia oli kohdannut. Robert ajatteli: Hän kyllä katsoisi eteensä ennen kuin menisi naisen kanssa makaamaan. Kurkistaisi aina ensin patjan alle, varmuuden vuoksi.

— Se poika, josta sitten tuli nimismies, syntyi tietysti monta vuotta ennen tätä tapausta, lisäsi Jonas Petter, ikään kuin sitä olisi tarvinnut mainita.

Nämä sanat saivat Robertin taas pelkäämään: Nimismies oli liikkeellä. Samaan aikaan kun Robert täällä istui alallaan, oli nimismies häntä etsimässä. Eikö olisi viisainta juosta metsään? Korva suhisi, viina ei tänä iltana vaientanut sen ääntä.

Yhtäkkiä hän nousi seisomaan: Tieltä kuului pyörien kolinaa.

Nimismiehen rattaat varmaankin tulivat takaisin. Brita-Stafva kuuli niiden äänen ja meni porstuansillalle.

Jonas Petter sanoi:

— Istu alallasi, poika! Älä pelkää!

Robert istui alallaan, mutta pelkäsi. Mitäpä muuta kuin epätoivoista pelkoa oli se tunne, joka nyt täytti hänen rintakehänsä, niin että se tuli ihan liian ahtaaksi; se oli täpötäynnä, hän ei voinut sitä keventää, uloshengityksestä ei ollut apua, rinta oli aina vain yhtä täynnä, sitä puristi ja pingotti.

Ja hänen kipeässä korvassaan riehui myrsky: Tästä saat aimo korvapuustin, pikkurenki! Ja sen sinä vielä muistat!

Jospa hän ei sittenkään   Jospa hän joutuisikin jäämään tänne. Jollei hän nyt pääsisi Karl Oskarin

mukaan, eivät amerikantien veräjät aukenisi hänelle koskaan.

Ulkoa kuuluva vaununkolina koveni, se lähti kevyistä pyöristä, nopeasti pyörivistä. Rattaat olivat kevyet. Se ei voinut olla kukaan muu kuin nimismies, joka oli tulossa takaisin.

Mutta vaimo oli mennyt ulos eikä palannut. Hänellä oli kovat silmät ja leuassa partaa. Ja äsken hän oli katsonut Robertiin niin omituisesti. Miksi hän meni ulos, kun nimismiehen rattaiden ääni alkoi kuulua? Mitä hän siellä teki?

Robertin kieli pilkisti suusta, hän kostutti kielenkärjellä kuivia huuliaan:

— Jonas Petter Emäntä meni ulos Mutta ei kai hän mitään sano

— Brita-Stafvako?

— Niin

Robert oli nyt varma siitä, että talon emäntä voisi kavaltaa hänet — kunhan vain sillä keinoin saisi tehdyksi kiusaa miehelleen.

— Ettei hän vain kutsu tänne sitä

Nuorukainen puhui kuiskaten, henki ei kulkenut enää.

— Jos vain uskaltaa, niin .!

Jonas Petter korotti ääntään. Sitten hän kumartui pöydän yli poikaan päin, jota hän oli luvannut varjella nimismieheltä:

— Jos hän vain uskaltaa, niin *niin minä teroitan tänä iltana veitsen!*

Robert jäi tuijottamaan, hän melkein unohti pelkonsa kuullessaan, mitä isäntä sanoi. Mitä hän tarkoitti? Teroittaisi veitsen? Minkä veitsen?

— Teroitatte veitsen .?

— Niin. *Muuten olisin tehnyt sen vasta huomenna.*

Mihin Jonas Petter aikoi ryhtyä? Hän oli elänyt monivuotisessa ankarassa epäsovussa vaimonsa kanssa — aikoiko hän tehdä tälle jotakin pahaa? Aikoiko pistää vaimonsa kuoliaaksi? Vai mikä se oli se veitsi, joka hänen piti teroittaa? Hän alkoi tulla humalaan, sen sekä näki että kuuli.

Rattaiden kolina oli ehtinyt häipyä tiellä loitommaksi. Ja nyt Brita-Stafva tuli taas sisään ja kertoi:

Kirkonisäntä Per Persson Åkerbystä oli ajanut ohi. Oli käynyt Korpamoenissa ja puhunut Karl Oskarin kanssa talon irtaimiston huutokaupasta, joka hänen oli määrä pitää.

Silloin Robertin rintakehä tyhjeni, henki pääsi taas kulkemaan. Hän kaatoi itselleen uuden ryypyn.

Vieläkään hän ei ollut kuullut Hästebäckin pariskunnan puhuvan keskenään. Nyt Brita-Stafva avasi yhteennipisteyn suunsa, mutta vain syödäkseen perunasosetta, jota oli ammentanut lautaselleen. Jonas Petter istui paikallaan, viinan kiilto silmissään, ja mutisi kerran toisensa jälkeen samoja sanoja: *Kyllä mieskin voisi veitsen teroittaa.*

Siinä ei ollut mitään mieltä, jos sitä jäi ajattelemaan: miehethän ne melkein aina työkaluja teroittivat, niin veitsiä kuin muitakin.

Robert ei voinut ymmärtää, mitä tuo mies tarkoitti kummallisilla sanoillaan.

Hän ei voinut tietää, mitä Hästebäckin isännän ja emännän välillä oli seuraavana päivänä tapahtuva. Sillä kohtauksella ei ollut silminnäkijöitä.

Kertomus miehestä, joka teroitti veitsen

Kun seuraavana aamuna oli syöty, nousi isäntä hitaasti pöydästä ja loi silmäyksen vaimoonsa, joka oli alkanut pestä astioita lieden luona: Olisi teroittamista, vaimon pitäisi tulla tahkoa vääntämään. Ketään muuta ei ollut sillä hetkellä saatavissa.

Brita-Stafva ei vastannut. Vastaaminen olisi ollut turhaa puhumista. Kolme vuorokautta oli nyt kestänyt vaitioloa pariskunnan viimeisen suuren riidan jälkeen. Tänä aamuna alkoi neljäs.

Vaimo kuivatti kätensä esiliinaan ja lähti miehensä perässä ulos.

Tahko oli navetan päädyssä ison vaahteran alla. Puun varjossa oli kuumina kesäpäivinä vilpoista. Näin kevät-

talvella navetan päädyssä riehui tuuli. Brita-Stafva pyyhki jo räkäpisaran nenänpäästään, kun hän tahkopenkkiin nojaten odotti miestään, joka oli mennyt kaivolle hakemaan tahkovettä.

Jonas Petter palasi ja kaatoi veden kaukaloon, ja vaimo tarttui kampeen. Nyt päästiin alkamaan.

Mutta missä oli kirves? Vaimo katseli ympärilleen: Hän oli luullut, että mies teroittaisi kirveen. Viikatetta ei tarvittu tähän aikaan vuodesta, eikä hän tiennyt mitään muutakaan, mikä olisi juuri nyt kaivannut teroittamista. Hän oli kysymäisillään: unohditkos kirveen? Mutta sitten hän muisti, että hänen piti varoa päästämästä turhia sanoja suustaan. Hän kyllä näyttäisi, että hän osasi olla vaiti yhtä kauan kuin mieskin, ja paljon kauemminkin.

Kirvestä Jonas Petter ei aikonut tänään teroittaa. Hän otti esiin veitsen.

Vaimo väänsi kampea, tahko pyöri ja kaukalossa kävi hiljainen läiske kuin kattokourussa. Tahkon kampi oli kuivunut ja ravistunut ja alkoi kitistä ja uikuttaa. Isäntä pirskotti siihen kourallisen vettä kaukalosta. Kampi tuli tyytyväiseksi ja vaikeni.

Vaimo väänsi, tahko pyöri, ja mies alkoi teroittaa veistä.

Teräs kilahteli kovaa kiveä vasten, ja vesi solisi ja läiskyi kaukalossa. Mutta molemmat ihmiset olivat vaiti.

Vaimo tuijotti miehen kädessä olevaa veistä. Se oli pistoveitsi, jota käytettiin karjan teurastukseen. Se oli ollut Jonas Petterillä monta vuotta ja päästänyt hengiltä monta sikaa, lammasta ja vasikkaa. Se oli hyvä veitsi, hän oli itsekin lainannut sitä muutaman kerran tarvitessaan terävää työkalua. Jonas Petterillä oli tapana sanoa, että se oli hiomisen jälkeen terävä kuin partaveitsi.

Mutta eihän talossa nyt hankkiuduttu teurastukseen. Mitään teurastettavaa ei ollut. Vasta lokakuussa oli määrä taas teurastaa, ja nyt oli vasta maaliskuu. Pistoveistä ei teroiteta maaliskuussa, jos sitä ei aiota käyttää ennen kuin lokakuussa. Se nyt ainakin oli varma ja tietty asia.

Brita-Stafvalla oli syytä ihmetellä, oli totisesti. Ja muis-

taessaan joitakin kummallisia sanoja, joita mies oli eilisiltana mumissut kerrottuaan Orranäsin Pätkän tarinan, hän ihmetteli entistä enemmän: Minkä tähden mies tänään teroitti teurastusveistä?

Jonas Petter seisoi tahkon yli kumartuneena, synkän näköisenä, huulet yhteen puristettuina. Hän tuijotti tuimana eteensä, katse hellittämättä tähdättynä veitsenterään. Hän teroitti veistään, ja oli kuin hänelle ei olisi sinä hetkenä ollut olemassa mitään muuta kuin tämä askar: veitsen teroittaminen.

Hän käänsi veitsen, teroitti toista puolta, liikutti sitä edestakaisin kiven yli, kahvasta kärkeen päin. Mutta hän katsoi hellittämättä terään. Hänen kasvonsa uhosivat päättäväisyyttä, liikkumaton asento, kumara selkä, tiukkaan suljetut huulet, kaikki jäsenet ja ruumiinosat uhosivat päättäväisyyttä. Hän näytti mieheltä, joka on tehnyt päätöksensä eikä aio siitä poiketa.

Ja kampea vääntävä vaimo pohti: Mihin hän aikoi pistoveistä käyttää?

Vaimo väänsi, kivi ei ollut raskas. Kerran, taloon tullessaan, se oli ollut iso ja raskas, mutta kaikkien viikatteiden, kirveiden ja veitsien teriä hangattuaan se ei ollut enää joulujuustoa isompi. Lapsikin sitä jaksoi vääntää. Ja kun vaimo nyt päästi huokauksen, se ei johtunut tahkon painosta eikä työn vaivasta, vaan syy oli aivan toinen: miehen mielenlaatu.

Heidän avioliittonsa aikana Brita-Stafva oli aina koettanut oikaista häntä, kun hän teki jonkin virheen tai toimitti hullusti jonkin asian. Kun hän menetteli väärin, joko silkkaa ymmärtämättömyyttään tai tieten tahtoen, tapasi Brita-Stafva huomauttaa siitä; sellaista aviovaimo ei saanut koskaan unohtaa. Mutta nyt mies ei enää sietänyt hänen ojentamisiaan. Hän huomautti edelleenkin kaikista miehensä hulluista ja järjettömistä ryhtymyksistä, niin suurista kuin pienistäkin. Mutta tämä ei viitsinyt enää kuunnella. Se oli hänen mielestään moittimista ja nuhtelemista, eikä hän huolinut enää kuulla moitteita ja nuhteita. Kuitenkin hän yhä toimi ja käyttäytyi sillä tavoin, että Brita-Stafvan oli pakko oikaista

häntä. Silloin hän suuttui, pienimmästäkin sanasta hän suuttui. Sitten vaimo vuorostaan pani pahakseen ja ärtyi ja vastasi ja sanoi, niin kuin totta olikin: että hän oli paha mies, kun ei piitannut siitä, mitä vaimo arveli ja ajatteli.

Hänen vaivalloisen mielenlaatunsa vuoksi riidat olivat käyneet yhä tiheämmiksi, katkerammiksi ja vihaisemmiksi ja kestäneet yhä kauemmin. Ja jokaisen riidan jälkeen sanat tyrehtyivät heiltä tykkänään, niin että he kulkivat monta vuorokautta puhumattomina, saamatta tavuakaan huuliltaan. Näin siis äänettömyyskin tuli yhä pitemmäksi, se saattoi nykyään kestää viikkokausia.

Ja kuinka hän olikaan joutunut viime aikoina murehtimaan miehen käytöksen takia! Eihän kukaan tiennyt, mihin Paholainen saattoi ihmistä taivutella ja viekoitella.

Tässä taannoin, kovan ja pitkän riidan jälkeen, Jonas Petter oli sen sanonut julki: Älä kiusaa minua hengiltä, riidalla minä en anna tappaa itseäni, ennemmin teen sen itse: panen kurkkuni poikki! *Ennemmin panen kurkkuni poikki!*

Ja minkä näköinen hän oli ollut silmistään   Siitä lähtien Brita-Stafva oli ollut pelon vallassa: mihin kaikkeen Perkele saattoikaan heikkoa ihmistä houkutella! Siitä lähtien hän oli pitänyt kaikki teräkalut piilossa. Mutta sekään ei häntä vielä rauhoittanut. Mieshän voisi ottaa ohjaksen tai remmin ja ripustaa sen lähimpään puuhun tai kattoparruun. Tai heittäytyä kaivoon. Se joka tahtoi ottaa itsensä hengiltä, keksi aina keinon, aina hänellä oli apua saatavissa, aina ja kaikkialla.

Jonkin aikaa Brita-Stafva oli koettanut olla sanomatta sellaista, mikä saattoi ärsyttää. Mutta joskus kun hän ojensi ja nuhteli miestä vain pikkuaskareista ja muusta joutavasta, niin yhtä paljon hän nokkaantui ja suuttui silloinkin. Mitä tehdä miehelle, jolla oli niin hankala luonne?

Mihin hän nyt tarvitsi tätä veistä? Niin teräväkin sen piti olla, ja niin kauan sitä piti teroittaa! Niin terävää kalua hän ei ollut vielä koskaan tarvinnut edes teurastukseen. Mitä tästä piti ajatella?

Jonas Petter oikaisi välillä selkäänsä, otti veitsen va-

sempaan käteen ja siveli terää oikean käden peukalolla koetellakseen sen terävyyttä. Brita-Stafva pysäytti kammen, kivi lakkasi pyörimästä.

Mutta mies ei ollut terään tyytyväinen, Brita-Stafva sai ruveta taas vääntämään. Kivi pyöri jälleen, vesi läiskyi ja solisi kaukalossa. Ja Jonas Petter hioi, hammasta purren, synkkänä ja äänettömänä.

Hiki tihkui vaimon niskasta ja alkoi vieriä pisaroina selkään. Tahkon paino ei sitä pusertanut esiin, vaan kaikki ne kysymykset, jotka häntä askarruttivat: Veitsen sai kohtalaisen teräväksi viidessä minuutissa, mutta Jonas Petter oli nyt hionut sitä yli neljännestunnin. Mitä se merkitsi? Eihän siinä ollut mitään järkeä. Terähän ei alkanut ikinä kelvata; hän kai tahtoi tänään oikean partaveitsenterän. Entä mihin hän niin hienoa terää tarvitsi? *Jospa hän teroittikin veistä omaa kurkkuansa varten?*

Isäntä tahkosi; kierrosten välillä hän koetteli terää peukalollaan, tarkkaan, harkitsevasti, sitten hän taas pani veitsen kiveä vasten.

Ja vaimo väänsi: Tässä puuhassa ei ollut mitään järkeä. Kyllä hänellä täytyi olla se turmanteko mielessä. Mitä hän olikaan eilisiltana sanonut: Kyllä mieskin voisi teroittaa veitsen. Ja monta päivää hän oli kulkenut silmät pystyssä, niin että valkuainen paistoi. Ne silmät eivät olleet enää täysijärkisen ihmisen. Niistä näki, että hän ajatteli jotakin mielipuolista tekoa.

Brita-Stafva olisi voinut kysyä: Mitä varten sinä pistoveistä teroitat? Eihän meillä teurasteta. Mutta hän oli tuskin puhunut miehelleen kolmeen vuorokauteen, koska tahtoi näyttää, että hän osasi olla vaiti. Eikä hän kuitenkaan saisi selvää vastausta. Mies ehkä sanoisi: Ainahan talossa terävää veistä tarvitaan.

Rauhaakin talossa tarvittiin, mutta tuskin he koskaan saisivat muuta rauhaa kuin mitä riitojen välinen kumea äänettömyys heille soi.

Nyt hän oli vääntänyt tahkoa kohta puoli tuntia. Näin ei kukaan järkevä ihminen tehnyt — että seisoi tuntikausia samaa veistä teroittamassa. Brita-Stafva ei kestänyt

enää, hänen otsansa oli likomärkä hiestä, hänen ruumiinsa hervoton, hänen jalkansa vapisivat eivätkä tahtoneet kantaa.

Ja kun mies rupesi kymmenettä tai yhdettätoista kertaa koettelemaan veitsenterää peukalollaan, puuskahti Brita-Stafva:

— Eikö siitä tule ikinä valmista? Aiotkos seistä tässä teroittamassa koko päivän? Aiotko teroittaa sitä iankaiken? Sitten saa kyllä joku muu tulla tahkoa vääntämään!

Ja hän hellitti kammesta, meni istumaan kivelle navetan päätyyn ja lysähti kuin poisviskattu tyhjä säkki.

Jonas Petter ei katsonut häneen päin, oli kuin ei olisi kuullutkaan. Hän veti peukaloaan veitsen terää pitkin, hitaasti ja yhtään kiirehtimättä. Sitten hän kuivasi veitsen housunlahkeeseen ja mutisi itsekseen:

— Nyt se taitaa kelvata!

Hän otti tyhjentyneen vesisangon toiseen käteen ja teroitetun veitsen toiseen ja lähti mökille päin.

Vaimo seurasi valppain silmin hänen kulkuaan. Nähtyään miehen menevän keittiöön hän nousi ja lähti perässä. Hän ei juossut, mutta joudutti kuitenkin askeliaan. Aikoiko mies tehdä tekonsa sisällä? Meni ehkä ullakolle saadakseen olla rauhassa? Talossa ei tällä haavaa ollut ketään, kaikki väki oli ulkona töissä, Korpamoenin poikakin oli lähtenyt mukaan. Mies ja hän olivat yksin kotona. Eikä hän yksinään saanut otetuksi mieheltä veistä, siihen häneltä ei riittänyt voimia. Jospa juoksisi jonkun naapurin luo hakemaan apua?

Brita-Stafva meni miehen perässä keittiöön. Siellä häntä ei näkynyt. Oli kai mennyt ullakolle. Vaimo oli kuulevinaan ylhäältä askelia. Hän katseli ympärilleen, hän tuli ajatelleeksi jotakin. Hän nousi varpaisilleen ja kurkisti lieden yllä olevaan hyllyyn:

Siinä se vastateroitettu veitsi välkähteli. Jonas Petter oli käynyt panemassa sen takaisin tavalliselle paikalleen.

Vaimo päästi pisimmän ja parhaan huokauksen, mikä ihmiseltä voi päästä: helpotuksen huokauksen.

Hän otti pistoveitsen, kätki sen esiliinan alle ja lähti takaisin ulos. Hän meni ylisille ja hakeutui kaikkein

pimeimpään soppeen. Siellä hän pisti vastateroitetun veitsen hirsikerran ja katon väliin, niin syvälle, ettei kukaan näkisi kahvasta vilaustakaan. Varmempaa piilopaikkaa ei löytäisi koko talosta, hän ajatteli kömpiessään takaisin alas.

Sillä välin Jonas Petter oli tullut alas ullakolta, hän oli kulkenut siellä huvikseen edestakaisin. Palattuaan keittiöön hänkin meni kurkistamaan liesihyllylle. Hän nyökkäsi, kuin olisi nähnyt juuri sitä mitä odotti näkevänsä, ja tyytyväisyys paistoi hänen silmistään:

Juuri niin kuin hän oli toivonutkin: Veitsi oli poissa. Uhkaus oli vaikuttanut. Hän oli turvassa vaimoltaan. Niin pitkälle tässä oli jouduttu, että hänen täytyi seisoa puoli tuntia veistä teroittamassa saadakseen vaimonsa taipumaan.

Nyt hän oli tyytyväinen: Nyt hän tiesi saavansa sen levon ja rauhan, jota hän kotonaan tarvitsi tänä jäljellä olevana aikana – niinä kolmena viikkona, joiden jälkeen hän vapautuisi vaimostaan, jättäisi hänet ainaiseksi. Tänä valmisteluaikana hän tarvitsi lepoa ja rauhaa. Sen hankkimiseksi kannattikin seisoa puoli tuntia veistä teroittamassa.

6

Robert oli Hästebäckissä kolme viikkoa, eikä nimismiestä kuulunut taloon häntä kysymään.

Eräänä iltana Jonas Petter otti hänet puhuteltavakseen kahden kesken ja sanoi:

– Sinä ja minä saamme toisistamme seuraa Amerikkaan! Minä matkustan samalla laivalla kuin muutkin!

Salaa kunnostettiin paikkakunnalla vielä yksi amerikankirstu, kolmas järjestyksessä.

Talonpoika kumartaa viimeisen kerran

1

Niin koitti uusi suuruuden aika talonpoikaiskylien vanhoille vaatearkuille. Vuosisatoja ne olivat lojuneet jossakin syrjäisessä sopessa, nyt ne hangattiin puhtaiksi ja kunnostettiin tullakseen siirretyiksi valtameren taakse. Ne pääsivät mukaan historian suurimpaan kansainvaellukseen, kärkijoukkoihin, ihmisten tärkeimpien, välttämättömien tavaroiden tallettajina.

Mitä oli otettava mukaan ja mitä jätettävä? Mitä sai uudessa maassa hankituksi ja mitä ei? Ei ollut ketään, jolta olisi voinut kysyä, joka olisi jo tehnyt sen matkan ennen heitä ja ollut näistä asioista perillä. Tämä ei ollut sellainen tavallinen muutto, jossa täytetään kuorma toisensa jälkeen; kaiken mukaanotettavan piti mahtua pienille hevosrattaille. Niinpä valittiin vain ne kapineet, jotka veivät vähiten tilaa ja olivat välttämättömimmät.

Korpamoenin amerikankirstun pohjalle pantiin raskaimmat kapineet, rautaiset ja teräksiset, kaikki kirvesmiehen ja nikkarin työkalut: piilukirves, käsikirves, taltta, viila, höylä, vasara, hohtimet, näveri, hakkuuveitsi, puukko, tuumapuu ja kyynäränmitta. Samaten metsästäjän apuneuvot: pyssy, ruutisarvi ja haulipussi. Karl Oskar irrotti perän suustaladattavastaan, jotta se mahtuisi arkkuun. Amerikassa oli kuulemma riistaa yhtä paljon kuin pyssyjä vähän; yksi pyssy maksoi viisikymmentä riksiä. Robert ajatteli kalaisia vesiä ja virtoja ja pani kirstuun haukiuistimen ja koukkuja, kertalankaa siimoja sekä teräslankaa katiskoja varten. Nils tuli tuomaan vanhaa suonirautaa, jota hänen poikansa voisivat käyttää: hän neuvoi amerikanmatkalaisia ahkerasti kuppaamaan, sillä verenlasku oli varmin keino kaikkia

tauteja vastaan.

Kristina pani arkkuun karstansa, sukkapuikkonsa, keritsimensä ja vitimensä, Karl Oskarilta saadun morsiuslahjan, johon tämä oli maalannut punaisia kukkia. Mutta hän tiesi tulevansa tarvitsemaan paljon sellaista, mikä täytyi jättää kotiin, koska se vei liiaksi tilaa laivassa: Kangaspuita ja lihtaa, rukkia ja kerinpuita, loukkua ja rohkalautaa hän ei saanut ottaa mukaan. Kaikkia näitä työkaluja hän oli tottunut käyttelemään, ne olivat hänen käsilleen tutut ja läheiset: vieraassa maassa hän tulisi niitä pian kaipaamaan.

Märta oli auttanut häntä kutomaan sarkakankaan, josta kyläräätäli oli ommellut heille kaikille lämpimät ja hyvät pitovaatteet matkaa varten. Ja hän pakkasi arkkuun lämmintä villaista isoille ja pienille, päällys- ja alusvaatetta, arki- ja pyhäkäyttöä varten; Amerikassa kuului olevan puutetta villakankaista, kun kangaspuita ei ollut vielä ehditty valmistaa niin monia kuin olisi tarvittu. Ja villalankaa, pellavalankaa, neuloja, rihmaa kaikenlaista piti ottaa mukaan, niin että he voisivat paikata ja parsia vaatteitaan ja sukkiaan, sillä kestäisi aikansa, ennen kuin he saisivat mitään uutta ylleen; täytyisi vain käyttää vanhaa. Vaatteiden väliin Kristina pani kamferia ja lavendelia rohdoksi hometta ja pahaa hajua vastaan; kukaan ei tiennyt, kuinka kauan niitä täytyisi säilyttää arkussa.

Heidän morsiuspeittonsa piti myös tulla mukaan, ja kaikki sänkyvaatteet, lakanat, patjat ja tyynyt, pantiin kahteen isoon, ohueen säkkiin, jotka ommeltiin kummastakin päästä kiinni paksulla kertalangalla. Kaikki matkan aikana tarvittava pikkutavara pantiin reppuun: juoma-astiat, syömävehkeet, mukit, puulautaset, lusikat, veitset ja haarukat. Sitten Kristinan piti vielä laittaa evästä kuudelle hengelle. Itse matkan aikana heidän oli määrä saada ruokansa laivasta, mutta kukaan ei tiennyt, tulisiko vatsa laivamuonasta täyteen, ja sitä paitsi heillä oli edessään pitkä taival ennen laivaan menoa ja sitten taas laivasta lähdettäessä. Eväiksi täytyi ottaa pelkkää

kuivattua, savustettua ja suolattua ruokaa, joka säilyi kauan, joka ei pahentunut eikä mädäntynyt valtamerellä. Iso puukantinen pajukori sai toimittaa eväskopan virkaa, ja siihen Kristina pani kahdeksan ruislimppua, kaksikymmentä ohraleipää, puisen rasian, joka oli täynnä vahvasti suolattua voita, kannullisen hunajaa, yhden juuston, puoli tusinaa savumakkaroita, savustetun lampaanlavan, kappaleen savusilavaa ja kaksikymmentä suolasilliä. Sitten kori olikin täynnä. Mutta jonnekin piti vielä saada mahtumaan yksi naula kahvia, yksi naula sokeria, pussillinen omenanpalasia ja muutama pikku pussillinen suolaa, pippuria, kanelia, kuminaa ja koiruohoa.

Heidän täytyi myös pysyä siistissä ja puhtaassa kunnossa matkan aikana; oli muistettava ottaa mukaan purkillinen suopaa likaa torjumaan ja rikkisalvaa täitä vastaan. Pitääkseen syöpäläiset loitolla lasten hiuksista Kristina oli ostanut kaksi hyvää messinkistä täikampaa.

Mutta kaikkein tärkeintä tavaraa olivat maastamuuttajain lääkitysaineet: kamferi, pienet tippapullot, Prinssin tipat, Hoffmannin sydäntävahvistavat sekä Neljän Sortin tipat. Lääkkeeksi meritautia vastaan Karl Oskar hankki kannullisen koiruohoviinaa; jos merellä matkustaessaan otti joka aamu ryypyn tyhjään vatsaan, se piti ruumiin asianmukaisessa kunnossa. Koiruohoviina oli hyvä myös keripukkia vastaan ja varjeli ruumiin koleralta ja kaikelta muulta tartunnalta, jolle he saattoivat laivassa joutua alttiiksi.

Idemon Berta tuli ja pelotteli Kristinaa meritaudilla: naineita vaimoihmisiä se ahdisti pahanpäiväisesti, pahemmin kuin miesväkeä ja naimattomia naisia, mistä lienee johtunutkin. Ehkäpä naisessa ruumiin nesteet muuttuivat, kun hän astui aviosäätyyn, niin ettei hän enää sietänyt merta. Bertan isä oli ollut puosuna ja oli opettanut hänelle, kuinka meriväki hoiti terveyttään ja paransi vaivojaan. Berta oli pannut kamferia pieneen nahkapussiin ja antoi sen Kristinalle: jos hän ripustaisi sen vatsan ympärille ja pitäisi sitä laivassa koko ajan, niin se lievittäisi meritautia. Mikään kuolettava tauti se

ei ollut, mutta piinallisin, millä Jumala oli ihmistä rangaissut. Sitten piti vielä syödä joka päivä muutama lusikallinen kauravelliä, ja lisäksi piti ottaa mukaan puoli tuopillista etikkaa, jolla juomavesi raitistettiin ennen käyttöä, sillä pitkämatkaisten laivojen vesi oli usein tunkkaista ja myrkyllistä.

Kristina luotti Idemon Bertaan, joka hänen tyttönä ollessaan oli parantanut luumädän hänen polvestaan, ja pani mieleensä Bertan hyvät neuvot: Hänen piti käyttää pippuriviinaa ripulia vastaan ja yleensä varoa sekä ripulia että ummetusta. Hänen tuli huolellisesti valvoa vatsaansa, niin että se pysyi sopivan kiinteänä, mikään ei ollut mertakulkeville niin tärkeää kuin se, että vatsa pysyi sopivan kiinteänä. Vanhat puosut sen tiesivät. Ja hän oli kuullut, että ihmiset usein saivat kamalan ripulin tultuaan Pohjois-Amerikkaan. Itse sisikunta alkoi lopulta vuotaa ulos, jollei saatu pikaista apua; ihminen melkein menehtyi, niin ettei jaksanut kävellä, seisoa eikä hievahtaa. Silloin ei auttanut mikään muu kuin viinaryyppy, jossa oli lisänä runsas hyppysellinen jauhettua maustepippuria.

Myrkyllisiä käärmeitä ja nelijalkaisia Amerikan maalla ryömi vilisemällä, ja se oli paha asia lasten kannalta, kun he kulkisivat paljain jaloin. Käärmeenpuremiin Kristinan piti panna kuivaa kamferia. Kaikkiin muihin vereksiin haavoihin oli tietysti lämmin virtsa paras rohto, se puhdisti ja lääkitsi, esi-isät olivat käyttäneet sitä haavojen pesuvetenä monta tuhatta vuotta. Ja jos jollakulla haava ei mennyt umpeen, vaan pyrki muodostamaan mätää, piti kaapia haavankohtaa kahdesti vuorokaudessa puhtaalla ja terävällä puukolla — sen Kristina ehkä muistikin jo entuudestaan? Käsivarren ja säären luunmurtumat piti lastoittaa niin pian kuin suinkin, ja kuta tiukemmassa lasta oli, sitä nopeammin murtuma kasvoi umpeen.

Ja kauan ennen kuin Berta ehti antaa kaikki nuo neuvonsa niiden vahinkojen, tapaturmien, kipujen ja moninaisten tautien varalle, jotka siirtolaisia saattoivat uhata maalla ja merellä, hiipi Kristinan sieluun tuttu

huolekas kysymys: Onko meidän ihan välttämätöntä lähteä noin pelottaviin ja vieraisiin oloihin, noin suuriin vaaroihin?

2

Karl Oskar myi Korpamoenin eräälle Linnerydin talolliselle. Hinnasta tingittiin; maastamuuttajan oli pakko myydä, mutta ostajatarjokkaan ei ollut suinkaan pakko ostaa. Karl Oskar sai tyytyä 150 riksiä pienempään summaan kuin oli itse aikoinaan maksanut. Huutokaupalla myydystä karjasta hän sai sen sijaan hyvän hinnan, koska eläimistä oli puutetta katovuoden suuren teurastuksen jälkeen. Mutta huutokaupanpitäjä, kirkonisäntä Per Persson, piti itse neljänneksen huutokaupparahoista, koska hänen piti maksaa ennakkoa omastaan. Ehdot olivat raskaat, mutta Karl Oskar ei voinut jäädä puoleksi vuodeksi kotiin odottamaan, että saisi maksun kaikista huudoksista.

Irtaimiston huutokaupan jälkeen heillä oli jäljellä melkein pelkät seinät. Kaikki myyty tavara käytiin noutamassa paitsi sängyt, jotka he saivat pitää käytössään matkapäivään asti, ettei tarvinnut maata lattialla.

Maastamuuttava talonisäntä saattoi nyt arvioida asemansa: Kun hypoteekkilaina ja muut velat vähennettiin, jäi talon kauppahinnasta ja huutokauppatuloista 1 200 riksiä. Matka Amerikkaan, hänen oman perheensä ynnä veljen – kolmen aikuisen ja kolmen lapsen – maksoi 675 riksiä. Uuteen maailmaan tultaessa hänellä olisi jäljellä vähän yli 500 riksiä. Sitten piti suorittaa pääsymaksu Amerikkaan ja kustantaa matka sisämaahan heidän tulevaan asuinpaikkaansa – tuntematon taival, jonka pituuskin oli tuntematon. Maata hän arveli saavansa kutakuinkin ilmaiseksi, mutta tavaroiden, työkalujen ja elukoiden ostamiseen rahasta ei jäisi paljon jäljelle. Nils ja Märta oikein tyrmistyivät kuullessaan, kuinka paljon merimatka maksoi: sehän oli melkein puolet maatalon kauppahinnasta – heidän poikansa heitti mereen koko-

naisen maatalonpuolikkaan!

Karl Oskar pyysi Kristinaa järjestämään varman talletuspaikan niille 500 riikintaalarille, jotka nyt olivat heidän ainoa turvansa, ettei raha joutuisi varkaiden käsiin tai katoaisi pitkän matkan aikana. Kristina ompeli ne pienen lampaannahkaisen pussin sisään, jota Karl Oskar sai pitää vyötäisillään nutun alla.

Nykyään sai kuka tahansa hyvämaineinen ihminen muuttaa maasta menemättä kuninkaalta lupaa kysymään. Ilman papinkirjaakin sai lähteä tiehensä jos tahtoi; niin olivat tehneet Kvarntorpetin Fredrik ja muut, joiden nimet olivat 'Pitäjästä poistuneissa' Robert, joka oli karannut palveluspaikastaan, ei uskaltanut mennä pyytämään rovastilta papereita. Mutta Karl Oskar ei halunnut poistua paikkakunnalta kuin pahantekijä, hän aikoi avoimesti erota seurakunnastaan. Hän meni rovasti Brusanderin luo ja pyysi itselleen ja perheelleen muuttokirjaa Pohjois-Amerikkaan.

Rovasti katseli tutkivasti ensimmäistä pitäjäläistä, joka tuli hänen luokseen sille asialle:

– Hankkeistasi olen kuullut puhuttavankin. Mutta minkä takia sinä tahdot muuttaa, Karl Oskar?

– On tullut velkoja ja vastuksia. En pääse kotipuolessa vaurastumaan.

– Jumala on nähnyt hyväksi antaa meille katovuoden. Mutta oikea ja totinen kristitty ei napise koettelemuksen tullessa. Osaathan sinä katkismuksesi, Karl Oskar Nilsson, sen minä muistan. Sinun siis pitäisi tietää, että koettelemus on annettu sinulle parannukseksi.

Karl Oskar seisoi lakki kädessä kolmen askelen päässä korkeaselkäisestä, nahkaisesta kirjoitustuolista, jolla hänen sielunpaimenensa istui. Hän ei vastannut kysymykseen: ei hän osannut uskonopissa vastata rovastille, joka oli koulutettu sitä ymmärtämään ja selittämään.

– Sinut tunnetaan ravakaksi ja ahkeraksi maanmieheksi. Etkö voi elättää itseäsi kotiseudulla?

– Ei se siltä näytä, herra rovasti.

– Kai sinä sentään saat väellesi välttämättömän ruoan? Ihmisen tulee olla tyytyväinen, jos hän saa

välttämättömän ruoan.

Karl Oskar hypisteli kädessään pyöreätä nahkalakkia. Hän olisi voinut mainita Annasta, lapsesta, jonka hän oli menettänyt nälän tähden. Mutta hän tiesi, mitä rovasti olisi vastannut: se oli koettelemus, annettu sinulle parannukseksi. Eikä hän osannut hengellisissä asioissa väitellä sielunpaimenensa kanssa.

— Sinusta tulee huono esikuva muille pitäjäläisilleni, Karl Oskar Nilsson.

Ja rovasti nousi tuoliltaan ja käveli lattian poikki.

Korpamoenin väestä hän oli aina kuullut paljasta hyvää. He olivat sukua Kärragärden Danjelille, mutta eivät antaneet hänen harhaoppinsa itseään saastuttaa. Karl Oskar Nilsson ja hänen vaimonsa olivat seurakunnan kunnollisinta väkeä ja ahkerimpia kirkossakävijöitä. Pahansuovat saattaisivat sanoa, että pitäjässä täytyi olla huonot oltavat, kun ei tämäkään uuttera ja huolellinen väki saanut kotona toimeentuloaan, vaan joutui muuttamaan toiseen maanosaan.

— Kärragärden vähämielinen isäntä ei rikkomusten takia olisi oikeutettu jäämään valtakuntaan, jatkoi Brusander. Meidän valistuneella aikakaudellamme hän kuitenkin saa vielä kulkea vapaalla jalalla. Mutta sinunlaisesi rehdin miehen tahtoisin kernaasti pitää seurakunnassani.

Rovasti pani kätensä Karl Oskarin leveälle talonpojanolalle:

— Oletko ajatellut, mihin seikkailuun sinä vaimoinesi ja lapsinesi heittäydyt? Tiedätkö totuuden maasta, joka sinua viekoittelee?

Brusander ei antanut toiselle aikaa vastata. Hän alkoi itse tehdä selkoa Uuden maailman oloista:

Pohjois-Amerikkaa olivat alusta pitäen asuttaneet kapinannostajat ja villitsijät, jotka omassa isänmaassaan olivat koettaneet kaataa laillisen järjestyksen. Amerikan löytämisestä asti siellä oli enimmäkseen asunut väkeä, joka oli kovakorvaista ja uppiniskaista ja oli kotimaassaan noussut esivaltaansa vastaan, rikkonut lakeja ja paennut ansaitsemaansa rangaistusta. Siellä oli alusta

asti ollut tulvimalla hurmahenkisiä, lahkolaisia ja eriuskoisia, jotka oli karkotettu kotipaikkakunniltaan, kun he koettivat levittää harhaoppejaan. Tätä oli jatkunut monta sataa vuotta ja jatkui vielä tänä päivänä: Nyt karkasivat Euroopasta Yhdysvaltoihin kaikki ne, jotka viime vuosina olivat kotimaassaan villinneet kansaa hengellistä ja maallista esivaltaa vastaan. Yhdysvaltoihin pakenivat murhamiehet mestauspölkkyä, varkaat vankilaa, petkuttajat uhrejaan, epärehelliset velkaantuneet ihmiset saamamiehiään, huorintekijät vieteltyjä raskaina olevia naisia, pakenivat kaikki ne, joilla oli isänmaassaan jotakin pelättävää, kaikki ne ihmiset, jotka eivät kärsineet terveen ja jumalisen yhteiskunnan järjestystä. Sillä Pohjois-Amerikassa heillä ei ollut mitään pelättävää. Siellä he olivat täydessä rauhassa, kaikki Vanhan maailman kapinanlietsojat ja pahantekijät.

Siirtolaisissa oli tosin myös rehellisiä ihmisiä, jotka eivät olleet rikkoneet isänmaansa lakeja vastaan. Mutta mikä heitä ajoi tähän seikkailuun? Ei mikään muu kuin halu saada tämän maailman aarteita, turhia ja katoavaisia asioita, ei mikään muu kuin kaipaus ruumiin nautintoon. Aistien karkea himo heitä siihen ajoi. He olivat liian laiskoja elättääkseen itsensä kunniallisesti rehellisellä työllä. He tahtoivat saada rikkautta tekemättä työtä. Siirtolaiset tahtoivat nopeasti rikastua voidakseen elää mässäillen ja juopotellen, laiskuudessa ja haureudessa. Enimmät heistä olivat nirsoja, korskeita ja ylimielisiä ihmisiä, jotka puhuivat pahaa kalliista isänmaastaan, sylkäisivät sen hyvän äidin päälle, joka oli heidät synnyttänyt.

Totta oli, että maa oli Pohjois-Amerikassa hedelmällistä ja asukkaiden oli helppo hankkia toimeentulonsa. Mutta kristityn ihmisen kuului myös tarkastella Amerikan kansan hengellistä tilaa. Maassa oli vielä punanahkaisia villiheimoja, jotka elivät melkein eläinten lailla, ja valkoihoistenkin joukossa oli monia, joilta puuttui käsitys totisesta Jumalasta ja puhtaasta evankelisesta opista. Totisten kristittyjen ei tosin pitänyt heitä ylenkatsoa, vaan surkutella; kaikkien Ruotsissa asuvain tuli kiittää

Jumalaa siitä, että hän oli antanut heidän syntyä maahan, jossa kaikkialla opetettiin oikeata kristinuskoa. Totta oli, että ruotsalaiset saivat nähdä hiukan enemmän vaivaa toimeentulostaan kuin amerikkalaiset ja että heidän joskus täytyi syödä leipäänsä otsansa hiessä. Mutta heidän ruotsalaiset esi-isänsä olivat pitkät ajat syöneet puun kaarnasta tehtyä leipää ja kärsineet kovaa nälkää, ja kuitenkin he suorittivat suuria tekoja, paljon suurempia kuin nykyään elävät ruotsalaiset. Pettuleipä antoi ihmiselle sielunvoimaa. Isät saivat voimaa myös vähääntyytyväisyydestä ja kuuliaisuudesta Jumalaa ja esivaltaa kohtaan.

Yhdysvalloissa vallitsi suuri sekasorto ja hajaannus. Kaikki hurma- ja harhahenget ja väärät julistajat kulkivat siellä irrallaan ja saivat hääriä mielin määrin. Sokaistunut esivalta antoi heidän olla rauhassa. Vääriä uskonlahkoja oli kokonaista kahdeksankymmentä seitsemän. Amerikkalaiset tahtoivat rakentaa uuden Baabelin tornin, joka ylettyisi taivaan korkeuteen asti. Mutta pian Herra kaataisi ja hävittäisi tuon sekasorron valtakunnan, jota sanottiin Pohjois-Amerikan Yhdysvalloiksi. Sillä terve ja pysyväinen hallitus oli rakennettavissa vain uskonyhteyden pohjalle, ainoan oikean ja totisen uskonopin — Augsburgin tunnustuksen kalliiden ja pyhien opinkappaleiden varaan.

Ja Herra Jumala oli voimallinen kostaja. Ennen kuin viisikymmentä vuotta olisi kulunut umpeen, olisi Yhdysvallat lakannut olemasta. Viidessäkymmenessä vuodessa se tulisi hävitetyksi maan päältä niin kuin Rooman ja Babylonin valtakunnat.

— Viidessäkymmenessä vuodessa! Sano minun sanoneen! Sano minun sanoneen!

Rovasti piti tauon. Hän oli aikonut lausua vain muutaman sanan, mutta siitä olikin tullut kokonainen pieni saarna, jota kuunteli yksi ainoa seurakuntalainen. Mutta hän tahtoi Karl Oskar Nilssonin tietävän, että Pohjois-Amerikka oli väärien profeettojen maa, sellaisten kuin Danjel Andreasson, ja seikkailijoiden ja kelmien, sellaisten kuin karannut Fredrik Thron, eikä sopinut hänenlai-

sensa rehdin ja rehellisen maamiehen asuinpaikaksi.

Ja hän pyysi vetoavasti:

— Karl Oskar Nilsson! Pysy kotonasi ja elätä itsesi kunniallisesti niin kuin tähänkin asti!

Rovastin puhuessa Karl Oskar oli seisonut hiljaa ja pyörittänyt lakkia kädessään, vasemmalta oikealle. Nyt hän alkoi pyörittää sitä toiseen suuntaan, oikealta vasemmalle, silmien harhaillessa pappilan ison huoneen seiniä pitkin, missä riippui monien Brusanderin edeltäjien muotokuvia. Varmaankin tusinan verran rovasteja, kirkkoherroja ja komministereitä katsoi häneen huoneen neljältä seinältä, muutamat lempeästi nuhdellen, toiset ankarasti soimaten, mutta kaikki ehdottomasti varoittaen — kaikki yhtyen seuraajansa kehotukseen: pysy kotonasi ja elätä itsesi kunniallisesti!

— Etkö ole eksytetty? Etkö ole nähnyt harhanäkyjä ja ilvekuvia?

Karl Oskar pysäytti lakkinsa ja alkoi taas pyörittää sitä vasemmalta oikealle: Tämä oli melkein kuin lukusilla oloa. Eikä hän ollut kotoa lähtiessään arvannut joutuvansa kuulusteluun ennen muuttokirjan saantia. Olisi hän voinut noihin kysymyksiin vastatakin. Mutta hän tunsi yhä vielä kunnioitusta rippikoulunopettajaansa kohtaan; hän tiesi, ettei rovasti sietänyt vastaansanomista, ja sanoipa hän mitä hyvänsä, rovasti kuitenkin vääntäisi sen niin että voittaisi väittelyn.

Brusanderin otsa meni kurttuun: Talonpoika jätti talonsa siirtyäkseen Pohjois-Amerikkaan — uusi ennusmerkki siitä sielun mätäpaiseesta, joka oli alkanut vaivata seudun rahvasta ja kalvaa rikki pyhiä siteitä. Taudin perimmäisenä juurena oli tottelemattomuus neljättä käskyä kohtaan. Tuo tottelemattomuus saattoi johtaa viimeisenkin siteen katkeamiseen: sen, joka yhdisti kansan kalliiseen isänmaahan.

— Yrityksesi voi helposti koitua turmioksi sinulle ja omaisillesi. Siksi neuvon sinua luopumaan. Ja kaipa sinä uskot, että tahdon sinun parastasi?

— Hyväähän rovasti tarkoittaa, kyllä minä sen uskon.

Karl Oskar oli aina tuntenut, että hänen sielunpaime-

nensa oli vilpitön siinä isällisessä huolenpidossaan, jolla hän vaali seurakuntalaistensa menestystä, hengellistä ja ruumiillista, vaikka joskus ottikin itselleen liian suuren vallan.

Rovasti jatkoi: Koska Amerikkaan lähtijöitä kannustivat itsekkyys ja aistillinen nautinnonhimo, ihmisen alhaiset ruumiilliset pyyteet, oli Yhdysvaltoihin muutto vastoin Jumalan käskyä ja puhdasta evankelisluterilaista oppia. Sen olivat Ruotsista muuttaneet jo runsain määrin saaneet tuta ja kokea. Pohjoisissa maakunnissa, Helsinglannissa ja Taalainmaassa, oli joukko ihmisiä joutunut Perkeleen ja valheen välikappaleen, Erik Janson-nimisen talonpojan kautta vietellyksi, niin että he silmittömässä hulluudessaan muuttivat Pohjois-Amerikkaan. Matkan aikana heitä kohtasi kolera, Jumalan vitsaus: Satoja ihmisparkoja kuoli, ennen kuin he pääsivät määräpaikkaansa. Herra Jumala oli voimallinen kostaja, ja koleran kuolemalla hän rankaisi maastamuuttajia. Tämä julma kuolema oli menneenä vuonna vaimentanut maassa vallitsevaa levottomuutta ja muuttomieltä.

Näiden lahkolaisten kohtalosta näki, mitä Jumala ajatteli maastamuutosta.

– Vastaa minulle rehellisesti, Karl Oskar: Eikö halu ylelliseen elämään ole syynä siihen, että haluat muuttaa?

Karl Oskar vääntelі lakkiaan molemmin käsin niin kuin äskenkin. Ei hän sen tähden matkustanut Amerikkaan, että saisi antautua niihin paheisiin, joista katkismuksessa puhuttiin, kemuihin ja juominkeihin, haureuteen ja muuhun, mikä lyhentää ihmisen elämää. Ei hän mitään ylellistä elämää ollut kuvitellut. Sen hän saattoi rehellisesti sanoa:

– Ei, en minä sen takia. Ei herra rovastin pidä sellaisia luulla. En minä sen takia.

– Minä uskon sanasi, vastasi rovasti. Mutta sinua vaivaa tyytymättömyyden henki, muuten malttaisit pysyä isiesi konnulla. Ja oletko ajatellut vanhempiasi, jotka sinä hylkäät? Onhan isäsi raajarikko.

– Vanhuksilla on syytinkinsä. Kyllä he toimeen tulevat.

– Jos nyt kaikki nuoret ja työkykyiset muuttaisivat

maasta ja jättäisivät vanhat ja raihnaat ja ontuvat tänne — kuka pitäisi huolen näistä turvattomista?

Karl Oskar oli vaiti, lakki pyöri hänen kankeissa, kömpelöissä käsissään: Hänen järjenjuoksunsa ei ollut tarpeeksi nopea. Sanoipa hän mitä hyvänsä, rovasti vääntelisi sen niin, että hän jäisi häviölle. Täytyi kai antaa seurakunnanpaimenen ymmärtää, että hän saisi lopettaa taivuttelunsa. Vaikka vielä piispakin tulisi auttamaan, hän ei muuttaisi mieltään; hän pysyisi lujana päätöksessään, vaikka itse kuningas koettaisi sitä järkyttää. Eikä sitä enää käynytkään muuttaminen, sitä paitsi.

Hän sanoi hiukan turskisti:

— Minä olen jo myynyt kaiken pois. Maat ja karjat. Niin että jospa saisin toimittaa asiani loppuun .

Rovasti Brusander istuutui taas tuolilleen ja nojasi taaksepäin sen korkeaan selkään; hän nipisti huulensa yhteen, ja hänen suunsa ympärille tuli ankarampi juonne.

Korpamoenin isäntä vaikutti hiljaiselta ja sävyisältä. Mutta hänellä oli ilmeisesti härkäpäinen luonne. Kaikki rovastin hyväätarkoittavat, hellittämättömät neuvot olivat menneet hukkaan: mies oli vastannut sanan silloin, toisen tällöin, mutta ollut enimmäkseen vaiti ja pysynyt itsepäisenä, kietoutunut äänettömyyteen, jossa hän oli luoksepääsemätön sekä Jumalan sanalle että sielunpaimenensa kehotuksille. Mikään inhimillinen mahti ei saanut muuttohaaveita siitä miehestä pois. Nyt kun hän palasi asiaansa, hän vaikutti melkeinpä uhmakkaalta. Ei ollut mahdotonta, että hänen kunnioituksensa saarnavirkaa kohtaan saattaisi pettää. Ehkä hän olikin vaarallisempi koira kuin karvoista näkyi.

Mutta rovasti oli tehnyt velvollisuutensa opettajana ja sielunhoitajana. Ja hän uskoi, että tuo talonpoika Amerikan-haaveineen oli omalaatuinen, yksinäiseksi jäävä tapaus. Hän oli aivan varma siitä, että vanhassa rahvaassa siellä täällä pitkin valtakuntaa ilmennyt muuttohalu sammuisi yhtä nopeasti kuin oli syttynytkin. Kahdenkymmenen vuoden kuluttua kenenkään ei tekisi enää mieli muuttaa tästä maasta Pohjois-Amerikkaan.

— Saat muuttokirjasi!

Muutaman minuutin ajan oli hiljaista. Vain hanhikynän raaputus paperia vasten kuului kirjoituspöydältä. Karl Oskar astui askelen taaksepäin, ikään kuin antaakseen rovastin rauhassa suorittaa tehtävänsä.

Sitten seurakunnanpaimen kääntyi tuolillaan ja ojensi isännälle papintodistuksen:

— Kerran annoin sinulle kristillisen kasteen. Kerran valmistin sinut Herran pyhälle ehtoolliselle. Lapsillesi olen antanut kristillisen kasteen. Nyt rukoilen, että Jumala siunaisi sinua ja omaisiasi matkalla kaukaiseen maahan! Kunpa et milloinkaan joutuisi katumaan uhkarohkeata päätöstäsi!

Karl Oskar kumarsi:

— Kiitoksia, rovasti!

Brusander ojensi kätensä:

— Jääös Jumalan huomaan! Niillä sanoin isämme siunasivat toisensa jäähyväishetkellä!

— Nöyrimmät kiitokset herra rovastille!

Ja Karl Oskar kumarsi vielä kerran, tällä kertaa ehkä syvempään kuin oli rovastille vielä koskaan kumartanut: hänhän kumarsi nyt viimeisen kerran seurakunnan paimenelle.

Sitten rovasti Brusander kirjoitti kirkonkirjaan pari sanaa, joita hän ei ollut vielä koskaan kirjoittanut kenestäkään seurakuntalaisestaan: hän merkitsi siihen, että talollinen Karl Oskar Nilsson Korpamoenista oli 28. päivänä helmikuuta 1850 anonut itselleen ja talonväelleen muuttotodistusta P.-Amerikkaan.

Ja sanat *Muuttanut P.-Amerikkaan* tulivat aikanaan täyttämään tämän kirkonkirjan jäljellä olevat tyhjät lehdet — halki vuosien ja vuosikymmenten ne täyttyivät, sivu toisensa jälkeen, Karl Oskar Nilssonin seuraajien nimistä.

Siirtolainen, joka saa vapaakyydin

1

Barometern-lehdessä, jota muutamat ruodun talolliset yhdessä tilasivat, oli tänä keväänä uutinen kadonneesta siirtolaislaivasta: »Pakottawaisten asianhaarain tähden on nyt nähty aiheelliseksi pitää warmana sitä surullista seikkaa, että kuunari *Betty Catharina,* vuonna 1835 rakennettu 80-lästinen laiwa, on matkalla Söderhamnista New Yorkiin tehnyt täydellisen haaksirikon. Kuunari oli ottanut Söderhamnista rautalastin ja kuljetti lisäksi osapuilleen 70:ää siirtolaista, jotka oliwat jättäneet isäinmaansa lähteäkseen uuteen maanosaan epäwarmaa toimeentuloa etsimään. *Betty Catharina* purjehti Juutinraumasta 15. pnä huhtikuuta mennä wuonna, mutta sanotun päiwän jälkeen laiwan omistaja, kauppahuone P.C. Rettig et C:ie, ei ole saanut siitä mitään tietoja. Kun nyt on wierähtänyt likipitäin kokonainen wuosi ilman että laiwan kohtalosta on woitu saada wähäisintäkään tietoa, on 9-henkiselle miehistölle toimitettu muistojumalanpalvelus heidän kotipaikkakunnillaan. Laiwan päällikkönä oli merikapteeni Anders Otto Rönning. Maastamuuttajat oliwat kotoisin Helsinglannin eri kunnista; heidän joukossaan oli 25 naista ja noin 20 lasta.»

Lehteä luettiin kylässä ahkerasti, eikä se niinä päivinä ihme ollutkaan. Sitä lainattiinkin moniin taloihin, joihin sitä ei ollut tilattu. Idemon Berta toi lehden Korpamoeniin, ja Kristina sai lukea laivasta, jonka matkan olisi pitänyt kestää viitisen viikkoa, mutta joka ei ollut perillä vielä viidenkymmenenkään viikon jälkeen. *Betty Catharinan* matkustajat eivät päässeet mihinkään uuteen maahan. He olivat muuttaneet Valtameren pohjaan.

Kun Kristina illalla peitteli kolme pienokaistaan, hänen rintaansa alkoi kivistää . . »heidän joukossaan oli 25

naista ja noin 20 lasta . . .» Kaikki entinen pelko palasi ja alkoi ahdistaa. Lapset oli Jumala uskonut hänen huomaansa – eikö hän ollut kevytmielinen äiti, kun vei avuttomat pienokaisensa hataraan laivaan, matkustamaan hirmuisen meren yli? Oman henkensä puolesta hän ei pelännyt, mutta oliko hänellä oikeutta panna alttiiksi lastensa henki? Jos he uppoaisivat laivan mukana, niin hän olisi se joka oli heidät hukuttanut, ja Jumala panisi hänet viimeisenä päivänä tilille: Kuinka hoivasit lapsiasi? Mitä sinä heille teit? Kuka pakotti sinut viemään heidät merelle? Eikö sinua varoitettu vaarasta?

Eikö kadonneesta laivasta saatu uutinen, joka tuli juuri ennen heidän lähtöään, ollut viimeinen varoitus Jumalalta? Karl Oskar sanoi: Useimmat kuolevat sänkyynsä kovalla maalla, ja silti ihmiset menevät makuulle joka ainoa ilta. Pölkkypäitä olivat ne, jotka haaksirikosta pelästyivät. Eikä Robertkaan pelännyt, hän ei ollut vielä ehtinyt kyllin vanhaksi, ei ollut saanut täyttä ymmärrystä. Hän luki kälylleen 'Luonnonopista' kauhean kuvauksen 'Meren aalloista', aivan kuin olisi siitä nauttinut.

»Koska wesi on nestemäinen kappale ja helposti liikuteltawissa, niin myös tuuli ja wihuri panevat sen liikkumaan; sillä lailla syntyy aaltoja, jotka owat isompia tai pienempiä, tuulen kowuuden ja meren suuruuden ja sywyyden mukaan. Ankarien myrskyjen raiwotessa suurilla merillä aallot kerääntywät toinen toisensa päälle 30–40 jalkaa korkeoiksi; sitten ne syöksywät alas tawattomalla woimalla ja rusentavat kaiken, minkä tiellänsä kohtaawat. Kun tämmöinen aalto putoaa laiwan päälle, se woi murtaa siitä isoja kappaleita, rusentaa kyynärän paksuisia mastoja, jopa wallan täyttää laiwan wedellä, niin että se menee oitis upoksiin . . .»

– Ne aallot ovat kolme kertaa niin korkeita kuin tämä talo – ajatteles! sanoi Robert innoissaan.

– Yrität rohkaista minua ennen matkaa – kyllä minä käsitän!

Eikä Kristina voinut olla nauramatta. Robert ei piitannut siitä, mitä hänelle tapahtui, kunhan vain pääsi vapauteen ja maailmalle. Mutta hänen tarvitsikin vasta-

ta vain omasta elämästään.

Kristina ei halunnut enää kiusata Karl Oskaria pelollaan. Olihan hän jo sanonut suostuvan kaikessa miehen tahtoon, eikä hän voinut perua sanaansa. Karl Oskar oli ottanut vastuulleen heidän muuttonsa, Kristina tahtoi turvata ja luottaa häneen. Olihan hän kyllä omavaltainen ja itsepäinen, mutta ehkä Kristina tahtoikin miehen, joka joskus osasi päättää ja ratkaista hänen puolestaan: Kelläpä naisella oli iloa avuttomasta, neuvottomasta miehestä? Ja kaikki ne miehet, jotka olivat syntymässään saaneet Nilsan suvun ison nenän, olivat kuulemma olleet samanlaisia kuin Karl Oskar: pelkäämättömiä, ehkä hiukan vikuripäisiä miehiä, joita ei voinut taivuttaa, ei horjuttaa, ei järkähdyttää. Kaikista Kristinan tuntemista miehistä Karl Oskar oli se, joka parhaiten tiesi mitä tahtoi, ja ehkä hän juuri siksi pitikin miehestään.

Kristina ei ollut nykyään oikein terve, ruumis oli voimaton ja hän oli menettänyt ruokahalunsa. Aluksi hän luuli pahoinvoinnin johtuvan siitä, että hän oli huolissaan Amerikan-matkasta. Mutta kun hänen täytyi eräänä aamuna mennä heti sängystä noustuaan oksentamaan talon nurkan taakse, silloin hän tiesi, kuinka hänen laitansa oli: tämä tauti hänellä oli ollut ennenkin, neljä kertaa. Sen kulku oli tuttu: Kuukautisen vuodon viivästyminen yli määräaikansa, väsymys, ruokahalun puute, levottomuus ja apeus. Ja sitten oksennukset lopullisena vahvistuksena. Kaikki täsmäsi, ei ollut enää epäilemistäkään: hän oli taas raskaana.

Hän oli pelännyt uutta raskautta. Hän antoi vieläkin rintaa pienimmälleen ja oli aikonut sitä myös jatkaa — siinä hänellä oli muuan taka-ajatus: Idemon Berta oli sanonut, etteivät naiset tulleet uudestaan raskaiksi niin kauan kuin imettivät. Itse hän oli imettänyt jokaista lastaan kolme vuotta, ja kuukautta sen jälkeen kun hän oli lopettanut, oli taas uusi tulossa: niin oli käynyt poikkeuksetta. Paikkakunnalla oli jokusia vaimoja, jotka imettivät tenaviaan kouluikään asti: sitten lasten täytyi lakata imemästä ja totutella aikaihmisten ruokaan, koska piti ruveta syömään matkaevästä. Joskus tapahtui

niinkin, että äiti meni poikansa tai tyttönsä kanssa kouluun ruokkiakseen häntä välitunneilla. Mutta ne lapset, jotka eivät kouluiässä tahtoneet lakata imemästä, näyttivät usein jäävän jälkeen ymmärryksensä puolesta; he riippuivat äitinsä helmoissa, kun olivat aina nälissään, ja juoksivat tuolia kantaen hänen perässään saadakseen hänet istumaan.

Bertan neuvo ei ollut tällä kertaa auttanut, ja eukko olikin sanonut Kristinalle: jos hän kaikesta huolimatta tulisi raskaaksi imettämisen aikana, niin se johtuisi Karl Oskarista – eräillä miehillä oli niin väkevät siemenet, ettei naisilla ollut mitään keinoa niitä vastaan.

Viime vuonna Kristinaa oli muutaman kerran ahdistanut kauhea kiusaus: hänen teki mieli rukoilla Jumalaa, ettei hän tulisi enää raskaaksi. Ensimmäisen kerran se tapahtui silloin, kun hän pani Annan ruumisarkkuun, lapsen joka oli elänyt maan päällä neljä vuotta: hän ei tahtonut synnyttää lapsia kuolemaan. Mutta hän oli voittanut kiusauksensa: hän ei ollut päästänyt tuota syntistä rukousta huulilleen. Kuinka suuri synti se olisi ollut, sen hän nyt ymmärsi tultuaan tietämään, että häneen oli taas luotu uusi elämä.

Hän sai tyytyä Korkeimman päätökseen. Mutta Karl Oskarille hän ei ollut vielä sanonut mitään.

2

Maastamuuttajain lähtöpäivän aattona Kristinan päässä takoi ajatus: älä vain unohda mitään! Viimeiseen asti hän löysi välttämättömiä kapineita, jotka piti ottaa mukaan, mutta joita hän ei ollut aikaisemmin muistanut. Hän oli unohtanut panna kirstuun talikynttilöitä ja tulitikkuja – tottahan valaistusvälineitä tarvittiin. Lapset tarvitsivat hiukan leluja, jotta heillä olisi laivassa puuhaa; Johania varten hän otti mukaan savikukon ja Pikku-Märtaa varten vanhoista kangastilkuista tehdyn nuken – kumpikaan ei vienyt paljon tilaa. Harald, pienimmäinen, joka juuri näinä päivinä yritti ensimmäis-

tä kertaa kävellä lattian poikki, ei osannut vielä käsitellä leikkikaluja tärvelemättä niitä, joten hän sai olla ilman. Mutta sitten Kristina oikein suuttui itselleen, kun löysi kuparisen kolmijalkaisen kahvipannun, vanhemmilta saadun häälahjan – kuinka hän ei ollut muistanut sitä aikaisemmin! Nyt hän ei löytänyt pannulle muuta säilytyspaikkaa kuin toisen sänkyvaatesäkin, joka oli vielä ompelematta kiinni. Kun hän pisti kätensä säkkiin, hän löysi lapsenkengät, risaiset, loppuunkulutetut pieksut. Ne olivat Annan kengät. Hänen ensimmäinen nahkainen kenkäparinsa – ensimmäinen ja viimeinen.

Kristina piteli kädessään näitä pikku kenkiä ja oli ymmällään. Muiden lasten käyttöön ne eivät kelvanneet, niin kurjat ne olivat, saumat hädin tuskin olivat kiinni. Ja hän muisti aivan hyvin, että oli jo heittänyt ne menemään. Karl Oskar oli siis ottanut ne talteen ja pannut säkkiin, jonka piti tulla mukaan Amerikkaan.

Siitä asti kun tyttö oli oppinut kävelemään, hän oli aina tahtonut kulkea isänsä mukana, näissä kengissä hän oli monta kertaa ollut isän matkassa, kävellyt pitkät taipaleet hänen rinnallaan. Ja nyt kun ne löytyivät tästä säkistä, ne kertoivat Kristinalle jotakin uutta hänen miehestään.

Silmiä hiukan kirveli. Hän pani kengät hellävaroen takaisin säkkiin.

Sitten hän ahtoi siihen kahvipannun, ja säkistä tuli siltä kohtaa aivan muotopuoli: siinä se nyt seisoi lattialla kuin kyttyräselkä.

Amerikankirstu oli lukittu, köytetty paksuimmalla nuoralla, jota oli saatavissa, ja kannettu jo valmiiksi porstuaan. Etupuolelle Karl Oskar oli tekstannut punaliidulla omistajan nimen ja määräpaikan – siinä oli tulipunaisin kirjaimin: *Talollinen Karl Oskar Nilsson, Pohjois-Amerikka.* Nyt arkku ei voinut vaihtua toiseen eikä eksyä omille teilleen.

Pöydällä olivat vielä Raamattu, Virsikirja ja Almanakka, ne kirjat he aikoivat ottaa mukaan; niiden paikka oli repussa, koska niitä tarvittaisiin matkan aikana.

Karl Oskar tuli sisään, hän oli käynyt kylällä noutamas-

sa uudet pitkävartiset saappaansa, jotka suutari oli hänelle tehnyt ja saanut valmiiksi vasta viime tingassa. Kukaan ei tiennyt, mitä rojua amerikkalaiset pitivät jalassa, joten varmuuden vuoksi hän jo kotona teetti itselleen saappaat tammiparkilla parkitusta häränvuodasta, parhaasta rasvanahasta. Niissä oli polviin ulottuvat varret, niitä kelpasi käyttää joka säällä ja kelillä. Ja Amerikan erämaiden hankalilla poluilla täytyi ollakin kunnon jalkineet, jos aikoi päästä viipymättä perille.

Hän veti uudet saappaansa jalkaan ja käveli kertaalleen lattian poikki, niin että Kristina sai ihailla ja kehua niitä. Ne oli mustattu aivan kiiltäviksi, ja koroissa oli tukevat raudat. Näissä jalkineissa hän kyllä kehtaisi nousta maihin Amerikassa. Näitä saappaita kelpasi hyvinkin näyttää amerikkalaisille, niin hän arveli.

Mutta vähältä piti, ettei leväperäinen suutari pettänyt häntä.

Kristina oli harjaamassa vaatteita, jotka hänen piti pukea ylleen huomisaamuna. Lapset hän oli pannut makuulle ja he nukkuivat jo, vastapestyinä ja vastakammattuina, uusissa, puhtaissa yötamineissaan. Johan ja Pikku-Märta tiesivät, että huomenna lähdettäisiin hevoskyytiin, pitkälle matkalle, mutta äidin sydäntä kirveli kun hän ajatteli, etteivät he tienneet muusta mitään: heillä ei ollut aavistustakaan siitä, kuinka pitkälle matkalle he vanhempiensa kanssa joutuisivat. Kestäisi kauan, ennen kuin pikkuväki seuraavan kerran saisi nukkua rauhassa kotinsa katon alla.

Tänä iltana hänen kai täytyi puhua Karl Oskarin kanssa — ennen matkalle lähtöä miehen oli saatava tietää, että oli tulossa yksi pieni ihminen lisää.

— Kai minun täytyy se sinulle sanoa: nyt olen siinä tilassa taas!

Karl Oskar näytti ensin siltä kuin ei olisi ymmärtänyt mitään, sitten hän näytti epäilevältä. Ennen kuin hän ehti vastata, Kristina vielä vakuutti, ettei hän ollut erehtynyt oireista: pikkuinen heille tulisi taas, siitä Karl Oskar sai olla varma.

— Vai niin .

Karl Oskar katseli alastomiin, tyhjiin seiniin, sen kodin seiniin, jonka he huomenna jättäisivät ainaiseksi. Vihdoinkin he olivat valmiit lähtemään, vihdoinkin olivat kaikki pitkälliset ja työläät puuhat ja valmistelut ohi, ja kun hän oli tänä iltana vielä saanut uudet saappaansakin, joista oli ollut huolissaan, niin hän oli ollut tyytyväinen kutakuinkin kaikkeen. Ja sitten tuli tämä uutinen, jota hän ei arvannut odottaa.

Ja niin hän tuli tokaisseeksi:

– Jopa nyt sattui ikävään ja sopimattomaan aikaan.

– Että mitä sanoit?

– Sitä minä vain, että ikävää, kun sen piti sattua juuri nyt.

Kristina tulistui ja korotti ääntään:

– En minä voi tulla raskaaksi silloin kun sinulle sopii!

– Kristina kiltti, älä nyt ota sitä tuolla lailla . . !

– Mitä sinä oikein tarkoitat sitten? Riippuuko se yksin minusta? Onko pelkästään minun syytäni, että olen taas pieniin päin?

– En minä niin ole sanonut.

– Mutta sanoit, että se tulee sopimattomaan aikaan. Taidatkos kieltää? Mutta eikö se ole sinunkin syytäsi? Etkö sinä muka ollut siinä mukana? Enemmän kuin minä? Sinä se minut olet saattanut tähän tilaan! Olet itsekin syypää siihen, että tämä tuli sopimattomaan aikaan!

– Kristina! Mikä sinuun on mennyt? Isä ja äiti tuolla kuulevat!

Vaimon kimmastuminen oli vakuuttavampi todistus hänen raskaudentilastaan kuin mikään muu: odotusaikoinaan hän oli pikavihainen ja ärtyisä ja tulistui pienimmästäkin sanasta, jonka tulkitsi loukkaukseksi.

– Kuinka sinä noin voit panna pahaksesi . . ?

Kristinan silmät paloivat, poskipäät olivat punehtuneet:
– Sinähän puhut ihan kuin syyttäisit minua! Ikään kuin minä yksinäni sille mitään mahtaisin! vähemmän minä sille mahdan kuin sinä! Saisitpa itse tuntea sen nahoissasi! Jos olisit yhdenkin päivän, yhdenkin tunnin niin huonossa kunnossa kuin minä .

Kristina heittäytyi kasvoilleen keittiön pöydän yli ja purskahti rajuun itkuun.

Karl Oskar oli ymmällään. Hän ei voinut käsittää vaimon käytöstä. Vähältä piti, ettei hänkin kuohahtanut. Mutta hänen täytyi säilyttää malttinsa, hänhän ei olisi voinut panna tulistumistaan huonovointisuuden syyksi. Ja kaipa Kristina oli rasittunut liikaa kaikista matkavalmisteluista.

Hän tarttui vaimoaan hartioihin, kömpelösti hyväillen: Olihan hän kyllä puhunut harkitsemattomasti, mutta Kristina oli tulkinnut sen pahoin päin. Hän katui sanojaan. Mutta ei hän niillä mitään pahaa tarkoittanut. Ei hän halunnut kieltää osuuttaan Kristinan raskaudentilaan. Kuinka Kristina saattoikaan ajatella hänestä mitään niin tyhmää? Hän ei ollut syyttänyt vaimoaan ensinkään. Hän vain tarkoitti, että oli ikävää, kun hänen piti tulla raskaaksi juuri ennen tätä matkaa, se kävisi hänen voimilleen nyt kahta kovemmin. Ja kun he sitten tulisivat perille vieraaseen maahan, hän joutuisi heti lapsivuoteeseen; ei se ollut mukavaa sekään.

— Se sinua pelottaa, että minä olen vaivoiksi, Kristina nyyhkäisi.

— En minä semmoista ole ikinä sanonut. Mutta sitä kyllä pelkään, että sinulla on sitten vielä vaikeampaa kuin muuten, kun meille tulee yksi lisää .

Juuri raskauden ensimmäisinä kuukausina Kristina oli huonovointinen ja ärtyisällä päällä. Tämä hankala vaihe, jolloin ei ollut aina helppoa olla hänen mielikseen, sattuisi nyt juuri merimatkan ajaksi. Mutta Karl Oskar olisi tehnyt viisaimmin, kun ei olisi ilmaissut näitä huoliaan.

Hän tarttui Kristinan käteen, se oli penseä eikä vastannut puristukseen. Mutta hän piti sitä lujasti omassaan ja jatkoi:

Tilanne oli sellainen kuin oli. Kumpikaan heistä ei voinut sitä auttaa. Ja kun heillä ei ollut mitään aihetta syyttää toisiaan, niin kaipa he voisivat ojentaa kättä toisilleen? Nyt kun he muuttaisivat niin kauas ja perustaisivat uuden kodin, heidän täytyisi uskollisesti pitää yhtä. Muuten he eivät ikinä onnistuisi. Riidalla ja epäso-

vulla he pilaisivat kaiken. Tekisivät vain vahingon itselleen ja lapsilleen, jos murjottaisivat ja vetäisivät eri köyttä. Pilaisivat mielialansa ja työnhalunsa, juuri nyt kun lujaa ja pelotonta mieltä tarvittiin enemmän kuin koskaan ennen. Eikö heidän pitäisi sopia keskenään jo tänä iltana, viimeisenä iltana jonka he viettivät kotona, että pysyisivät sovussa ja pitäisivät yhtä? Kaipa Kristina tahtoi, että he olisivat ystäviä niin kuin ennenkin – eikö niin . .?

– Tahdonhan minä, kai sinä sen nyt tiedät, mutta kun .

Kristiina nyyhkäisi kuivasti ja alkoi nikottaa äskeisen itkunsa jäljiltä.

– No – kun kerran tahdot, niin . .?

– Karl Oskar Käsitätkö Minä en ole voimissani .

– Kyllähän minä sen tiedän . .

– Sinun pitää puhua minulle hellävaroen .

– En minä sano sinulle enää kovia sanoja, Kristina.

– Jos lupaat sen .

Kristina oli jo malttanut mielensä: Hän oli äsken tehnyt vääryyttä Karl Oskarille, hänkin oli käyttäytynyt rumasti. Mutta Karl Oskar oli sanonut nuo ärsyttävät sanansa: Jopa nyt sattui sopimattomaan aikaan! Ne sanat häneltä olivat lipsahtaneet, ja jotakin hänen oli täytynyt niillä tarkoittaa. Eikö hän tarkoittanut, että Kristina raskaudellaan pilasi hänen matkansa? Se kuulosti siltä kuin hän olisi tehnyt kaiken voitavansa tullakseen taas raskaaksi, vaikka juuri Karl Oskar oli se, joka aina oli ensimmäisenä valmis sänkypuuhiin Tai ehkä Kristina oli tulkinnut sen väärin. Mutta siitä huolimatta hänen oli vaikea unohtaa nuo ilkeät sanat.

Mutta kyllä hän muisti senkin, miten kiltti Karl Oskar hänelle enimmäkseen oli. Niin kuin silloinkin, kun hän ensimmäisen kerran odotti lasta: Hänen ihonsa muuttui, kasvoihin tuli rumia, ruskeita läikkiä. Hän kauhistui suunniltaan, kun katsoi peiliin; kasvot olivat kuin vanhan eukon, vaikka hän oli vasta nuori tyttö, juuri yhdeksäntoista täyttänyt. Hän oli sen näköinen, että olisi tahtonut

juosta piiloon ihmisiltä – varsinkin Karl Oskarilta. Ei hän ollut kuvitellut, että ihminen tulisi rumaksi siitä että meni naimisiin. Hän valitti sitä äidilleen, mutta tämä vain nauroi: Mitä niitä ruskeita läikkiä kannatti surra? Pian ne menisivät pois. Mutta Karl Oskar se silloin lohdutti häntä ja sanoi, etteivät ne läikät millään tavoin rumentaneet Kristinaa hänen silmissään. Päinvastoin, hän oli niistä iloinen! Nehän johtuivat siitä, että Kristinan piti saada lapsi, ja se taas johtui siitä, että Kristina oli ollut hänen vieressään, ja se vuorostaan johtui siitä, että Kristina piti hänestä. Hänelle nuo rumat ruskeat ihonkohdat vain todistivat, että Kristina piti hänestä. Kuinka hän siis olisi voinut muuta kuin iloita niistä .?

Näitä miehensä sanoja Kristina ei voinut koskaan unohtaa. Ja nyt hän taas odotti noiden ruskeiden läikkien ilmestymistä, jotka pilasivat hänen ihonsa. Hän tiesi kyllä, että hänellä oli muuten aika mukiinmenevät kasvot, kauniitkin ehkä, posket olivat parahiksi pyöreät, valkoihoiset. Mutta hänen kasvonsa saivat olla kauniina niin vähän aikaa, vain raskauksien välillä.

Hänen kätensä tarttui lujasti miehen sormien ympäri:

– Karl Oskar Ollaan ystäviä . . Ihan aina . .!

– Joko ollaan sovussa taas?

– Ollaan! Niin on asia, niin kuin äsken sanoit: täytyy pitää yhtä! Muusta ei ole apua!

Ja hän ponnahti kiireen vilkkaa seisomaan ja alkoi touhuta: Kuinka hän malttoikin istua ja vetistellä tällaisena iltana, kun oli vielä toimitettava sata asiaa, joita ei voinut lykätä huomiseen, yhtään ainoata? Nyt täytyisi hyöriä kuin viimeistä päivää: Johanin uudesta nutusta puuttuivat vielä napit, ne oli ommeltava, Pikku-Märtan vastapesty paita oli paikattava ja silitettävä, hänen omakin paitansa oli vielä silittämättä, Karl Oskarin oli saatava huomenna puhdasta ylleen – ja sitten oli vielä se ja se – ja sitten se Hänhän oli hullu, kun tässä istui riitelemässä juuri tänä iltana

Karl Oskar tottui tuota pikaa siihen ajatukseen, että perhe karttuisi seitsemän tai kahdeksan kuukauden kuluttua.

Ja hän sanoi: Heillä oli oikeastaan mainio onni, sillä nyt he petkuttivat kapteenilta yhden matkalipun hinnan – heidän neljäskin lapsensa tulisi mukaan laivaan, eikä se maksaisi heille ropoakaan! Mitä mahtaisi aikanaan tullakaan tästä siirtolaisesta, joka oli jo nyt niin ovela, että järjesti itselleen vapaakyydin Amerikkaan?

Silloin Kristina puhkesi vallattomaan nauruun – äsken hän vielä itki, nyt hän meni nauraen toimittamaan viimeisiä askareita ennen kuin lähti matkalle maahan, jossa Karl Oskar ja hän toistamiseen asettuisivat taloksi.

Ljuderin pitäjän ensimmäiset siirtolaiset

jotka lähtivät kotipaikkakunniltaan
4. päivänä huhtikuuta 1850:

Karl Oskar Nilsson, talollinen, 27 v.
Kristina Johnsdotter, hänen vaimonsa, 25 v.
Heidän lapsensa:
Johan, 4 v.
Märta, 3 v.
Harald, 1 v.
Robert Nilsson, renki, 17 v.
Danjel Andreasson, talollinen, 46 v.
Inga-Lena, hänen vaimonsa, 40 v.
Heidän lapsensa:
Sven, 14 v.
Olof, 11v.
Fina, 7 v.
Eva, 5 kk.
Arvid Pettersson, heidän renkinsä, 25 v.
Naimaton nainen Ulrika Västergöhlistä,
asema epämääräinen, 37 v.
Elin, hänen tyttärensä, 16 v.
Jonas Petter Albrektsson, talollinen, 48 v.

Heidän maastamuuttonsa syy:

Karl Oskar Nilsson: Etsin maata, jossa voin työnteolla auttaa itseäni ja perhettäni.

Kristina: Seuraan miestäni, mutta teen sen epäröiden ja puolittain katuvalla mielellä.

Robert Nilsson: En halua olla isäntien komennossa.

Danjel Andreasson: Tahdon vapaasti tunnustaa pyhien apostolien Jumalaa siinä maassa, jonka Hän on minulle osoittava.

Inga-Lena: »Kuhunka sinä menet, sinne minäkin menen; kussa sinä kuolet, siellä minäkin tahdon kuolla ja itseni haudattaa.»

Arvid: Tahdon päästä eroon Nybackenin Sonnin nimestä.

Västergöhlin Ulrika: Ruotsi on perkeleenpesä . . .!

Elin: Äitini sanoi että . . .

Hästebäckin Jonas Petter: En kärsi enää yhteiselämää vaimoni Brita-Stafvan kanssa, käyköön tästedes kuinka käy.

Kaikki veräjät aukeavat Amerikantiellä

1

He lähtivät matkalle torstaipäivänä, ja päivä oli valittu varta vasten. Vasaralla takova pakanajumala oli väkevä jumala, johon esi-isät olivat luottaneet, ja vielä kauas kristillisiin aikoihin hänen viikonpäivänsä säilytti sen maineen, että se oli hyvä ja onnekas päivä uuteen yritykseen ryhtyvälle. Lisäksi oli uusikuu, hyvä enne siirtolaisille.

Lähemmä tuhat vuotta oli nyt kulunut siitä, kun saman seudun väki oli yhtenä joukkona lähtenyt meren yli länteen. Silloin olivat naiset ja lapset jääneet kotiin. Mutta silläkin kertaa olivat miehet ottaneet teräkaluja mukaan matkalleen. Ne teräkalut, joilla esi-isät varustautuivat, olivat aseita. Tällä kertaa rauta oli arkun pohjalla, työkaluina, kirveinä ja porina, vasaroina ja höylinä. Tällä kertaa matkustettiin toiselle asialle.

Karl Oskar oli vuokrannut parihevoset ja isot vankkurit Åkerbyn kirkonisännältä, ja kirkonisännän renki tuli tuomaan ajopelejä vähän ennen auringonnousua. Molemmat veljekset ja kyytimies tekivät kuorman yhdessä; amerikankirstu oli niin raskas, että kaikkien kolmen piti ponnistaa voimainsa takaa, ennen kuin se saatiin vankkureihin.

Kotiin jäävien hyvästely ei kestänyt kauan. Lydia oli saanut lomaa palveluspaikastaan käydäkseen kotona sanomassa hyvästit veljilleen. Karl Oskar veti sisaren syrjään ja pyysi, että tämä pitäisi huolta vanhemmista sitten tuonnempana, kun he ikäännyttyään eivät tulisi omin neuvoin toimeen; hän lupasi korvata sen sisarelleen. Märta otti jokaisen lapsenlapsensa syliin ja sanoi: Jumala teitä suojelkoon ja varjelkoon, avuttomat pikku raukat! Pojat tarttuivat vanhempiaan käteen, hiukan

hämillään, melkein noloina, vähän niin kuin pikkupojat, jotka ovat olleet tottelemattomia, mutta joita anteeksipyytäminen hävettää. Paluuaikeista kumpikaan ei ollut vielä puhunut mitään. Nyt Karl Oskar sanoi, hymyn tapaista yritellen: ansaittuaan Amerikassa tarpeeksi rahaa hän tulisi takaisin ja ostaisi Kråkesjön herraskartanon, ja Lydia-siskolleen hän ostaisi Korpamoenin takaisin. Kaikki pitivät sitä leikinlaskuna, vaikkei kukaan hymyillyt. Nils ja Märta tiesivät, että he tänä hämyisenä huhtikuunaamuna näkivät poikansa viimeisen kerran tässä elämässä.

Kristina oli käynyt vanhempiensa kodissa hyvästelemässä jo muutamia päiviä aikaisemmin. Siellä hän ei ollut itkenyt — vasta kotimatkalla hän oli alkanut itkeä muistaessaan äitinsä jäähyväissanat: Älä unohda, rakas tytär, että minä tahdon tavata sinut Jumalan luona!

Vankkureissa oli nyt kaikki, mitä he maailmassa omistivat. Kuormasta tuli sekä korkea että leveä, ja molemmat isot säkit olivat ylinnä. Siitä huolimatta Karl Oskar tuumi, että olisi voitu lastata enemmänkin, kattoon oli vielä pitkä matka.

Nils ja Märta olivat tulleet porstuansillalle.

— Aja veräjästä varoen! sanoi Nils kyytimiehelle.

Ne olivat viimeiset sanat, jotka hänen poikansa kuulivat hänen suustaan. Eikä muistutus ollutkaan turha: veräjänaukko oli ahdas leveille vankkureille, aisa törmäsi toiseen veräjänpieleen, ja parihevoset pääsivät kuormineen vain nipin napin lävitse.

— Kaikki on täällä kotona ahdasta, sanoi Robert.

Karl Oskar oli asettunut etupenkille kyytimiehen viereen ja ottanut Johanin polvelleen. Kristina istui takapenkillä pienempien lasten kanssa, jotka varhaisesta aamusta huolimatta olivat virkkuja ja kirkassilmäisiä, ja takimmaisena, hevosten heinäsäkillä, istui Robert.

Tielle päästyä Karl Oskar kääntyi vielä viimeisen kerran katsomaan mökille päin: isä ja äiti seisoivat vielä porstuansillalla katselemassa lähteviä, isä etukenossa ja selkä köyryssä, kainalosauvoihin nojaten, äiti aivan hänen vieressään, kookkaana ja suoraselkäisenä. Tässä

istuivat nuoret, jotka lähtivät pois, siellä seisoivat vanhat, jotka jäivät.

Kumpikaan vanhemmista ei näyttänyt tekevän pienintäkään liikettä. Katsellessaan lähteviä vankkureita porstuansillalta he näyttivät hiljaisilta ja liikkumattomilta kuin elottomat, kiintonaiset esineet, kuin kaksi korkeata kiveä pellolla tai kuin kaksi metsän puuta, joiden juuret työntyivät syvälle maahan. Oli kuin he olisivat ainaiseksi asettuneet siihen asentoon, kuin aikoisivat pysyä siinä iankaiken. Ja muistoissaan Karl Oskar oli aina näkevä heidät samanlaisina kuin nyt tämän varhaisen aamun puolihämyssä: isän ja äidin seisomassa hiljaa vieretysten porstuansillalla, katselemassa vankkureita, jotka ajavat veräjästä tielle ja hetken päästä katoavat tien mutkasta katajapensaiden taakse. Siinä paikassa ja siinä asennossa hän oli aina näkevä vanhempansa heitä muistellessaan. Vuosien vierittyä hänestä tuntui siltä kuin he olisivat yhä vielä seisoneet siinä vieretysten, katsellen tielle päin, asennoltaan kuin elottomat, liikkumattomat esineet, kuin kaksi kivistä ihmisenkuvaa.

Kristina ei maininnut Karl Oskarille, mitä oli kuullut Nilsin sanovan vankkurien tultua lähtökuntoon: Pitänee mennä porstuansillalle katselemaan poikieni ruumissaattoa.

2

Kevät oli myöhässä sinä vuonna, maa oli vielä roudassa. Yöllä oli pakastanut, ja huhtikuinen aamu oli kylmä. Taivas oli pilvessä eikä päivä ollut vielä valjennut. Kuorma oli raskas, mutta pyörät vierivät kevyesti tien kovissa, jäätyneissä uurteissa.

Robert istui takana korkealla heinäkasalla, ja tuolla edessä liehuivat hevosten harjat edestakaisin kuin nuoret koivut tuulessa. Lihaksikkaat niskat nousivat ja laskivat tasaisen hölkän tahdissa, kiiltävät, karvaiset hevosenlautaset aaltoilivat pehmeästi, ja terävät hevosenkengät iskivät kipinöitä tien kivistä. Määrätön odotus paisutti

nuorukaisen rintaa: Tämä ei ollut mikään laiska myllykärry. Tämä ei ollut mikään hidas tukkikuorma. Tämä ei ollut mikään ikävä sunnuntainen kirkkokärry. Nyt hän vihdoinkin ajeli seikkailun rattailla.

Jo huomenna hän olisi meren rannalla.

He ajoivat Nybackenin ohi, ja kun vaunu pääsi vauhtiin talon takana olevassa alamäessä, alkoi Robert viheltää. Hän ei voinut enää hillitä itseään, eivätkä veli ja käly sanoneet siihen mitään.

Pappilan ohi mentäessä Robert alkoi taas vähäsen viheltää. Hän aprikoi, oliko se ehkä jonkun mielestä jumalatonta. Hän oli jättänyt papinkirjan ottamatta, ja nyt hän oli kuulevinaan, kuinka rovasti tulevina vuosina huutaisi hänen nimensä kaikilla lukusilla: Renki Axel Robert Nilsson. Ei tietoja vuoden 1850 jälkeen. Ja rovasti kirjoittaisi: Olinpaikka tuntematon. Vielä kymmenen, vielä kahdenkymmenen vuoden kuluttua hänestä kirjoitettaisiin: Olinpaikka tuntematon.

Joka kerta veräjälle tultaessa Robert hyppäsi alas vankkureista ja avasi sen. Åkerbyn tienhaaraan päästyä hän oli avannut jo viisi veräjää. Hän laski ne tarkkaan, hänen piti olla veräjäpoikana koko matkan ajan, hän aikoi laskea kaikki veräjät amerikantiellä.

Hakamailla ei ollut sinä vuonna vielä pantu veräjiä paikoilleen, karjahan ei ollut vielä päässyt laitumelle. Mutta hän laski mukaan nämä veräjänaukotkin. Jos hän olisi lähtenyt muuttomatkalle kuukautta myöhemmin, olisivat nekin olleet kiinni.

Pikku-Märta ja Harald olivat kumpikin nukahtaneet äidin polvelle, vaunun liikkeiden tuudittamina. Johan leikki kyytimiestä, piti kiinni ohjaksen kädensijasta ja luikkasi hevosille. Karl Oskar ja Kristina istuivat hiljaisina ja totisina; jonkin tutun paikan ohi mentäessä he loivat viipyvän katseen sivuilleen: Tämä puro, jossa on uintipaikka, sen yli ajamme nyt viimeisen kerran, tuota niittyä, missä keväisin kasvaa kieloja, emme enää näe. Me tahdomme muistaa, miltä nämä paikat näyttävät. Niitä on hauska joskus muistella, sillä ne kuuluivat kerran nuoruuteemme.

Maastamuuttajat olivat sopineet tapaavansa Åkerbyn tienhaarassa, ja muut ajopelit olivat jo kohtauspaikalla odottamassa. Kärragärden Danjel oli vuokrannut parivaljakon Kråkesjöstä. Hänelläkin oli painava kuorma: vaimo, neljä lasta ja Väestergöhlin Ulrika. Hästebäckin Jonas Petter ajoi omalla yksivaljakollaan mukanaan renki, jonka piti tuoda hevonen ja rattaat takaisin Karlshamnista. Kaksi kärragärdeläistä, jotka eivät mahtuneet Danjelin ajoneuvoihin, istui Jonas Petterin vankkureissa: renki Arvid ja Elin, Ulrikan tyttö.

Korpamoenin vankkureita rasitti neljän aikaihmisen paino, ja Jonas Petter oli sitä mieltä, että niitä piti keventää. Robert sai siirtyä hänen vaunuunsa ja istua etupenkille kyytimiehen ja Elinin väliin. Arvid istui hänen takanaan, Jonas Petterin rengin vieressä, ja toivotti hänet tervetulleeksi isolla ja tyytyväisellä virnistyksellä: piti kuin pitikin käydä niin, että molemmat Nybackenin rengit pääsivät yhtä matkaa Uuteen maailmaan. Mutta ei se tapahtunut sillä tavoin kuin he olivat kuvitelleet, kun he öisin makasivat Aronin tallikamarissa ja tappelivat luteiden kanssa: eivät he lähteneetkään tukkikuorman mukana salaa hiipien, eivätkä he myöskään tehneet matkaa yksin.

Yhdeksäntoistahenkinen joukko oli tänä aamuna kokoontunut Åkerbyn tienhaaraan. Kolmen kyytimiehen oli määrä kääntyä Karlshamnista takaisin. Maastamuuttajia oli kuusitoista, yhdeksän aikuista ja seitsemän lasta. He olivat kuin kohtalaisen kokoinen perhe, sanoi Jonas Petter laskettuaan pääluvun. Mutta ketä oli nyt pidettävä perheenpäänä?

Kaikki katsoivat Karl Oskariin. Tämä sanoi: Hänenkö nyt pitäisi olla heidän kaikkien päämiehenä, hänen joka oli kolmesta isäntämiehestä nuorin?

— Sinä olet vanhin, Jonas Petter!

— Mutta sinä se ensin keksit ruveta puuhaamaan tätä matkaa. Minä tulin joukkoon viimeisenä.

Sitten ajopelit lähtivät liikkeelle Blekingen rajalle päin. Jonas Petter ajoi etumaisena, hän kun tunsi parhaiten tiet, ja Robert hyppäsi edelleenkin alas vankkureista

veräjiä avaamaan. He ajoivat vaununmitan päässä toisistaan ja antoivat hevosten kulkea enimmäkseen hölkkää ja käymäjalkaa, sillä niitä oli säästettävä, jotta niiltä riittäisi voimia Karlshamniin asti, jonne oli kahdeksan pitkää peninkulmaa. Jyrkissä alamäissä pidennettiin väliä, niin että hevoset mahtuivat hyvin juoksemaan.

Kun Kristina näki nämä kolmet ajopelit jonossa tiellä, hän muisti, mitä appi oli aamulla sanonut lähtevistä pojistaan: totta se oli, heidän joukkonsa oli kuin ruumissaatto, pieni ruumissaatto. Annankin hautajaisissa oli ollut vain kolmet rattaat.

Mutta nyt hän tahtoi unohtaa tuon, mitä Nils oli sattunut sanomaan ennen katkeraa eronhetkeä, eikä sitä ollut tarkoitettukaan kenenkään kuultavaksi. Jossakin odotti hauta jokaista ihmistä, jossain oli tilkku maata, joka jonakin päivänä aukeaisi ottamaan vastaan hänen ruumiinsa. Niinpä siis saattoi sanoa, että he eläessäänkin olivat joka hetki matkalla sille paikalle – että kaikkien ihmisten vaellus oli yhtä ainoata pitkää ruumissaattoa.

Ehkäpä joku tai jotkut tästä seurueesta tulisivat joskus takaisin kotipuoleen, mene tiedä. Kristina arveli, että useimmat – ei kuitenkaan Karl Oskar – toivoivat salaa voivansa joskus palata. Mutta tietysti he halusivat tulla takaisin vauraina ja riippumattomina, eivät rutiköyhinä raukkoina. Luultavinta kuitenkin oli, ettei kukaan tästä joukosta kulkisi tätä tietä enää toista kertaa.

Robert avasi veräjiä, joita hän ei ollut vielä koskaan nähnyt. Tutut tiet olivat jääneet taakse, oli tultu vieraille seuduille. He ohittivat talon toisensa jälkeen, ja Robert kysyi Jonas Petteriltä: Minkä niminen oli se ja se paikka, minkä niminen se ja se? He ohittivat kirkon, jossa oli paljon korkeampi torninhuippu kuin kotikirkossa. Aivan tuntemattomia ihmisiä tuli vastaan, he tervehtivät tylysti ja jurosti, kääntyivät sitten taakseen ja jäivät pitkäksi aikaa katselemaan heidän vankkureitaan. He töllistelivät ja tuijottivat, eivät käyttäytyneet lainkaan kunnon ihmisten tavoin. Ja olihan tässä katselemista: kolmet vankkurit täpötäynnä väkeä ja lastia, taivasta hipovat kuormat arkkuja, lippaita, koreja, säkkejä, pusseja ja nyyttejä.

Vastaantulevilla oli aihettakin pohtia, millaisia matkamiehiä tänään oikein oli liikkeellä.

— Luulevat meitä tattarilaumaksi, sanoi Jonas Petter. Oikeat tattarikuormat ovat saman näköisiä kuin nämä.

Mutta he itse eivät muistuttaneet tattareita ulkonäöltään, tuumi Robert. Melkein kaikki seurueen aikaihmiset, miehenpuolet ja naiset, olivat isokasvuisia ja vaaleita tukan ja ihon puolesta, mutta tattarit olivat pieniä ja mustia. Ja kaikki he olivat ehjissä vaatteissa, olivat pestyt ja puhtaat, mutta tattarit olivat resuisia ja likaisia. Ja he matkustivat hiljaa ja siivosti, mutta tattarit viettivät huonoa elämää, huusivat ja mellastivat, joivat ja hurjastelivat. Siksi Robertia harmitti, jos heitä nyt luultiin moiseksi roskaväeksi. Hänen teki mieli huutaa kaikille vastaantuleville töllistelijöille: Älkää te luulko meitä tattareiksi! Me olemme siivoa ja kunnollista väkeä! Olemme siirtolaisia! Matkalla maahan, jossa ei ole huonoja ihmisiä, jossa ei koskaan tarvitse joutua vastatusten roskaväen kanssa! Älkää siinä töllistelkö! Menkää ennemmin valjastamaan hevosenne ja seuratkaa meitä merelle, laivaan, joka meitä siellä odottaa!

Mutta sitten hän harkitsi uudemman kerran: Jos hän kertoisi vastaantuleville kaikista, jotka tähän joukkoon kuuluivat, eivät he ehkä tahtoisikaan liittyä seuraan. Eiväthän kaikki, jotka näissä ajopeleissä istuivat, olleet kotipuolessa arvostettuja. Kuinka oli Arvidinkin laita, joka tuossa istui hänen takanaan? Häntä kavahdettiin niin, että Danjel oli pitäjässä ainoa, joka viitsi pestata hänet rengiksi. Entä Danjel itse? Melkein kaikki ihmiset olivat iloisia ja kiitollisia, kun pitäjä pääsi hänestä eroon. Iloisin oli rovasti, mutta ei ollut nimismieskään pahoillaan. Entä Västergöhlin Ulrika? Kaikki siveät naiset kiittivät Jumalaa siitä, että hän poistui paikkakunnalta. Ja entä hän itse? Kruununnimismies Lönnegren varmaan iloitsi siitä, että hän lähti ainiaaksi pois, niin paljon vaivaa hän oli virkavallalle tuottanut — mokomatkin rengintolvanat, joita täytyi yhtenään lähteä etsimään! Vanhempien ja Lydia-siskon lisäksi ei totisesti ollut ketään, joka jäisi häntä kaipaamaan.

Muuttoryhmän muitakaan jäseniä tuskin kaivattiin. Ehkä joskus tulevaisuudessa, viidenkymmenen vuoden kuluttua, pidettäisiin oikein juhlat sen päivän muistoksi, jolloin kotipitäjä pääsi eroon tästä joukosta, jota amerikantiellä luultiin tattarilaumaksi.

3

Robert katseli syrjäsilmällä tyttöä, jonka oli saanut viereensä penkille. Näin läheltä hän ei ollut Ulrikan tytärtä ennen nähnytkään. Elin oli pieni ja kaitakasvuinen, mutta hänen tytönvartalonsa oli alkanut pyöristyä, hänestä tulisi kohta nainen. Hänellä oli pitkä tukka, joka ulottui kauas selkään, se kimalsi keltaisena kuin kypsä vilja. Isot silmät olivat mustansiniset ja kiilsivät kuin oratuomenmarjat. Siinä oli korea neito. Mikä vahinko, että hänen äitinsä oli Ilolintu, pitäjän suurin huora.

Jonas Petter oli takapuolesta niin leveä, että heidän oli ahdasta istua kolmisin etupenkillä. Onneksi Elin oli hento, sanoi Robert, muuten hänen, Robertin, olisi täytynyt kävellä vankkurien vieressä. Miten ollakaan, sen jälkeen kun hän sen sanoi, tyttö koetti parhaansa mukaan tehdä tilaa omassa reunassaan. Mutta joka kerta kun vaunu keikahti kiven yli mennessään, hänen vartalonsa heilahti lähemmäksi Robertia, ja poika tunsi hänen lantionsa vieressään, pehmeän ja hennon kuin vasikan tai karitsan reisi. Robert ei ollut vielä koskaan ollut näin lähellä ketään tyttöä.

Elin ei puhunut mitään, hän oli ujo ja arka; ehkä hän pelkäsi Jonas Petteriä, ehkä Arvidia, joka istui heidän takanaan: ehkä hän oli kuullut puhuttavan Nybackenin Sonnista. Hän oli vasta kuusitoistavuotias, ei ollut vielä saanut täyttä ymmärrystä, mutta oli kai hänellä sentään sen verran järkeä, ettei hän Robertia pelännyt?

Poika yritti uudestaan:

— Sinua nyt ei ainakaan voi luulla tattaritytöksi!

Elin ei vastannut nytkään, ja Jonas Petter tönäisi kyynärpäällään Robertia kylkeen, kuin vaientaakseen.

Hetken kuluttua kyytimies pysäytti, että päästiin vettä heittämään, ja seisoessaan toisten kanssa tien reunassa Robert sai selityksen tuohon tönäisyyn: Kukaan ei tiennyt varmasti, kuka oli Elinin isä, ehkä ei äiti itsekään. Mutta varmana huhuna oli kerrottu, että isä olisi ollut juuri tattari.

Robert nolostui, eikä hän osannut puhua mitään pitkään aikaan.

Ulrikan tyttärellä oli yllään musta leninki, joka oli ennen ollut Inga-Lenan ja oli hänelle liian väljä. Sylissään hän piti koria. Kapeilla, sinisuonisilla käsillään hän piti lujasti kiinni korin kahvasta kuin olisi pelännyt, että joku yrittäisi temmata sen pois. Se oli pieni kori siihen nähden, että hän lähti niin pitkälle matkalle, muutti Uuteen maailmaan. Se oli kuin marjakori, sopivan kokoinen mansikoiden ja mustikoiden poimijalle. Vähän siinä oli varusteita sille, joka lähti maailmalle. Mutta ei kai tyttörukka isompaa säilytystilaa tarvinnutkaan, pieneen koriin mahtui kaikki, mitä hänellä oli mukaanotettavaa.

Elin kuului åkelaisiin, ja Ulrika oli antanut hänen käydä rippikoulunsa Danjelin luona. Äiti oli istunut vankilassa vedellä ja leivällä siksi että oli nauttinut luvattomasti ehtoollista Kärragärdessä, mutta Elin oli säästynyt rangaistukselta, koska oli alaikäinen.

Entä jos hänen isänsä tosiaan oli tattari? Mutta eihän tyttö isälleen mitään mahtanut, hän ei ollut opastanut sitä miestä äitinsä sänkyyn, eikä hän mahtanut mitään sillekään, kuka hänen äitinsä oli. Robert sääli häntä ja tahtoi olla hänelle kiltti. He tulisivat nyt kauan aikaa matkustamaan yhdessä, ehkä monta kuukautta. Eikä heidän auttanut tällä lailla istua äänettöminä Amerikkaan asti. Heidän täytyi jutella, tytönkin täytyi jutella. Robert ei ollut tottunut tyttöihin, oli tuskin ottanut ketään tyttöä edes kädestä. Mitä niille piti sanoa, että ne vastaisivat?

He ajoivat ison harmaan asuinrakennuksen ohi, joka sijaitsi korkealla mäellä, ja Jonas Petter osoitti sitä piiskallaan: Tuolla oli Galtakullen. Siellä asui Lotta Andersdotter, joka aikoinaan teki niin julman teon en-

simmäiselle miehelleen.

Nyt kyllä isäntä pääsi taas vanhoille raiteilleen – ja oikein Robert arvasikin:

Niin, jatkoi Jonas Petter: Sanottiin, ettei Galtakullenin isäntä osannut aviovuoteessa olla mieliksi vaimolleen; tämä oli niitä naisia, joita kukaan mies ei voi täysin tyydyttää, vaikka kuinka näkisi vaivaa ja yrittäisi mitä hyvänsä. Hän tahtoi vaihtaa puolisonsa ruodun sotamieheen, joka oli väkevä, sänkykelpoinen mies. Ja ruotumiestä houkutteli lupaus, että hän pääsisi Galtakullenin isännäksi. Eräänä yönä, kun aviomies makasi sikeimmässä unessa, Lotta Andersdotter etsi käsiinsä paksun viiden tuuman naulan ja vasaran, ja sitten hän vasaralla takoi naulan suoraan nukkuvan miehen kalloon. Mies ei herännyt enää koskaan, paitsi ehkä taivaassa tai helvetissä. Kallon reiästä roiskahti vähän nestettä, verta ja muuta, mutta murhaajanainen pyyhki sen pois, ja naulan kanta oli hyvässä kätkössä miehen hiusten seassa.

Vaimo sanoi miehensä kuolleen äkilliseen halvaukseen, ja ihmiset tiesivätkin, että tämä oli viime vuosina ollut hiukan huonona. Talossa pidettiin upiuhkeat hautajaiset, leski osoitti surevansa syvästi ja itki haudalla paljon ja lohduttomasti ihmisten nähden. Kukaan ei osannut epäillä rikosta.

Suruvuoden päätyttyä Lotta meni naimisiin ruotumiehen kanssa. Tämäkin kuoli aikanaan kymmenvuotisen avioliiton jälkeen, mutta hiukkasta luonnollisemman kuoleman kuin ensimmäinen aviomies: syynä oli sängyssä kärsitty liikarasitus, niin väitettiin. Galtakullenin emäntä pysyi yhä yhtä vaateliaana. Hän oli jo saamaisillaan kolmannen miehen, mutta tämä pelästyi ja tuli katumapäälle hyvissä ajoin. Hän kuului sanoneen, että Galtakullenin leski oli yhtä paljon mies kuin nainen – että hänellä oli sekä miehen että naisen sukuelimet. Mutta sitä tietoa ei voitu varmistaa.

Kahden avioliittonsa jälkeen Lotta eli talossaan leskenä lopun ikäänsä.

Kolmekymmentä vuotta ensimmäisen miehen äkillisen poismenon jälkeen oli haudankaivaja eräänä kauniina

päivänä kirkkomaalla avaamassa uutta hautaa. Kaivaessaan hän sai lapioonsa kuolleen ihmisen kallon. Hän nyt ei yleensä kiinnittänyt huomiota kalloihin, ei pieniin eikä isoihin, enempää kuin perunannostaja syksyllä kiinnitää huomiota perunaan, sillä kirkkomaalla kasvaa ihmiskalloja ja ihmisenluita yhtä tiuhassa kuin perunoita pellossa. Mutta tässä kallossa oli jotakin erikoista. Sen sisällä kalisi pitkä ja paksu, punaiseksi ruostunut naula. Haudankaivaja vei löytönsä rovastille ja näytti paikan, mistä oli kallon löytänyt, ja rovasti katsoi kirjojaan ja otti selvää, kuka siihen paikkaan oli aikoinaan haudattu. Sitten hän kääri pääkallon mustaan vaatteeseen, otti sen kainaloon ja ratsasti oikopäätä Galtakulleniin. Leski oli kotosalla, ja rovasti antoi hänelle paketin käteen ja sanoi: Tässä tulee ensimmäinen miehesi takaisin kotiin. Hänellä on puhuttavaa naulasta, joka hänellä on päässään. Sitten voit tulla minun luokseni puhumaan sieluparastasi!

Tämän sanottuaan rovasti ratsasti takaisin kotiin. Seuraavana päivänä leski Lotta Andersdotter tuli pappilaan ja tunnusti rikoksensa, ja saman päivän iltana hän hirttäytyi talon maitokammioon.

– Juuri tuossa harmaassa talossa se tapahtui, lopetti Jonas Petter.

Kaikki vilkaisivat taloon päin. Jonas Petter tiesi kaikki rikokset ja julmat teot, joita Kongan kihlakunnan vaimot olivat tehneet miehilleen sadan viime vuoden aikana, mutta Robertin mielestä hänen ei olisi pitänyt kertoa niitä kenenkään tytön kuullen. Elin oli katsonut suoraan eteensä ja ollut koko ajan olevinaan, kuin ei olisi kuullut mitään. Ehkä Jonas Petter arveli, että täytyihän Ilolinnun tyttären olla karaistunut.

Tyttö oli vetänyt pienen huivinsa otsan yli, ja sen alla hänen silmänsä lymysivät milloin minnekinpäin, niin ettei Robert tavoittanut niitä. Seuranhaluinen tyttö ei näyttänyt olevan. Ja Robert kääntyi puolittain selin häneen ja alkoi puhua takanaan istuvalle Arvidille: Karlshamnissa hän aikoi ostaa kirjan, josta voisi opetella amerikankieltä; varmaan hän ehtisi sen oppia merimatkan aikana.

Tämä oli tarkoitettu Elinin kuultavaksi. Ensimmäisen kerran hänen silmänsä pilkistivätkin huivin alta, ja hän vilkaisi tarkemmin vieressään istuvaan nuorukaiseen.

Tämä vastasi hänen katseeseensa heti:

— Saat lainata minulta sitä kirjaa, jos tahdot.

— En minä tarvitse, vastasi tyttö.

— Et kai sinäkään osaa englantia?

— En minä vielä. Sitten vasta kun pääsen Amerikassa maihin.

— Luuletkos voivasi lasketella sitä heti kun pääset maihin?

— Tietysti.

— Älä nyt!

— Ei minun tarvitse sitä opetella. Osaan minä kuitenkin, sitten kun tullaan perille, sanoi tyttö uhkavarmasti.

— Kuka niin on sanonut?

— Danjel-setä, kukas sitten.

Ja nyt hänen silmänsä katsoivat Robertin silmiin, kirkkaina ja uskonvarmoina: Niin oli Danjel heille sanonut — kaikki, jotka olivat uudestisyntyneet Kristuksessa, osaisivat puhua englannin kieltä ihan puhtaasti heti kun astuisivat Amerikassa maihin.

Robert ällistyi: tytöstä näki ja kuuli, että hän uskoi tähän lupaukseen.

Elin jatkoi: Danjel oli tehnyt heille tiettäväksi, ettei heidän tarvinnut olla huolissaan vieraasta kielestä. Maihin tultaessa kaikkiin hänen uskovaisiinsa vuodatettaisiin Pyhä Henki, niin kuin aikoinaan tapahtui apostoleille ensimmäisenä helluntaipäivänä. Sen jälkeen he voisivat vaivatta puhua ja ymmärtää maan kielenpartta.

— *Sinun* täytyy tietysti opetella se kieli itse, hän sitten lisäsi. Sinä kun et vielä elä hengessä. Mutta meidän muiden ei ole tarvis.

— Voiko tuo nyt olla totta . . .?

— Danjel-setäkö valehtelisi? Tyttö kuulosti närkästyneeltä. Vai luuletko, että minä tässä valehtelen?

— Enhän minä, en tietenkään! Mutta

Robert ei olisi tahtonut panna vastaan, nyt kun oli päästy jutun alkuun. Mieluimmin hän olisi ollut samaa

mieltä kaikesta, mitä Elin sanoi. Mutta hän ei oikein kyennyt salaamaan epäilystään, kun kuuli Danjelin lupauksesta.

— Minä kun en ole koskaan kuullut semmoisesta vuodatuksesta, hän puolusteli. Sen tähden vähän ällistyin.

— Etkös ole ikinä lukenut Apostolien tekoja? ihmetteli Elin, melkein säälivästi.

— Olen, olen, totta kai

— Siitä helluntaipäivästä voit lukea toisesta luvusta. Jollet usko Danjelia. Mutta hän ei ole valehdellut meille koskaan.

— Ja sinä siis arvelet, ettet tarvitse mitään englannin oppikirjaa?

— En tarvitse.

— Kas minä kun en sitä tiennyt. Siksi minä äsken vähäsen ihmettelin.

Arvidkin oli kuunnellut Ulrikan tytärtä ihmetellen. Hän ei ollut vielä tullut Danjelin uskoon, mutta isäntä arveli voivansa elää hyvässä toivossa, jonakin kauniina päivänä hänen renkinsä kyllä tulisi herätykseen. Ja tämä tulikin nyt mietteliääksi kuultuaan, mikä suuri etumatka åkelaisilla olisi amerikankielen oppimisessa.

He ajoivat ylös pitkää, jyrkkää mäkeä, ja miehet astuivat maahan säästääkseen hevosia. Arvid kysyi Robertilta: Mitähän tytön väitteestä piti ajatella? Virtaisiko se uusi kieli solkenaan åkelaisten suusta, heti kun he pääsisivät Amerikkaan?

— En minä usko, ennen kuin itse kuulen! vastasi Robert empimättä.

— Tyttö vaikutti niin varmalta.

Robert myönsi, että oli kyllä totta, mitä Elin oli sanonut: Raamatussa kerrottiin, että Henki kerran täytti apostolit, niin että he osasivat puhua uusia kieliä. Mutta siitä ei mainittu mitään, että he silloin helluntaipäivänä olisivat puhuneet myös englannin kieltä. Eikä sitä paitsi englantia ollut apostolien aikana vielä keksittykään, se nyt oli melkein varma asia. Joten kukaan ei vielä tiennyt, voisiko Pyhä Henki opettaa ketään puhumaan englantia.

Ilma viileni ja pohjoinen alkoi puhaltaa. Kirpeä tuuli

pisteli poskinahkaa kuin juuriharja. Vanhat pakkasenpuremat, joita Arvid oli kylminä talvina saanut nenäänsä tukinajossa ollessaan, alkoivat punertaa ja aueta ja vuotaa visvaa. Hevosissa vaahtosi hiki, joka jäi rintaan paksuksi, valkoiseksi kuoreksi. Harvakseen putoilevia kovia lumijyväsiä jäi tielle, ne olivat kuin varisseita riisiryynejä. Maastamuuttajat istuivat hiljaa ajopeleissään tunnin toisensa jälkeen, peninkulman toisensa jälkeen, ja kylmä alkoi hiipiä sisuksiin.

He olivat nyt ehtineet rajan yli toiseen maakuntaan, joka ennen maailmassa oli ollut toista valtakuntaa: Tanskaa. Nytkin vielä vallitsi viha rajan eri puolilla asuvien välillä, kertoi Jonas Petter. Kun smoolantilaiset tulivat kuormineen, niin blekingeläiset hätyyttivät heitä, nämä näet olivat äkkinäisiä ja pistivät puukolla, he kun olivat toista kansanheimoa. Heidän naisensakin olivat paidan alta kuumempia kuin pohjoisempien maakuntien naiset.

Siirtolaiset matkasivat asumattomien, viljelemättömien seutujen halki. He ajoivat korkean honkametsän läpi, missä kaikki oli aution ja kuolleen näköistä. Sitä sanottiin Käärmemetsäksi, kertoi Jonas Petter, sillä sen kivikoissa oli vilisemällä kyitä. Ja niillä oli etelässä myrkyllisempi pistin. Tässä oli paikka, jossa blekingeläisten oli tapana maata väijyksissä, kun smoolantilaiset tulivat tietä pitkin kuormillaan, ja tässä nämä kaksi erilaista kansanheimoa olivat monta kertaa iskeneet yhteen. Jos tarkkaan katsoi, näki tienposken kivissä siellä täällä vieläkin veritahran muinoisten tappeluiden jäljiltä. Tässä oli tavallaan pyhä paikka.

Jonas Petter oli itse ollut kerran mukana Käärmemetsässä tappelemassa, vastassaan kokonainen parvi blekingeläisiä, jotka sähisivät ja surisivat hänen ympärillään kuin herhiläiset kuumana kesäpäivänä ja pistivät ja purivat häntä vähän joka paikkaan. Kun hän siltä matkalta palasi, oli koko hänen ruumiinsa repaleinen ja hatara kuin seula. Moneen kuukauteen hän ei saanut mitään juoksevia aineita pysymään sisällään, ne vuotivat ulos rei'istä, joita blekingeläiset olivat puukoillaan pistel-

leet. Ja puoli vuotta kesti, ennen kuin hän saattoi taas ruveta juomaan viinaa.

Robert tähyili hämärään ja risukkoiseen Käärmemetsään etsien puukolla aseistettuja miehiä, jotka vahtisivat heitä kivien takana. Mutta Jonas Petter selitti, että Blekingen tiellä oli viime vuosina ollut rauhallisempaa, ja kun näinkin suurella joukolla tultiin, sai kyllä olla jokseenkin varma siitä, etteivät pahanilkiset miehet tulisi hätyyttämään.

Jonas Petter jutteli saadakseen nuo kahdeksan pitkää peninkulmaa lyhenemään. Robert avasi veräjiä ja oli jo ehtinyt laskea niitä kokonaista kolmekymmentä. Niitä oli ollut tiuhemmassa tällä viime taipaleella, he näet lähestyivät jälleen asuttuja seutuja.

Ja metsä loppui ja he tulivat suureen kylään. Paikka oli Eringsboda, matka Karlshamniin oli melkein puolivälissä. Se oli heidän ensimmäinen levähdyspaikkansa. Ajopelit pysähtyivät ison rakennuksen eteen, jonka seinässä oli rautarenkaat hevosten riimunvarsia varten: se oli kestikievari. Ihmiset astuivat maahan ja hevoset riisuttiin valjaista.

Kaikkia palelsi, sekä isoja että pieniä, ja tuuli oli puhaltanut heidän kasvonsa sinipunaisiksi. Räkä valui lasten nenistä; he 'valoivat kynttilöitä', kuten oli tapana sanoa.

— Täytyy tästä joutua sisään lapsia sulattelemaan! sanoi Kristina huolestuneena.

Hän oli jo pannut heille käteen matkaa varten kutomansa paksut villalapaset, mutta Kärragärden lapset olivat paljain käsin. Inga-Lenan nuorimmainen, vasta muutaman kuukauden ikäinen tyttö, alkoi huutaa. Se makasi syvällä ison villahuivinyytin sisällä. Huivien väliin jätetystä pienestä aukosta äiti puhutteli lasta tyynnytellen. Danjelkin tuli paikalle, nyökkäsi ja hymyili pienokaiselle huivin aukosta: Tämä tyttö se oli siitetty toisessa, jumalisessa avioliitossa, sen jälkeen kun puolisot alkoivat elää hengessä. Mutta isäkään ei saanut lasta vaikenemaan. Sitten alkoi Korpamoenin nuorin poika pitää ääntä, ja tämän kannatuksen rohkaisemana Danjelin

tytär huusi entistä kovemmin.

Seurue tuli kestikievarin vierassaliin kahden äänekkäästi huutavan lapsen kanssa.

Kestikievarin piiat näkivät harva se päivä smoolantilaisia kuormamiehiä, mutta tänään he töllistelivät silmät suurina: ensimmäisen kerran olivat isännät ottaneet mukaan vaimonsa ja lapsensakin. Ja piikojen silmät kysyivät: Mitä järkeä siinä oli, että imeväisiä raahattiin maantielle näin kylmänä keväänä? Täällä sisällä oli sentään lämmin, vierassalin isossa takassa paloi komea valkea. Piiat alkoivat lämmittää maitoa lapsille ja keittää kahvia aikuisille.

Siirtolaiset kävivät vierassaliin istumaan ja alkoivat avata eväskorejaan, leikata limpuista pitkiä viipaleita ja vuolla ja kaluta kuivattuja lampaanlapoja. Jonas Petter ja Korpamoenin veljekset ottivat esiin puoli tuopillista viinaa, jonka jakoivat keskenään. Kristina oli paistanut perunapannukakun, jonka hän paloitteli ja jakoi miehen, lasten ja langon kesken. Mutta leivän he saivat syödä paljaaltaan, voirasiaa hän ei vielä avannut.

Takkavalkea paloi iloisesti, ja kaikki nauttivat, kun pääsivät maantieltä kestikievarin lämpöön. Sekä sielu että ruumis alkoivat sulaa. Ruoka ja viina, nuuska ja mälli, rasvanahka ja hiostunut sarka levittivät hajuaan, ja äidinmaito tuoksui makeasti naisten imettäessä.

Korpamoenin ja Kärragärden väet istuivat syömässä, molemmat oman eväskoppansa ääressä, mutta Jonas Petter istui yksin. Hän oli jättänyt vaimon ja lapset kotiin. Väitettiin, että hän oli lähtenyt matkalle aivan päätäpahkaa: eräänä iltana hänelle oli tullut pitkä riita vaimonsa kanssa, ja aamulla hän oli alkanut pakata amerikankirstuaan. Mutta kukaan ei tiennyt sanoa, kuinka kauan hän oli sitä jo ajatellut. Hän kertoi mielellään, mitä tiesi muista ihmisistä, mutta itsestään ja omista asioistaan hän ei koskaan puhunut mitään.

Kristina tuli ajatelleeksi, että muutamat heistä olivat vielä vieraat toisilleen. Erään matkatoverin kanssa hän ei ollut vielä vaihtanut sanaakaan, ei edes puristanut kättä: Västergöhlin Ulrikan. Hän oli ennen lähtöä sano-

nut Danjel-enolle niin kuin totta olikin, ettei hän voinut sietää sitä naista. Täytyikö heistä välttämättä tulla matkatoverit? Danjel oli ottanut Raamatun esiin ja lukenut hänelle Jeesuksen ja porton kohtaamisesta. Niin kuin Vapahtaja oli sanonut portolle, niin oli Danjel sanonut Ulrikalle: Älä enää syntiä tee! Ja Ulrika oli totellut: hän oli riisunut vanhan syntiruumiinsa. Nyt hänessä eli Kristuksen ruumis, ja se joka sanoi Ulrikalle pahan sanan, herjasi myös Kristusta. Mutta Kristina ei voinut sille mitään: hänen oli nytkin vielä yhtä vaikea suvaita sitä naista.

Eikä Kristina huomannut hänessä mitään eroa entiseen verraten. Tyttärelleen hän oli hyvä, tytärtä puhutellessaan hän oli lempeä ja hellä. Mutta muuten hän oli suustaan yhtä rivo ja häijy kuin aina ennenkin. Ja miehiin hän tuijotti tavalla, josta ei voinut erehtyä: hänen silmissään oli aina jotakin sellaista että »mennäänkö sänkyyn». Tänään hän oli katsonut Karl Oskariinkin sillä tavoin, eikös vain? Hänellä oli paljon hyötyä Danjel-enosta, joka oli kauan aikaa pitänyt ruoassa ja vaatteissa sekä hänet että tyttären ja maksoi nyt molempien matkan Amerikkaan. Eno oli hyväuskoinen ja helposti puijattavissa. Ehkä Ulrika vieläkin harjoitti salaa haureutta tilaisuuden tullen. Ainakin hän käyttäytyi kuin kiimainen emakko.

Korean näköinen hän vielä oli, se haaska, sitä ei kukaan voinut kieltää. Nyt hän istui tuossa takan edessä, selvitti tyttärensä tukkaa ja solmi siihen uuden punaisen nauhan, ja se huora oli niin ylhäinen katsannoltaan kuin olisi kuningatar ja hänen avioton lapsensa prinsessa, jota hän koristi prinssin kanssa vietettäviä häitä varten. Minkähänlaisia hyveitä se nainen oli istuttanut lapseensa, tyttörukkaan, jonka täytyi kulkea vanhempien naisten käytetyissä vaatteissa?

Sven, Kärragärden vanhin poika, oli jo repinyt uuden nuttunsa naulassa, ja äiti oli ottanut pellavalankaa ja neulan parsiakseen reiän. Inga-Lenan kanssa Kristina tuli hyvin toimeen. Mutta Inga-Lena oli alistuvainen ja lammasmainen. Hän antoi miehensä määrätä, omaa

tahtoa hänellä ei ollut. Kristina hiukan häpesi hänen puolestaan, noin niin kuin naisena.

Inga-Lena oli imettänyt sylilastaan, ja valtavasta huivikääröstä päästyään se oli vähän aikaa ollut vaiti. Nyt se alkoi uudestaan huutaa. Äiti avasi taas nuttunsa ja koetti lohduttaa sitä antamalla rintaa. Mutta lapsi antoi ylen senkin mitä oli jo syönyt.

Nähdessään kapalolapsen oksentavan Kristina tuli ajatelleeksi edessä olevaa merimatkaa.

— Mahdammekohan tulla laivassa merikipeiksi?

— Meritauti ei ole mikään hengelle käypä vaiva, sanoi Karl Oskar.

— Oksetusta se kumminkin teettää.

— Niin! Ulrika loi Kristinaan merkitsevän silmäyksen. — Kai se on samanlaista kuin naisella silloin, kun maha on pystyssä.

Kristinan posket lehahtivat tulipunaisiksi. Ulrika oli siis jo saanut selville, kuinka hänen laitansa oli. He olivat kumpikin menneet käymälään heti tultuaan, mutta eivät samalle asialle, ja Ulrika oli tullut hänen jälkeensä. Kristinaa harmitti kasvojensa kuumotus: Minkä takia hänen nyt piti vielä punastuakin? Hänhän oli naimisissa, ja Karl Oskar oli ainoa mies, joka oli kajonnut häneen; hänellä oli oikeus tulla raskaaksi vaikka tuhat kertaa jos tahtoi. Hänenkö tarvitsisi hävetä tuon naisen edessä, joka oli synnyttänyt neljä äpärää ja päästänyt viereensä satoja miehiä?

Lapsi ei huolinut enää rintaa. Inga-Lena napitti nuttunsa rintojen päältä ja sanoi:

— Mutta sanovat, että se meritauti on piinaksi.

— Pelkäätkö sinä, Inga-Lena? kysyi Danjel.

— En, enhän toki. — Pelokas ääni todisti toista kuin hän sanoi. — Mutta kun ei ole koskaan ennen ollut merellä, niin

Danjel meni vaimonsa luo ja pani kätensä hänen olalleen:

— Etkö muista, mitä minä sinulle sanoin? Joko olet unohtanut?

— Enhän toki, rakas Danjel!

— Sen ihmisen, jossa Kristus asuu, ei tarvitse sitä tautia pelätä. Se ihminen kestää merta, vaikka on tottumatonkin.

— Niin, kyllä minä sen uskon, hyvä mies

Ja Danjel teroitti tarkkaan vaimonsa mieleen: Uudestisyntynyt ihminen saattoi matkustaa maailman kaikkien merten yli tulematta merikipeäksi. Se joka eli uskossa Kristukseen, kesti merta kaikkialla; kulkipa kapeitten jokien tai aavojen valtamerten yli, aina hän oli yhtä terve ja hyvinvoipa.

— Niin, rakas Danjel, minä uskon sen. En minä enää pelkää. Ja Inga-Lena taputti hellästi miehensä kättä.

— Sinäkö et tulisi merikipeäksi siinä kuin muutkin? kysyi Karl Oskar, joka oli kuunnellut häntä ihmeissään.

Kärragärden isäntä hymyili sävyisästi:

— En! Koska uskon, että Kristus on kuollut ristillä minun syntieni tähden.

— Sinä olet epäilijä, Karl Oskar! sanoi Västergöhlin Ulrika. Mutta äänessä ei ollut soimausta.

— Jumala sen hänelle todistaa, sitten kun tullaan laivaan, sanoi Danjel.

Ulrika tahtoi auttaa Danjelia selittämään:

— Kai sinä sen tiedät, Karl Oskar. Raamatussahan kerrotaan, kuinka Jeesus meni laivaan opetuslasten kanssa. Sitten tuli kamala myrsky, mutta kukaan ei tullut merikipeäksi. Jos Jeesuksen tai jonkun opetuslapsen olisi tarvinnut oksentaa, niin kyllä se olisi varmasti sanottu. Mutta siitä ei puhuta evankeliumissa sanallakaan. Ja kai sinä sen nyt käsität, Karl Oskar, ettei ihmisen voi ikinä tulla huono olo, kun hänellä on Kristuksen ruumis sisällään.

Karl Oskar tuhahti, mutta oli vaiti. Mitä nyt åkelaisten kanssa kannatti ruveta väittelemään?

Kristinan mielestä oli herjausta puhua Vapahtajasta tuommoisia, aivan kuin hän olisi voinut maata laivassa merikipeänä ja oksentaa. Hän oli Jumalan poika, ei kai hän voinut mitään kipuja saada, mutta vaikka olisi potenutkin hammassärkyä tai aristanut jalkojaan tai saanut muita ihmisten vaivoja, niin hän olisi helposti

voinut parantaa itsensä, niin kuin hän paransi monia muitakin. Ulrika puhui hengellisistä asioista semmoisella tavalla, ettei kukaan järkevä ihminen voinut ottaa todesta hänen parannuksentekoaan ja kääntymystään. Kuka olisi voinut kuvitella, että Kristus asuisi tuossa vanhassa turmeltuneessa portonruumiissa?

Kristiina kääntyi Danjeliin päin:

– Idemon Berta sanoi, että naineet vaimot tulevat merellä kipeämmiksi kuin muut.

– Eivät tule, jos elävät hengessä.

– Mutta useimmat naiset elävät lihassa, pisti Ulrika väliin. Voivat tehdä äpäriä aviovuoteessakin.

Hän oli loukkaantunut Kristinan osoittamasta ylenkatseesta ja koetti nyt maksaa takaisin, heti kun tuli tilaisuus. Mutta Kristina oli päättänyt olla vastaamatta sen naisen sättimisiin; ne saivat palata sinne mistä olivat kotoisin.

Robert oli harmissaan, kun ei kukaan kysynyt häneltä, mikä oli totuus meritaudista, vaikka hänellä oli siitä kirjoista saadut tiedot. Nyt hän sai pistetyksi väliin pari sanaa:

– Keripukki ja kolera ovat paljon vaarallisempia kuin meritauti, että sen tiedätte!

Hänen piti juuri ryhtyä selostamaan näitä tauteja, mutta veli loi häneen silmäyksen, josta ei voinut erehtyä, ja niin hän takertui heti alkuun.

Heidän oli määrä levätä muutama tunti. Kun kaikki olivat syöneet kylläkseen, meni Danjel Andreasson polvilleen lattialle ja kiitti ääneen Jumalaa ruoasta. Niin kovaäänistä hänen ruokalukunsa oli, että se kuului keittiöön asti, ja kestikievarin piiat kurkistivat ihmetellen ovesta: yksi smoolantilaisista rukoili polvillaan Jumalaa – jopa olivat kummaa joukkoa, nämä tämänpäiväiset!

Kristina sulki eväskopan kannen: Kyllä hän sentään teki viisaasti, kun ei avannut voirasiaa. Pohjois-Amerikkaan oli matkaa tuhat peninkulmaa, ja siitä oli tähän mennessä kuljettu tuskin kolmea enempää – voi ehtisi kyllä vielä huveta.

4

Illemmalla siirtolaiset jatkoivat matkaa. Möljerydiin, seuraavaan pysähdyspaikkaan, oli yksi kyytiväli, ja sieltä tie jatkui Bredåkran kautta Kalrshamniin.

Sää näytti tulevan leudommaksi. Lumi oli sulanut, ilma sakeni ja alkoi tihkusade. Pian he saivat nähdä, että kevät oli täällä Blekingessä pitemmällä kuin heillä kotona. Tien varsilla ruoho oli jo pitkää, ojista loistivat leskenlehdet, ja puissa oli paksut ja turpeat silmut. Näillä tienoin saataisiin pian ruveta maata möyrimään.

Hevoset alkoivat väsyä raskaita kuormia vetäessään ja pyrkivät laskemaan alamäetkin käymäjalkaa. Jokaisessa pitemmässä ylämäessä miehet astuivat alas ja kulkivat jalan, ja tyttö jäi yksin Jonas Petterin ajopeleihin.

Vai niin, vai luuli Elin, ettei hänen tarvinnut opetella englantia Robertin kirjasta: sitä tulisi yhtäkkiä valmiina hänen suustaan, niin kuin apostolien huulilta aikoinaan tuli parttilaisten, eelamilaisten ja fryygialaisten kieltä, niin että kansa luuli heidän olevan täynnä makeata viiniä. Kuinka muuten oli mahdollista, että he uskoivat siihen? Kuta enemmän ihminen juopui ja humaltui, sitä huonommin hän puhui: sopersi, änkytti ja kuolasi. Mutta joka tapauksessa tyttö tarvitsi lisää tietoja maasta, johon hänen piti muuttaa. Mitä hän tiesi Pohjois-Amerikan Tasavallan oloista? Mitä hän tiesi unionista, sen hallitustavasta, lainkäytöstä, uskonnosta ja rautaradoista? Varmasti hän tarvitsi lisää valistusta ja tietoja.

Eihän voinut olla pahitteeksi, jos hän näyttäisi Elinille, mitä hän tiesi Yhdysvalloista, ei se ollut pahitteeksi kummallekaan.

Mutta ennen kuin hän ehti päättää, mistä päästä aloittaisi valistuksensa, sanoi Elin melkein tuttavallisesti:

– Tiedätkö – minä pelkään Amerikkaa!

– Pelkäät? Minkä takia?

– Kun siellä on kaikki vierasta. Jospa ihmiset ovat häijyjä uusille tulokkaille?

– Eikö mitä! Eivät ole! Sen saat uskoa – ei sinun

tarvitse pelätä. Niillä on siellä Amerikoissa niin vähän naisia, että vahtivat niitä kuin kultaa ja kalliita kiviä! Siellä sinua lellitään kuin sylilasta! Saat melkein ihan mitä tahdot! Ei sinun tarvitse mitään pelätä!

Elin ei siis tiennyt, kuinka mainiot olot naisilla oli Yhdysvalloissa. Nyt Robert rohkaisi häntä kertomalla niistä:

Amerikkalaiset kohtelivat kaikkia naisia, vanhoja ja nuoria, rumia ja kauniita, kuin kuningattaria ja prinsessoja ja hellivät ja vaalivat heitä kuin helmiä ja timantteja. Heidän ei tarvinnut koskaan tehdä raskaita ja likaisia askareita. Siellä oli toista kuin Ruotsissa. He saivat päivät päästään kulkea puhtaina ja hohtavina ja kädet pestyinä. Amerikassa piika kulki yhtä siistinä ja ruokottuna kuin emäntänsä. Sillä kaikkien naisten sallittiin pukeutua hienosti. Siellä oli toista kuin täällä. Kaikilla naisilla oli oikeus pitää hattua päässä, se oli kirjoitettuna Tasavallan lakeihin. Siellä oli ankarasti kielletty pilkkaamasta ja solvaisemasta ketään yksinkertaista naista siitä, että hän pani hatun päähänsä herrasväen naisten tapaan. Siellä oli toista kuin täällä. Eikä siellä muuten ollutkaan erikseen yksinkertaisia naisia ja herrasväenrouvia, vaan pelkästään tasa-arvoista vaimoväkeä.

Pohjois-Amerikan tasavallassa miehet palvelivat naisia eikä päinvastoin niin kuin täällä. Jos nainen hyökkäsi miehen kimppuun ja löi häntä, ei miehellä ollut oikeutta puolustautua. Sillä laki ei ollut niin kuin täällä. Ulkosalla kukaan mies ei saanut mennä naista lähemmäksi kuin kolmen askelen päähän, paitsi jos tämä itse salli tai suorastaan käski. Sisällä eri sukupuolten välillä piti olla kahden askelen välimatka, lain mukaan. Sen, joka tahtoi mennä amerikatarta lähemmäksi kuin kahden askelen päähän, täytyi ensin naida hänet. Laki ei ollut niin kuin täällä.

Joten Elinin ei suinkaan tarvitsisi Amerikassa pelätä. Jos mies puhutteli naista ulkosalla, niin naisella oli oikeus kutsua poliisi ja vaatia suojelusta. Jos mies vaikka vain siivosti kysyi tietä, sai nainen toimittaa hänet heti pidätetyksi tai vaatia häneltä kertakaikkista summaa

aviolupauksen rikkomisesta, jos tarvitsi heti rahaa. Mitenpäin hyvänsä, kumpaa hän vain halusi: aina naiset saivat tahtonsa läpi Yhdysvalloissa. Joten Elinin ei tarvitsisi murehtia siellä mitään.

Kun mies Yhdysvalloissa petti ja puijasi naista, hänet ensin mestattiin ja sitten hirtettiin; ani harvinaista oli, että hän uusi tekonsa. Eikä siellä nykyään enää ollutkaan uskottomia, valheellisia ja petollisia miehiä juuri lainkaan, ne olivat kuolleet sukupuuttoon ja joutuneet perikatoon. Elinin ei suinkaan tarvitsisi Amerikassa pelätä.

Vankkurien edetessä virstan verran lähemmäksi Yhdysvaltoja sai yksi maan tulevista asukkaista tietää totuuden sikäläisten naisten oloista. Ja Elin rauhoittui ja virkistyi, tuli iloiseksi ja toiverikkaaksi. Hän luotti Robertin sanaan. Ja hän sanoi: jo nyt hän tunsi nahoissaan, että hän viihtyisi hyvin uudessa kotimaassaan.

Robert ja Elin istuivat niin ahtaasti vaununpenkillä, etteivät olisi voineet enää päästä lähemmäksi toisiaan. Vankkurit tärisivät ja keikkuivat, tyttö kipristeli vaatteittensa sisällä, värjötti ja haukotteli. Ja juuri kun Robert täyttä päätä kuvaili rautaratojen rakentamista Yhdysvalloissa, tytön pää yhtäkkiä vaipui hänen olkaansa vasten. Hän vaikeni, melkein pelästyneenä. Tytön pää liukui alemmaksi, hänen rinnalleen. Mitä se merkitsi? Mitä hän tahtoi Robertin nyt tekevän? Poika istui jäykkänä kuin aisa, mutta tytön pää oli aina vain samassa paikassa. Ja sitten hän sen huomasi: Elin oli torkahtanut. Elin nukkui pieni hento tytönvartalo nojaten pojan rintaan.

Hän nukahti juuri kun toinen hänen parastaan ajatellen valisti häntä Yhdysvaltojen oloja koskevilla tiedoilla. Robert oli hiukan pettynyt. Mutta nyt hän oli saanut Elinin melkein syliinsä, ja ensimmäisen kerran tapahtui, että jonkun tytön pää nojasi hänen rintaansa. Sellaista tapahtui seikkailun rattailla — jo viiden peninkulman matkan jälkeen. Kuinka monta peninkulmaa olikaan jäljellä — tästä tulisi pitkä, pitkä seikkailu . . .!

Vähitellen vaunun liikkeet tuudittivat hänetkin uneen. Eikä Jonas Petter hennonut herättää häntä seuraavan

veräjän luona, vaan antoi renkinsä mennä avaamaan.

Robert oli vihdoinkin nukahtanut ja unohtanut amerikantien veräjät; hän ei laskenut niitä enää.

5

Varhain seuraavana aamuna heidän kolmet vankkurinsa ajoivat Karlshamnin kaduille ja pysähtyivät satamaan. Kaupungin kirkontornista heitä tervehti kello, joka löi seitsemän verkkaista, juhlallista lyöntiä. Päivän hyörinä alkoi merikaupungissa päästä vauhtiin. Sillinpyytäjät olivat juuri tulleet mereltä ja tuoneet viime yön saaliin, ja kun he kiinnittivät veneitään satamaan, seisoivat kaupungin piiat jo laiturilla koreineen odottamassa tuoretta pikkusilliä. Erään talon edessä, jonka kilvessä luki 'Sunessonin Laivakauppa', oli puotirenki lakaisemassa portaita pitkällä koivunvarpuluudalla. Aamuisessa ilmassa haisi kala, terva, hamppu, silli, suola ja meri.

Valvoneina ja viluisina maastamuuttajat laskeutuivat ajopeleistään, jäykkinä ja kankeina pitkän istumisen jälkeen. Miehet menivät vähän matkaa syrjään, niin että kädet mahtuivat heilumaan, kun he alkoivat lämpimikseen hakata lapoihinsa. Naiset puuhasivat lasten parissa, jotka kitisivät ja marisivat tultuaan herätetyiksi ennen aikojaan. Kaikki olivat yön jälkeen enemmän tai vähemmän haluttomia, kukaan ei ollut aamuvirkku.

Ja terävä, läpitunkevan kylmä tuuli puhalsi ulapalta sataman yli ja toivotti maastamuuttajat tervetulleiksi merelle.

Ensimmäisen kerran he katselivat veden yli näkemättä toisella puolella rantaa.

Nyt he olivat perillä sen meren laidassa, jota myöten he tulisivat purjehtimaan, se meri aukeni nyt heidän eteensä ja otti heidät vastaan tuulellaan – lähetti tuiman, viluttavan tuulensa etukäteen heitä vastaan kuin olisi tahtonut pelotella ja heittää haasteen: Tulkaapa tänne! Niin saatte tuntea sen nahoissanne! Miehet nostivat nutunkauluksen

pystyyn ja naiset vetivät villahuivin lujemmin lastensa ja itsensä ympärille: Kylläpä näissä merikaupungeissa kävi armoton tuuli. Se viilsi luihin ja ytimiin, tuntui kuin tunkevan sisuksiin asti. Siellä kotona kuivalla maalla ei koskaan käynyt näin julma tuuli, ei syksyllä eikä keväällä, ei kesällä eikä talvella. Huh! huh! Paksu kotikutoinen sarkakaan ei auttanut sitä vastaan.

Maan ihmiset kohtasivat meren, ja tuskin he ehtivät katsoa sinnepäin, kun heidän silmänsä jo kyyneltyivät tuulessa.

Kalastusveneiden miehet katselivat uteliaasti vierasta seuruetta, joka oli pysähtynyt satamaan korkeine kuormineen ja huutavine lapsineen. Pari herraskaista miestä asteli hitaasti ohi ja vilkaisi tätä pientä ryhmää, puolittain huvittuneena: Siinä nyt oli harmaita, pesunkestäviä sarkatakki-isäntiä, heidän siveitä huivipäävaimojaan ja kalpeanaamaisia, räkäisiä mukuloitaan, ja pari nuorta talonpoikaa uusissa vaatteissa, jotka olivat liian isot ja pullistivat edestä ja takaa — nutut ja housut oli joku kyläräätäli kursinut mitenkuten kokoon. Ja siinä oli kuormakaupalla vanhoja arkkuja, kukallisia vaatereppuja, pärevasuja, lippaita ja nyyttejä — siinä oli maalaisia lähdössä pitkälle matkalle meren taakse. Mikä rauhattomuuden syyhy heihin oli tarttunut, piruparkoihin?

Karl Oskarista, joka oli kaikkien puolesta huolehtinut matkan valmisteluista, näytti tulevan heidän päämiehensä itse matkankin aikana. Kukaan ei ryhtynyt mihinkään tärkeään kysymättä häneltä neuvoa.

Hän meni erään sillinpyytäjän luo ja tiedusteli satamaan tulleita laivoja: hän oli tilannut laivapaikat Amerikkaan — — — missähän se laiva mahtoi olla?

Kalastaja katsoi talonpoikaa ja loi punnitsevan silmäyksen uusiin komeihin saappaisiin: Joo, kyllä viime yönä oli tullut yksi amerikankävijä, *Charlotta*-niminen priki, jonka kotipaikka oli tämä kaupunki. Se oli ankkurissa tuolla ulkosatamassa — semmoinen vanha purkki — ehkä juuri se, jota vieras etsi?

Nimi täsmäsi. Karl Oskar katseli sinnepäin, mihin kalastajan etusormi osoitti.

— Tuoko se on *Charlotta?* Se meidän laiva?

— Sepä justiin!

Kaikki kääntyivät innoissaan katsomaan laivaa, jota kalastaja osoitti. He seisoivat hiljaa ja tuijottivat. Nolo, ihmettelevä, pelokas ja pettynyt äänettömyys syntyi siirtolaisjoukossa: Olisiko tuo tosiaan heidän laivansa?

Kristina ilmaisi kahdella sanalla sen, mitä kaikki ajattelivat:

— Noinko pieni?

Tuskin kukaan heistä oli nähnyt purjelaivoja muuta kuin kuvissa. He olivat kuvitelleet niitä suuremmiksi. Ja sitä laivaa, joka veisi heidät mahtavan valtameren yli, he olivat kuvitelleet *hyvin* paljon suuremmaksi. Meri levisi niin aavana heidän edessään, sen rinnalla heidän laivansa näytti häviävän pieneltä; sitä vettä vasten, jonka yli sen piti purjehtia, se menetti kokoaan ja tuli vaivaiseksi ja mitättömäksi.

— On se isompi kuin te luulette. Se vain näyttää pieneltä näin kaukaa katsoen, sanoi Robert.

Hän koetti tukahduttaa pettymyksen, jonka *Charlottan* näkeminen oli hänessä herättänyt, ja tahtoi rohkaista muita.

Hän osoitti sormellaan:

— Katsokaa noita mastoja! Onko kukaan nähnyt noin korkeita mastoja?

Mutta kellään ei ollut mielikuvaa muiden laivojen mastoista, joihin näitä olisi voinut verrata. Tuossa pienessä aluksessa, joka oli ankkuroinut keskellä satamansuuta sijaitsevan kalliosaaren eteen, huojui kaksi mastoa, ja ne kohosivat korkeammalle taivasta kohti kuin metsän kaikkein pisimmät puut. Mastonhuiput näyttivät olevan yhtä korkeita kuin laiva oli pitkä. Robert ajatteli: Ehkäpä hän oli itse ollut kaatamassa niitä puita, jotka nyt näkyivät tuolla matkan päässä paljaina, solakkoina runkoina — ehkä hän oli kaatanut ne hongat, jotka oli otettu metsästä liikkumattomilta kasvusijoiltaan ja siirretty merelle, ikään kuin uudestaan istutettaviksi — ne mastopuut, jotka lopun ikänsä keinuisivat merellä, allaan vesi eikä enää maa.

Karl Oskar kysyi, milloin he mahtaisivat päästä laivaan. Sillinpyytäjä sanoi, että *Charlottan* piti lastata myös kappaletavaraa, ja kun purkki oli juuri vasta tullut satamaan, ei se ollut vielä ottanut lastia. Kestäisi varmaan monta päivää, ennen kuin amerikanlaiva ottaisi vastaan matkustajia.

Nyt heidän ei auttanut enää jäädä seisomaan tähän tuuleen palelevien ja marisevien lastensa kanssa. Heidän oli pakko hankkia kortteeri siksi aikaa kun he odottaisivat laivaan pääsyä. Avulias kalastaja neuvoi heidät 'Majan kestikievariin', joka sijaitsi sataman viertä kulkevassa kujassa: se oli tuo talo tuossa 'Toivo'-nimisen krouvin takana – sieltä he varmasti saisivat majapaikan.

Siirtolaisten ajopelit jatkoivat matkaa heille neuvottuun kortteeripaikkaan. Vain Robert jäi satamaan.

Siellä hän seisoi yksinään ja katseli merelle.

Toiset huusivat häntä monta kertaa, mutta hän ei vastannut.

Sisällys

VANHASSA MAASSA 1—2
on kertomus niistä syistä, joiden vuoksi siirtolaisuus Ruotsissa syntyi, kuvaus elämästä vanhassa kotimaassa ja pitkästä laivamatkasta. Valtameren toisella puolella olisi rikas maa, jossa renkikin olisi vapaa, jossa ei olisi katovuosia, jossa talonpoika saisi lapsilaumoineen elää tilanherrojen mielivallasta riippumattomana. Kutsu käy ylivoimaiseksi, ensimmäiset Amerikan-arkut pakataan ja niin priki Charlotta aloittaa vaikean matkansa kohti uutta maata.

UUTEEN MAAHAN 1—2
alkaa välittömästi siitä hetkestä, jolloin priki Charlotta lastinaan 70 merimatkan loppuun näännyttämää siirtolaista ankkuroi New Yorkin satamaan. Ljuderin kylästä lähtenyt pieni ryhmä on päättänyt hakeutua samoille seuduille. Heidän päämääränään on etäinen Minnesotan territorio, missä ainakin yhden tutun maanmiehen tiedetään asustavan. Ja niin matka jatkuu: jokilaivassa ja höyryvaunussa, ja jälleen jokilaivassa.

RAIVAAJAT 1—2
jatkaa siirtolaisten elämän kuvausta siitä kun ensimmäisen ankaran talven yli on päästy onnellisesti. Mutta niin Karl Oskar Nilssonilla yhä kasvavine perheineen kuin hänen naapureillaan on edessä raskaat työn vuodet: on raivattava maata, rakennettava rakentamisesta päästyään, asuinsijoja ihmisille ja eläimille, latoja, riihiä. Ja monet ovat ne koettelemukset jotka tulevat siirtolaisten osalle. Mutta he ovat nuoria. He oppivat turvaamaan itseensä, murtamaan vanhojen tottumusten mahdin. Kaikille ei kuitenkaan käy hyvin, joistakin ihmiskohtaloista on vaikea kirjoittaa kotiin Ruotsiin.

VIIMEINEN KIRJE RUOTSIIN
kertoo Karl Oskar Nilssonin ja hänen naapureittensa vaiheista aikoina, joina etelä- ja pohjoisvallat käyvät sotaa keskenään ja Abraham Lincolnin kutsu kuuluu ruotsalaisillekin puolustamaan ihmisten tasa-arvoisuutta ja vapautta, joina intiaanit ryhtyvät rynnäkköön ottaakseen takaisin heiltä riistetyt maat, joina vanhat luonnon kiertokulun mukaisesti väsyvät ja nuoret astuvat heidän sijalleen.

Vilhelm Mobergin
muuta suomennettua
tuotantoa:

Mies ja hänen naisensa
Ratsasta tänä yönä
Ei kotia maan päällä
Rajamaa